47·48

Teori ve Politika

POST-DEVRİMCİLİK DÖNEMİ - 2
Aydınlanmacılıktan Teorik ve Politik Kopuş

'Sürdürülebilir' Devrimcilik ve Bütünsel Marksizme Doğru • Melik Kara
'Post-Devrimcilik Dönemi' Başlıklı Yazı Üzerine • Garbis Altınoğlu
Türk Solunun 'Kuşak' Güzergahı • Yaşar Ayaşlı
Ezber Bozumu ve Yeni Arayışlar • İsmail Metin
'Post-Devrimcilik Dönemi' Yazısına Notlar • Mehmet Güneş
Politik Ontolojide Sektörel Ayrımlar • Süleyman Yılmaz Bulduruç
Devrimci Hareketin Ayağındaki Prangalar • Özgür Diclelin & Cemile Firaz
Devrimci Melankoliye Davet • Akın Aras Karasu

İdeoloji, bilim, materyalizm üzerine

'Tanrı'ya Şirk Koşmak: Ezilenler ve *Teoride Doğrultu* • Emre Görür
Özeleştiri • Etienne Balibar
İdeolojide Olduğunu Bilmek • İ. Veli Saltık
Teknoloji • Mustafa Atmaca

Tarih, politika, sosyalizm sorunları

Mao Ze-dung: 'Geçmişin Yayından Modernizme Fırlayan Ok' • Metin Kayaoğlu
Sosyalizm, Çelişkiler ve Venezüella Deneyimi • Ali İhsan Topcu
RAF Üzerine Bir Film ve Devrimci Teröre Yaklaşımlar • Güldünya Göksu
Batı Avrupa'da Silahlı Mücadele Üzerine • RAF Kollektifi
Emperyalizm Karşısında Tutum Sorunu: Gürcüstan Örneği • İraklis Gökoğlu
Çatı Partisi • Melik Kara

Teori ve Politika

Üç Aylık Ortak Kitap Dizisi: 47-48
Güz 2007 – Kış 2008

Yayına Hazırlayan
Metin Kayaoğlu

İstiklal Cad. Balo Sok.
No: 21 Kat: 2
Beyoğlu / İSTANBUL
Tel: (212) 251 88 46

Mithatpaşa Cad. 24/15
Kızılay / ANKARA
Tel: (312) 434 25 33

e-posta: teopol@teorivepolitika.com
web: http://www.teorivepolitika.com

Baskı
Vesta Ofset
Tel: (212) 445 72 52

Basım tarihi: Aralık 2008

6.00 YTL

Teori ve Politika

İÇİNDEKİLER

'Sürdürülebilir' Devrimcilik ve Bütünsel Marksizme Doğru
Melik Kara • 1

'Post-Devrimcilik Dönemi' Başlıklı Yazı Üzerine
Garbis Altınoğlu • 43

Türk Solunun 'Kuşak' Güzergahı
Yaşar Ayaşlı • 59

Ezber Bozumu ve Yeni Arayışlar
İsmail Metin • 83

'Post-Devrimcilik Dönemi' Yazısına Notlar
Mehmet Güneş • 99

Politik Ontolojide Sektörel Ayrımlar
Süleyman Yılmaz Bulduruç • 107

Devrimci Hareketin Ayağındaki Prangalar
Özgür Diclelin & Cemile Firaz • 117

Devrimci Melankoliye Davet
Akın Aras Karasu • 135

'Tanrı'ya Şirk Koşmak: Ezilenler ve *Teoride Doğrultu*
Emre Görür • 141

Özeleştiri
Etienne Balibar • 157

İdeolojide Olduğunu Bilmek
İ. Veli Saltık • 179

Teknoloji
Mustafa Atmaca • 189

Mao Ze-dung: 'Geçmişin Yayından Modernizme Fırlayan Ok'
Metin Kayaoğlu • 203

Sosyalizm Kuruculuğu, Çelişkiler ve Venezüella
Ali İhsan Topcu • 223

Bir Film ve Devrimci Teröre Yaklaşımlar
Güldünya Göksu • 241

Batı Avrupa'da Silahlı Mücadele Üzerine
RAF Kolektifi • 251

Emperyalizm Karşısında Tutum Sorunu: Gürcüstan Örneği
İraklis Gökoğlu • 259

Çatı Partisi
Melik Kara • 277

Teori ve Politika'yı oluşturan girişim,
1993'ün ilk aylarında, "Marksizmin bütünsel krizi"
koşullarında ortaya çıkmıştı. "Hiç bitmeyecek bir kongre"
olan Marksizmin krizi sürüyor.

Aşağıda
kriz durumunun seyri ile,
Teori ve Politika'nın varoluşunun değişmekte olan koşulları
üzerine görüşler, geçen sayıdan kalındığı yerden,
sergilenmektedir.

Post-Devrimcilik Dönemi - 2

(*Teori ve Politika* için Durum Misyon Gelecek)

Melik Kara

II. Bölüm: 'Sürdürülebilir' Devrimcilik ve Bütünsel Marksizme Doğru

1. Bütünsel Marksizmin 'programatik' öncülleri: Aydınlanmacılıktan teorik ve politik kopuş

a) Parçalanmadan bütünleşmeye doğru

Çoğulcu bir rejimin muhalefet hareketi olmak için değil, iktidar olmak için uğraşıyor olmalıyız. Hiçbir devrim, muzaffer yürüyüşünü garanti edecek önsel teorik-politik pozisyonlara sahip olamaz. Her devrimin kaderi konjonktürde tayin olunur. Biz, sadece, aşağıda ortaya koyduklarımızın, devrimci süreci Marksist devrimci olarak karşılayabilmek için 'en uygun' olduğunu ileri sürebiliyoruz.

Başarılı bir mücadele yürütmek, devrim yapmak ve sosyalist kuruluşa yönelmek için özel olarak Marksist olmak zorunlu değil. Ancak biz, bu 'iş'i Marksist olarak yapmayı öznelliğimiz bakımından zorunlu görüyoruz. Şu halde, Marksizmin geçen yüzyılda kurduğu hegemonyanın bir kalıntısı olarak, hiç ilgisi olmadığı halde kendini Marksist

kabul eden özneleri dışarıya itmekte herhangi bir sakınca yok.

Bu ülkede başarıya ulaşacak ya da önemli bir eşiğe gelebilecek bir Marksist hareket, Marksizmin 20. yüzyılın ilk çeyreğinde girdiği devrimci ve muktedir yola benzer bir işlev üstlenmeye en yakın aday olacaktır. Burada dile getirilmeye çalışılacak bütünsellikle gerçekleşirse, Marksizm dünyanın dört bir yanında her an ve an bitimsiz mücadele yürüten ezilenlerin yeniden bayrağı; Marksist örgütler ezilenlerin kurmayı ve karargahı; Marksist hareketler ezilenlerin ordusu olabilecektir.

Bütünsel Marksizmin teorik koşulunu Aydınlanmacılıktan kopuş olarak ifade ediyoruz. Marksizmin Aydınlanmacılıktan kopuşu, hem toplumların içine girdiği yeni gelişmelere bir uyum, hem de bu ortamda bir devrimcilik için zorunlu görülmektedir.

* * *

Günümüzde, 'Bütünsel Marksizm'in, bir başka deyişle, 'Ezilenlerin Marksist Partisi'nin varlığının önkoşulları 'programatik' terimlerle belirmiştir. Gelecekte yapılacak olanları Kartezyen bir öznenin ardışık algısı bağlamında değil, geleceğe ilişkin olanın da şimdide, bir konjonktür içinde somutlanacağı şekilde algılamak kast edilmektedir. Geleceğin senedi de şimdide kesilecektir. Taktik zirvedir; taktik, geçmişine ve geleceğine, ve dolayısıyla gününe hakim bir öznenin yalın işlemi değil, dünyanın bir ontolojik zeminde 'yeniden kurulduğu' momenttir. Yani, ardışık uygulama ilişkisindeki teori, program, stratejinin bir ifadesi olarak taktik değil; taktik olarak teori, program, strateji.

Aydınlanmanın dışında bir Marksizmin sadece teorik öncüllerinin değil, politik temalarının da belireceği bir yükümlülükler döneminin öngünündeyiz.

Teori ve Politika'nın uğraşını, bir anlamda, burada dile getirmeye yöneldiğimiz 'program'ın öncüllerini ortaya koymak şeklinde ifade edebiliriz. Teori ve Politika, on küsur yıldan beri ortaya koyduğu Marksizm anlayışının politik belirimlerinin vücut bulacağı bir döneme girmekte olduğumuz görüşündedir. Bu, paradoksal olarak, devrimciliğin geri düştüğü bir zaman dilimine denk düştü. Böyle bir eşzamanlılığın avantaj mı yoksa dezavantaj mı olacağını bugünden kestirme olanağı yok.

* * *

Bugüne kadar önceliğimiz, Marksizmin bileşenlerinin, önü alınamaz parçalanmasıydı. Marksizm, bileşenleri nezdinde parçalanmıştı. Bileşenler hala ayrı, ama merkezkaç eğilimin sınırlarına ulaştığı görüşündeyiz. Marksizmin bileşenlerinin görece somut formlarda karşılaştırmaya çalışmanın verimli olabileceği bir iklime doğru hareket halinde olunduğunu değerlendiriyoruz.

Sözünü ettiğimiz gelişmeyi, somut çağrışımlar yapması bakımından 'program' terimiyle ifade edebiliriz. Teori ve Politika'nın yarattığı birikimin; kapsamı, hedefi ve amacı, özgül yol ve yöntemi olarak bir teorik programın çıkarılması için öncüller ortaya koymaya yeteceği görüşündeyiz. Bir başka düzlemde, politik taktik alanda, devrimci hareketin karşılaştığı ve birçok durumda anlamlı ayrımlara vesile olan sorunların mahiyeti ve bu sorunların politik devrimci öznelerde yol açtığı özgül ve ayırt edilebilir soyutlama yönelimi ile, Teori ve Politika'nın bunlara ilişkin tutum ve görüşlerinin yarattığı toplam manzaranın, oluşturduğu birtakım değişmez unsurların yol göstericiliğiyle, taktik uygulamaya ön gelecek bir 'programatik' manzume ortaya koymaya yeteceği günlerin geldiği kanısındayız. Yani meseleleri artık programatik terimlerle ifade etme aşamasında olduğumuza kaniyiz.

Günümüzde, geleneksel olarak 'sol' sıfatıyla anılan hareket ve bu hareketle aynı politik içerikte ama başka ideolojik giysilerde olanlar da dahil, hareketin tümünü Marksist nitelik bakımından da derinlemesine sarsan teorik ve politik etkiler ortaya çıkıyor. Gelişmeler, dünyasal ve ülkesel, epistemolojik ve taktik politik olarak çok yönlü, çapraz ve kapsamlı şekilde, ama güçlerin yoğunluk düşüklüğüne bağlı olarak yavaş seyrediyor. Marksizmin temeline (tarih bilimi), merkezine (materyalist felsefe) ve açık ucu olan zirvesine (devrimci politika) dönük ve sıklıkla dolaysız tayin edicilikler taşıyan gelişmeler, Marksist nitelik bakımından anbean kurulması gereken bir öznesel koşulda olmayı zorunlu kılıyor. Bu, bir olanak haline getirilmeli ve değerlendirilmelidir.

Elbette bütün bunlar, genel ve geçer bir Marksizm üzerinden ortaya çıkmamaktadır ve çıkmayacaktır. Tarihinin hemen her döneminde, birden fazla Marksizm anlayışı oldu. Teori ve Politika, bir tür Marksizmin bütünsel karşılığını ifade etmeye çalışageldi. Birden fazla Marksist akımın ve Marksizm anlayışının aralarında herhangi birinin hegemonyası kurulmadan ortalarda dolaşmasının

Marksizme hiçbir yararı olamaz. Fakat görünür gelecekte bu konuda çarpıcı olumlu gelişmelerin yaşanmayacağı öngörülebilir.

Teori ve Politika, toplam varlığı içinde kendinin ancak bir teorik akım olarak yer kapladığı bu Marksizm anlayışının politik varoluşu için de misyon ifade etmek zorundadır. Ancak, içinde bulunduğumuz dönemde, bütünsel ifadesini Teori ve Politika'nın çabasında bulan bu Marksizm anlayışının politik karşılıkları bulanık ve çelişik bir varlık gösteriyor. Deyim uygunsa, Teori ve Politika'ya uygun Marksizm anlayışı, politik olarak, devrimci örgütlerin bazılarında sınırlarına gitmeye direnen bir eğilim olarak, bazılarında çelişik ve yanal bir öğe olarak varken, devrimci olan ya da olmayan politik çevrelerin toplamında elle tutulamayan bir etki olarak ve zayıf bir şekilde 'var'dır.

Teori ve Politika, önüne, Marksizmin teorik ve taktik özgüllüğü olarak gördüğü kendi Marksizm anlayışını daha tok sesle ortaya koymayı, onun politik karşılıklarını daha enerjik ve amaca yoğunlaşmış tarzda aramayı ve yaratmayı koymuştur. Böyle bir Marksizmin, ezenlere ait ve ezilenlere ait öteki dünya görüşü, ideoloji, doktrin ve politika yapılarıyla bulaşık olan, hatta bu yapıların egemen olduğu Marksizm anlayışlarına egemen olması ya da onları kendi alanından kovması gerekmektedir. Misyonumuz bu gereklilikte daha kesin bir şekilde belirecektir. Fakat, bu, başka avantajsız öğelerin varlığıyla eşzamanlı beliren bir eğilim olmaktadır.

b) Marksizmin teorik ayıraçları

Bu bağlamda, bugün Türkiye'de içinde bulunduğumuz konjonktürde, varsayacağımız bir büyük Marksist partinin bütünsel teorik ve politik varlığının ön-'programatik' karşılığı şu ayrımlarda aranmalıdır:

- Marksizmin bilim-felsefe-politika'dan oluşan epistemolojik bütünlüğünü, ve teori-politika-pratik'ten oluşan ontolojik bütünlüğünü savunmak. Marksizmin tarih bilimi ve materyalist felsefe bileşenini, somut, kaçınılmaz, amasız-fakatsız tarzda belirlemek. Marksizmin, öteki sosyalizm akımlarından farkını ortaya koymaktan çekinmemek. Yenilgi dönemlerinin tipik belirtisi ve yenilgi durumuna direnişin aciz tarzı olarak özneciliğin Marksizme egemen olmasına ve Marksizmi, yaygın ve ayırt edilemez bir sosyalizm akımına indirgeme tarzındaki güçlü eğilime karşı durmak. Marksizmin bilimsel kavramlarının açık vargılarının, onun devrimciliği bahane edilerek sahneden çekilmeye

çalışılmasına savaş açmak. Felsefede materyalizmin özne-nesne diyalektiği olarak anlaşılmasını reddetmek. Buna paralel bir indirgemeyle, toplumu da zorunlulukla özgürlüğün bir uyumu ya da mücadelesi olarak lanse eden çifte ontolojik nitelikte yaygın sözde-Marksist anlaşılışın bağdaştırmacılığını mahkum etmek. Toplumsal gerçeğin doğa-türü yapısını ortaya koymak bakımından temelini inşa eden Marksizmi bu bileşeniyle savunmak. Toplumun hareketinin nedensel ve zorunlu tarzını savunmak. Tarih ile konjonktürün bilimsel ya da özsel ilişkisinin olduğu şeklindeki pozitivist ya da yorumsamacı (son onyıllarda 'post-modernist') aldanmayı Marksizm adına reddetmek ve politikanın konjonktürdeki oluşsal doğasını ortaya koymak. Bilimin nesnesiyle konjonktürün 'nesnesi' arasında kurulacak her türden –pozitivist ya da yorumsamacı– ilişkiselliği Marksizm adına reddetmek. Rasyonel bir öznenin bilişsel edimi ya da sezgisel bir özdeşlik olarak –ama teknik olmayan anlamında– bilginin dönüştürücü gücüne ilişkin materyalist-olmayan aldanmaya kapılmamak. 'Bilimsel politika' ya da 'bilime karşı politika' türünden Marksizm-öncesi, Marksizm-dışı ve Marksizm-sonrası önertileri dışlamak.

• Marksizmi; Aydınlanmacılık - Ortaçağcılık, Batıcılık - Doğuculuk, modernizm – post-modernizm, ideoloji - din, ateizm - teizm, ilerlemecilik - geri(ci)lik, işçicilik - halkçılık, sosyalizmcilik - demokratizm, rasyonalizm - romantizm ikiliklerinin birinci yanının bir partizanı yapmaya karşı çıkmak; fakat ikiliğin ikinci yanına da –bazı dönemsel olanaklarını gözardı etmeksizin– kapılmadan, aşkın Marksist ideolojik pozisyonu teşkil etmek. Marksizmi, ontolojik düzlemde, epistemolojik düzlemde de 'karşılık'larını arayarak, tarihsel –devrimci de olsa– burjuva ideolojisinin bir alt ya da radikal yeni versiyonuna indirgeyen yaygın eğilime karşı çıkmak. Marksizmi, burjuvazinin varsayılan devrimci ya da ilerici tarihsel misyonunu çiğneyerek, ezilenlerin kapitalizm öncesi ve sırasındaki engin mücadele deneyimine açmak.

• Batıcılığa karşı Doğuculuk mu? Doğucu bir Marksizmin –teorik sorunlar bir an bir yana bırakılırsa– devrimci olanakları var mı? Hayır! Bu, bir kere, çoğu örnekte zaten Batıcı Marksizm ile uyuşan bir dokuya sahiptir. Bu dokunun temeli örneğin Türkiye'de Türk ulusal nitelikli bir devrimcilik arayışıdır. Batıcıların Türk ulusalcısı olması anlaşılır, ama Doğucuların Batı'yı temsil eden "Rum"a karşı

mücadele eden bir 'doğal Doğu' hareketi olarak Kürt Hareketini atlaması açıklanmaya muhtaçtır. Burada Galiyevcilik de gündeme getirilmektedir. Namlusunu devlet aygıtına yöneltmiş bir Türk ulusalcılığı var olabilirse, bu bizim bağlaşığımız olabilir. Zira, bu ulusalcılık zaten somut olarak Kürt düşmanlığı üzerinden bir hareket gerekçesini aşacaktır.

• Marksizm işçi sınıfının ideolojisi –ya da çoğu örnekte aynı anlamda, bilimi– değildir. Bilakis, işçi ideolojilerinin dar-görüşüne karşı mücadele içinde belirmiş ve gelişmiştir. Marksizm, ideolojik olarak, bir din gibi kapsayıcı olmak bakımından, ezilenlerin kurtuluş ideolojisi olarak şekillenmiştir. Bu, bazı yerlerde işçi hareketinin, bazılarında köylülerin, bazen ezilen bir ulusun, dinsel topluluğun, tercihen bir mücadele birimindeki ezilenlerin tümünün kurtuluş ideolojisi olarak belirebilir.

Marksizmin işçi sınıfıyla ilişkisi, tarihsel bir ilişki olarak işçi hareketiyle Marksist hareketin ilişkisi olarak anlatılabilir. Ancak bu ilişkinin teorik veçhesinin ne olduğuna ilişkin tayin edici meseleler sürüp gitmektedir. Marksizmin işçi sınıfıyla ilişkisi her şeyden önce, teorik niteliktedir. Tarih bilimi, kapitalizmi bilgi nesnesi edinirken, bu üretim tarzının canlı emek gücüne toplumsal karşılık olarak "işçi sınıfı" demiştir. Buradaki bir kavramdır ve kavramın, üretim güçleri içinde canlı üretim gücü olarak ortaya konmasıyla, şu ya da bu ülkede ya da bölgede, fabrikada eylem yapan işçiler ile bu kavramsal varlık arasında kategorik bir ayrım vardır.

Ne bilim politikaya, ne de bilimsel bir kavram olarak işçi sınıfı şu anda ve yerdeki işçilere karşılık gelir. Pozitivizmin ampirik türünün artık kabalaşmış bu görüşünün Marksist çevrelerin hakim görüşü olmasının Marksizmin ne teorisiyle ilgisi vardır, ne de bugünkü politik ve ideolojik ihtiyaçlarına bir yanıt oluşturabilir...

Bu yaklaşımın, işçi sınıfının mücadelesinin bir dönemin kapitalizminde yükselmiş olması, bugünün kapitalizminde geriye çekilmesi, ya da yeniden eskisi gibi yükselmesi görüşleriyle ilişkisi yoktur. İşçi sınıfı kapitalizmin temel ezilen sınıfıdır, ama bu sınıf bir politik konjonktürde hareket halinde olan işçi topluluklarında somutlanmaz. Bu "özcü" ya da kısa devreci, yaygın olarak pozitivist bir epistemolojidir. Marksistler dahil, herhangi bir politik hareketin bir konjonktürde, ya da bir olaylar tarihinde ilişkileneceği bir sınıf yoktur. Öte yandan, politika, her olayın ardındaki esas

failin aranacağı bir işleme izin veremeyecek denli acil bir eyleyiştir. Esas failin güya bulunmasının da hiçbir politikacıya hayrı dokunmuş değildir. Yani, Teori ve Politika'nın işçiciliğe karşı çıkışı, herhangi bir tarihte geçerli ama içinde bulunduğumuz tarihte geçersizleşmiş bir sınıf anlayışına değil, kapitalizm boyunca geçerli olan ve tamamen teorik bir yaklaşıma dayanmaktadır. Söz konusu olan, sınıfın olduğu düzlemle öznelerin politik faaliyetinin yürüdüğü konjonktürün birbiriyle ilişkisizliğidir. Deyim yerindeyse, Teori ve Politika, tarih bilimsel kıtanın toplumsal düzleminde işçicilerden daha güçlü ve kategorik terimlerle "işçici"dir; işçi sınıfının tarihsel rolüne kategorik önem ve yer verir. Zira, değme işçicilerin bile, işçi sınıfının tarihin yapılması misyonundan bir tarihte çekilmiş olduğu ama nihayet son yıllarda geri geldiği türünden, sınıfın tarihsel rolünü olaylara indirgeyen yaklaşımlarına tanık olundu. Söz konusu toplumsal düzlemde, tarih, hep ve daima sınıf mücadeleleri tarihidir. Toplum, sadece ve ancak sınıfsal bir bileşim olarak tanımlanabilir. Bu anlamda, örneğin Kürt Hareketi de sınıfsal terimlerle anılmalıdır, İslamcı hareket de, ve sınıf dışı olarak nitelenen öteki hareketler de...

• Tarihi öznesiz bir süreç olarak ele almak Marksizmin bilim bileşeni bakımından nasıl zorunluysa, mücadeleyi özneli ele almak da Marksizmin politika bileşeni bakımından aynı ölçüde zorunludur. Marksizmin devrimcilerde vücut bulan politik kimliği anlayışının altında bu görüş yatar. Bu Marksizm anlayışı açısından, mücadelenin öznesi dışımızdaki bir varlık olamaz. Mücadelenin öznesi bizzat mücadelenin kendisi tarafından yaratılır ve bu özne devrimi yapar! Zaten yapmak ya da etmek bir özneye mahsus değil midir? Ne ezilen işçiler ne de öteki ezilenler kendinde öznelik niteliği taşır. Mücadele eden özne olur; ve devrimi yapar. Bu, Marksizmin Leninizm kategorik uğrağından geçen biri için "örgüt"tür.

Bu bakımdan önemli olan, örgütü, mücadele verilen ölçekte bir özne haline getirmektir.

Bu konu, "proletarya diktatörlüğü" kavramı için de geçerlidir. "Proletarya diktatörlüğü" tarih bilimsel bir kavramlaştırmadır ve kapitalizmle komünizm arasında bir geçiş döneminin varlığını göstermektedir. Dolayısıyla, bu kavramın politik mülahazalarla –sözgelimi, 20. yüzyıl sosyalizm deneyimlerinin kötü mirası gerekçesiyle– geri çekilmesi söz konusu olamaz. Fakat, bu kavramı politik olarak ele alamayız. Proletarya özne değildir, öznelik niteliği

taşıyan, örgüttür. Devrimden sonra somut olarak diktatörlük, yani bilimsel olarak bir sınıfın öteki sınıf üzerindeki egemenliğini belirten bir kavram olarak değil, politik olarak, düşmanları bastırma aygıtı olarak diktatörlük, devrimi yapan örgüt eliyle uygulanır –soyut bir proletarya eliyle değil. Nitekim, olmuş olan da tam budur.

• Politika, ne bir sınıf politikasıdır, ne de ilke politikası. Marksist bir politik örgütün izleyeceği politikanın tek sağlaması, örgüt olarak, güç ve kudret edinmek, ve iktidar olmaktır. İktidar olduktan sonraki iş, başarıyla sürdürmektir. Zaten, politikanın yapıldığı konjonktür, yapısı gereği öznel dışlaşmaya kategorik olarak kapalıdır; bu anlamda konjonktürle bilgi ilişkisi kurulamaz. Sol harekette yaygın bir akademistik sapma olarak, her özgül olayın "teorik arkaplanı"nı çıkarmak ve öylece taktik izlemek, tipik Aydınlanmacı özne anlayışının bir tezahürüdür ve Teori ve Politika, Aydınlanmacılığa bu bakımdan da uzaktır. Bilen özne, bilgisine uygun şekilde uygular!

Hal böyleyken, doğası belirsiz olan konjonktürün içinde eyleyen politik örgütün politikası da bir belirsizlikler ve karmaşıklık ortamında her an ve an yeniden kurulan bir işlemdir.

c) Marksizmin politik ayıraçları: 'Kürt-İslam-şiddet'

• Kürt-İslam-şiddet olarak belirlenebilecek üç terimin bileşiminin bize Marksist politik özneyi vereceği görüşündeyiz. Bu üçlü, günümüzde Marksizmin politik alandaki yoğunlaşmasını ifade etmektedir. Politik olarak Marksist olan ile olmayanı bu üçlünün ayıracı sayesinde tanılayabiliriz.

• Marksizmin ülkesel özgülleşmesi olarak, Kürt ulusal hareketi ile dünyasal İslamcı hareketin devrimci dinamik ve etkilerini görmek... Burjuvazinin ilerici tarihsel misyonu anlayışına dayanarak Kemalizmin tarihsel ve güncel rolüne politik değer atfeden devletlü eğilime karşı durmak. Devrimin dinamiklerini, açığa çıkmış ya da çıkmaya hazır gerçek ilişki ve güçler arasında aramaya yönelmek.

1970'lerin başlarında İslam başlığı gündemde yoktu, ama öteki ikisi Kemalizmle birlikte Marksizmin politik ayıracı konumundaydı. Daha yerinde bir ifadeyle, İslam başlığı Kemalizm başlığına içerilmiş bir şekilde uykudaydı, ama günümüzde, Kemalizm, Kürt-İslam-şiddet üçlüsünde içerilerek ötelenmiştir.

• Baş düşmanı devlet aygıtı olarak belirlemede herhangi bir bulanıklığa meydan vermemek. Soyut bir emperyalizmin veya soyut bir burjuvazinin (kapitalizmin) mücadelenin hedefi olarak saptanmasının devrimci olmayan politik doğasını açığa çıkarmak. 'İç' düşmana karşı en uygun stratejik düzenlemenin 'iç' savaş olduğunu ve güçlerin buna göre düzenlenmesini öngörmek. İç savaş yaklaşımının günlük karşılığı olan pratik devrimciliği kazanılmış mevzi olarak canlı ve hazır tutmak. Devrimci olmayan dönemde (de) devrimcilik yapabilmek.

İlk kuşak devrimciler, bu ayrımı gayet açık bir şekilde yapmış ve, devrimin "ulusal" yanının ikincil, "demokratik" yanının birincil olduğunu ifade etmiştir. 1980'lerin ortasına değin bu devrimci öncelik korunmuş, ama sonra değişmiştir. 1980'lerde sol hareketi sınıfçılık anlayışı sarsmış, ve düşman olarak –devlet dururken– burjuvazi bellenmiş, buna 1990'ların ikinci yarısından itibaren –devlet dururken– emperyalizm eklenmiştir. Türkiye, emperyalizme bağımlı bir ülkedir; ne bir sömürgedir, ne de emperyalist şu ya da bu odağa herhangi bir hareket alanı kalmaksızın bağlıdır. Bu bakımdan, Türkiye'de emperyalizmi de devlet aygıtının kendisi temsil etmektedir. Emperyalizm içseldir.

• Şiddet-politikayı sürdürülebilir kılmak, ezilenlerin dinamik kesimlerinin ideolojik engelleri aşarak dolaysızca içinde olmak...

Devrimcilik devrimci düşünceler değil, devrimci eylemin kendisidir. Devrimcilik Marksist niteliğe dışsal ve 'gerektiğinde' verili özne tarafından başvurulacak bir araç değil, özne'yi kuran fiili niteliktir.

Ezilenler, şiddetten arındırılmış egemenlik alanında yapılması serbest –yasal ya da meşru– olanın politika olmadığını, kendilerini özne kılacak bir eylemin ancak şiddet tekelinin kırılmasıyla yaratılacak 'boşluk'ta ortaya çıkabileceğini eylem-bilgisi olarak edinmek durumundadır.

• Kürt hareketiyle somut politik, İslamcılıkla ilgili gelişmeler karşısında ise, somut ideolojik –ve daha zayıf olarak politik– tutumların öne çıktığı bir dönemdeyiz. Kürt hareketi, devlete karşı mücadele eden gerçek varoluşuyla yanı başımızda durur ve bizi her an sınamaya tabi tutarken, İslamcılıkla ilgili gelişmeler de, ülkede İslamcı bir politik devrimci hareketin yokluğunda, ideolojik pozisyonumuzu ve dolayısıyla politik yer alışımızı günbegün sınıyor. Bu iki başlık, canlı ve kritik nitelikler gösteriyor.

* * *

Kürt ve İslam'da alınacak uygun pozisyonun 'teorik karşılığı' aslında Aydınlanmacılığın dışında olmaktır. Bunun epistemolojik izdüşümü Teori ve Politika'nın teorik-politik varoluşunda görülebilir.

Kürt ve İslam, Marksizmi teorik, politik ve pratik genelgeçer şablonların tasallutundan kurtarmada operasyonel işlevlere sahip iki 'konu'dur. Bu 'sorun'lar olmasaydı, sadece sınıflar ve organik ideolojileri ve politik temsilcileri arasında sade bir diziliş olsaydı, mücadele ne kadar kolay, Marksist olmak ne kadar basit olurdu. Gerçek ilişkiler içinde Marksist olmak iddiasıyla varolan bir öznenin bu gerçek ilişkilerin karmaşıklığını görmezden gelme, onu kafasındaki yalın şablona uydurma lüksü yoktur.

* * *

Kürt hareketinin varlığı Türkiye devrimci hareketi için ne ifade etmektedir? Bir kere, ortada Kürt hareketiyle "ittifak" kuracak, mücadele birliği sağlayacak bir "mukabil-özne" olarak Türkiye ayağı yoktur. Dolayısıyla, Kürt hareketiyle birlikte mücadele adına, "ulusal ve sınıfsal hareketin mücadele birliğinin gerçekleştirilmesi" gibi bir ifadenin gerçek ve politik bir karşılığı bulunmamaktadır. Kürt hareketinden gelen birlikte mücadele talebiyle, Türkiye devrimci ve ilerici hareketinden yöneltilen birlikte mücadele talebinin mahiyeti farklıdır. Türkiye devrimci ve ilerici hareketi, kendi ideolojik niteliğini bir ağırlık faktörü olarak ortaya sürmede herhangi bir beis görmemektedir. Bu, pratik bir materyalizm bakımından ders niteliğindedir. İdeolojik ağırlığın politik-toplumsal ağırlığa karşılık gelecek bir niteliği olduğunu ileri sürmek, idealizmin şahikasıdır ve Türkiye sol hareketinin mensuplarının çoğu bunu hep yapmaktadır.

Kürt Hareketi toplumsal ve politik bir varlıktır. Ancak karşı tarafta, bir sınıfsal hareket de yoktur, sınıfsal hareketle bağlantılı ya da ayrı, ama ağırlıklı bir politik hareket de yoktur. Türkiye devrimci ve ilerici hareketi, işçilerle de, Türk olan öteki ezilen ve emekçi kesimlerle de adlı adınca bir bağlantı içinde değildir.

Bu durumda, Kürt Hareketinden uzak durup, gerekirse öncelikli bir "sosyalist işçi" temsili/kimliğiyle, ikincil olmaya mahkum bir "ulusal" kimlikli hareket arasında birlik tartışması yapmak, "zihniyet olarak" gericidir. Öte yandan, Kürt Hareketiyle dayanışmayı da, bu hareketin en kritik

zamanlarda yanı başında olsa da, aynı terimlerle ifade etmek anlayış bazında aynı şekilde sorunludur.

• Sınıflar her zaman mücadele eder. Fakat, "efendisinin önünde eğilirken sessizce osuran köle"ninki türünden bir mücadelenin, ezilenlerin verili ilişkiler ortamında "yaşama ve direnme stratejisi"nin Marksist politik açıdan önemi yoktur. Bu "direniş" türü tarih bilimsel çalışmalar için anlam taşıyabilir. Ya da, arkasında onbinlerce şehit barındıran bir hareketi, ekmek ve sendikal örgütlenme kavgasında neredeyse hiçbir kan dökmemiş bir "sınıf"la eş tutmanın hiçbir politik gerçekçiliği yoktur. Buradaki tek gerçekçi tutum, bu sınıf adına kendi grubunu Kürt bağlaşığın karşısına çıkarmak türünden bir cinfikirli hesapta yatmaktadır!

• Türk halk yığınlarıyla yakınlaşmada, Kürt Hareketinin tarihsel ve politik hakkını teslim etmek hala en büyük engel konumundadır. Bu sorunun nasıl çözüleceğinin reçetesi yoktur. Türk halk yığınlarında ne bir "emekçi yurtseverliği", ne bir "emekçi anti-emperyalizmi" vardır. Türk halk yığınlarında, devletin zaferinden veya üstünlüğünden beslenen Kürt düşmanlığından kaynaklanan bir 'yabancı düşmanlığı' söz konusudur sadece. Bu da, tarihi, kendi başlarına bırakılsa, kötüler müdahale etmese, "halkların barış şöleni" olarak değerlendirme eğilimindeki saf hümanitaryen solculuğun hülyalı dünyası dışında, anlaşılmayacak bir husus değildir.

* * *

• Türkiye'de İslamcılık genel bir akım olarak eğer açıktan devletlü değilse devlete yaranmak üzere hareket edegelmiştir. Bu bakımdan, İslamcı hareketin genel eleştirisine yaygın olarak katılmamak mümkün değil. Fakat, 1) Türkiye devrimci hareketinin halkın Müslümanlığını bir engel gördüğü tarihsel bir veridir. Halkta şu ya da bu nedenle "Allahsız komünist" zihniyeti oturmuştur. 2) İslamcı hareketin, Türkiye'de zayıf da olsa, dünyadan kaynaklanan devrimci dinamikleri görmezden gelinemez. Bunun Türkiye'ye yansıması eylemlerle yeterince oluyor.

• Devrimciler, halkla önsel olarak ayrı saflardadır. Fakat bu, "halkın geriliği"ne karşı önsel olarak laikler ve modernistlerle aynı genel safta olunması anlamına gelemez.

Genel olarak Türkiye sol hareketi, Kemalizmin tarihsel ileriliğinin politik mücadele için uygun bir zemin olduğunu benimsemiştir. Devrimcilerin de pratiklerine rağmen ve en önemli bazı devrimci özneler şahsında pratikleriyle birlikte,

zihniyeti asıl olarak hep bu olagelmiştir. Kemalizmin tarihsel ileriliğiyle hiçbir politik ilişki kurmama şeklindeki Marksist tutum Türkiye'de Marksizmin de politik başlangıcı olarak kaydedilmiştir. Fakat bu, varlığını etkili ve güçlü bir gelenek olarak duyuramamıştır.

Cumhuriyetin kazanımları ve laiklik gibi ne idüğü belirsiz birtakım kabullerin Türkiye sol hareketinin kahir ekseriyeti tarafından da kabul edilmesinde şaşılacak bir şey bulunmamaktadır. Genel olarak dünyasal sol hareketlerin ortaya çıkışlarıyla aynı türden bir dinamiktir bu. Fakat, Türkiye'de ve dünyanın öteki bölgelerinde "burjuvazi"nin tarihsel ve bazı örneklerde politik ileriliğiyle ilişkilenmeyi bilinçli olarak kesen Marksist damarlara hep rastlanmıştır.

Cumhuriyetin diniyle halkın dini arasında her zaman bir açı oldu. Halkın dini de, politik ve ideolojik belirimler itibarıyla ezilenlerin dini şeklinde olmadı; yaygın olarak Cumhuriyetin kurumlarına oynayan bir İslamileşmenin dayanağı oldu. Ama, sol hareket, genel olarak hep Cumhuriyetin dini tarafında olmayı veri kabul etti. Laiklik doğal olarak solcuların da benimsemesi gereken bir ilkeydi; İslam genel olarak Cumhuriyet ideolojisine göre gerici bir dindi.

Hal böyle olunca, devrimci hareketin yönelebileceği kitle ancak Cumhuriyetin ideolojik terbiyesinden geçmiş olanlar arasından çıkabilirdi. Halkın öteki kesimleri bağnaz karanlıkta faşizmin ve gericiliğin ellerine terk edilmiş oluyordu.

İşte 'İslam' başlığı bu döngüyü kırmaya bir çağrıdır. Hatta, devrimci mücadelenin esas olarak bu yeni taze alanlara yönelmesi davetidir. Böylece, "halk dini"nin kendiliğinden ilerici, düzen ve devlet karşıtı olduğu şeklinde bir yanılsamaya mı kapılınıyor? "Halk dini" diyerek, halkın İslami bağnazlığına şirin mi görünmek önerilmektedir?

* * *

• Türkiye devrimci hareketinin yaşadığı sorun ve Türkiye'nin devrimsel sürecinin yaşadığı sorun, devrimci hareketin enerjisinin hangi tarafa yöneltileceğini de gösterecektir. Türkiye'nin istikrar kazanması ve düzenle rejimin konsolidasyonu devrimsel süreci ya öteleyecek ya da belli bir vadede iptal ettirecektir. Bu yüzden, bozgunculuk, Türkiye devrimci hareketinin temel bir politik strateji vizyonu olmalıdır. Belki devrimci hareket bunu bugünden yapamaz, ama bu sürece hazırlığı öngören bir

çalışma ve konumlanma, iç savaş perspektifine göre örgütlenme zorunlu bir ayıraç olarak beliriyor. Devrimci hareketin varoluş tarzı zaten iç savaşa göreydi. Bu, 'post-devrimcilik dönemi'nde belirgin bir zayıflama gösterdi, ama devrimci hareket devrimci olarak kalmayı korudukça bu tarza göre konumlanmayı da sürdürüyor demektir.

Türkiye'de devrimci sürecin, eğer iptal edilmezse, uzun sürecek ve iç savaşı içerecek bir "ikili iktidar mücadelesi"yle yürüyeceğini öngörmek zorunlu görünüyor. Bu, stratejik nitelikte bir hususdur. Bu yaklaşımda, Türkiye sol hareketini baştan beri bölen bir ayıraç varlığını korumaktadır: Devrimci olmayan dönemde yapılmak durumunda olunan devrimcilik.

• Türkiye devrimci hareketinin tarihsel yükümlülüğü Kürt Hareketiyle dayanışmak, politik görevi Batı'da Türk ve Sünni halk içinde devlete karşı kudret sahibi olmaktır.

Bu yönelim, ne Sünniliğin ne de Türklüğün hakim niteliğiyle uzlaşma anlamına gelir. Önerdiğimiz, Sünnilik ve Türklüğün devletlü niteliğiyle, kıyasıya, dişe diş ama muhakkak içeriden yürütülecek bir mücadeledir. Türkse başına çuval geçirilmeli, Sünniyse aşağılık bir devletlü olarak hakir görülmelidir. (PKK tarihinde devrimci Kürt bireyinin yaratılması mücadelesi hatırlansın.) Devletten kopamayan hiçbir yönelimin çağrı hakkı olamaz. Devletten kopamayan, kapıkulu ve kapılanma geleneğini kıramayan hiçbir tepkinin geleceği olamaz. Türk ve Müslüman halk kitleleri acımasızca eleştirilmelidir, ama uzağa çekilerek değil, yabancılayamayacağı kadar içeriden. Bu işlemde, halkın gelenek ve kültürünün derinliklerinde yaşattığı bazı olumlu temalar yakalanmalıdır.

Devrimci hareketin stratejik misyonu bu ikili varlığı dikine yarabilmektir. Türk ve Sünni ezilenlerine dayanan ve karşı tarafla, yani mücadele eden Kürt ve Alevilerle 'işbirlikçi' bir devrimci cephe açılmadıkça Türkiye'de menziline ulaşacak bir devrimci hareket olasılığı yoktur. Bu yaratılmazsa, ya devrimci hareket Kürt hareketiyle birlikte ezilecek, ya da Kürt hareketinin başarısıyla eşzamanlı olarak boşa çıkmış devlet hışmı Türkiye devrimci hareketine yönelecek ve onu bitirecektir. İç savaş perspektifinin, Kürt ve İslam çapraz öğeleri olmaksızın ele alınması, şimdiden işaretleri görüldüğü üzere, anakronik bir devrimcilik yaratmaya adaydır.

• Kürt-Türk ve/veya Alevi-Sünni iç savaşında, ilk taraflarda yer alacak bir devrimci cephenin şansı yoktur.

Türkiye devrimci hareketinin stratejik yaklaşımı, Türk ve Sünni tarafta birer köprübaşı oluşturmaktan geçer. Bunun yaratılamadığı koşullarda Türkiye devrimci hareketinin geleceği yoktur. Çünkü, iç savaşın Kürt tarafı kendi ayrı öznesini yaratmıştır; Türkiye devrimci hareketinin burada yapacağı 'özel' iş kalmamıştır. 'İç' savaş bu düzlemde sürmektedir. İkinci olarak, olası iç savaşın Alevi tarafı ise, devrimcilik açısından bir yandan tüketilmiştir, öte yandan yetmezlikle maluldür. Alevilere dayanan veya Alevi-Kürt bağlaşmasına dayanan bir devrim olasılığı (Batı tarafında) söz konusu edilemez.

Böylece teorik bakımdan Aydınlanmadan kopuş olarak beliren etmen, politik bir zorunlulukla da birleşmektedir. Türk halk kitleleriyle temas kurabilmek.

• Türkiye devrimci hareketi, genel olarak ilerici hareketin toplumsal dayanağının egemen ideo-kültürel kozmosunun dışına çıkamadı. Ağırlıklı olarak 1970'lerin ikinci yarısında, Türkiye devrimci hareketi, laikleşme sürecine girmiş toplum kesimlerine yönelmiş ve daha geri durumdaki Müslüman tepiyi faşistlere terk etmişti. İdeo-politik olarak Kemalizmi ve somut bir yapı olarak CHP'yi net olarak karşısına alan hareketler olduğu halde, devrimci hareket, bu paradoksu kıramamış, ve tarihsel ilerleme teorisinin haklılaşmasının bir örneği olarak, burjuvazinin "Aydınlattığı" ve, feodalizmin ve feodal ideoloji olarak dinin etkisindeki "geri"lere karşı "ileri"nin temsilini gerçekleştiren alt tabakalarla çalışmıştır. Bu tarihi yargılamanın gereği bulunmuyor; bugün içinde bulunduğumuz koşullara bakmak gerekiyor. Söz konusu yıllarda devrimci mücadeleye kan ve can veren toplumsal kesimler artık başka ideolojilerin ve politikaların "askeri" durumunda. Devrimci hareketin eski birtakım mensuplarıyla, ilerlemeci bazı ilerici akımlar, hala ve yeniden bu kesimlerin yeni kuşaklarına hitap etmeyi tercih etmektedir.

• Bu durumda, sol hareketi, iç savaşa dönük duranlar ve durmayanlar olarak ikiye ayırmak politik açıdan verimli hale gelmektedir. Zira, bu ayrım, genel olarak devrimci olan ve olmayanların çizgisel bir devamı olarak belirse de, bazı örtüşmezlikler de taşımaktadır. Günümüzde devrimci duruşunu koruyan bazı öznelerin işçici-sosyalizmci tarzlarının iç savaşa dönük olmadığını vurgulamak gerekmektedir. İç savaşa dönük durmayan bir politik özne için, Kürt hareketi, "sınıf mücadelesi ortamını dinamitleyen bir oyunbozan"dan başka bir rol üstlenemez.

Devrimci hareketin dönemsel durumunun, değil bir iç savaşın olanaklarını değerlendirmek, kendini yeniden üretmeye bile yetmediği ortadayken, devrimci tavır, iç savaşa karşı istikrar ve sınıflar arasında "klasik" mücadele, sınıfa karşı sınıf hattını inşa etmeye mi dönük olmalıdır? Bu iki politika tarzı arasında bir bağlantı olmayacağı açıktır.

Şiddet bir yandan devrimci politikayı kurucu bir öğedir, öte yandan pratik olarak 'eşitliği' kullanabilen yararına bozan eşsiz bir unsurdur. Bu yüzden, şiddetin sürdürülebilirliği, bir hareketin devrimciliği için tayin edici nitelikte bir gerekliliktir. Bu, bir şiddet kutsaması değildir; şiddete ilişkin Aydınlanmacı zihniyetin dışına çıkmak ve materyalist olmaktır sadece. "Strateji"ye uygun hareket tarzı da, "strateji" de budur. Uzun, çoklu ve eşitsiz bir mücadele tarzı, iktidar boşluklarına bitimsiz oynama çabası.

Şiddet üzerinde yükselecek bir devrimciliğin argümanı, eleştirisini de içerebilmelidir. Bu, öznesini her yeni konjonktüre avantajlı olarak taşıyabilmelidir. Örneğin İran'da, şiddet politikası güden devrimcilerin gücü devrim konjonktüründe enerji açığa çıkarmaya yetemedi. Bu konjonktüre devrimciler esas olarak tükenmiş olarak girdi ve devrimcilerin politik yolu Humeynici İslamcılarca devşirildi.

• Bir devrimcilik sürecinin "lojistik alan"a, bir cephe gerisine sahip olmadan yürüyeceğini sanmak gaflettir. Kürt Hareketi, sürekli olarak bir cephe gerisine sahip olmuştur. Filistin Hareketi bu cephe gerisini yitirdiğinden kesin bir düşüş gösterdi. Türkiye devrimci hareketi için bir cephe gerisi tesis edilememiştir. Bir zamanlar hapishanelerin ve Batı Avrupa ülkelerinin bu işlevi gördüğü söylenebilirdi. 1970'ler ve '80'ler boyunca Türkiye devrimci hareketinin bazı üyelerinin Lübnan'da üslere sahip olduğu biliniyor. Gelişmelerin bölge devletlerinin istikrarı yönünde olmasının devrimci hareketin gelişmesi açısından hiç de iyi olmayacağı gayet açıktır. Kürt Hareketinin Güney Kürdistan'daki cephe gerisini kaybetmesinin çok ağır sorunlara yol açacağı kesin gibidir. O yüzden, Kafkasya ve Balkanlar ile, Irak, Suriye ve İran'da istikrarsızlığın devrimin kaderi bakımından hayırlı olacağını söylemekte hiçbir mahzur yoktur. Biz dumanlı havayı seven kurtlar olamazsak, dingin çobanların huzursuz kuzusu olmayı seçmişiz demektir.

Büyük kentlerde varoşların cephe gerisi rolü oynayıp oynamayacağı henüz kesin bir güçle test edilemedi. Ağır bir

toplumsal ve politik krizin patlak vermesi bu yöndeki potansiyelleri açığa çıkarabilecektir.

• Kürt-İslam-şiddet üçlüsünün eleştirisi nasıl yapılabilir?

Kürt açısından; bir güç açığını kapatma işlevi olabilir. Türkiye solunun öteden beri güçsüzlüğünü ikame stratejisi, kendine ideolojik bir yer biçmek ve sözümona 'ideolojisi olmayan' bir gerçek gücü hegemonyasına almaktır. Bunun önde gelen tarihsel karşılığı ordu olmuştur. Bugün de, Kürt Hareketinin tarihsel rolünü anlamanın böyle bir sakıncası olabilir. 'Kürt maddesi'nin 'sosyalist özne'nin eli ayağı olması! Bu soruna karşı en uygun duruş, Kürt Hareketiyle dayanışmanın, Türk ve Sünni halk kitlelerinde köprübaşı tesis ederek gerçekleştirilmesidir. Bir güç ile gerçekleşmeyen dayanışmanın Kürt Hareketi için tarihsel bir anlamı olabilir ama politik karşılığı olmamaktadır ve olmayacaktır.

Buradaki sorun, aslında 'işçi sınıfı'nın da bir güç ikamesi olarak işlevlendiğidir. Türkiye sol hareketinde, işçi sınıfı hiçbir zaman gerçek bir karşılık değil her zaman bir simge olarak işlevlendi. İşçi sınıfı tarihin devrimci öznesiydi; politik heyet, işçi sınıfını fiilen olmasa da ideolojik olarak temsil ediyordu. Sınıf, ideolojisini, onun temsilcileri şahsında, yarın nasılsa bulacaktı! Tarihin devrimci öznesinin temsilciliği, öznesine büyük avantaj sağlayan bir unvandı. Böyle bir simgesel gücü ardına alan politik-ideolojik özne, artık gerçek güçlerle –ordu, Kürtler, ...– ittifak ya da yaslanma ilişkisi kurabilirdi! Fakat hiçbir simge hiçbir gerçek ihtiyacı gideremez.

İslam açısından; Marksizmi bir üst-ideoloji olarak kuramadan, İslami ideolojiyle iç içe geçmek ve bir tür İslami sosyalizme yönelmek... Bunun bile bir sorun olmayacağı söylenebilir belki ama kesin sorun, bu yolla devletle uzlaşmanın ya da onun nüfuzuna girmenin tehlikeli kapısının açılmasıdır. Sol harekette henüz bu tür bir örnek görülmemekle birlikte, Kürt ve şiddetin aynı öznede varlığının, bunun doğurabileceği tehlikeleri bertaraf edeceği öngörülebilir. Sol harekette, şiddet unsuru eşliğinde ama Kürt ve İslam unsurunun yokluğunda bir devrimcilik dar bir alanda sürdürülebilmektedir. Şiddet unsuru çekildiğinde, ortada, en az birkaç gözden kaçmaz örnek nezdinde, laik ve sınıfçı bir devrimci-olmayan solculuk kalmaktadır.

Şiddet açısından; Teori ve Politika'ya yaygın eleştiride olduğu gibi bir şiddet tapıncı ve kutsaması geliştirmek –hem

de böyle bir pratik içinde olmaksızınl Şiddet konusundaki görüşlerimizin dolaysızca Aydınlanmacı ya da bu kozmosun etkisinden sıyrılamamış Marksistler bakımından "Marksizm-dışı" görüldüğünü biliyoruz. Fakat bunun teorik bir önemi olduğu kanısında değiliz. Marksizmin devrimci tezi, bu meseleyi teorik ve politik olarak çözmeye yetecek güçtedir. Ancak yine de bu konu, tarihsel Marksizmde hazır ve nazır bir varoluş arz etmiyor; ayrıştırılması gereken temel yönler barındırıyor.

Öte yandan, biz, ezilenlerin ezenlere dönük şiddetini genel tarihsel açıdan hiçbir şekilde yargılama konusu yapmaksızın onaylıyoruz. Ancak bu, politik olarak, her örnekte böyle olmak anlamına gelemez. Bir kere, devrimci nitelikte şiddetin kurucu konumunu kabul ederken, devrimci öznenin her an ve an şiddet pratiği içinde olması gerektiği gibi bir vulgarlaştırma içinde değiliz. Devrimci öznenin bir dönem boyunca şiddeti temel bir yön olarak taşıması gerektiğini kabul ediyoruz. Yani temel yönlerden biri olarak ve dönem boyunca tanınabilir nitelikte şiddet pratiği... Bir devrimci özne, bir dönem boyunca, devrimci bir varoluş sergilemeyebilir. Bu durumda, söz konusu özne fiilen devrimci değildir, devrimciliği bir kabul olarak vardır. Zira, reformculuk döneminden sonra, devrimcilik döneminde artık devrimcileşemeyen ölü devrimci örgütler yığınıdır geçmiş tarih.

d) Marksist teorinin kurucu işlevi

İçinde bulunduğumuz koşullarda, yukarıda sıralanan unsurların, her birinin ötekine ulaşılmasını sağlayıcı organik nitelikte bir genel bütünlük oluşturabileceğini ileri sürüyoruz. Biz gerçi, öteden beri, bazı politik hareketlere bu unsurların birkaçını nesnel olarak yakıştırıyorduk. Ancak bugün vurgu, eksikli de olsa 'olmuş olan'a değil, mümkün mertebe tam bir 'gerçekleşme hedefi'ne yapılmalıdır. Yani bu konumdan, Kürt-İslam-şiddet unsurunu yakıştırdığımız politik öznelerin tereddütlerini, bu yolda ilerlemede gösterdikleri tutukluğu vurgulamak asıl olacaktır.

Türkiye sol hareketi genel olarak son yıllarda birinin etkisi henüz oturmadan ikincisinin ve üçüncüsünün saldırısına maruz kaldığı gelişmelerin art ardına gelen anaforundan kendini kurtaramıyor. Gelişmeler neredeyse her örnekte teorik referanslar da buluyor. Özneler, karmaşa içinde yollarını bulmaya çalışırken, teorik ve teori yerine geçen ideolojik yol gösterici ve fenerler arıyor ve 'buluyor'.

Bunlar, sol hareketin ve Marksist hareketin kendini yeniden kurmasına vesile olacak boyutta gelişmelerdir.

Günümüz koşullarında, pratik-politik varoluş tarzlarının teorik yoksunluğunun politik etkileri daha belirgin olacaktır. Çünkü, pratik devrimciliğin kesin bir ağırlık olarak etkisinin azaldığı ve koruyucu işlevini yitirmekte olduğu koşullardayız. Teorik bir kuruculuk, giderek daha da yakıcılaşan bir gereksinim haline geliyor, zira, başka bir tür Marksizm anlayışı, geri dönüşsüz etkiler doğuracak şekilde kendini gösteriyor. Marksizmin, bu türden bir Marksizm olarak ve bu türden Marksistler elinde kaybolup gitmesine izin verilmemeli; ezilenlerin kurtuluş ideolojisi ve mücadele silahı olacak bir bütünsel Marksizmin kurucu pozisyonunu almak için çetin bir uğraşa girişmekten kaçınılmamalıdır.

Karşılıklarını belirlemeye uğraştığımız Marksizm anlayışı, kendini, önceki dönemlerden daha net ve ayırıcı tarzlarda ortaya koymak durumundadır. Türkiye'de Marksizm alanının bu bakımdan çok hazırlıksız olduğunun ayırdındayız. Özgül etkimizin kahredici bir şekilde zayıf olduğunu da biliyoruz. Ancak, her durumda, nesnel ihtiyacın bu olduğunu da ısrarla ve döne döne görüyoruz.

Bugün Türkiye'de söz konusu 'programatik' rotaya bilişsel olarak kararlı bir şekilde veya nesnel bakımdan geri dönülmez bir tarzda girmiş bulunan herhangi bir politik özne yok. Bunun sancılı ve gelgitli bir oluşum süreci olduğunu biliyoruz ve süreci devrimci tarzda yaşayan birkaç örgüt, oluşum ve grubun varlığını kaydediyoruz. Ancak ne olursa olsun, giderek zayıflamaktaysa da, Marksizm varlık merkezini hala pratik-politik alanda ve dolayısıyla bu alandaki Marksistlerde bulmaktadır.

Türkiye'nin devrimci hareketinin tamamı kendini "Marksist-Leninist" kabul eder. Bu, Marksizmin geçen yüzyıl boyu süren ve ezilenler hareketinde kurduğu hak edilmiş bir nüfuzun sonucudur. Türkiye'de son on-onbeş yıldan beri "sol alan"da anarşizm gibi birtakım Marksizm dışı yönelimler oldu, fakat bunların hiçbir ciddi varlığı kaydedilmedi. Oysa 1990'lardan itibaren, İslamcı kesimde birtakım cereyanlar estiği izleniyor. Bu kesimde, genel olarak ilerici denebilecek bir yoğunlaşma var. Devrimcileşme belirtileri gösterse de bunu sağladığı söylenemeyecek olan birtakım İslamcı hareketler ortaya çıktı. Bir yandan, ilerici denebilecek ve sol hareketin bazı mensuplarının yan yana durma konusunda sıkıntı çekmediği İslami oluşumların varlığı gözlenirken, öte

yandan, tamamıyla ilişkisiz bir alanda ve "Selefi" denilen, gayet radikal bir hareket tarzına sahip ve El Kaide'nin nüfuzunda olduğu söylenebilecek pratik savaşçı İslami oluşumlar mevcut. Türkiye devrimci ve ilerici hareketi, bu gelişmeleri açıklamada sıkıntılarla karşılaşmak yanında, bizatihi kendisi bu gelişmelerin etkisine giriyor ve bu temelde yeni ayrımlar yaşıyor.

Marksizmin tarihsel mirasının giderek belirgin bir şekilde en az ikiye bölündüğü koşullarda, devrimci hareketin mensuplarının bilişsel / ideolojik Marksizm anlayışının "Batıcı", "Aydınlanmacı", "modernleşmeci" bir Marksizm ya da bu türden Marksizmle hesaplaşmayı bilmeyen bir Marksizm olduğu izleniyor. Post-modernizm dalgası Türkiye'de de Marksist ideolojik alanın modernist ve Aydınlanmacı "dar-Marksizm" içindeki yerini bir kez daha teyit etti. Marksist ideolojik alan, zaten taşıdığı modernist ve Aydınlanmacı eğilimi, post-modernizme karşı aldığı savunmacı pozisyon, ve ardından İslamcı hareketin gelişmesine tepkiyle ve devletlünün Kemalizminin restorasyonuyla yeniden üretti. (Bu nedenle, örneğin, 2007'de yapılan "Cumhuriyet mitingleri"nin etkisinden sıyrılabilen –izlenebildiği kadarıyla– hiçbir devrimci akım saptanamadı.)

Devrimci hareketin eylemli varlığıyla ortaya çıkışı, sözsüz eylem olarak Batıcı, laik, Kemalist, Aydınlanmacı sosyalizm ya da Marksizm anlayışından uzaklaşmaydı. Fakat devrimci hareketin bunun farkına varması çoğu örnekte ya hiç görülmedi ya da uzun ve sancılı bir sürecin sonucu olabildi.

Devrimci hareketin birçok üyesi, Kemalizmi açık ve bilişsel olarak reddetse de, bu kez bir öte / üst pozisyonda, dünya kavrayışıyla Kemalizmin de içinde olduğu Aydınlanmacı kozmosun içinde kaldığını fark etmedi. Devrimci hareketin her gelişme dönemi bir de bu açıdan ele alınmayı hak ediyor. Ancak, Türkiye'de özellikle Kürt hareketinin yükselişinin, kesin ve bağımsız bir varlık olmasının ardından, İslamcılığın devletlü ve devlet dışı, giderek devlet karşıtı akımlarının dünyasal ve –daha zayıf olmak üzere– ülkesel gelişmesi, devrimci hareketin ve genel olarak sol hareketin bu konuda bir kez daha ve her geçen yıl daha da derinleşen ve ayrıntılanan bir ayrışmaya uğramasına yol açıyor. Devrimci hareket, kendini politik taktik nitelikte tutum almalara zorunlu görüyor, fakat bunların her defasında ideolojik ya da teorik gerekçesini de

ortaya koymaya zorlandığı örnekler yaşıyor. Aydınlanma kozmosu işte bu aşamada devrededir.

İşçicilik ve sosyalizmcilik, laiklik ve ideolojik ateizm, bilim-politika ilişkileri anlayışı, ilke politikası ve nihayet Aydınlanmacılığın genel değerleri savunusu, Marksizmi, ortak bir insanlık değerleri paydası üzerinden sosyalizm akımlarına çekmektedir. Böyle bir ortamda, ileri sürmeye çalıştığımız Marksizm anlayışı tayin edici bir önem kazanmaktadır.

Aydınlanmacılık ve iki eğilimi

Marksizm tarihsel olarak Aydınlanma dünyasına doğmuştur. Fakat, o, birçok Marksistin ve Marksizm anlayışının tersine, "Aydınlanmanın gayrimeşru çocuğu"dur. Aydınlanmanın en büyük tarihsel sorunu, "tarih"i kendisiyle başlatmasıdır. İnsan ancak Aydınlanarak bilinçlenmiştir! Aydınlanmacı Marksizm de Aydınlanmacılığın bu en büyük tarihsel sorununu aynen devralmıştır: Tarih burjuvazi ve işçi sınıfıyla başlamıştır!

Fakat aynı zamanda, Aydınlanmacılık politik ilgiyi sadece proletaryayla sınırlamakta, öteki her türlü toplumsal ve politik dinamik ikincil unsurlar olarak dizilmektedir. Bunu esas alan Marksistlerin, canını ortaya koyan insan grupları dururken, "rubleye kopek ekleme" mücadelesi veren işçilerin yanında işçi sınıfı devrimciliği adına olduğu örneklerle doludur tarih. Onbinlerce insanın canını verdiği bir mücadeleye, sırf işçi sınıfı hareketi olmadığı için, yedek muamelesi eden sosyalistlerin örnekleriyle doludur Türkiye sol hareketi tarihi. Bunların ataları, Anadolu'da işgalcilere silahlı direniş sürerken, işgal İstanbul'unda işçileri 1 Mayıs hakkı ve ücret artışı için "nümayiş"e çağıran ve işgali sloganlarla olsun protesto etmeyen 'komünist'lerdir. Bunların teorik açıklaması Aydınlanmacılıkta yatmaktadır.

Marksizmi –genel bir akım olarak "sosyalizm"i olmasa da– tarihsel doğuş koşullarını aşırarak edinmek ve yeniden-üretmek, salt bugünün değil Marksizmin baştan beri varlık sorunudur. Ve bu sorun, Marksizm açısından ne teorik, ne tarihsel, ne de politik olarak bitmiş, bitirilmiştir. Eski sorun bugünün de acil sorunu olarak aramızda yeniden ve yeniden üretiliyor.

Bu tarihten yola çıkanlar, Marksizmin, devrimci Fransız burjuvazisinin temel ilkelerini –onun bu ilkeleri gerçekleştirme misyonunu yitirmekte olmasıyla– üstlendiğini ve bugünkü mücadelenin de bu terimler ve tarihsel süreklilik

şeklinde anlamlandırılabileceğini ileri sürüyorlar. Ancak bir tarihsel dar-görüşlülük, "Eşitlik, özgürlük, kardeşlik" şiarının 'insanlık tarihi' bakımından bir yenilik olduğu aldanmasına kapılabilir. Bu şiarda dile getirilen hedef, toplumların sınıflara ayrılmasından beri üretilmektedir.

Aydınlanmacı devrimcilik, ezilenlerin kapitalizmden önceki toplumsal formasyonlarda binlerce yıl boyunca verdiği mücadelelerin engin deneyimine hakarettir; Aydınlanmacı devrimcilik, kapitalizme geçiş koşullarında burjuvazinin devrimci temsilcileri ile işçilerden başka ezilenlerin mücadelelerine hakarettir.

Aydınlanma, sosyalist ya da Marksist ön takısıyla, sosyalist Aydınlanma olarak; solculuk, Marksist solculuk olarak kolaycı bir lehimlenmeyle, ve Hegelci içererek aşma nosyonuyla da teorik açıklamasını bularak, üstleniliyor. Bugünkü mücadele ve varoluşun açıklanması kolaydır artık. Söz konusu olan, burjuvazinin teorik ve özel olarak 1789'un politik mirası üzerinden yürütülen mücadeledir. Yani toplumu aydınlatma, modernleştirme mücadelesidir. Burjuvazinin yarım bıraktığı ve gerekirse ona karşı da onun ilkeleriyle yürütülecek bir mücadeledir. Devrimci zamanında bu mücadelenin misyonu burjuvaziye aitti, bugün de ya burjuvaziyle birlikte ya da ona karşı proletaryaya ait olmalıdır. Bu anlayış, Marksizmi, burjuvazinin ilerleme mirasını devralmış bir doktrin, politik mücadeleyi işçi sınıfının ontolojik varlığına bağlı bir etkinlik –öteki her ontolojik gerçeğin ikincil alındığı bir anlayış– olarak kabul eder. Ancak, eğer burjuvazinin halletmediği, yarım bıraktığı işler varsa onları da proletaryanın üstlenmesiyle yürünecektir.

Burada Aydınlanmacı Marksizmin iki ayrı eğilimi vardır. Biri, burjuvaziyle birlikte bugün de birtakım yolların yürünebileceğini savunur; öteki, burjuvaziyle yürünecek bir yol kalmadığını ve artık mücadelenin burjuvazinin tarihsel ilkelerini edinmiş bir proletaryanın omuzlarında, burjuvazi dahil her türden eski ilişki ve güce karşı olduğunu savunur. Yani burjuvazinin silahları ona karşı kullanılacak ve bu savaştan zafer beklenecektir! Pratik-politik Marksizm alanında yer alan örgütlerin çoğunun yaklaşımı ikincisidir.

Bunlar dışında, bazı gruplarda belirgin bir öğe olarak, bazı eski örgütlerde ise içten içe ve eklektik olarak Doğucu bir eğilimin mayalandığı izlenmektedir. Aslında, Batıcılığa ve Aydınlanmacılığa tepki, bilinen özneleri nezdinde, teorik bir

düzlemden geçmediğinden hemen karşı taraftaki ve dolaysız anti-tez olarak değerlendirilen Doğuculuğa yönelmektedir.

Marksizmin bütün tarihi bu türden bir solculuk anlayışına karşı mücadelenin tarihi olarak anlaşılabilir. Anlayışın birine göre, kapitalizm öncesi mücadele tarihi ancak burjuvazinin devrimci misyonunun izin verdiği ölçüde edinilebilir; öteki anlayışa göre, burjuvazinin devrimci misyonu ancak mücadele tarihinin izin verdiği ölçüde edinilebilir.

Türkiye'de bugün, her iki eğilimden Aydınlanmacı Marksizm anlayışı egemendir. Kürt Hareketine şu ya da bu gerekçeyle uzak duranların, mücadelede işçi sınıfına önsel ontolojik ayrıcalık bahşedenlerin, Cumhuriyetin getirdiği kazanımları –Kemalistlerle birlikte ya da onlara da karşı– savunmayı önemseyenlerin, laikliğin savunulması gereken bir ilke ve uygulama olduğunu benimseyenlerin, bugün asıl mücadelenin somut devlet aygıtının kendisine değil emperyalist güçlere karşı olması gerektiğini ileri sürenlerin, ... tümü, şu ya da bu şekilde, her zaman pratik-politik olarak değil ama, anlayış olarak bu Aydınlanmacı Marksizm, ya da daha doğru ifadeyle Aydınlanmacı sosyalizm anlayışının izleyicileridir.

Kemalizm, sol hareketin gelişen eğiliminde yeniden-edinime tabi tutulsa da, taktik aciliyetini, aldığı yeni formlara aktarmış bulunuyor. Bugün Kemalizm, taktik olarak Kürt ve İslam başlıklarında, geride de, teorik olarak Aydınlanmacılık, rasyonalizm, bilim-politika ilişkisi hususlarında yaşamakta, yeniden-üretilmektedir. Sol harekette Kemalizm bir yandan gayet açık bir icraat içindeyken, öte yandan derinleşmiş bir varlık da bulabiliyor. Bu konular, derinlikli bir şekilde teorik-taktik ve yakıcı şekilde politik-taktik niteliktedir. Teori ile politika, bu konjonktürde 'birleşmekte'dir.

2. Marksizmin çözülmekte olan genel alanı

a) Marksizm alanının koordinatları

En önemli sorun, Marksist nitelikli olsun ya da olmasın, devrimciliğin değerlendirme eşiği altına düşme tehlikesiyle karşı karşıya olmasıdır. Devrimcilikle reformculuğu, devrimcilik döneminden farklı olarak, post-devrimcilik döneminde ayırmak giderek güçleşmektedir. Bu durum, Türkiye'de Marksizmin gerekleri doğrultusundaki teorik ve politik yönelimleri de tayin edici niteliktedir. Sorunun burada

ilgileneceğimiz yönü, Marksist olanla olmayanı somut olarak nasıl ve hangi yöntemle ayıracağımıza ilişkindir.

Devrimciliğe göre reformculuğun veya genel bir ilericiliğin; Marksizme göre genel sosyalizm akımının geliştiği bir sol ortamındayız. Üstelik bu, genel olarak sol ortamın zayıflaması koşullarında cereyan etmektedir.

Marksizmi genel bir sosyalizm hatta solculuk içinde eritmeyeceksek, Marksist olmak bakımından katı olmayı sürdürmeliyiz. Bu türden bir ayrım, bugün "Marksist-Leninist" birçok örgüt ve akımı Marksizm dışına atmaktan çekinmeyecektir. Ancak, devrimciliğin zayıflaması, Marksist niteliğin dayanacağı sağlam temelin de zayıflaması anlamına gelmektedir.

Öte yandan, somut özneleri ele almak bakımından, dönemin gerekleri doğrultusunda, Marksist olan ve olmayan şeklindeki, 'iyi zamanlara özgü' kesin bir ayrımdansa, tarihsel gerekler göz önüne alınarak, Marksizmin genel alanında olan ve olmayan gibi, sınırları daha geniş bir ayrımı izliyoruz. Türkiye'de, dünyasal ve ülkesel gelişmelerin yakıcı etkisiyle, sol hareket içinde "gerçek teorik ve politik Marksizm" giderek küçülen bir hacme sahip bulunuyor. Marksizmin zemini, soldan daha hızlı bir şekilde küçülüyor. Geçmiş dönemlere kıyasla, Marksizmin, ekseni zayıflamış, kapsamı daralmış, yoğunluğu düşmüş bir alanda varolduğunu söyleyebiliriz. Bunu, Marksizm alanının çözülmekte oluşu şeklinde ifade ediyoruz.

Marksizm teriminin genel olarak sosyalist akımları kapsayacak tarzda kullanımının bu terimle karşılanan 'yapı'nın teorisi ve politikasına aykırı olduğunu savunuyoruz. Hatta, Batılı olduğu tarihe mal olmuş bulunan 'sosyalizm' ile Marksizm arasına giderek belirginleşecek bir çizgi çekilmesi, Marksizmin gerekleri için uygundur. Akım olarak sosyalizm Aydınlanmanın has çocuğudur ve Marksizm bu kökenden kopmuş olmakla birlikte, bu kopuşun, her yeni dönemde ve teorik-politik olarak yeniden üretilmesi gerekmektedir.

Politik alanda Marksist olmanın vazgeçilmez zemininin ya da önkoşulunun pratik devrimcilik olduğu bizim açımızdan nettir. Bu bakımdan, devrimci olmayanın politik Marksist olması söz konusu olamaz. Ancak bu hususta ki 'yeni' sorun, devrimciliğin olanaklarının giderek zayıflamasıdır.

Pratik devrimcilik genel bir zayıflama yaşıyor. Bunun dolaysız sonucu, politik Marksizmin zayıflamasıdır. Öte

yandan, Kürt ve İslam başlığında sol hareket, derinleşen, ama ağırlığını karşı tarafta oluşturan bir ayrışma yaşamaktadır. Politik Marksizmin kapsamını, bu çapraz ilişkinin 'pozitif tarafı' oluşturuyor. Kürt ve İslam başlıklarında simgelenen sorunsaldaki uygun pozisyonun devrimci pratik varoluşla buluştuğu momentteki özneyi 'politik Marksist' kabul ediyoruz. Politik Marksizmin izlenebileceği kanal buradadır.

Bu, Teori ve Politika'nın, teorik olarak Aydınlanmadan kopuş ve politik olarak pratik devrimcilik(e bağlılık) şeklinde sadeleştirilebilecek uğraşının bir ifadesidir. Fakat, Marksizmin genel alanının öznelerini, Teori ve Politika'nın ortaya koyduğu Marksizm anlayışı çerçevesinden ibaret görmekten kaçınıyoruz. 'Marksizmin genel alanı' teorik bir kategori değil, tarihsel ve konvansiyonel bir çerçevelemedir. Biz, giderek zayıflayan Marksizm alanında yer alan zayıf bir 'teorik-politik akım'ız. Marksizmin halihazırdaki ağırlıklı anlaşılışı bizim ortaya koyduğumuzdan kategorik olarak farklıdır ve bu yaklaşımı Marksizm alanının dışına atacak bir teorik ve politik ağırlık merkezi halen mevcut değildir. Bu bakımdan, Marksist olmayan birtakım görüşlere sahip öznelerin Marksist politik ya da ideolojik nitelikte olmaları söz konusu olabilmektedir. Tersinden, Marksist birtakım görüşlere sahip öznelerin politik Marksist kabul edilmeleri de olanaksız olabilmektedir.

Ortaya koymaya çalıştığımız Marksizm anlayışı, Marksizm alanının içinde, bugün zayıf olan ama karmaşık ve eşitsiz olarak gelişen bir etkide ifadesini buluyor. Marksizmin geleceğinin bu etkinin somut tarzlar alması ve galebe çalmasına bağlı olduğunu yürek ferahlığıyla kabul ediyoruz.

Ancak Marksist olmanın ayıraçları, soyut bir şablonun unsurları olarak değerlendirilmemelidir. Devrimci olduğu halde söz konusu başlıklarda, tek tek ya da her ikisinde de, uygun olmayan bir pozisyon alan, ya da bu iki başlıkta gayet uygun pozisyonlara sahip olduğu halde devrimci olmayan yapıların durumu, genel sol hareketin içinde olduğu eğik düzlem bağlamında değerlendirilmelidir. Üçlü ayrımın en az birinde kesin bir olumsuzluk içinde olan herhangi bir öznenin politik Marksizm alanında olması değil de, 'politik Marksist' kabul edilmesi söz konusu edilemez. Örneğin, Kürt meselesinde tereddütlü de olsa uygun bir pozisyon alabilen, devrimciliği fiili anlamda zayıflasa da mevcut olan, ama açık ve kesin bir "laikçi" tutum almış olan bir politik öznenin,

günümüz koşullarında politik Marksist olamayacağı, ancak dinamik bir değerlendirmeyle, Marksizmin politik alanında yer alabileceği görüşündeyiz.

Söz konusu üç etmeni, bir basit dışavurum olarak değil, bir yandan karşılıklı, öte yandan 'iç'eriden sıkı ve tutarlı bağlantılara sahip olarak görüyoruz. Politik öznelerin Kürt ve İslam başlıklarında gerçekleştirdiği dizilimin, hiç de rastlantı olmayan, teorik ve taktik iki 'uç'tan beslenen ve bunları besleyen 'özsel belirtiler' olduğu görüşündeyiz.

Dolayısıyla, her bir başlığın göreli gücü ve kesinliği, daha iyi olduğu düşünülen bir başka dönemle kıyaslandığında zayıftır. Özellikle, politik alanın devrimci olmayan kesimlerine ve ideolojik alana doğru saçaklanmalar daha belirgindir. Çekirdek oluşumunun çekim ve itim gücü daha azdır. Bu, 'Marksizm alanının seyrelmiş yoğunluğu'nun bir belirtisidir.

Politik Marksist olmayı, fiili devrimci varoluş ve etkinliği önemsizleştiren her türlü "doğru program", "hakiki Marksist-Leninist görüş", "taktik tutum" ile özdeşleştirme anlayışı, saptırma ya da yanıltmacadır. Böyle bir tartışmada teorinin ya da düşüncenin önemine yapılan her vurgu, gerekçesi ne olursa olsun reformist sosyalizme hizmet eder. Fiilen devrimci olmak, gerçek algısının verdiği eşsiz ve eşitsiz bir ölçüttür. Teori ve fikir sonra gelir. Buna ek olarak, bir saçaklanma yaklaşımıyla, devrimciliğini tarihe gömdüğü kesinleşmiş olmamak, devrimci yönelimde olmak, ve devrimci zeminden kopmamak, politik Marksist olmanın önkoşulu olarak kabul edilmektedir. Ancak, devrimciliğin on yıldan bu yana önemli ölçüde gerileteldiğini de ifade edegeliyoruz. Bu anlamda, bugün "devrimci yönelimde olan" herhangi bir oluşumun varlığını saptayamıyoruz. Devrimciliğin günlük anlamda şiddet pratiği olduğu günlerin geride kalması Türkiye devrimci hareketi hakkındaki sorularımızın başlıca çıkış noktası. Bir başka açıdan bu değerlendirme, günümüzde bütün politik örgütlerin az çok "örgütsel kriz" ya da "bunalım" yaşıyor oluşu ortamında anlaşılmalıdır.

Marksist devrimciliği bir aralıksız düellolar dizisinin öznesi olarak görüyor değiliz. Marksist politik öznelerin, devrimci taktikler izlemediği uzunca yıllar olabilir. Fakat, günümüzde yaygın bir eğilim haline gelme belirtileri verdiği üzere, devrimci taktiksiz geçen zamanların pratiğinin teorik

model mertebesine getirilmesi, gerisin geriye dönmeye ve devrimci öznesini vurmaya yakın adaydır.

b) Marksizm alanının özneleri

Şu halde, hangi yapıları politik Marksizmin genel alanına dahil edebiliriz?

Öncelikle, ayrımı, devrimci olan ya da devrimci duruşunu koruyan örgütler arasında aramalıyız. Bu nitelikte, eski dönemlerde alışıldığı kadar, çok sayıda örgüt kalmadığı biliniyor. Devrimci örgütlerden MLKP, TKP/ML, MKP'nin politik Marksizmin genel alanında olduğu görüşündeyiz. Önemli örgütsel varlık sorunları yaşadığı izlenen bu öznelerin, politik etkinlik bakımından da düşük bir profil çizmelerine rağmen, Marksizmin genel alanının olanca politik devrimci varlıkları olduğunu kabul ediyoruz. Bu örgütler bir varlık iddiası taşımakta ısrar ediyor. Marksizmin genel alanının öznesel karşılığını vurgulamak bakımından asıl önemli halka budur. Çünkü bu halka, Marksizmin politik devrimci çağrısını yanıtlama anlamında ülkedeki yegane 'adres'lerden oluşmaktadır. Ancak bir başka halka daha oluşturmak gerekmektedir. Devrimci duruşunu koruyan TKİP ile, devrimci duruşunu koruduğu söylenebilecek 'örgütsel oluşumlar' arasında 'TKP/K' ile TİKB'yi de Marksizmin genel alanının daha geniş bir çerçevesinin içinde değerlendirmek mümkündür.

Politik Marksizmin genel alanının devrimci politik düzlem dışına saçaklanması söz konusudur. Burada, Kürt Hareketine ve dolayısıyla politika anlayışına ilişkin bir ayrışmayı henüz yaşayan ve devrimcilikle ilişkileniş bakımından bitmeyen bir dinamiği barındıran SDP'yi, ve EHP'yi anmak gerekiyor. Bu iki örgüt de, Kürt ve İslam başlıklarında uygun bir politik pozisyonda liberal eğilimleriyle birlikte durmaktadır. Sabırlı ve sebatlı bir çabayı sürdüren Köz Gazetesinin, doktriner bir duruştan Kürt Hareketi nezdinde uygun politikleşmeye doğru eşitsiz bir yönelim içinde olduğu izleniyor. DİP Girişimi, klasik işçici-sosyalizmci bir pozisyonu korurken, Kürt ve İslam başlıklarında uygun bir pozisyon ortaya koyma çabasında.

İçinde bulunduğumuz yıllarda Yol Dergisinde varlığını bulan oluşumun, devrimci bir varlık arz etmediği, genel çözülmeye bu yapının da maruz kaldığı söylenebilir. Buna karşılık, "strateji anlayışı" ve Kürt ve İslam başlıklarına ilişkin politik niteliklerinin, pozitif unsurlar içerdiği kabul edilmektedir.

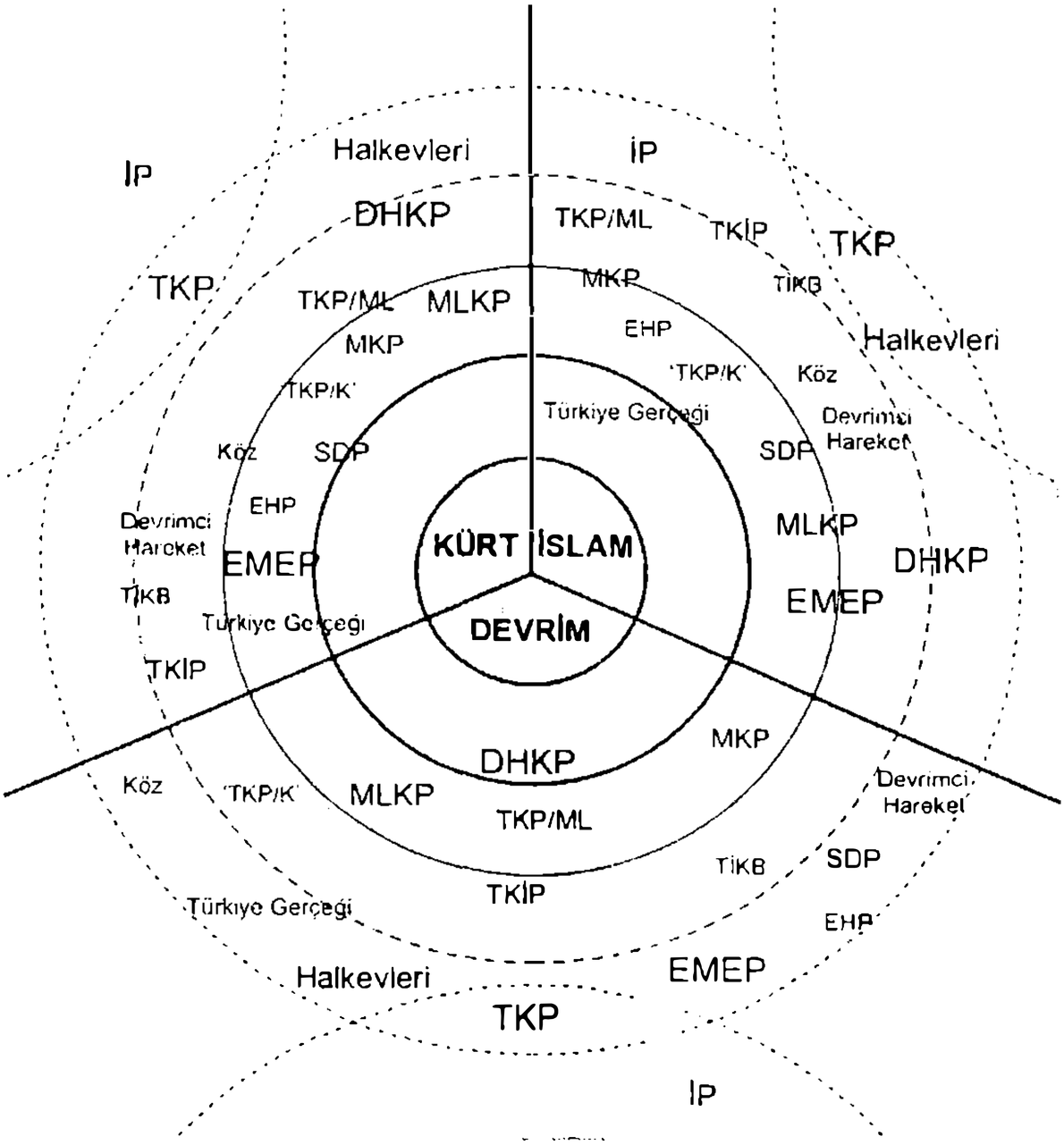

Saçaklanma bahsinde anılan adların tümü, oluşmakta olan bir yapıya sahip. Bu bakımdan, kuşkuları, Kürt ve İslam başlıkları ve devrimcilerle ilişkileri gözetilerek olumluya yormanın uygun olduğu görülüyor. Mesela, Kürt ve İslam başlıklarında olumlu bir konumun sahibi EMEP'in, artık oturmuş olduğu kabul edilebilecek reformcu politik niteliği ve devrimcilerle kesin ilişkisizliği onu "saçaklanma"ya dahil etmemeyi gerektiriyor.

Bu bağlamdan başlayarak, fakat bu bağlamın sınırlarını aşarak anmak gereken sonuncu oluşum, şu sıralarda Türkiye Gerçeği Gazetesinde varlığını bulandır. Bu kesimin, birçok temel konuda ve genel olarak derin bir farkındalık bakımından kuşkusuz 'en ileri pozisyon'da olduğu, fakat bu pozisyonu tam bir istismarla, sebattan yoksun, devrimci kesinlikten uzak bir tarzda heba ettiği izleniyor. Bu kesim, devrimci politikanın pratik dünyasından giderek daha belirgin bir şekilde uzaklaşmakta ve ikbali, arayışlarındaki ufka aykırı bir şekilde küçücük olanaklarda bulduğunu

sanmaktadır. Öte yandan, bu kesimin, Marksizmin özgülleşmesi bakımından eskiden beri önemli bir bilişsel konumda bulunduğu, ama bunun bizatihi kendisi tarafından bile izlenmeyen bir şekilde tarihe –tohum olarak?– saçıldığı vurgulanmalıdır. Önümüzde, bu tarihin ürünlerinin de edinilmesi yükümlülüğü bulunmaktadır.

Bu yapılardan başka, dar anlamda politik faaliyetleri hakkında doyurucu bilgi edinilemeyen heterojen nitelikteki çok sayıda, yarı-legal ve daha çok legal oluşumun varlığı kaydedilebilir. Ancak bu oluşumların ideo-politik nitelikleri konusunda şu aşamada bir değerlendirme yapılmamaktadır.

Devrimci ya da devrimci duruş sahibi politik örgütlerin olduğu alana dönülürse, DHKP'nin konumunu belirlemek zorunludur. DHKP, devrimci niteliği en köklü ve kesin örgüttür. Ancak bu örgütün günümüzde beliren özelliği, Kürt ve İslam başlıklarındaki olumlu sayılamayacak pozisyonu ve gerçekte devrimci bir Türk ulusalcılığını ya da yurtseverliğini temsil ediyor oluşudur.

"Ulusalcı" ya da "yurtsever" kabul edilen öteki bazı özneler gerçekte bir "ulusal sol"u değil "devlet solu"nu temsil etmektedir. Bu bakımdan, İP'yi "devlet solu" saymak mümkünken, HKP ve TKP'nin, bu yörüngeye girdiğini ama henüz "devlet solu" olmak bakımından yeterli olgunluğa erişmediğini ve reformist nitelikte "ulusal sol"dan sayılmasının uygun olduğunu söyleyebiliriz. "Ulusal sol" diye andığımız yapıların, Kürt sorununda özellikle şovenist yönelimlerine karşın genelde ilerici bir pozisyona sahip olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, Devrim Dergisi olarak anılmayı tercih eden yapı da bu konuda söz konusu yörüngeye daha uzaktan girmiştir. ÖDP'deki Devrimci Yol kanadının da son birkaç yıldan beri bu yörüngeye yerleşme eğiliminde olduğu gözlenmektedir.

MLKP, politik taktik olarak, ideolojinin politikaya müdahale etmesine karşı çıkan bir anlayışı Kürt ulusal hareketi ile ülkesel ve dünyasal İslamcı harekete karşı göstererek olumlu bir politika kültürü aşılamaktadır. Ancak bu örgütün, söz konusu "açılım"lara rağmen, sorunlarla karşılaştıkça, "geleneksel modernist sosyalizm"in alanına çekildiği izleniyor. MLKP, kurumsal yapı bakımından da en gelişkin devrimci örgüttür.

MKP ve TKP/ML, dünyasal ve ülkesel açıdan zorunlu bir ilgiyi çekmektedirler. Maoculuk bugün dünyada en öndeki Marksist politik akımdır. Başta Nepal ve Hindistan,

Güneydoğu Asya'nın bir dizi ülkesindeki Maocu örgütlerin dünyanın şu koşullarındaki canlılığı özel bir ilgi konusu olmalıdır. Ancak Maocu örgütlerin çoğunluğunun – Türkiye'deki ikisi dahil– doktriner Aydınlanmacı eğilimleri dikkat çekmektedir. Bu, Kaypakkaya'nın Naksalitlere benzer Aydınlanma-karşıtı Marksizminin edinilme sorununun varlığını hala koruduğunu göstermektedir. Bir ayrım yapmak gerekirse, MKP, kendi verili varlığıyla uğraşma konusunda kategorik bir niyet ifade etmiş ve tutum almış olmasına rağmen, TKP/ML'nin bu konuda tutuk ya da doktriner kaldığı söylenebilir. Fakat paradoksal olarak, uygun öncüllerle yola çıkan MKP'nin bazı olumsuz yeni alanlara açıldığı, "dogmatik" konumda ısrar eden TKP/ML'nin uygun konumlarda belirdiği izleniyor. MKP'nin Kürt hareketine, kadın sorununa ve zayıf da olsa İslamcı harekete ilişkin konumlanışı da bu bağlamın ürünüdür. Her ne olursa olsun, bu iki örgüt, devrimci varoluşları eşliğinde politik dinamiklerini yitirmemeleriyle belirginleşmektedir. Fakat bu iki örgütün ters yönelimlerinden hangisinin Marksizmin güncel gerekleri doğrultusunda evrileceği henüz belli olmamıştır. MKP'nin gayet uygun görünen yönelimlerinde liberal işaretler belirmesi, TKP/ML'nin dogmatik görünen yönelimlerinin politik Marksizmin uygun bir ifadesine evrilmesi ihtimali yabana atılamaz.

TKİP'nin, geçmiş yıllarda yaşadığı anlaşılan örgütsel krizi –sadece dar anlamda, kendini ötekiler karşısında iyi hissetme anlamında– atlatmış bulunduğu kabul edilebilir. Doktriner niteliğiyle beliren ve bunu meziyet sanan bir örgüt olan TKİP, genel olarak geçen yüzyıla ait ve zamanında devrimci eleştiri tarafından mahkum edilmiş bir Marksizm türünün örneğidir. TKİP, devrimci zeminde duran ama Komintern'in Batıcı yüzü tarafından temsil olunan bir şekilde doktriner, belirgin bir şekilde işçici / sosyalizmci bir anlayışın temsilcisidir. Bu örgüt, 1990'ların ikinci yarısında, kendi diliyle, "geleneksel devrimci demokrasi"nin politika tarzına yönelerek devrimcileşmişti, ancak son yıllarda bu yönelimini geriye çekme eğiliminde olduğu izleniyor. Bu örgütün, devrimcilik döneminin bittiğini açıkça kabulü eşliğinde, devrimciliği illegaliteyle sınırlayan özelliğini belirginleştirerek, şahsında bir "illegal reformizm" alanı oluşturma riski vardır.

TİKB'nin kendi ifadesiyle bir "fiili tasfiye" yaşadığı ve bu süreci aşamadığı gözleniyor. Dolayısıyla, 1990'lı onyılı ağır bir krizle geçiren bu örgütün fiili devrimcilik karşısındaki konumuyla ilgili bir sonsöz söylemektense, tarihsel niteliği

ve yaşadığını bugün ifade edişi bağlamında, devrimci duruşunu koruduğu geçici bir şekilde ifade edilebilir.

TKİP ve TİKB'nin işgal ettiği alan, işçici-sosyalizmci ve bağlantılı olarak modernist / Aydınlanmacı bir Marksizmin alanıdır. Aydınlanmacı Marksizm, gelişmeler karşısında hızla ya da tedricen bir sosyalizm akımı olmaya gerileyecektir. TKİP ve TİKB, sırf devrimci zeminde duruşlarından dolayı doktrinarizmi benzer örneklerden farklı özgülleştiriyor ve mesela, Kürt ve İslam meselesinde, kendilerini çeken Aydınlanmacı, modernist Marksizmin Türk ulusalcısı anaforuna tam kapılmaktan uzak duruyorlar.

Bu gelişmeler ışığında, geçen yıllardan sonra, bizim görüşümüzce, Marksizmin genel alanı, 'devrimcilik dönemi' boyunca politik devrimciliğin odağında olduğu bir toplam olarak anlaşılmak gerekirken, bugün, 'post-devrimcilik dönemi'nde, odağın çözülüş sürecinde olmasıyla belirginlik kazanıyor.

c) Marksizm alanında iki eksen ve modernist ideolojik ağırlık

İçinde bulunduğumuz dönemdeki görünüm itibarıyla, Marksizmin genel alanını da kapsayarak, sol hareketin başlıca iki eksene ayrıldığı söylenebilir. Eksenleri, 'ideolojistik' ve 'politik' adlarıyla belirleyebiliriz.

İdeolojistik eksen, genel olarak işçicilik ve/veya sosyalizmciliğiyle temayüz etmekte, ve sosyalizmin (Marksizmi de kapsayarak) bir modernleşme ideolojisi olduğunu ileri sürmektedir. Bu eksenin özneleri için, Kürt Hareketi, İslam gerçeği, ve devrimci olmayan dönemde yapılan devrimci faaliyet, sınıfsal ve doktriner varlığı bozan ve rahatsız edici etmenlerdir. Devrimcilik, sınıfsal temelli yürütülmesi gereken bir politik faaliyet olmalıyken, aşırı politik bir işlem olarak ortaya çıkmaktadır. Kürt ve İslam unsurları, toplumsal formasyonu sınıfsal bölünmeler şeklinde ele almayı zorlaştırmakta, sınıf mücadelesini erteletmektedir. Bu eksenin mensupları, "gerici" İslama karşı "ilerici" laik, işçi sınıfı mücadelesini gölgeleyen Kürt Hareketine karşı "Türk" işçici, sınıfın nesnel durumunu gözetmeyen "aşırı" devrimciye karşı "sınıf politikacısı"dır. Böyle bir soyutlamayla bu eksenin tümden reformist kesimlerden oluştuğu sanılabilir, ancak devrimci olmasına, Kürt Hareketiyle temas etmesine rağmen bu gerilimi yaşayan özneler mevcuttur.

İdeolojistik eksenin anlayışına göre, bir soyut gerçek vardır, bir de olay ve olguların gerçeği. Olay ve olguların gerçeği tümden görmezden gelinmez ama ondan rahatsız olunduğu çok belirgindir. Zira politik faaliyetin hedefi, olay ve olguların gerçeğini soyut gerçeğe uydurmak, onun seviyesine çıkarmaktır.

Politik eksenin bilişsel olarak benimsediği ideolojiyi belirtmeden önce, bu ekseni oluşturan unsurları ifade etmek uygun olacaktır. Politik eksenin öznelerinin, mücadele eden ya da mücadeleye hazır ezilenleri izleyen yönlerine ek olarak, politik faaliyetin özgüllüğü 'anlayışı'nda olmasa bile 'pratiği'nde oldukları söylenebilir. Bu eksenin özneleri, devrimci olmayanlar bile, politikanın özgüllüğünü ve işçi sınıfına dolaysızca bağlı olmadığını 'bilmekte'dir. Kürt ve İslam başlıklarını, herhangi bir yargılamaya tabi tutmaksızın, dışarıda gelişen gerçeklikler olarak anlamaya ve davranışlarını onlara göre ayarlamaya dönük durmaktadırlar.

İdeolojistik eksenin Marksizm alanındaki önde gelen temsilcisi TKİP'dir. İlerici ve devrimci harekette, TKP'den başlayarak, Halkevleri, ve aralarında Devrimci Hareket, Köz, SP, SEH'in de bulunduğu çok sayıda yarı-legal / legal oluşumdan geçerek TİKB ve TKİP'ye kadar uzanan bu eksenin nicelik bakımdan daha ağır çektiği görülüyor.

Politik eksen ise, MLKP'den başlayarak, MKP ve TKP/ML'yi içererek, 'TKP/K', SDP ve EHP ile Türkiye Gerçeği'ne kadar uzanmaktadır.

Kuşkusuz politik eksende yer alan DHKP ile, işçici genetiğine rağmen EMEP'in varlığının bu ayrımı zorladığı söylenebilir. Ancak, DHKP'nin devrimci niteliği ayrımı "üst-belirlerken", EMEP'in, dikkat çekici biçimde İslam ve özellikle Kürt dinamiğine dönük uygun pozisyon alışından bu yana işçiciliğinde izlenen gerileme, eksen ayrımını ters açıdan dinamize etmektedir.

Kürt ve İslam başlıklarında negatif bir konumda olan ideolojistik eksenin, devrimcilik bakımından da politik eksene göre zayıf olduğu açıktır. Bu bakımlardan, bu eksende yer alan bazı öznelerin Marksizm alanında kabul edilişinin sorgulanması meşrudur. Fakat daha belirtik özellik, örneğin TKİP ve TİKB'nin ideolojik Marksizm anlayışının (politikasının, pratiğinin değil) TKP'nin Marksizm anlayışından farkının bir sorunsal teşkil etmesidir. TKİP ile TKP'nin politik nitelikleri arasında elbette uçurum vardır.

Fakat bu iki örgütün Marksizm anlayışları büyük oranda örtüşmek yanında akrabadır. Bu bakımdan, TKİP'nin Marksizme ilişkin ideolojik sadakatinin, TKP'ninkiyle aynı türden olduğundan bahisle, önemi bulunmuyor.

Ancak, artmakta olan bütün sorunlarına karşın, politik Marksizm alanı, Marksizm açısından, ideolojik ve teorik alanlara göre daha ileridedir. Çünkü, politik Marksizm alanındaki özneler şahsında, Marksizmin özgüllüğü bakımından beliren pozitif ayrım, teorik ve ideolojik alanda ortadan kaybolmaktadır. Yani, politik alandaki her iki eksenin özneleri, teorik ve ideolojik ihtiyaçlarını, önemli yoğunluk ve vurgu farklarıyla da olsa, aynı kaynaktan karşılamaktadır. Bu, teorik kozmogonisi bakımından Aydınlanmacı Marksizmdir; sorunlara yaklaşımı bakımından dar-Marksizmdir. Politik Marksizm alanındaki öznelerin neredeyse kesin ve homojen bir şekilde teorik Marksizm bellediği, bir zamane dar-Marksizmidir. Bu, Aydınlanmacılık ve Batıcılıkla malul bir Marksizm anlayışıdır, ve ağırlıklı eğilimleriyle sol hareketin genel olarak paylaştığı bir niteliktir. Marksizmin bilimsel bileşeni ideolojiye kurban edilmekte ve bu haliyle bir Marksizm anlayışı, aralarındaki her ayrılığı bir yana bırakan sol hareketler tarafından paylaşılmaktadır.

Marksizmin politik genel alanında yer alan bütün öznelerin 'resmi' teorisi, Aydınlanmacı ve dar-Marksizmdir. Örneğin, modernist ve ilerlemeci Marksizme sert bir tarihsel darbe olan Maocu Marksizm, ancak modernist bir Marksizmin prizmasından yansıyabilmektedir Türkiye'deki devrimci alıcılarına. Ya da, örneğin post-modernizme karşı, her iki eksenin özneleri arasında herhangi bir ayrım görmek mümkün olamamaktadır. Bütün 'Marksistler', post-modernizme karşı aynı modernist safta dizilmektedir. Bir ayrımın, neo-liberalizme karşı konum almada çok belirgin olmamakla birlikte var olduğu kaydedilmelidir.

Politik eksenin özneleri, politik varoluşlarına uygun olmamakla birlikte, teorik bilişleriyle, aynı dar/Aydınlanmacı Marksizmi benimsemektedir. Ancak bu tür bir teorik Marksizm, politik Marksizm alanının politik ekseninin pratik varoluşuna uymazken, ideolojistik eksene tam oturmaktadır. İşçicilik ve sosyalizmcilik ile laiklik, Aydınlanmacı Marksizmin doktriner politik görünümlerindendir. Bu, kolayca üstesinden gelinecek bir sorun olmaktan çok uzaktır. Güçlü tarihsel köklere sahiptir. Ayrıca, günlük politik gelişmeler de,

tereddütlü hallerde, 'bilinen şablon'a sarılmayı daha kolay ve makul kılmaktadır.

Bilindiği kadarıyla, Türkiye devrimci hareketinde, "resmi" teorisini Aydınlanmacı Marksizm dışında ilan eden yegane özne TDP'ydi. Bugün de politik bir özne olmamakla birlikte Türkiye Gerçeği Gazetesinin, Doğucu bir damarı da barındırarak, Aydınlanmacı Marksizmin dışında durmaya gayret ettiği görülüyor. Ancak, bu reaksiyon, kendini, bildik bir şekilde, Batıcılığa karşı özneciliği savunan ve nedenselliği reddeden bir yaklaşımda somutlanmaya eğilim göstermektedir. Dolayısıyla, ideolojik olarak beliren ayrım, bu kez teori anlayışında silinmektedir. Teori ve Politika'nın teorik Marksizm anlayışını paylaştığını ilan eden yegane oluşum Bedreddini Hareket'tir. Bunu kaydediyoruz.

Teorik Marksizm, Türkiye'de temsiliyet bakımından en sorunlu bileşen konumundadır. Teori ile ideoloji, ideolojide karıştırılmaktadır. Marksizm adına her yanı kesif bir öznecilik kaplamış bulunmaktadır. Marksist teori adına yeni olarak öne sürülen, Marksist olduğunu ileri süren Batılı bir kısım akademi topluluğundan devşirilmiş bir dar-Marksizmdir. Tarihten devraldıkları anlayış ise Leninizmin Aydınlanmacı –ve II. Enternasyonal'den ayrıştırılmamış– bir edinimidir; tabii eğer Leninizmi yavaş yavaş elden çıkarma eğiliminde değillerse! Marksizmin bilim bileşenini, yani nedensel ve zorunlu toplumsal hareketi, somut olarak, ortaya koyduğu hareket yasalarıyla Kapital'i, devrimci olan veya devrimciliğe dönük olan hiçbir özne teorik hakkıyla savunamamaktadır. Bu, çok ağır bir tablodur. Hiçbir özne, materyalizmi teorik bir konumdan savunamamakta, eklektik bir karışım materyalizm olarak benimsenmektedir. Devrimciliğin de pratik olarak zayıfladığı koşullarda, Marksizm olarak radikal bir ideoloji kalmaktadır geriye ve neredeyse her özne bu radikal ideolojiyi bayraklaştırmaktadır.

Politik alanın ağırlığı azaldıkça, Marksizmin genel alanı daha çok ideolojik edinimle işgal edilmekte ve ideolojinin her yere bulaşan doğası sonucu, ayrımlar belirginliğini yitirmektedir. Bu, somut durumlarda elmayla armudun aynı yerde anılmasına yol açmaktadır. Pratik-politik Marksizmin bir ideolojik Marksizme dönüşmesi, Marksizmin devrimci niteliğinin kaybolması anlamına geldiği gibi, Marksizmin teorik diyalektiğini de kesintiye uğratmak ve tersinden işletmek anlamına gelmektedir. İdeolojik bir Marksizm, öncelikle ezilenlerin dünyasındaki pratik varlığını

sonlandıracak ve ayrıca, teorik olarak, büyük kentlerin merkezlerinde yerleşik Batılı dünyanın bir eklentisi olmaya yönelecektir.

Marksizmin gerçek kaderi politik alanda belirlenecektir. Bu, 'dış dünya'ya ilişkin bir kudret edinimidir. Fakat, Marksizmin 'iç dünyası'nda teori öne çıkmaktadır, ve burada Marksizmin ne olduğu belirlenecektir. Teori ve Politika'nın temsil ettiği Marksist teorik-politik oluşum, politik alanın akıbetine bağlı olarak, 'Bütünsel Marksizm'in ön koşullarının teorik-politik karşılığının birikerek belirdiğini ifade etmektedir.

3. Misyon: Oluşturucu ve kurucu bir yönelime doğru

a) Teori ve Politika'nın önemsizleşen krizi

Teori ve Politika, 10. yayın yılı dolayısıyla, 2005'in başlarında, bir muhasebeye girdiğini ilan etmişti. Kendi yolunu ve misyonunu, bu kadar zaman sonra gözden geçirecek, gerekiyorsa yeniden belirleyecek ve kurgusunu bu hususu gözeterek yeniden inşa edecekti. Ancak, gelişmeler beklendiği gibi olmadı. Teori ve Politika, teşrih masasına kendini yatırmışken, kurgunun götürücü unsurunun, pratik-politik Marksistlerin yaşamakta olduğu gelişmeyi öncelikle ele almakla karşı karşıya kaldı.

Bu yeni manzarada, Teori ve Politika'nın özgül sorunları küçüldü ve önemini yitirdi.

Teori ve Politika'ya göre, Türkiye'de kendine yetebilen bir pratik-politik Marksizm, genel nitelikli bir Marksizm alanının götürücü bileşeni olarak varlığını yeniden üretebiliyordu. Ancak, gelinen aşamada, pratik-politik Marksizmin, yuvalandığı devrimcilik alanıyla birlikte yeniden-üretim sorunu yaşadığı görüldü. Teori ve Politika'nın kurgusunun temellerinden biri zayıflamaktaydı. Biz, politik devrimciliğin ve özel bir kanal olarak komünist devrimciliğin erime sürecinde olduğu bir ülkede ne yapabilirdik? Bu koşullarda, Teori ve Politika gibi bir oluşumun misyonu ne olmalıydı?

Yola çıkarken ifade ettiğimiz kategorik ayrımların –varlığını korumakla birlikte–, içinin giderek boşaldığını görüyorduk. Dışındaki kesimlere, potansiyel etki ve dinami alanına yetmezliği öteden beri bir gerçeklik olan politik Marksizmin, artık kendine de yetmeyecek bir konuma

itilmesi koşullarında, kendini bu tür Marksizme bağlılık üzerinden tanımlayan ve anlamlandıran Teori ve Politika, kendi devrimci yolunu nasıl çizebilirdi?

Başta esas amacımız, Marksizm için bir teorik-politika misyonu oluşturmaktı. Geçen zamandan sonra, Teori ve Politika'nın bir teorik-politik akım olduğunu kabul ve iddia ediyoruz. Zayıf bir teorik-politik akım. Ancak bu bir 'ilerleme'dir. Öte yandan, pratik-politik Marksizmin belirli bir ağırlığı kabulünden hareket ediyorduk. Bugün bu göreli ağırlığın bir alt seviyeye düştüğünü öngörüyoruz. Teori ve Politika, başta, tutarlı olduğuna kanaat getirdiğimiz bir model kurmuştu. Bugün modelin oluşturucu öğelerinin en önemlisi devreden çıkmadı ama ağırlığını, modeli yeniden kurgulamayı gerektirecek ölçüde azalttı. Bu açığı, günümüz koşullarında, bizim için daha önce mevcut olmayan Marksizmin programatik önkoşullarını oluşturma temasıyla karşılamaya çalışmanın uygun olduğu kanısındayız. Bu hususun bir 'yenilik' olduğu görüşündeyiz.

Teori ve Politika misyonunu gelecekte ortaya çıkması beklenen bir partiyi esas alarak yürütüyor. Bunu şimdiki koşullarda, ezilenlerin Marksist nitelikli devrimci partisi olarak ifade ediyoruz. Bu "parti", gerçek varoluşunun zeminini pratik-politik Marksist örgütlerde buluyor; ideolojik grup konumunda olan oluşumların ve Teori ve Politika gibi varoluş tarzlarının oluşturduğu maddi varlığı yanında, bir de giydirilmiş, ve gelecekteki bir varlığı da içeren genel bir bünye oluşturuyordu imgelemimizde. Bu parti, özel olarak, şu an ve yerde pratik-politika yapan bir parti değildi, ama bu işi üstlenen bileşenleri vardı. Geçen dönemden sonra, ezilenlerin Marksist devrimci partisinin gerçek pratik-politik ayağı zayıfladı ve bu alanda bir boşluk oluştu. Politik Marksizmin kapsadığı alan, Teori ve Politika'nın başlangıç yıllarına göre, kategorik niteliğini tartışma konusu yapacak bir şekilde küçüldü.

Biz ya da başkaları, varolan her oluşumun doğal eğilimi, bu boşluğa yürümek olacaktır. Ancak bugün ne bu boşluğa hevesli olanlar var, ne de boşluk kendini hakiki bir eksiklik olarak duyumsatıyor. Burada, Marksizmin politik varlığına ilişkin yaşamsal bir sorunla yüz yüze olunduğu saptanmalı ve görülmelidir. Doldurulması istenmeyen boşluk, tıpkı, devrimci örgütlerde kritik konum ve görevlere pek istek olmaması gibi, bir bitiş, tükeniş işaretidir. Bu alana akım pek zayıftır ve bu alan kadükleşme eğilimi içindedir. Bir yönelim daha olgunlaşamadan tükenmektedir.

Teori ve Politika, bu aşamaya kadar görece 'steril' bir vadide kaldı. Gerçi, teorik-politik olarak kendini hiçbir şeyden sakınmadı. Marksizmin 'düşman toprakları'na akınlar düzenlemekle özgülleşebileceği görüşünü uyguladı. Ancak bu işlemin politik karşılığını aramayı öncelikleri arasına koymadı. Geçmişte izlediğimiz, kendi küçücük cüssemize göre yeterince çetin bir yoldu, ancak bu, kendi dışımızda bir zorluk ifade etmiyordu. Burada Teori ve Politika'nın devrimci yolu görünmektedir.

Geçen yıllarda karşılaşmadığımız ağırlıkta birtakım yükümlülükler yaratmak zorunda olduğumuz bir döneme giriyoruz. Teori ve Politika, pratik-politik alanda cereyan eden gelişmelerden kendini de sorumlu görecek bir pozisyon arayışına girecektir. Devrimci hareketin sorunlarını kendi dolaysız sorunları olarak yaşamaya en yakın mesafede olmayı sağlamak; ancak devrimci hareketin gerçeğin kendisi karşısındaki konumunu görmesini engellemeyecek bir eleştirel mesafeyi de –eskisinden de belirgin tarzda– yaratmakla karşı karşıyadır. Bu, Teori ve Politika'nın baştan kendine biçtiği misyonu alabildiğine zorlayan bir işlemler ve eylemler dizisini davet edecektir. Bu durum, Teori ve Politika açısından bir 'ilerleme'dir, fakat kuşkusuz devrimci politik hareketin gerilemesinde varlık bulan bir ilerleme.

b) Devrimci örgütlerimiz

Günümüzün devrimci örgütleri, gelecekteki herhangi bir olasılığı değerlendirmenin önünde engel midir? Biz, politik örgütlenmenin halihazırdaki durumunu saptayarak tarihsel tasfiyeci bir role mi soyunuyoruz? Türkiye devrimci hareketinin kırk yıllık onmayan yaşamının radikal bir bitişi işe yarayabilir mi? Bunu, sakince, tasfiyecilik gibi suçlamalara maruz kalmaya dirençli bir şekilde sormalıyız. Ancak yine aynı şekilde sakince de yanıtlamalıyız. İnşa edeceğimiz yanıtın sağlam bir 'hayır' olacağını görüyoruz.

Tasfiye, geri dönüşü olmayan bir yol. Kaldı ki, tasfiye çağrısı da sadece gerçek bir devrimci dirençle karşılaşacaktır. Hayırlı olan budur.

Örgütlerin iç dünyasına ilişkin ne tür eleştiri getirilirse getirilsin, ve bu eleştirilerin birçoğu ne kadar isabetli olursa olsun, devrimci örgütlerimiz, devlete karşı durmak için hala seçeneksiz kalelerimizdir.

Devrimci örgütler, elimizdeki tek maddi varlıktır. Tarihsel ve güncel olarak, tek dayanak noktası devrimci örgütlerin

küçük omuzlarıdır. Üstelik, onların engelleyebileceği, buna güçlerinin yeteceği bir gelişmenin de varolma hakkı yoktur.

Devrimci örgütü reddetmek, örgütlerin iç-hiyerarşisini, emir-komuta düzenini reddetmek aklımıza dahi gelmez. Bilakis, gerekli ve geçerli olan, eksikliği duyulan bu niteliklerdir. Devrimci örgütlerin hiyerarşik yapısı, emir-komuta düzeni gibi unsurları da zayıflamakta, devrimci örgütler sırf bu nedenlerle de kötürümleşmektedir. Örgütlenme, ve özellikle ve belirgin olarak Leninist diye anılan örgütlenme dönemsel olarak eskimek bir yana, antropolojik mertebede bir zorunluluktur. Bu yaklaşım, çeşitli yöntemlerle zenginleştirilmeyi reddetmez, aksine kapsar.

Bugün örgüt olmak, yani "ilk aşama"yı aşmak gayet zordur. Son on yılda kurulan ve bugün varlığını koruyan hiçbir devrimci örgüt yoktur. Uzun yıllara dayanan geleneklere yaslanan örgütsel oluşumlar bile esaslı çabalar gösterdikleri izlenimine karşın devrimci politik nitelik kazanamamaktadır. Devrimci örgütlerden politik niyetler beyan ederek ayrılmak, 1990'ların belki sonlarına kadar "politik" karşılık bulabiliyor ve toplam devrimci hareketin eksilmediği değerlendirilebiliyordu. Fakat, ayrılıkların artık "politik"leşemediği örneklerle karşılaşılıyor. Ayrılıkların genel bir eğilim olarak bir yandan devrimci hareketin toplam hacminde küçülmeye, öte yandan, bir çözülme havası yaratmaya dönük işlevlendiği görülüyor.

Bütün bunlar eşliğinde söyleyebiliyoruz: Bugün devrimci örgütlerde yaygın bir alışkanlık haline gelmiş olan, ve krizi ve eleştiriyi öteki devrimci örgütlere yönelten tarzın kendisi tasfiyeci ve gerici bir nitelik kazanmıştır. Neredeyse her bir devrimci örgütün resmi yazılarına bakılırsa, krizin en ağırını yaşayanlar ötekilerdir, ve krizin başlıca müsebbibi de ötekilerdir. Asıl tasfiyeci tarzın, bizler gibi "hariçten gazel" okuyanların mırıldanmalarının değil, bu türden cılız ve aciz çığlıklar olduğunu vurgulamak gerek.

Devrimci örgütlere ve özel olarak komünist devrimci örgütlere bağlılığımızı koruma kararındayız. Teori ve Politika, içinde bulunduğumuz post-devrimcilik döneminde, somut olarak adını andığımız yapıların sürdüreceği her devrimci girişime kendini peşinen bağlı kılmayı sürdürecektir. Yeni bir devrimci inisiyatif belirmedikçe bu kesindir. Devrimcilerin eylem ve işlemlerinin peşinen destekçisi olduğumuzu, geçmişte olduğu tarzda, tekrar ilan ediyoruz.

Devrimci örgütlerin, post-devrimcilik döneminin devrimci tarzda karşılanması ve püskürtülmesi için çaba içinde olduğunu izliyoruz. Post-devrimcilik dönemini başlangıcında devrimci bir inisiyatifle bitirmek devrimci hareketin tarihsel yükümlülüğüdür. Bu dönemin püskürtülmesi için eldeki tek maddi varlık devrimci örgütlerdir, fakat örgütlerin kendi özelliklerinden kaynaklanan ağır sınırlılıkları bulunuyor. Devrimci örgütler, yeni dönemin devrimci tarzını yaratmakta öncelikle kendi engelleriyle karşılıyor.

"Çitlerin arasına hapsolan devrimci hareket, çitlerin dışına çıkamazsa, mutlaka çitlerin dışında bir devrimci hareket oluşacak, açığa çıkacaktır; ve artık çitlerin arasındaki hareket devrimci hareket olmayacaktır." Devrimci hareketin durumla mücadelesinin kendi pratik devrimci ve örgütlü varlığından başka araçları ve avantaj noktaları yok. Devrimci hareketin mücadelesini buradan yürütmesi dışında bir beklenti olamaz. Dışarıya çağırmak, devrimci hareketi tasfiyeye çağırmak anlamına gelir. Devrimci hareket, bu anlamda bir açmaz içindedir. Ancak bizim açımızdan yenilik, geçen yıllar boyunca, devrimci hareket dışında bir pratik-politik alan tanımazken, artık gözümüzü bir de dışarıda ve yeni bir devrimci hareket ortaya çıkmasına dikmiş olmamızdır. Buna göre, halihazırdaki devrimci hareketin bütünlüğümüzdeki ağırlığı azalmış bulunuyor.

Kurucu ve oluşturucu bir misyonun işlem döneminde, devrimci hareketin mensuplarıyla daha fazla karşı karşıya gelebileceğiz. 'Devrimcilik dönemi'nde, devrimcileri kendi pratik varlığımız olarak kabul ettiğimiz için, ve devrimciler varoluşlarının ağırlığını pratik eyleyişleriyle yarattıkları için, bizim varoluş tarzımızla devrimcilerinkinin karşı karşıya geldiği uğraklara pek az rastlanıyordu. Ancak, 'post-devrimcilik dönemi', yaygın olarak ideoloji açığa çıkaran bir görünüm arz etmekte ve devrimcilerin de toplam varlıklarında azalan pratik-politiklerinin yerini hızla pratik-ideolojinin aldığı koşullarda, Teori ve Politika'nın devrimcilerle karşı karşıya kaldığı alanın dramatik bir şekilde genişlediği görülmektedir. Bu, ideolojik nitelikte bir ara bölgeleşme eğilimidir. Devrimciler, 'yeni' ağırlıkları olan ideolojik pratiklerinde izlenecek ya da bağlanılacak bir pratik içinde olmamaktadırlar. Çünkü devrimci hareketin iç-devrimcilik sorunu eskisi gibi sürmekte ve sorunlarla karşılaştığında neredeyse doğal olarak bize değil, Batılı onaylanmış Marksizme ve onun varsayılan yerli temsilcilerine dikmektedir gözünü. Devrimci hareketin

mensuplarıyla bu ideolojik düzlemde karşı karşıya gelmeyi göze almalıyız.

c) Ezilenlerin Marksist devrimci akıncıları

Teori ve Politika, 1) Asıl olarak, Türkiye'ye, daha önce ancak parçalı belirtileri görülen bir Marksizm anlayışını sokmuştur; 2) Bu Marksizmi zayıf varlığında somutlayan bir teorik-politik akım yaratmıştır; 3) Mevcudiyeti ancak görülebilecek halde, ezilenlerin Marksizmi için, düşman topraklarında etkinlik yürütebilen teorik-politik akıncılar yaratabilmiştir.

Teorik-politik misyonumuzun, verili pratik-politik Marksizmle alaşım noktaları bulma olanağı, bu alanın çözülmekte oluşu ve 'Marksist-olmayan Marksizmler'in yayılma koşullarından dolayı tükenme sürecindedir.

Teori ve Politika'nın pratik-politik 'karşılığı', ancak zayıf bir yönelim ve zayıf bir etki olarak 'var'dır. Dolayısıyla, ezilenlerin Marksizminin pratik-politik akıncılarının var olduğu söylenemez.

Devrimci hareketin geriye çekildiği ve dikkatin geleceğe yöneldiği koşullarda kurucu teorik müdahale tayin edici önem kazanmaktadır. Bugün bu anlamda Teori ve Politika'nın savunduğu Marksizmi daha yüksek, daha gür sesle dillendirme, onun özgül eylemsel varoluşunu oluşturma günüdür.

Misyonumuzu, başlangıçta teorik olarak oluşturuculuk olarak ifade etmiştik. Bugün bu misyonun oluşturulduğunu ama elbette tamamlanmadığını kabul ediyoruz. Bütünsel Marksizm yolunda ***teorik***-politik bir oluşum olduk. İçinde bulunduğumuz dönemdeki misyonumuz, teorik olarak 'kuruculuk', politik olarak 'oluşturuculuk' olmalıdır. Bütünsel Marksizm yolunda ***teorik-politik*** bir girişim olmalıyız.

Ya 'devrimcilik dönemi' sürdürülecek ya da 'post-devrimcilik dönemi' sonrası devrimcilik, yeni bir 'devrimcilik dönemi' açılacaktır. 'Devrimcilik dönemi'nin sürdürülmesi ve burada ortaya konulan görüşlerin yanlışlanması koşullarında Teori ve Politika, öteden beri sürdürdüğü bağlılığını tazeleyecek ve varlığını bu varlığa katmanın pratik koşullarını gündeme alacaktır. 'Post-devrimcilik dönemi'nin, yeni bir 'devrimcilik dönemi'nin yeni devrimci özneleri şahsında bitirilmesi durumunda ise, Teori ve Politika'ya düşecek olan, varlığını bu dinamiğe dolaysızca katmanın yollarını döşemek olacaktır. Bu alternatifler, en başta,

devrimcilik döneminde varlığını bulmuş kuşaklar için varlık/yokluk sorunudur. Bu, sonunda, yeni bir dönemin devrimcilik olanaklarını ortaya çıkaracak yeni bir kuşağın omuzlarındadır. Ama muhakkak iş budur.

Ezilenlerin Marksist devrimci partisinin politik ayağının bir temel bileşenini artık, beklenen politik girişim oluşturacaktır. Ufkumuz, beklentimiz ve dikkatimiz bu türden inisiyatiflere de yoğunlaşacaktır.

Yeni devrimci örgütlenme, başka bir makasta, başka bir politika pratiği olarak ve başka bir teorik anlayışla oluşacaktır, oluşmalıdır. Bunun teorik ve politik Marksist parametrelerini ifade etmeye çalıştık. Ancak, gerçek varoluşun devrimci örgütler tarafından temsil edildiğini hiçbir an gözden kaçırmamalıyız. Yeni dönemin devrimci hareketi nereden ve hangi tarzda doğarsa doğsun, Teori ve Politika, varlığını bu yeni dinamiğe sunacaktır. Yeni dönemin devrimciliğinin yollarının döşenmesi için somut arayışlara yönelecek, somut girişimlerin içinde olmaya gayret edecektir.

Hazırlık aşamasının olmasa da yeni dönemin kendisinin, bir sakince durma oturma, açık politika yapma, sabırlı ve uzun soluklu bir çalışma temposu ve ortalarda görünme özellikleriyle algılanmasının önünde durmak zorunludur. Teori ve Politika, 1990'larda beliren "metropoliten sosyalistliğe" bulaşmamıştır; post-devrimcilik döneminin olası sabırlı ve sakin "tahta kılıçlı derviş" tarzına da bulaşmamalıdır. Teori ve Politika, değme Leninist kisvelerle de olsa reformcu bir politik eyleyiştense politikasızlığı yeğleyecektir. Olası bazı politik uçvermelerimiz sadece gerçek ya da yakın-gerçek bir pratik devrimci öznenin faaliyetinin bir parçası olarak meşrudur.

Teori ve Politika, kendi yaptığı işin niteliği konusunda hiçbir yanılsamaya kendi-için ve başkaları nezdinde izin vermemiştir. Devrimci olmadığını her zaman ve sık sık yinelemiştir.

Pratiksiz 'devrimci duruş'un devrimciliğin ve Marksistliğin ta kendisi olduğuna ilişkin tehlikeli görüşün hakim olması durumunda hiç kuşkusuz en devrimci oluşum Teori ve Politika olacaktır. Fakat böyle bir huzurdan Allah korusun! Devrimci olmayanı devrimcilik diye savunmaktansa, açıkça, devrimciliğin mümkün olmadığı bir dönemdeyiz diyebilmeliyiz.

Burada ortaya konulan vargılar; önce teori, sonra ona uygun politika anlayışı bağlamında değerlendirilmemelidir. Böyle bir sıralama için, "önce teori"ye harcanan yaklaşık on beş yıl çok uzundur! Biz, hiçbir zaman bu türden bir anlayış içinde olmadık; teorimizle politik arayışımız arasında bu türden bir ilişki kurulmasına hep karşı çıktık. Şimdi savunduğumuz yol, esas olarak, Marksizme ve devrimciliğe ilişkin dışımızdaki etmenlerin eseridir.

Bir Marksist teorik-politik akım olarak *Teori ve Politika*, kendi "eskimiş" varlığını sürdürecektir. Bunu, başarıyla açılmış bir hat, ve yeni dönemde gerekliliği artmış bir eyleyiş olarak saptıyoruz. Ama bu konuda sakınacağımız hiçbir hesap yoktur. Görüşlerimize ve görüşlerimize karşılık gelecek politika alanının potansiyel olanaklarına güvenimiz tamdır.

Mesele, bu zamana kadar az ya da çok başarıyla yürüttüğümüz teorik akınları politik akın haline getirmek, dönüştürmek veya politik akınla birleştirmektir. Teori ve Politika, gayet zayıf bir varlık da olsa, teorik-politik akıncısını yaratmıştır. Bu anlamda, Teori ve Politika külliyatı, bir tam-teorik bütünlük kuramasa da, buna hazır bir platform oluşturmuştur.

Bu zamana kadar, kesimsel bir yerde duruyor ve bu yer kadar yükümlülük ifade ediyorduk. Pratik-politik Marksizmin gerilemesi, doldurulamayan bir boşluk yarattı. Şimdi, acil olarak bu alanda işlevlenmeyi, pratik varlık göstermeyi değil, ama zaten ideolojik girdilerle doldurulmaya çoktan girişilmiş bu alanda Marksizmin bütünsel varlığını temsil etme mücadelesi vermeyi öngörmeliyiz. Bu, 'dil'imizin bu zamana kadar başlıca olarak ayırıcı ve bölücü niteliğine, uygun konumlarda kapsayıcılık da eklememiz anlamına gelecektir.

Kurduğumuzu kabul ettiğimiz alanda, sistematiğimizi işlemeye çalışmanın kolaylığındansa, varoluşumuzu zorlayan bir yönelime girdiğimizin farkındayız. Ağır gerilimlerle karşılaşmaya hazır olmalıyız.

Yol açanın yolunda, sözü olanın izindeyiz. Ezilenlerin Marksist kurtuluş ve egemenlik bayrağını yükseltme ve onun hareket ordusunu yaratma yolundaki çabamıza katkı çağrısına da hak görüyoruz.

"Post-Devrimcilik Dönemi" Başlıklı Yazı Üzerine Dağınık Notlar

Garbis Altınoğlu

Adıgeçen yazıyı dikkatle okudum.

Hareketin doğrudan ve edimsel olarak içinde olmayan bir insanın bu konuda söyleyeceklerinin ister istemez belli bir subjektivizm dozuyla sakatlanmış olacağını, hatta *bir yere kadar* bu konumda olanların çok fazla söz söyleme hakkının olmadığını söyleyerek başlamak isterim sözlerime. (Sanırım bu yazının "Gerekçe ve Sunuş" başlıklı giriş bölümünde de bu hususun altı çizilmiş bulunuyor.) Ama bu, doğruluğuna inandığım saptama ve düşünceleri açık-seçik bir biçimde ve diplomatik-olmayan bir üslup kullanmaksızın söylememi engellemedi ve engellemeyecek de. Bu arada, uzun yıllar boyunca bu hareketin içinde yer almış olan, bu hareketin içinde geliştiği ülkenin ve toplumun tarihini belli ölçülerde anlamaya çalışan ve harekete –sözcüğün örgütsel anlamıyla– dışardan bakan biri olmanın sağladığı bazı avantajlarımın da olduğunu anımsatmam gerekir.

Her şeyden önce Türkiye devrimci hareketini (=TDH) çok yakından ve düzenli bir biçimde izlemediğimi belirtmeliyim. Gene de gerek "Post-Devrimcilik Dönemi"

başlıklı yazı ve gerekse genel olarak konu hakkında görüş ve fikirlerimi sistematik olmayan, yani dağınık bir tarzda aktarmaya çalışacağım. Yani, sözkonusu yazının kapsamlı ve bütünsel bir değerlendirmesini yapacak değilim. Yapacağım bu olmamakla birlikte bu notların ister istemez kısmen bu görevin yerine getirilmesine hizmet edeceği de tahmin edilebilir.

Yazıda gördüğüm temel eksikliklerden biri, küçük-burjuva devrimciliği ile proleter devrimciliği arasındaki belirleyici ayrıma ve burjuva demokratizmine karşı tavır almanın önemine değinilmemesi ve buna bağlı olarak Marksizm-Leninizmin bütünlüklü ve derinlikli bir tarzda kavranışının VE ülkemizin özgünlüklerinin ve tarihinin bu teorinin ışığında incelenmesinin gereğinin üzerinde yeterince durulmaması. Teorinin önemine yapılan göndermeler, bence bu eksikliği gidermeye yetmiyor. Tam da burada halihazırdaki dünya ve Türkiye koşullarında, burjuvazinin ve emperyalizmin devrimci hareketi ideolojik olarak teslim alması tehlikesine karşı savaşım, devrimci hareketin halihazırdaki ve gelecekteki kadrolarının burjuva ideolojisinin saldırısına karşı eğitilmesi ve aşılanması ve bu çerçevede Marksizm-Leninizmin devrimci pratiğe dönük tarzda incelenmesi görevlerinin, günümüzde çok büyük bir önem taşıdığının altını çizmek isterim.

Yazıda değinilmeyen bir başka husus, TDH'nin kitlelerin ileri kesimleri katında bile saygınlık ve manevi otoritesini önemli ölçüde yitirmiş olması olgusu. Bu, esas itibariyle TDH'nin yaşadığı tıkanma ve marjinalleşmenin ve edimsel olarak bir güç olmaktan çıkmasının sonuçlarından biri olmakla birlikte bir yandan da hareketin kendini yeniden var etmesinin ve devrimci arayış içindeki işçi ve emekçilerle bağlar kurabilmesinin önünde önemli bir başka engel durumuna gelmiştir. TDH'nin, iliğine değin çürümüş olan burjuva toplumuna karşı emekçi insanlığın en iyi ve en yüce değerlerini sahiplenen bir varlık olarak ortaya çıkamaması, işçi sınıfı ve diğer sömürülen yığınlarla zaten zayıf olan bağlarının neredeyse tümden kopmasına bağlı olarak tabanının bir ölçüde lumpenleşmesi, önderlerinin ve kadrolarının devrimci kişilik ve ahlak bakımından sahip oldukları zaaflar, örgüt-içi ve örgütlerarası ilişkilerin yanısıra halkla ilişkilerde yaşanan dejenere tavır ve davranış biçimleri vb. az-çok siyasal bilince sahip bir işçinin haklı tepkisini çekmektedir. Devrimci teorinin ilkesel temellerinin ve kazanımlarının titizlikle savunulması gibi, devrimci ahlak

normlarının titizlikle savunulması ve kapitalist toplumu pençesine almış olan dejenerasyona karşı konması da önümüzdeki dönemde kaçınılmaz olarak gelecek olan devrimci yükseliş dönemine hazırlanmak bakımından özel bir önem taşımaktadır.

Yazıda gördüğüm en önemli eksikliklerden biri, objektif koşulların pek fazla dikkate alınmamış olması. Bunda genel olarak sağ oportünistlerin ve reformistlerin, "objektif koşulların elverişsizliği" formülünü kendi siyasal iktidarsızlıklarını ve teslimiyetçiliklerini mazur göstermenin bir aracı olarak kullanagelmekte olmalarına gösterilen –kısmen haklı– tepkinin rolü olabilir. Ama bunda, genel olarak TDH'nin ve onun yakın çevresinin yaptığı biçimde 1971 devrimci çıkışını ve buna önderlik eden kadro ve hareketleri idealize etme doğrultusundaki bir zaafın da rol oynadığını düşünüyorum. Tam da burada, benzer bir zaafla sakatlanmış olmasından dolayı *Atılım* çevresini eleştiren Eylül 1997 tarih ve " 'Birlik' ve Birlik: *XD* Yazı Kurulu'na" başlıklı yazımdan bir bölüm aktarmayı yararlı görüyorum:

"1971 devrimci hareketinin, yazarın da Marksist-Leninist bir siyasal çizgiye sahip olmadıklarını kabul edeceğini umduğum üç ana örgütünün, yani THKP-C, THKO ve TKP (M-L)'nin devlete, rejime ve özellikle de düzene, yani kapitalizme karşı 'kesin bir düşmanlık' konumunda durduklarını ileri sürmesinin, kendisi bakımından bile hiçbir mantıklı ve tutarlı yanı yoktur. Aralarındaki önemli farklılıklara karşın, hepsi de devrimci-demokratik bir konumda bulunan bu örgütlerin ufuklarının emperyalizme, faşizme ve feodal kalıntılara karşı savaşımla sınırlı olduğu, hatta özellikle THKO'nun durumunda, onun bile gerisinde kaldığı malumun ilamından başka bir şey değildir...

"Evet, 1971 devrimci çıkışının örnek alınacak ve bugüne taşınacak bir dizi olumlu yanı vardır; ama bizler her iki devrimci dönem (yani 1971-73 dönemi ve 1974-80 dönemi) arasında soğukkanlı bir analiz temelinde adaletli bir karşılaştırma yapmak ve asla bir devrimci nostalji atmosferi yaratmamakla yükümlüyüz. 1971 devrimci çıkışını idealize edenler nedense, bir bütün olarak o hareketin çok kısa bir süre içinde, yani 1971-73 yılları arasında egemen sınıfların devlet aygıtınca vurulan bir kaç darbe sonucunda tümden çökertildiğini belirtmiyor, bunu anımsatmıyor ve belki de bilmiyorlar. Oysa, yazar arkadaşımız da içinde olmak üzere kimsenin beğenmediği 1974 sonrası Türkiye devrimci hareketi, 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında varlığını

ve siyasal etkinliklerini, önemli bir daralmaya karşın ve çok daha yoğun bir baskı ortamında sürdürmeyi başarabilmiştir. 1971 devrimci hareketi 1974 sonrasına ciddi bir kadro stoku aktaramazken, 1974-80 dönemi devrimci hareketinin bu konuda çok daha parlak bir sicile sahip olduğunu kabul etmeliyiz. Bütün bunlara, 1971-73 döneminin çok daha yumuşak olan cezaevi koşullarına karşın 1980 sonrasında cezaevlerinin birer işkence ve rehabilitasyon merkezi haline getirilmiş olduğunu, ama buna ve pek çok boyuneğme örneğine karşın 1974-80 devrimci hareketinin kadrolarının 12 Eylül askeri darbesi sonrasında cezaevlerinde, bugün de sürdürülen yaygın ve militan bir direniş geleneği yarattıklarını da eklemeliyiz...

"O dönemi bilenler, 1971 devrimcilerinin ve onların öncellerinin, 1960'ların ikinci yarısında yoğunlaşan ve 15-16 Haziran işçi direnişiyle doruk noktasına çıkan işçi sınıfı hareketi karşısında kendiliğindenci bir konumda durduklarını, en iyi durumda bu hareketin peşinden sürüklendiklerini, en kötü durumda ise ona tümden sırtlarını döndüklerini ve sınıfın, en kör gözlerin bile görebileceği devrimci potansiyelini -dogmatizmleri ve subjektivizmleri nedeniyle- kavramadıklarını da anımsayacaklardır."

Bu iki dönem arasında şöyle bir farklılığa da işaret etmek gerekir: 1960'ların sonlarında da tıpkı 1970'lerin sonlarında olduğu gibi farklı radikal devrimci eğilimler arasında fiziksel çatışmaya doğru evrilen, hatta yer yer dönüşen sekter ve düşmanca tutumlar vardı. Ancak, TDH'ne damgasını vuran küçük burjuvazinin öncü ile kitle arasındaki ilişkiyi hatalı bir biçimde kavramasından ve dargörüşlülüğünden kaynaklanan bu tutum, yaklaşan faşist darbe tehlikesine karşı birleşik bir cephenin kurulmasının – belki de devrimci hareketin güçlü olduğu işçi-emekçi semtlerinde kitlelerin silahlandırılmasının– hem olanaklı, hem de son derece gerekli olduğu 1979-80 döneminde daha ileri boyutlara varmıştı. Dahası, kitle hareketinin 1978'den itibaren gerilemeye yüz tutmasına rağmen fazlasıyla bölünmüş olan devrimci hareket MHP ve kısmen de polisle, kitlelerden esas itibariyle bağımsız, bireysel silahlı çatışma ve hesaplaşma çizgisine sürüklenmiş, bu da onun hem zaten zayıf olan siyasal perspektifini yitirmesine, hem de kitlelerle olan bağlarının daha da zayıflamasına yol açmış, hatta kitlelerin ileri kesimlerinde bile bir çeşit bıkkınlık ve siyasal kayıtsızlığın oluşmasına katkıda bulunmuştu. (Burada, Malatya, Maraş, Çorum vb. yerlerde yürütülen

silahlı anti-faşist direnişlerin bu çerçeveye girmediğinin altını çizmek isterim.) 12 Eylül cuntacılarının, kendilerine en azından pasif bir kitle temeli yaratmak için bu bıkkınlık ve kayıtsızlığı nasıl kullandıklarını, "can güvenliği"ne ilişkin demagojilerini biliyoruz. Demek oluyor ki, 1979-80 döneminde bireysel devrimci şiddet eylemlerinin görece yüksek düzeyi kesinlikle TDH'nin güçlülüğünün değil, zayıflığının, hatta çaresizlik ve umutsuzluğunun bir göstergesiydi.

Şu objektif koşullar konusuna devam ediyorum. Herhangi bir ülkedeki devrimci hareketi ve onun erdem ve zaaflarını saptarken, a) bölge ve dünya koşullarının olumlu ya da olumsuz etkilerini VE b) o hareketin içinde doğup büyüdüğü toplumun tarihsel mirasını irdelemek ve hesaba katmak zorundayız. Önce kısaca bölge ve dünya koşullarına değinelim. TDH'nin (ya da başka bir ülkenin devrimci hareketinin) gerilemesi ya da ilerlemesi, dünya genelindeki gelişmelerden kopuk ya da ayrı bir tarzda ele alınamaz. Bunu anlamak için, a) 1917 Büyük Ekim Devriminin, b) İkinci Dünya Savaşının sosyalist Sovyetler Birliği'nin ve anti-faşist güçlerin zaferiyle sonuçlanmasının ve c) daha sınırlı ölçüde olmak kaydıyla, 1960'lı yılların ulusal kurtuluş ve devdimci gençlik hareketlerinin dünya ölçeğinde yarattığı yankıları ve dalgalanmaları anımsamak yeter. Burada, "sosyalizm" idealinin geniş işçi ve emekçi kitleleri için çekiciliğini önemli ölçüde yitirmesinin, çokça söylendiğinin tersine 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında "Doğu bloku"nun ve Sovyetler Birliği'nin dağılması ve çökmesinden ZİYADE, büyük olasılıkla 1970'lerin sonuna gelindiğinde gerçekleşmiş olduğunu anımsatmam gerekir. 1970'lerin sonuna gelindiğinde "sol" açısından şöyle bir tabloyla karşı karşıyaydık:

a) Rejiminin devrimci ve eşitlikçi yapısı çoktan ortadan kalkmış olan Sovyetler Birliği emperyalist politikasını Afganistan'ın işgaliyle taçlandırmış,

b) Bir zamanlar Sovyet revizyonizmine karşı, devrimci bir alternatif olarak algılanan Çin, pratiğine daha önce başladığı "Üç Dünya" teorisini 1977'de açıkça ilan etmiş, 1978'den itibaren kapitalist ekonomik reformları başlatmış olan Deng Şiao-ping kliği Kamboçya'yı işgal etmesini gerekçe göstererek 1979'da Vietnam'a karşı bir askeri operasyon düzenlemiş,

c) ABD'ne ve işbirlikçilerine karşı verilen savaşından sonra Nisan 1975'te iktidara gelen "Kızıl Kmerler" 1976-78 yıllarında kendi halklarına karşı jenosid boyutuna yaklaşan bir kıyım uygulamış,

d) Her ikisi de "sosyalist" olarak algılanan Vietnam ile Kamboçya arasında 1978-79'de meydana gelen savaş "Kızıl Kmerler" olarak bilinen Kamboçya Komünist Partisi yönetiminin devrilmesi ve Vietnam-yanlısı bir kukla yönetimin kurulmasıyla sonuçlanmış,

e) Kendisine büyük umutlar bağlanmış olan Küba büyük ölçüde revizyonist/ sosyal-emperyalist Sovyetler Birliği'nin güdümüne girmiş ve onun –özellikle Afrika'daki- vurucu gibi davranmaya başlamış,

f) 1960'lı ve 1970'li yıllara devrimci bir görünüm veren ve bir ölçüde metropol ülkelerin işçi sınıfı ve gençliğini de devrimcileştiren Afrika, Asya ve Latin Amerika'daki ulusal kurtuluş hareketleri bazı istisnalar dışında sona ermiş,

g) 1960'lı yıllarda "üçüncü dünya" ülkelerinde işbaşına gelen sözümona sosyalist yönelimli ulusal burjuva iktidarlarının kapitalist ve işçi ve emekçi-karşıtı ve anti-demokratik nitelikleri ortaya çıkmaya başlamış,

h) Şubat 1979'da gerçekleşen İran İslam "devrimi"nin gösterdiği gibi siyasal İslam aktif olarak sahneye çıkmaya başlamış,

ı) Sovyet modern revizyonizminin, Çin revizyonizminin, Avrokomünizmin yıkıcı etkileri ve faaliyeti dünya komünist hareketini neredeyse tümden çökertmişti vb.

Bütün bu faktörlerin, başka ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de "toplumsal değişim"den yana olan sınıf ve katmanların hoşnutsuzluk ve enerjisinin devrimci ya da Marksist kanallara akmasını –kuşkusuz belli bir zaman aralığıyla– güçleştirdiğini ve önemli ölçüde engellediğini, bunlara 12 Eylül sürecinin ve 1989-91 döneminde Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'da meydana gelen olayların yarattığı yıkıcı etkinin eklendiğini söyleyebiliriz. 1984'te PKK'nın gerilla eylemlerine başlamasının ve 1986'dan itibaren Türkiye işçi sınıfının hareketlenmesinin tersi yönde bir etki yaptığı, yani TDH'nin toparlanmasına dolaylı bir katkı yaptığı ileri sürülebilir; ancak hareketin bir türlü aşamadığı ve belki tam olarak bilincinde de olmadığı kendi yapısal ve köklü zaafları konjonktürdeki bu kısmi avantajları değerlendirmesine olanak vermedi.

Objektif koşullar bağlamında, Türkiye işçi ve emekçilerinin devrimci geleneğinin düzeyini etkilediği ölçüde Türkiye'ye ve onun yakın tarihine bakmakta da yarar var. Marx şöyle diyordu:

"İnsanlar kendi tarihlerini kendileri yaparlar. Ama bunu sırf kendi keyiflerine göre yapmazlar. Kendileri tarafından seçilen durumlarda değil de, tamamen geçmişten gelen, geçmişin belirlediği koşullar altında yaparlar bunu. Tüm ölü kuşakların geleneği, yaşayanların beynine bir kâbus gibi çöker." (Karl Marx, *Louis Bonaparte'ın Onsekiz Brumaire'i,* Köz Yayınları, Nisan 1975, s. 13)

Gene Marx, egemen sınıfın düşüncelerinin –tabii siyasal bakımdan ileri kesimlerinin devrimci partileri tarafından bilinçlendirilmedikleri ölçüde- ezilen sınıfların da düşünceleri olacağını söylüyor. Bu bağlamda, Türkiye işçileri ve sömürülen emekçilerinin büyük ölçüde Osmanlı-Türk egemen sınıflarının kollektif siyasal bilincinin ve tarihsel belleğinin etkisini taşıdıklarını söyleyebiliriz. Türkiye kapitalizmi, sadece Batı Avrupa'ya göre değil, Balkanlar'a ve Çarlık Rusyası'na göre de fazlasıyla gecikmiş bir kapitalizm idi. Aynı husus Türk milliyetçiliği için de geçerlidir. "Avrupa'nın hasta adamı" 19. yüzyıl boyunca "büyük" devletlerin giderek artan ve süreklilik kazanan kaba müdahalelerine hedef olmuş, esas olarak onların ve kısmen de Balkan halklarının yararına toprak yitirerek küçülmüş ve dahası 20. yüzyılın ilk onyılını geride bırakırken tümüyle dağılma ve yokolmanın eşiğine gelmişti. Bu dönem aynı zamanda kitlesel kıyımlarla ve olağanüstü nüfus hareketleriyle nitelenen bir dönemdir. Balkan halklarının ulusal bağımsızlıklarını elde etmelerine ve Çarlık Rusyası'nın özellikle Kafkasya'ya egemen olmasına bağlı olarak Anadolu bu bölgelerden ardı ardına gelen dev göç dalgalarının hedefi oldu. Bir araştırmaya göre 1855-1914 yılları arasında Anadolu'ya dört milyon göçmen geldi. (Bk. www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=11523) Bunun ardından Osmanlı'nın Birinci Dünya Savaşında hızla çökmesi, -aynı zamanda Türk burjuvazisinin ilkel kapitalist birikimini yapmasına olanak veren- 1915-19 Ermeni kırımı ve 1923-24 Rum-Türk nüfus mübadelesi, Anadolu'nun demografik yapısını hızla ve köklü bir biçimde değiştirdi. Bütün bunlara Cumhuriyetin kurulması sırasında ve sonrasında Kürt ayaklanmalarının ve Kürt halkına karşı gerçekleştirilen kıyımların etkisini eklemeliyiz.

Bu sürecin, sadece egemen sınıfların değil, aynı zamanda Türk halkının kollektif kimliğine damgasını vuran ve etkisini bugün bile güçlü bir biçimde hissettiren ve daha çok Ermeni ve Rum düşmanlığı biçimini alan ve "Soğuk Savaş" döneminde "Moskof" düşmanlığını da kapsayacak biçimde genişleyen köklü bir zenofobik ve milliyetçi ruh halinin oluşumuna yol açtığı söylenebilir. Bu ruh halinin, aynı sosyo-kültürel ortamda ortaya çıkan ve ana gövdesi itibariyle burjuva/küçük-burjuva demokratizminin çerçevesini aşamamış, bir başka deyişle proleter sosyalizmini kucaklayamamış olan TDH'nin ve onun bileşenlerinin lider ve kadrolarının zihniyetini, faaliyetlerinin tüm alanlarını ve kendini pratikte ortaya koyuş biçimini etkilemediği düşünülemez. Demek oluyor ki, TDH'nin pek çok öğesi üzerinde etkisini yakın zamana kadar sürdüren ve yer yer hala sürdürmekte olan Türk milliyetçiliğini, *sadece, hatta esas olarak* Kürt halkına ve ulusal kurtuluş hareketine karşı enternasyonalist yaklaşımın eksikliği ya da yokluğuyla açıklamak asla yeterli değildir.

Türkiye'de, ülkenin İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan işgali altında olduğu 1918-22 döneminde meydana gelen ve esas olarak işgal-karşıtı bir nitelik taşıyan halk örgütlenmelerinin direnişleri bir yana bırakılacak olursa 1960'lara kadar kitlesel ilerici-devrimci muhalefet eylemlerinin yaşanmamış olması, burjuva ideolojisinin ve burjuva milliyetçiliğinin Türk işçi ve emekçileri üzerindeki bu boğucu etkisinin uzun süre devam etmesine yardımcı olmuştur. Bu ağır baskı döneminde, işçi sınıfının çok sınırlı da olsa bazı eylemlerine ve örgütlenme çabalarına rastlanmasına karşılık, geniş Türk emekçi köylü yığınları sessizlik ve eylemsizliklerini muhafaza etmişlerdir. Objektif koşulların da etkisiyle Türkiye'de devrimci bir köylü hareketi geleneği oluşmamıştır. Bunun nedenlerini önemli ölçüde, Türkiye kırında feodalizmin göreli zayıflığında ve görece elverişli bir toprak-nüfus dengesinin varlığında aramak yanlış olmayacaktır. Dışardan gelen göçlere rağmen, a) ardı ardına gelen savaşların ve bu savaşların daha da pekiştirdiği/ derinleştirdiği yoksulluk, bitkinlik ve ekonomik çöküntünün yol açtığı demografik yıkım, b) Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sırası ve sonrasında Ermenilerin ve Rumların kitlesel göçü ve/ ya da yokedilmesi ve topraklarına el konulması, kır nüfusunun ciddi bir toprak sorunuyla karşı karşıya olmadığı ve dolayısıyla bir toprak devriminin objektif zemininin zayıf olduğu anlamına geliyordu. (Bu, feodal kalıntıların ve köylü devrimi

geleneğinin çok daha güçlü olduğu Çin deneyimini ve o temelde oluşan Maoist stratejiyi Türkiye'ye uygulamaya çalışan TKP (M-L) ve onun ardıllarının tuttukları yolun bir çıkmaz olduğunu da gösterir. TKP (M-L) kökenli örgütlerin, 1950 öncesinde bile uygulanma ve başarıya ulaşma olasılığı zayıf olan bu stratejiyi, dışa bağımlı kapitalizmin hızla geliştiği 1950 sonrasında, hatta bugün bile savunmaya devam etmeleri hem bir anakronizm, hem de TDH'nin yaşadığı trajedinin bir yansımasıdır.)

Bu tablonun tek ve önemli istisnası Kürt isyanlarıydı. Ancak, sosyo-ekonomik koşulları ve sınıfsal parçalanma/ farklılaşma açısından –Türk nüfusun yaşadığı– esas Türkiye'den daha geri konumda bulunan ve devrimci önderlikten yoksun Kürt isyanlarının Türk işçi ve emekçilerinin olumlu doğrultuda hareketlenmesine katkıda bulunması beklenemezdi. İşin bu yanı üzerinde aşağıda, TDH'nin PKK'dan öğrenmesi gerektiği savını ele alırken duracağım.

Bir başka nokta, yazıda *eylem biçimlerinin* radikalliğinin öneminin abartılması ve devrimci pratiğin mutlaka şiddet öğesini içermesi, aksi takdirde bunun devrimci pratik olamayacağı anlayışı. Yazıda şunları okuyoruz:

"Pratik devrimcilik, gerçek karşılığıyla, şiddet içeren bir politika tarzı olarak devrimcilik, dünyanın her yerinde pratik olarak olasıdır. Fakat, genel görünümler itibarıyla devlet iktidarlarının ağır baskısıyla bu olanaklı olamamaktadır. 1960'ların sonlarıyla 1970'lerin başlarında pratik devrimcilik ABD'de bile yürütülebiliyordu. "Türkiye'de yürütülenle aynı kategoriden, ama bugün herhangi bir pratik devrimciliğin varolmadığı ülkeler kuşağından söz edilebilir." Eğer bu saptama doğru olmuş olsaydı, örneğin Bolşeviklerin 1905 devrimi, 1917 Şubat ve Ekim devrimleri ve kamulaştırma ve cezalandırma eylemleri gerçekleştirdikleri zaman dilimleri dışındaki dönemlerde *devrimci pratik içinde olmadıklarının* söylenmesi ve silahlı savaşıma öncelik tanıyan Sosyalist-Devrimcilerin Bolşeviklerden daha devrimci görülmesi gerekirdi. Bu yaklaşımın yanlışlığı ortadadır.

Radikal savaşım biçimlerinin, *bir yere kadar* onları uygulayanları zihinsel olarak da radikalleşmeye ve egemen sınıflardan kopmaya ittiği söylenebilir. Ancak hemen burada, toplumsal muhalefet hareketlerini değerlendirmede savaşım biçiminin belirleyici olmadığı/ olamayacağını belirtmem gerekir. Bir dizi ulusal kurtuluş hareketi ya da dinsel renkli

direniş hareketi radikal savaşım metotlarına başvurmaktadır; ama bunun onların dünya görüşleri ve siyasal çizgileri bakımından da radikalleşmelerine yol açmadığı açıktır. Silahlı savaşım bu tür hareketlerin burjuva dünya görüşünün çerçevesi içinde kalmalarına, hatta siyasal bakımdan gericiliğe yakın durmalarına ya da düpedüz gericileşmelerine hiç de engel değildir. Özellikle şimdilerde içinden geçmekte olduğumuz gericilik dönemi türünden dönemlerde silahlı savaşımla reformist, tasfiyeci ve teslimiyetçi bir siyasal çizgiyle elele gidebilir. PKK'nın Abdullah Öcalan'ın yakalandığı 15 Şubat 1999'dan ve ABD'nde gerçekleşen 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra aldığı kah ABD-yanlısı, kah devlet-yanlısı eklektik gerici tavır, devrimci-olmayan bir çizginin pekala silahlı savaşımla birarada yürütülebileceğinin en belirgin örneklerinden biridir.

Tam da bu bağlamda tasfiyeciliğin sağ görünümler alabileceği gibi –kuşkusuz özü gene sağ olmak kaydıyla– 'sol' görünümler de alabileceğinin altını çizmek isterim. (Bolşevikler 'sol' tasfiyeciliğin sağ tasfiyeciliğin tersyüz edilmiş biçimi olduğunu söylüyorlardı.) Bu konuda, devrim-sonrası Rusyası'nda Brest-Litovsk anlaşması çerçevesinde sürdürülen tartışmalar tipik bir örnek oluşturur. Anımsanacağı üzere Ekim Devriminin zaferinden hemen sonra Alman emperyalistleri Bolşeviklere barış için çok ağır koşullar dayatmışlardı. Savaş yorgunu Rus ordusunun dağılmış olduğu ve Sovyet iktidarının kendisini savunmak için gereken askeri olanaklara sahip bulunmadığı bu koşullarda Lenin ve yoldaşları zaman kazanmak ve bu arada Kızılorduyu örgütlemek, devrimi kurtarmak ve Sovyet iktidarının yıkılmasını önlemek için bu ağır koşulları geçici olarak kabul etmeyi öngörmüşlerdi. Koyu gericilerden Kadetlere, Menşeviklerden Sağ ve Sol Sosyalist-Devrimcilere kadar uzanan geniş bir yelpazede yer alan akımlar ve kitlelerin "yurtseverlik" ruh hali içindeki geniş kesimleri ne pahasına olursa olsun Almanlara karşı savaşın sürdürülmesini savunmuşlardı. Ama tuhaf olan, Trotski, Buharin, Radek, Piatakov gibi o günlerde 'sol' komünist konumda sayılan isimlerin de bu "yurtseverlik" dalgasının peşinde sürüklenmeleri, koşulların o an için kabul edilmesini zorunlu kıldığı Brest-Litovsk türü bir anlaşmaya karşı duygusal bir tepki göstermeleri ve kutsal bir devrimci savaş çağrısında bulunmalarıydı. Görünüşte 'sol' bir nitelik taşıyan bu çıkış, Sovyet iktidarını yıkılma tehlikesiyle yüzyüze getirdiği gibi, devrimci Rusya'nın daha da büyük boyutlarda

toprak kaybına neden oldu; dahası içlerinde Lenin ve Stalin'in de bulunduğu Bolşeviklerin diretmesiyle engellenmemesi halinde bu "sol" muhalefetin çizgisinin yaşama geçirilmesi Almanların Petrograd' işgal etmelerine ve Sovyet iktidarının çöküşüne yol açabilirdi. Tarihsel önem taşıyan Brest-Litovsk tartışması örneği, kitle kuyrukçuluğunun, bu somut durumda kitlelerin geri kesimlerinin milliyetçi-yurtsever duygu ve önyargılarına boyun eğmenin pekala en 'sol' ve en 'radikal' yaklaşımlarla elele gidebileceğini gösterir.

Türkiye'de ne yazık ki pek fazla bilinmeyen, ancak dünya devrimci hareketinin tarihinde kara bir leke oluşturan ve dünya burjuvazisine devrim ve sosyalizm ideallerini karalamak için eşsiz bir silah vermiş olan "Kamboçya deneyi" de 'sol' oportünizmin bir biçimi olan ve 'radikal' köylü ve küçük-burjuva devrimciliğinin bir ürünüdür. "Kızıl Kmerler", kentleri gericiliğin, kırları ise devrimin kalesi olarak gören Maoizmin, özellikle Çin'deki "Büyük Proleter Kültür Devrimi" dönemindeki (1966-69) yaklaşım ve pratiğinin abartılı bir versiyonunu temsil ediyorlardı. "Kızıl Kmerler"in, Kamboçya'nın ABD emperyalizminin ve uşaklarının pençesinden kurtuluşunun ardından yaşama geçirmeye girişikleri anti-Marksist toplum mühendisliği projesi –1975'te nüfusu 7.3 milyon olan bu ülkede– 1 milyon dolayında insanın ölümüne yol açmıştı. 1978-79 savaşı sonucunda devrilen ve Tayland'a sığınan "Kızıl Kmerler" 1980'li yıllarda Kamboçya'daki Sovyetler Birliği ve Vietnam yanlısı yönetime karşı savaşımlarını sadece Çin'in değil aynı zamanda ABD'nin askeri, lojistik ve diplomatik desteğine dayanarak sürdürdüler. Dünya devrim tarihinin en 'sol' ve en 'radikal' hareketleri arasında yer almış olan "Kızıl Kmerler"in yaşadığı bu savrulmanın hiç de şaşırtıcı ya da rastlansal olmadığı bellidir.

2000-2007 Ölüm Orucu bu 'sol' görünümlü tasfiyeciliğin herhalde en trajik örneklerinden birini oluşturur. *Teori ve Politika*'nın kendisine biçtiği misyonun ve bu derginin konumunun nezaketini dikkate almakla birlikte, yazının bu eylemi değerlendirmede –tıpkı TDH'nin ana gövdesinin yaptığı gibi– fazlasıyla sakınımlı ve diplomatik bir üslup kullandığını söyleyebilirim. Katılan örgütlerin, devletin TDH'ni tasfiye etmek için giriştiği F-tipi saldırısını durdurmak için gerçekleştirdiklerini ileri sürdükleri bu eylemde herhangi bir siyasal kazanım elde edilmeksizin 120'den fazla devrimci kadro yaşamını yitirdi, yüzlercesi yaralandı ve sakatlandı.

Bu, devrimci hareketin Türk egemen sınıflarının zindanlarda yıllardır giriştiği çeşitli saldırılarda verdiği kayıpların çok üzerinde bir rakama denk gelmektedir. Asıl önemlisi ise şu: ÖO'nun çıkış noktası ya da esas gerekçesi *özünde sağ* bir nitelik taşıyordu; eylemi başlatan devrimci örgütler tutsakların F-Tiplerine fiilen direnerek gitmelerini bile adeta teslimiyetle özdeşleştiriyor, bu zindanlarda devrimci kişilik ve onuru korumanın neredeyse olanaksız olduğuna inanıyordu. Oysa –Vietnam, Çin, Yunanistan vb. iç savaşlarının zindan deneyiminin de gösterdiği gibi– dünya devrimci pratiğinin, benzer ya da daha/ çok daha zor koşullarda devrimci kadroların onurlarını ve inançlarını koruyabildiklerini gösterdiği biliniyor. Dahası, TDH bakımından bu denli önemli bir dönemeç oluşturan ve ilgili örgütlerin "Yüzyılın Direnişi" diye nitelendirdikleri bu eylemle ilgili olarak –bilebildiğim kadarıyla *Alınteri*'de yayımlanan uzun bir yazı dizisi bir yana konacak olursa– ciddi bir tartışma, muhasebe ve özeleştiri yapmamış olmalarının başlıbaşına bir ciddiyetsizlik olduğu, dahası bu direnişte şehit düşen ve sakatlanan devrimci kadrolara karşı bir saygısızlık anlamına geldiği açıktır.

4-5 Ekim 2005 tarihli "MKP'nin Ölüm Orucu Değerlendirmesi Üzerine" başlıklı yazımda şöyle demiştim: "ÖO eylemi son derece olumsuz ve yıkıcı olmuş, karşı-devrim cephesinin ekmeğine yağ sürmüş ve kulakları sağır eden bir 'sol lafazanlık gürültüsü' arasında bir devrimci kuşağı tasfiye etmiştir. Buna, en yakınımızdaki tutsak ailelerinin çoğunluğunun ve ilerici kamuoyunun devrimci örgütlerden uzaklaşması, devrimci hareketin işçiler ve diğer emekçiler arasında sahip olduğu sınırlı siyasal etki ve prestijin de bitmesi ve onun şimdiye kadar olmadığı ölçüde marjinalleşmesi eklenmelidir. Üstelik bütün bunlar, devrimci hareketin, bu kollektif siyasal intihar eylemini ellerini oğuşturarak seyreden düşmanına hemen hemen hiçbir maddi ya da manevi darbe indiremediği koşullarda gerçekleşti."

Lenin işte bu nedenle,

"Gerçek devrimci için en büyük, hatta belki de tek tehlike, abartılmış devrimciliktir, devrimci yöntemlerin uygun olduğu ve başarıyla uygulanabileceği sınırları ve koşulları tanımamaktır. Gerçek devrimciler 'devrim' sözünü büyük 'D' ile yazmaya, devrim'i neredeyse kutsal bir yere çıkarmaya ve akılları başlarından gitmeye, ne zaman, hangi koşullarda ve hangi eylem alanında devrimci davranmak, ne zaman

hangi koşullarda reformist eyleme dönmek gerektiğini serinkanlılıkla ve duygusallıktan uzak olarak düşünme, tartışma ve değerlendirme yeteneklerini kaybetmeye başlayınca tepe üstü düşüyorlar, bozgundalar demektir" ("Bugün ve Sosyalizmin Kesin Zaferinden Sonra Altının Önemi", *Sağ ve Sol Sapmalar Üzerine*, Ankara, Ekim Yayınları, 1990, s. 220) diyordu.

Yazıda TDH'nin PKK'ya yaklaşımı şu sözlerle eleştirilmiş:

"Türkiye devrimci hareketinin deneyimini, yanı başımızdaki hatta 'iç'imizdeki bir başka örnekle kıyaslamak da zorunludur. PKK'de somutlanan deneyim, devrimci hareketin boyunu posunu görmek bakımından eşsiz bir örnek olması gerekirken; örgütlerimiz, komünist niteliklerinin peşin önceliğine dayanarak PKK'den kendilerine 'ayrıcalık' bekleyebildiler.

"PKK, mücadelenin her türü ve tarzıyla olduğu kadar, mücadele için gereken gücün ne demek olduğunu canlı bir laboratuvar olarak göstermek bakımından eşsiz bir deneyimdir. Türkiye devrimci hareketinin bu laboratuvarı değerlendirebildiğini söylemek mümkün değildir."

Kuşkusuz TDH'nin; milyonlarca insanı etkileyen, yüzbinleri sokağa dökebilen, yaşamın bir dizi alanında örgütlenmeyi başarabilen, Türk ordusunun psikolojik savaş amaçlı gevezeliğe dayanan sahte özgüvenini savaş alanlarında yerle bir eden ve Kürt halkının, üzerindeki ulusal boyunduruğu kırma potansiyelini sahip olduğunu kanıtlayan PKK'dan öğreneceği şeyler vardır. Ancak bu derslerin sınırlı olduğunu anlamayanlar ve özellikle benzer taktikleri ve savaşım biçimlerini Türkiye'ye taşımaya çalışanlar, yaşananların da göstermiş olduğu gibi hayal kırıklığına uğramaya mahkumdurlar. Bu bağlamda, DHKP-C'nin önceli Devrimci Sol'un 1980'lerin ikinci yarısı ve 1990'ların başlarında esas olarak büyük kentlerde, ama aynı zamanda belirli kırsal alanlarda giriştiği –ve bir çoğu tekniksel açıdan hayli başarılı silahlı eylemlerin beklenen siyasal sonuçları vermediğini ve dahası bu hareketin yıkıcı darbeler yemesine yol açtığını anımsatmak isterim. O dönemde en azından Devrimci Sol/DHKP-C'nin, ama onu izleyen yıllarda TDH içindeki bir dizi çevrenin de kavramadığı bu sınırlılık, her iki devrimin objektif nitelikleri arasındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Her şeyden önce Kürdistan devrimi yapısına, ulusal ve demokratik görevlerin damgasını

vurduğu ve kırsal/ taşra/ küçük kent niteliği belirgin bir devrimdir. Türkiye devrimi ise, proletarya-burjuvazi çelişmesinin keskinliği ve kapitalizmin göreli gelişmişliğine bağlı olarak demokratik devrimden sosyalist devrime çok hızlı bir geçişin (ve sosyalizmin inşasının) koşullarının ana çizgileriyle olgunlaşmış olduğu ve proletaryanın ve büyük kentlerin şimdiden damgasını bastığı bir devrimdir ya da öyle olacaktır. PKK --diğer tüm ulusal kurtuluş hareketlerinde olduğu gibi– en devrimci döneminde bile ufku bağımsız ve demokratik bir Kürdistan, yani *bir başka sınıflı toplum* oluşturmakla sınırlı bir örgüttü. Bu iki devrim arasındaki farklılıklar anlaşılmazsa Kürdistan devriminin Türk işçileri ve diğer sömürülen emekçileri üzerinde çekici ve sürükleyici bir etki yapma potansiyelinin çok az olduğu da anlaşılamaz. Lenin, "Kurucu Meclis Seçimleri ve Proletarya Diktatörlüğü" adlı makalesinde şöyle diyordu:

"Şimdiki tarihsel dönemin koşulları altında, kent kıra ve kır da kente eşit olamaz. Kent kaçınılmaz olarak kıra *önderlik eder*. Kır kaçınılmaz olarak *kenti izler*. Burada tek sorun. 'kent sınıfları'ndan *hangisinin* kıra önderlik etmeyi başarabileceği, bu amacına ulaşabileceği ve *kentin önderliğinin* hangi biçimlere bürüneceğidir." ("The Elections to the Constituent Assembly and the Dictatorship of the Proletariat", *Selected Works*, Cilt 6, Londra, Lawrence & Wishart Ltd, 1936, s. 467)

Mayıs 1993'de kaleme aldığım "Saflarımızdaki Askeri Sapmaya Karşı" başlıklı yazımda, emperyalist işgal koşullarında ya da ezilen bir ulusun egemen ulusça vahşi bir boyunduruk altına alınmış olduğu koşullarda silahlı savaşım konusunu incelerken şunları söylemiştim:

"Tarihsel deneyimler bu tür durumlarda *ezilen/ boyunduruk altında tutulan ulusla emperyalist/ ilhakçı devlet arasında*, birincisinin zararına çok büyük bir güç dengesizliği yoksa ve/ ya da uluslararası konjonktür birincisi açısından olağanüstü bir elverişsizlik göstermiyorsa, *silahlı savaşımı başlatmanın ve süreç içinde zafere ulaştırmanın nesnel koşullarının genel olarak var olduğunu göstermektedir.* Çeşitli sömürgelerdeki, işgal ya da ilhak altına alınmış ülkelerdeki ulusal kurtuluş savaşları bu kategoriye girerler. Buralarda emperyalist/ ilhakçı güçlerin uyguladıkları beyaz terör ve zorunlu olarak 'yabancı' bir ulusal kimlikle ortaya çıkmış olmaları nedeniyle nesnel koşulları olgunlaşmış olan silahlı savaşım ilk başlarda görece uzun bir sürece yayılan ve kitlelerin görece uzun bir süre doğrudan ve aktif

katılımının sözkonusu olmadığı bir gerilla savaşı biçimine bürünebilir. Ancak bunun böyle olması, hiçbir şekilde **bu** gerilla savaşının bir öncü savaşı olduğu anlamına gelmez. Genellikle başlangıç aşamasında bile, ezilen ulusun emekçi kitlelerinin siyasal bakımdan en ileri ve en duyarlı kesiminin aktif desteği ve katılımına, geniş emekçi kitlelerin de pasif desteğine, Lenin'in deyişiyle pozitif yansızlığına güvenebilecek olan böylesi bir silahlı savaşım özü itibariyle *fokocu ya da bireysel değil, kitlesel* bir karakter taşır.

Nesnel koşulların ezilen/ boyunduruk altındaki bir ulusun geniş ve açık bir siyasal kitle seferberliği olmaksızın bu kitlelere dayanarak silahlı savaşımı başlatmaya elverişli olduğu yerlerde, küçük-burjuva ya da komünist devrimci önderliğin kendi öznel hazırlığını bir ölçüde tamamladıktan sonra silahı patlatabilmesi, Marksist-Leninist birikimi yeterli olmayan devrimcilerin, buralardaki ulusal-devrimci savaşımların *esas olarak iradi bir olay* olduğu yanılsamasına düşmelerine yol açabilir ve açmaktadır da. Ama, nasıl bu koşullar altındaki ülkelerde başlatılan gerilla savaşı bir öncü savaşı olmaktan çok, açık bir biçimde ortaya çıkmamış/ çıkamamış olan kitle muhalefetinin silahlı bölümünden başka bir şey değilse, buralarda gerçekleşen devrimler de, nesnel koşulları sayılan etkenlerin katkısıyla olgunlaşmış oldukları için, esas olarak iradi ve önceden planlanabilir olaylar değillerdir."

Bu söylediklerimden; devrimci inisiyatifin, devrimci iradenin ve devrimci öncünün rolünü küçüksediğim izlenimi edinilebilir. Oysa ben tam tersini düşünüyorum. Türkiye gibi, halkı –Osmanlı geçmişi nedeniyle– emperyal hayaller ve önyargılarla belli ölçüde zehirlenmiş, ezen ulus milliyetçiliğin köklerinin hayli güçlü olduğu, kitlelerin devrimci deneyimlerinin ve geleneklerinin görece zayıf ve küçük burjuvaziye ve kısmen de lumpen proletaryaya özgü ruh halinin görece yaygın olduğu bir ülkede devrimci öncünün kitlelerin kendiliğinden gelme hareketine ve devrimci-olmayan ya da yüzeysel devrimci eğilimlerine karşı koyma irade ve cesaretiyle donatılmış olması başka yerlerde olduğundan daha da önemlidir. Türkiye'de devrimci öncü, emekçi kitlelerin geri yanlarıyla uzlaşmasını ve zaman zaman ortaya çıkan küçük-burjuvaca devrimci dalgalanmalarının kuyruğunda sürüklenmesini önleyecek bir teorik-siyasal donanıma ve onların bilinç ve eylemlilik düzeyini yükseltecek bir devrimci irade ve kararlılığa sahip olmak zorundadır. Öte yandan TDH'nin tarihi, bu gerekliliğin

yarı-bilinçli ve adeta içgüdüsel tarzda kavranışının gerçek devrimcileri, kitlelerden kopuk ve öncüyü temel alan bir devrimcilik tarzını yaşama geçirmeye ittiğini göstermiştir. Başka yerlerde olduğu gibi Türkiye'de de komünist ve devrimci öncülerin –büyük bir değer taşıyan– devrimci irade, inisiyatif, kararlılık ve yiğitlikleri, proletaryanın ve diğer sömürülen ve ezilen ve sömürülen yığınların savaşımıyla birleştirilemediği sürece, ülkedeki sınıf savaşımının akışı üzerinde hiçbir ciddi ve kalıcı etki bırakamayacaktır.

13-16 Eylül 2008

1968'in 40. Yıldönümünden Çıkışa Sondeyiş

Türk Solunun "Kuşak" Güzergahı (19/68-'08/68)

Yaşar Ayaşlı

Kuşak modası 1968 Olaylarından yirmi yıl sonra sessiz sedasız Fransa'dan geldi. Eylem söylemin önündeyken, örneğin 68'in ilk onuncu yıldönümünde Türk solunun bu modanın varlığından haberli olduğu kuşkuludur. Sözün öne geçtiği son yıllarda ise bezirgan züğürtleyince eski defterleri karıştırır dendiği gibi gündemin baş sıralarına oturtulmuştur.

1968'e romantik dönüşün ilk yerli müşterisi Birikim Dergisidir. Sık sık kuşak analizleri yapan ve 68 özel sayıları yayınlayan bu çevre, son yıllarda patenti başkalarına kaptırıncaya kadar öndeydi. Rakibi ile sürekli yarış halindeki "ulusalcılar" ise hem dönecek halleri bile kalmamışken "dönek edebiyatı"nı kimseye bırakmıyor, hem de kaşla göz arasında Deniz Gezmiş'i kapıp Atatürk logosunun yanına koyuyorlardı. Konuya ilgi duyanlar arasında 1998 bahar sayısını 1968 Mayıs'ına ayıran Yapı Kredi Bankası yayını Cogito bile vardı. Bunlar hayrat olsun diye değil, 68'in devrimci özünü boşaltmak, devrimci mirasın üstünü örtmek için yapılıyor. Nitekim mirasyedi liberaller ve "ulusalcı"lar olsun, dogmatikler olsun bu tarihsel yağmalama sırasında devrimci geçmiş üzerinde öylesine bir kirlenme yarattılar ki, ileriki kuşaklar bu döneme döndüklerinde ilkin bununla uğraşmak zorunda kalacaklar.

1968 Olaylarının 40. yıldönümü kapsamındaki tartışma toplantıları, röportajlar, TV açık oturumları, sembolik işgaller ve sergiler eski devrimcilerin nasıl sınırsız bir liberalizme savrulduklarının belgesidir. Bu etkinliklerde "ne yapılmamalı" diye bir sınıra, böyle bir çerçeveye ihtiyaç duyulmadı. Yoksa devlet erkanının kıçından ayrılmayan köşe yazarlarının, liberal yayın yönetmenlerinin, gönüllü emperyalizm avukatlarının, ünlü işadamlarının ve burjuva politikacıların kuşak pankartı altında ne işleri vardı? Bazı sosyalist/devrimci arkadaşlar, 68'li olsun da çamurdan olsun kafasıyla bunlarla nasıl kutlama etkinlikleri yapabildiler, nasıl karşı karşıya oturup geçmişi tartışabildiler? Post modern dönemde dün bizden olan, karşı tarafa geçse de yine bizdendir diye düşünülüyor olmalıydı ki, 68'in devrimci değerlerini kemirerek yaşayan bu adamlar hala yoldaş gibi görülüyor ve gösteriliyorlardı.

1960-1980 arası Türkiye devrimci hareketinin arkeolojisinde en değerli dönemdir. Sözü edilen dönemin ruhunu günümüzde yaşatma iddiasındaki bazı kimseler, bu amaçla Anadolu'nun dört bir yanına dernekler ve vakıflar kurdular. Böylelikle, emperyalist amaçlı yabancı vakıflardan yardım almayı mübah sayan, eski ve yeni düşmanlarıyla aynı platformları paylaşmayı sakıncalı görmeyen ve geçmiş istismarcılığından hoşlanan bir tür dernek devrimciliği peydahlandı. Bunlar arasında "68 kuşağı"nın hatırasını faşist Kızılelma koalisyonunun ayakları dibine atanlardan, AB normlarını ve Kopenhag Kriterlerini savunmayı devrimcilik diye yutturmaya kalkışanlara kadar ne ararsan var. 1960-1980 yıllarında kime karşı mücadele ettiklerini unutacak kadar hafıza kaybına uğramaları durumun vahametini gösteriyor.

Nostalji rüzgarıyla estirilen "kuşak" bayrağı altında etraflarına adam toplamaya kalkışıyorlar, sanki bu yoldan devrime gidilebilirmiş gibi. Günümüzün uzatmalı "68'li" ve "78'li"leri zamanın ünlü "**Gerçekçi ol, imkansızı iste!**" sloganının ilk yarısını bırakıp, son yarısını dernek balkonundan aşağı atmış görünüyorlar. Elde yalnız "Gerçekçi ol!" sloganı kalmışsa, bu gerçekten çok gerçekçidir.

Kavram Olarak Kuşak

Yanlış, kuşak kavramından ve açılımlarından başlıyor. İlk tarih metinlerinden beri kullanılagelip demografiden

jeolojiye, meteorolojiden edebiyata, astronomiden coğrafyaya kadar her bilim dalınca çekiştirilmekten esnekleşmiş arsız bir kavram var karşımızda. Toplumbilimlerinde, "yaklaşık olarak yirmi beş, otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği, göbek" (Türkçe Sözlük) tarifi üzerinde genel bir mutabakat var. Babadan oğula geçiş silsilesi, "babaların oğullarla yenilenmesi" anlamı üzerinde yani... Marx ve Engels bu anlamda kullanıyorlar: "Tarih, her biri, kendinden önce gelen kuşaklar tarafından kendisine aktarılmış olan gereçleri, sermayeleri, üretici güçleri işleten farklı kuşakların art arda gelişinden başka bir şey değildir."[1] Marksizmin kurucuları bu kavramı hiçbir zaman bugün ayağa düşmüş anlamıyla kullanmadıkları gibi, onu tarih biliminin üretim tarzı, sosyo-ekonomik formasyon, uygarlık ve çağ gibi muteber kategorileri arasına da almadılar.

Buna karşılık antikiteden beri tarihçiler tepe tepe kullanıyorlar kuşak terimini. İncil bile İbrahim'den İsa'ya değin on dört peygambere karşılık on dört kuşak sayıyor. Yunan, Roma, Ortaçağ ve burjuva tarihçileri kuşağı kronolojik bir ölçüm aracı haline getirmişler. Zamanla Fransız tarihçiler 1789'tan sonraki tarihsel süreci 30, 15 ya da 10 yıllık kronolojik dilimlere bölerek yazmaya başlıyorlar. Aynı şablon edebiyat, siyaset ve öteki özel tarih alanlarına da uygulanıyor.

Burjuva tarihyazımında kuşağı cazip kılan onun geçmişle, tarihsel hafızayla yüklü olması. Hafızayı dirilterek tarihsel olayları güncel politikalara gerekçe yapmak, onlara kendince şekil vermek için uygun bir araç. Tarih üzerinde "zap yapılarak" kuşaktan kuşağa atlanabilir, geçmişteki bütün olaylar bir kuşakla ilintilendirillp kodlanabilir. Ortega y Gasset, "Falanca ya da filanca tarihte neler olup bittiğini bilmek istiyorsak ilkin olayların hangi kuşağın başına gelmiş olduğunu" araştırmamız gerektiğinl söylerken bu mantığa sahiptir.[2] Kuşağı, "toplumsal ve tarihsel sürecin içindeki bir yer" diye tanımlayan K. Mannheim ise ona neredeyse tarihte devrimin oynadığı rolü yükler: "Tarih dinamiğinin gerçekleşmesinin temel faktörlerinden biri."[3]

---

[1] Marx-Engels, **Seçme Yapıtlar, C. 1**, Sol Yayınları, s.44

[2] Ortega y Gasset, **Tarihsel Bunalım ve İnsan**, Çev.: Gül Işık, Metis Yay., İstanbul 1998, ikinci baskı, s.51

[3] Aktaran P. Burke, **Tarih ve Toplumsal Kuram**, Çev.: Mete Tunçay, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1994, s. 156

Tarihsel süreci kuşak eklemlenmeleri üzerinden açıklama eğilimi tarihçiler arasında yaygındır. Ama Marksistler bu tarz tarihçiliğe hep karşı durdular. Hatta Annales Okulu'ndan birçok ciddi tarihçi şematik, parçalı, ritmik ve kısır diye bu kavrama itibar etmedi. Yüz vermeyenlerin başında Lucien Febvre geliyor. M. Bloch ise *Tarihin Savunusu Ya Da Tarihçilik Mesleği* adlı kitabında kavramın yararlı yanlarını kabul ediyor, ama toplumsal bütünü yansıtmamasına ve ritmik düzenliliğine de itiraz ediyor.

Kuşak kavramını tarihi anlamanın ve anlatmanın bir yöntemi haline getirenlerin tanımlarına, hangi yönlere vurgu yaptıklarına bakmazsak uzmanlarına haksızlık etmiş oluruz. François Mentre'ye göre, kuşak, "Önceki yaşam biçimine zıt, ya da en azından ona muhalif olan, hayatı hissetme ve anlamanın yeni bir biçimi"dir.[4] Yves Renouard'ın tanımı şöyle: "Fikirlerin, duyguların ve yaşama biçimlerinin aynı olduğu ve üyesi oldukları toplumu etkileyen başlıca olay ve olgulara aynı fiziksel, zihinsel ve ahlaki koşullarla katılan erkekler ve kadınlar topluluğu, yaş sınıfları demeti."[5] Edebiyat tarihçisi Henri Peyre ise şunu söylüyor: "...on altı ile yirmi beş yaşları arasında aynı etkilere maruz kalmış, bu yüzden de içlerinde aynı husumetleri taşıyanlar..."[6]

Demek ki, kuşak dendiğinde kronolojik, demografik ve tarihsel-toplumsal durumlara ilişkin belirli sorular cevaplanmış olacak. Tarihsel bir durak, belirli yaş grubundaki bir topluluk, bu topluluğun maruz kaldığı etkiler ve buna karşı ideolojik, politik, kültürel, estetik alanlardaki muhalefet, kuşak kavramının üzerine oturduğu temel sütunlardır. Kavram rengini farklılık (hatta zıtlık), mağduriyet, kopuş, hasımlık, benzeşirlik ve yenilik gibi özelliklerden alıyor. Bununla birlikte uygulanabilirlik alanları ve kriterleri muğlak; kuşaktan ne zaman söz edilir, ne zaman edilmez bilinemiyor.

Kuşak modeli tarihsel süreçte muhalifliği ve hasımlığı sarih kılmak adına süreklilik ile kopuş arasındaki diyalektik ilişkiyi ilki aleyhine abartıyor. Art arda gelen kuşaklar arasındaki farkın büyük görünmesi bundan. Tarihi "kopuşlar"ın belirlediğini, onda birlik aranmaması gerektiğini

---

[4] Aktaran Pierre Nora, **Hafıza Mekanları**, Çev.: Mehmet Emin Özcan, Dost Kitabevi Yay., Ankara 2006, s.192

[5] **A.g.e.**, aynı sayfa

[6] **A.g.e.**, aynı sayfa

söyleyen Foucault'vari bir anlayış... Böyle olunca zamansal akışın yer yer duraksatılmasını, mercek altına alınan kesitin çevresinin kapsam dışı bırakılmasını göze almak gerekiyor. Tıpkı tren yolunda hareket halindeki trenden ziyade, istasyonda duran trenin anlatılmasındaki gibi. Ne var ki toplumsal bütünden bu koparılma tarihsel analizi yoksullaştırır, onun iç ve dış bağlantılarını tahrip eder.

Kuşak hatıralar üzerinden geriye dönüşe, aradan epey geçtikten sonra belirli bir zaman diliminin hatırlanmasına dayanır. Pierre Nora, kuşak için. "Kuşak anının ürünüdür, yeniden anımsamanın bir sonucudur", "kendi üzerine bir dönüştür" derken son derece önemli bir noktaya işaret etmektedir.[7] Gerçekten hiçbir kuşak kendisinin nasıl tanımlanacağını ve hangi misyonlarla birlikte anılacağını önceden bilmez, sadece olayların sıcaklığı içinde yapması gerekeni yapar. Ancak aradan belli bir süre geçtikten sonra yorumlar, belgeler, anılar, romanlar, tanıklıklar ve anmalar aracılığıyla kuşak yeniden imal edilir. Bu yapılırken kimler merkez alınıyorsa onları belirtik kılmak amacıyla çerçeve dışında kalan şeyler keyfi olarak ayıklanır. Böyle olunca geçmiş gerçek haldeki geçmiş olarak değil, şimdideki bir geçmiş, büyütülmüş, ayıklanmış ve keyfi bir forma sokulmuş bir geçmiş olarak yansıtılır. Onun için güncelleştirilmişlik, efsaneye açıklık ve nostaljiklik kaçınılmaz olarak nesnel gerçekliğin çarpıtılmasıyla sonuçlanır.

Türkiye'de Kuşaklar

Türkiye'ye gelince *Birikim* ve *Radikal İki* yazarları bugüne kadar kuşak haritasını Fransız usulü 68, 78, 88, 98 ve 08 gibi mekanik bölmelerle ölçeklendirdiler. Tarihi neden böyle eşit dilimlere ayırma ihtiyacı duyduklarını açıklamadıkları için, "on yıl"ın gizemi ya da şifresi şimdiye kadar çözülememiş olarak kaldı. Dönemlendirmenin niye daha gerilere götürülmeyip 68'den başlatıldığı ise ayrı bir muamma. Gerçi aynı yazarlar bazan rakamlar üzerinde oynayarak 88 ve 98 kuşakları yerine "80'zedeler", "90'zedeler" gibi terimler de kullanıyorlar. Ama ne olursa olsun gençler için "zede" türünden alaycı-acındırıcı ifadeler kullanmak böyle kibar yazarlara pek yakışmıyor. Böyle yapacaklarına ideolojik olarak kendi dergilerinden beslenen bazı köşe yazarlarının ve sol magazincilerin kullandıkları şu

[7] **A.g.e.**, s. 213

tuhaf Amerikano-arabesk terminolojiyi düzeltseler daha iyi olacak: "Acılı Kuşak" (68), "Kayıp Kuşak" (78), "Yuppi Adayları Kuşağı" (88), "Hamburger Kuşağı" ya da "İnternet Kuşağı" (98)...

Tarihte cetvelle ölçülmüşçesine eşit dönemler (neden kısa, orta ve uzun süreli değil?) olabilmesi için onların ısmarlanmış olmaları gerekir. Bu, tarihsel-toplumsal koşullardaki değişmelerin muhtevasına bakılarak yapılmış bir dönemlendirme değildir, tersine sürece dışarıdan dayatılmış, onun üstüne yapıştırılmış bir etikettir. Haydi, "68 Kuşağı" uluslararası bir olgudur, diyelim. Peki "78 Kuşağı" nereden çıktı? İşi 88, 98 ve 08 gibi bitmek bilmez bir nakarata çevirmenin anlamı nedir? Tarihimizin bir dönemine damgasını vuran böyle ritmik bir kronolojinin, yani her on yıla bir kuşak düşer çağrışımının ilham kaynağı 1960, 1971 ve 1980 darbelerinin ritmi, darbelerle kuşaklar arasındaki simetri olabilir. Ama Türkiye tarihinin belirli bir kesitinde on yılda bir darbe gerçekleşmiş olması, bunun her zaman böyle olacağı anlamına gelmez ki! Üstelik arada bir eksen kayması var: Zira gençlik ağırlıklı 68 ve 78 ile Türkiye devrimci hareketinin tarihi çakışır, ama 1995 sonrasında yollar büsbütün ayrılır. Devrimci hareketin merkezinde gençliğin, gençlik hareketinin merkezinde devrimciliğin yer aldığı tek dönem 1968-1980'dir.

Osmanlı tarihi nasıl padişahlar anlatılarak yazılamazsa, gençliğin ve devrimci hareketin tarihi de onar yıllık kısımlara ayrılarak yazılamaz. Bir Marksist, dönemsel olarak ortaya çıkan gelişmeler kadar, tarihsel gelişmenin ana hatlarına ve uzun vadeli devamlılıklarına da bakmak zorundadır. Türkiye solunun tarihini 1920-1960, 1960-1980, 1980-1995, 1995 sonrası olmak üzere dört ana dönem altında incelemek daha doğru olmaz mı? Böyle bir şey sosyo-ekonomik, sosyo-politik arka planı gözden kaçırmadan, her dönemin kendine mahsus özelliklerini bulup çıkarmayı sağlar hiç olmazsa. Bu noktada, I. Wallerstein'ın uyarısına kulak vermek gerekir: "Braudel'in bize hatırlattığı gibi 'olaylar değersizdir', büyük olaylar bile. Olaylar, onları konjonktür ritmlerine ve uzun vadeli eğilimlerine yerleştirmediğimiz sürece hiçbir anlam taşımazlar."[8]

Daha önce dediğimiz gibi, kuşaklar, olaylar olup bittikten, yani dönem değişip başka dönemlere geçildikten

---

[8] Immanuel Wallerstein, **Liberalizmden Sonra**, Çev.: Erol Öz, Metis Yay., İstanbul 2003, ikinci baskı, s. 218

sonra kurgulanır. Her nedense böyle zamanlarda geçmişi kendi özlemlerine, kişisel çıkarlarına göre yeniden yazanlar çoğalır. Halbuki nostalji öğesi tarihsel gerçekliği kemirerek yaşayan bir kurda benzer. Onun olduğu yerde romantizm, mitleştirme, melankoli, megalomani, methiye ve abartma vardır. Son yıllarda yazılmış anı kitaplarının bunlardan kurtulamadıklarını, hatta bazılarının daha kötü bir noktaya sıçrayarak iktidarın söylemine sarıldıklarını görürüz. 1968 olaylarından aşağı yukarı 20 yıl sonra yazılmış anı kitaplarını okuduğumuzda şu mesajı alırız: "Çılgın yıllar hoştu, ama yanlıştı!" Geçmişe açıktan küfretmemişlerse, inceden inceye alaya alırlar. Türkiye'deki birçok gazeteci, öğretim üyesi, yayın yönetmeni yayınlanmış anılarını yeni mesleklerine girişte uslandıklarını ve ideolojik parametrelerini açık eden bir çeşit referans olarak kullandılar. Bunlar Batılı sol entelektüellerin zevkle okunabilen tarihe ışık tutucu anılarına hiç benzemez; çoğu, K. Marx'ın Alman tarihçisi Ranke'yi eleştirirken söylediği gibi, "tarihin sevimli anekdot tüccarlığına indirgenmesi" ile maluldür.

Kuşak edebiyatı devrimci hareketin öz malı değildir. Öteki akımlar ona dışarıdan empoze etmişlerdir. Ama ne yazık ki kuşak literatürü liberalleri ve ulusalcıları aşarak Türk solunun büyük çoğunluğu tarafından benimsenmiştir. Öyle ki istense bile bu çemberin dışına çıkılamıyor. Bu durumda yapılması gereken, sakıncalarını bilerek hareket etmek, "kuşak" kavramı kullanmak zorunluluğu doğduğunda bile "aklımda!" demek, en azından Marksist çerçeveyi bozmamaktır. Böyle olunca tarihi hiçbir zaman kuşak basamaklarıyla yazmaya kalkmayız; kuşaktan en fazla, devrimci hareketin özgül bir dönemindeki, sosyalizmin sorunlarına yaklaşımları ve onlara getirdikleri çözüm yöntemleri aynı, teori ve pratikleri "zamanın ruhu" ile yoğrulmuş devrimciler topluluğunu anlarız. Bu, en azından nesilden nesile değişen dünyayı yorumlama/değiştirme tarzlarındaki ve devrimci figürün başkalaşımındaki değişimleri yakın plana alma gibi bir imkan sağlar.

1968-1970 ("68 Kuşağı")

Türkiye'de 1968'e omuz vermiş devrimciler, duruşları ve eylemleriyle kendi öncüllerinden ayrı bir portre oluşturduklarını biliyorlardı, ama tarihe ünlü bir kuşak olarak geçeceklerini bilmiyorlardı. Devrimci gençlik, cumhuriyetin

tarihinde ilk defa politik gündemin belirleyicileri arasında yerini almakla kalmıyor, aynı zamanda can çekişen eski devrimciliğin yerine yeni bir tipolojiyi geçiriyor ve kendinden sonrakiler üzerinde uzun süre etkili olacak bir sürece giriyordu.

1968 Olayları birdenbire patladı ama II. Dünya Savaşı sonrası şartlarda tedricen oluştu. Türkiye kapitalizmi karşı koyuşlar ve sarsıntılar olmadan ilerleyemeyeceği bir dönemeçteydi: Alt burjuva kesimler ve büyük toprak sahipleri karşısında güçlenmiş durumdaki işbirlikçi tekelci burjuvazi, devletin ve ekonominin kumanda merkezine iyice yerleşmişti. Sanayi ve kentler, tarım ve kırları her yıl biraz daha geriye ittikçe Türkiye kentlileşiyordu. Hızla mülksüzleştirilen ve yoksullaştırılan küçük burjuvazi huzursuz ve öfkeliydi. Kentlileşen Türkiye gitgide çoğalan gecekondulara yoksulluk depoluyordu. İlk kez o denli sayı ve yoğunlukta üniversite öğrencisi birkaç metropol kentin az sayıdaki büyük ölçekli üniversitelerinde toplanmıştı. Çoğu ağır şartlarda üniversitede okuyabilen gençlerin 1960'tan sonraki sola kayışları tesadüf değildi. Gittikçe küçülen dünyada olagelenleri, ezilen halkların devrim ve ulusal kurtuluş mücadelelerini, ABD emperyalizminin Vietnam önündeki diz çöküşünü yakından izleyen bir kamuoyu vardı.

Türkiye 68'i dışarıdan ithal etmedi. Forumlar, işgaller, boykotlar, yürüyüşler, polisle çatışmalar Avrupa'ya benzemesine rağmen, devrimci gençlik Batı'dan ziyade Vietnam, Küba, Çin ve Filistin'den etkilenmiştir. Batı 68'inde en gelişmiş kapitalizmin açmazları yanında, tüketim toplumundan bunalmış gençliğin ekstra problemleri rol oynadı. Gençliğin hedef tahtasında, otoriter burjuva devleti ve kurumlarından başka, devrimi değil muhalefeti seven revizyonist partiler vardı. Ortanın gerisinde bir kapitalist uydu-ülke olan, her şeyin kör topal arkadan geldiği Türkiye'deyse, hem çelişkilerin mahiyeti hem de ondan doğan problemler farklıydı. Faşizan bir disipline tabi gençlik ve emekçi kesim bizde ağır bir yoksulluğa, boğucu bir özgürlüksüzlüğe mahkumdu.

Kısa sürede, akademik-demokratik taleplerden bağımsızlık ve demokrasi mücadelesine sıçrayan 68 Hareketi, oradan niyetçe sosyalizme ve enternasyonalizme ulaşmıştır. Sokağa inmiş küçük burjuva sosyalist söylem, o güne kadar tek tip politikalara mahkum edilmiş Türkiye toplumu için büyük bir yenilikti. Haliyle, Batı'daki ve Türkiye'deki eylemcilerin sloganları, kültürel-sanatsal

etkinlikleri, yönelimleri içerikçe farklı olmuştur.1968 başkaldırısı birkaç kıtayı birden sarsmasına rağmen, görece tuzu kuru Batı gençliğinin mücadelesi otorite ve savaş karşıtlığının, cinsel özgürlük taleplerinin ve karşı kültür arayışlarının ötesine fazla geçmedi. Bütün öteki talepler özgürleşme talebinin birer alt uzantısı olarak kaldı.

Türkiye 68'i, gerek talep ve yönelimleriyle, gerekse uzun süreliliği ve geçirdiği evrelerle Batı'yı izlemedi. Orada hareketin –bazı istisnalarla– ne devamı gelmiş, ne de ardında Yeşiller ve sivil toplumculuk dışında fazla iz kalmıştır. Bizdeyse hareket, sadece kitlesel eylemler durduktan sonra değil, silahlı eylemler bastırıldıktan sonra da devam edecektir. Batı gençliği daha çok Herbert Marcuse, Frantz Fanon gibi yeni sol teoriyenlere rağbet ederken, Türkiye gençliği yeni tanıştığı Marksizm-Leninizme yönelmiştir.

1968 bahar eylemleri üniversitelerde Kemalist ve muhafazakar ideolojilerin tekelini sarsan devrimci bir kalk borusuydu.

Büyük kentlerdeki bu öğrenci eylemleri, toprak işgalcisi ve üretici küçük köylüleri, özellikle 1970 direnişiyle zirvesine çıkan işçi hareketini yanına alarak, düşüşe geçtiği 1970 yılı sonuna kadar sürmüş, daha sonraysa silahlı eylemler başlamıştır. Dolayısıyla bu dönem, ilki legal (1967-1970 sonu), ikincisi ise illegal ve silahlı (1970 sonu-1972) olmak üzere iki evreden geçer. İlk evre daha geniş politik kesimlerin mutabakatına dayanmakla ve henüz reformizmden belirgin bir kopuşmayı içermemekle birlikte, her iki evre birbirlerini tamamlarlar. Biri doğru, öteki yanlış değildir. 1968-70 sonuçlanmamış, arınmamış bir oluşumdur; geniş kitle geri çekilirken 68'in çekirdeği yoluna devam etmiştir.

TİP'ten (Türkiye İşçi Partisi) "bağımsız" FKF'ye (Fikir Kulüpleri Federasyonu) geçiş, arka planında, sosyo-ekonomik yapı analizi ve SD/MDD (Sosyalist devrim / Milli demokratik devrim) tartışması bulunan, pek sağlıklı olmayan bir bölünmedir. Bu, en fazla parlamentarizmden –Mihri Belli'nin ufkuyla sınırlı, Kemalizm kabuğunu henüz kıramamış– kaba bir kopuşu ve artı olarak eylemseverliği ifade eder. Asıl verimli tartışma MDD'ci kamp kendi içinde hesaplaşırken başlayacaktır: Devrime hangi sınıf önderlik edecektir, nasıl bir parti gerekmektedir ve mücadele taktikleri (silahlı mücadele) ne olacaktır? Yüzleri geriye

dönük gruplar sol cuntacılarla ittifakı, asker-sivil aydın zümrenin önderliğini ve legalitede ayak diremeyi temsil ediyorlardı.[9] Beyaz/Kırmızı Aydınlık bölünmesinin, Deniz ve arkadaşlarının üstü örtük ayrışmasının, Mahirlerin M. Belli'ye veda etmelerinin ve Perinçek kanadındaki iç tartışmaların püf noktası buradadır. Tam bu noktada M. Belli'nin şu sözünü hatırlamakta yarar var: "Türkiye proleter devrimci hareketinin en önemli bir meselesi legalite uğruna mücadeledir."[10] 1970 sonunda bir tarafta M Belli, H. Kıvılcımlı ve D. Perinçek'i, öteki tarafta Deniz ve Mahir'i (daha sonra Kaypakkaya) kamplaştıran, tevellütleri değil, reform ya da devrim sorularına verdikleri cevaplardır. Öteki bütün konular buna indirgenebilir.

71 İhtilalciliği

12 Mart'a yaklaşılan günlerde gençlik eylemleri kısır bir döngüye girmişti. Eski tüfekler daha ileri gitmek istemiyorlardı. 1968'de Le Monde'un "Fransa'nın canı sıkılıyor" diye başlık atması olayındaki gibi, 1970'te de bizim devrimci gençlik önderlerinin canları sıkılıyordu. Ama bu, silaha sarılamama sabırsızlığıydı. Çok geçmeden yenilgiyle sonuçlanacağı tahmin edilebilir bir erken çıkış yapıldı. Silahlı mücadeleyi esas almak için sadece devrimci ortam değil, teorik açılımlar, örgütlenme kapasitesi ve asgari kitle desteği de hazır değildi. Buna rağmen 1971 direnişi, liberal (legal) Marksizmin, geleneksel reformcu TKP ve uzantılarının defterini dürmek gibi olumlu bir rol oynadı. Küçük burjuva ihtilalciliğine sıçrayış, çürümüş oportünizmin ipliğini pazara çıkardı.

1971 silahlı mücadele teori ve pratiği –M. Suphi'nin girişimi hariç– Türkiye devrimci hareketinde bir ilktir. Böylece, devrimi, Kemalistlerin sol kanadının yukarıdan aşağı girişimleriyle önü açılacak bir yol olarak tasarlayan geleneksel çizgiye bir nokta konulmuş oluyordu. Eskiden kopuş, yeni ideolojik ve örgütsel çatlakları beraberinde getirmeden edemezdi. Mihri Belli, Kıvılcımlı ve Perinçek'in ağızlarında iyice fetişleşmiş yasal parti tartışmasına alternatif yeni yeraltı örgütleri kuruldu. Ulusal ve demokratik halk devrimi yapabilmek için bu şarttı. Eski TKP

---

[9] Ali Yıldırım, **FKF Dev-Genç Tarihi**, Doruk Yay., İstanbul 2008, s.313

[10] **A.g.e.**, s.332

standartlarını aşan yeni bir profesyonel devrimciye ihtiyaç vardı: Dinden, devletten, burjuva yaşam tarzından, aileden, okuldan kopmuş, parti üyesi-gerilla arası, devleti arkasına değil karşısına alan, ölüm dahil her türlü tehlikeyi karşılamaya hazır bir profesyonel devrimcilikti bu. Bunların pratiğe ne kadar geçirilebildiği ayrı bir konudur; ama başlayan, yeni bir süreçtir.

1971 ihtilalciliği komünist bir başlangıcın adı değildir. Gerçek komünist bir parti, asgari yeterlilikte de olsa Türkiye'ye uyarlanmış iyi kötü bir devrimci teoriyi, Kemalizm'in ve küçük burjuva sosyalizminin aşılmasını, profesyonel devrimcilerden oluşan bir yeraltı örgütlenmesini ve işçi hareketiyle kurulmuş bir bağı gerektirir. Hele, o günkü Kemalizm hayranlığı ve "Kurtuluş Savaşı" kalıbına sığdırılmış devrim teorisi terk edilmeden bir adım bile atılamazdı. 71 ihtilalcileri Türkiye toplumunun ve tarihinin analizi, proletarya ile öteki sınıf ve tabakalar arasındaki stratejik ilişkiler, silahlı mücadelenin gelişme yolu, devrimin aşamaları arasındaki ilişki ve sosyalizmin temel çizgileri konusunda oldukça eksik ve yanlış görüşlere sahiptiler. Gençlik hareketinin yatağında büyümüş öğrenci devrimciliğinden devrimci proletarya zeminine geçilmeden, ezilenler ve sömürülenler arasındaki bağlantı bu dolayımla kurulmadan komünist olunamazdı. Gençliği devrimin maddesi, Dev-Genç'i de parti yerine koyma anlayışı 1971 öncesi Mahir Çayan kanadının tipik bir özelliğiydi. Son dernek başkanı, "Devrimci gençlik toplumsal dinamitin fitilidir"[11] dediğinde, Batı 68'inin akıldanesi H. Marcuse'ün "Devrime ancak gençlik önderlik edebilir" tezini Türkçeye çevirmekten başka bir şey yapmış değildi.

Gene de 71 ihtilalcileri, 1968'i 1972'ye kadar uzatmakla uzun yıllar anılacak bir efsane yarattılar. Yürüttükleri mücadele halkın geniş bir kesiminde meşruiyet ve itibar kazandı. Bu itibardan yararlanmak isteyen o dönemin faşistleri, İslamcıları, muhafazakarları ve sosyal demokratları, "Biz de 68 kuşağıyız" demeye başladılar. Kuşağı demografik bir olguya, aynı yaşta olmaya ya da aynı okullarda okumaya indirgeyen medya bunu pohpohlayıp teşvik etti. Tabii, basit bir operasyonla, 71, 68'den kopartılarak, efsaneyi efsane yapan damarlar sökülüp atılarak yapıldı bu. O zamanki eylemlere fiilen saldıranlar,

[11] Esat Korkmaz, **Kafa Tutan Günler**, Alev Yay., İstanbul 2004.

devrimci eylemlere kayıtsız kalanlar sırf aynı okulların aynı sınıflarında okudular diye 68'li olamazlardı.

1968 Hareketine dar gelen kuşak elbisesinden kaynaklanan bir başka yanlış ise, 68'lilerin, adları kafadan sayılabilecek 100, bilemedin 150 kişiyle sınırlanmasıdır. Kuşak listeciliği, rant paylarını yüksek tutmak isteyen kuşak istismarcılarının sayıyı düşürerek ve birbirlerini referans göstererek kendi yerlerini garantiye alma çabaları sonucu keşfedilmiş bir icattır. Sadece 71 ihtilalcilerinin ezberden sayılabilir simaları bile bu rakamdan fazladır. Geniş bir tabaka oluşturan "68'li"lerin homojen bir yapıları yoktu. Yeraltındaki örgütler ve bazı küçük gruplar etrafında toplanmış devrimci kesim en sol kanatta olanlardır. Silahlı eylemlere ayak uyduramayarak ayrılanlar dışta tutulamazlar. 68 kuşağının bundan başka Kürt solu, reformist TİP, sol Kemalistler, sol sosyal demokratlar ve herhangi bir gruba bağlı olmayan bağımsızlar gibi katmanlar içinde müttefikleri vardır. Herkes dövüşürken aydınlar ve ilerici öğretmenler uzaktan seyretmiyorlardı. 1968-71 hareketini bir avuç "seçkin"e indirgeme işi, tarihi kralların, komutanların, kahramanların eseri olarak gören idealist tarihçilere bırakılmalıdır.

1974-1980 ("78 Kuşağı")

Cezaevlerinde üzerlerine kilit vurulduktan sonra, devrimcilerin kendileri bile, eski günler kolay geri gelmez diye düşünüyorlardı. Ama aşağı yukarı iki yıl sonra, 1974 yılında sosyal muhalefet ve devrimci hareket tekrar canlandı; 12 Eylül darbesi önünü kesinceye dek yükselecek yeni bir döneme girildi.

Değişen koşullarda mücadele eskisinden daha gür gelişiyordu. Eylemler öğrencilerden taşıp zamanla işçileri, işsizleri, köylüleri, Kürtleri, Alevileri ve memurları kucaklayan zengin bir halk hareketine dönüştü. Kadroların ve devrimcileşen kitlenin sosyal bileşiminin değişmesi önceki döneme göre yeni bir özellikti. Bir devrime katılabilecek bütün katmanlar peyderpey sahneye akıyorlardu. Altı yıl içerisinde sadece büyük kentler değil bütün bölge ve kentler, kasaba ve köyler, sadece üniversiteler değil lise ve ortaokullar, hatta devlet daireleri ve kışlalar bile artık bir sınıf mücadelesi arenası haline geldiler. Toplumsal sınıflar ve politik temsilcileri arasındaki kutuplaşmanın polis ve

askerlere kadar uzanması, olgunlaşan devrimci krizin açık işaretiydi.

12 Mart'tan çıkışta ayakta kalabilmiş tek bir devrimci örgüt yoktu. Afla hapisten çıkan, eski çizgiyi devam ettirme ya da düzeltme iddiasındaki bireyler/çevreler, yeni yapılanmalar oluşturdular. Legal/illegal, silahlı/silahsız, Çinci/Moskovacı, partili/partisiz ne ararsan vardı. Bu dönemin kadroları, cezaevlerinden çıkan eskiler ve ilk katılan yeniler olmak üzere iki tabakadan oluşuyordu. Onyıllar sonra icat edilen "68" ve "78" kuşakları bölünmesinin kökleri buradaydı. Yeni kurulan örgüt ve grupların teorik, politik ve örgütsel kumanda mekanizmaları, çok azı dışında "abi" havasındaki eskilerin elindeydi. Eskiler teori ve deneyimce birikimli iken, yeniler taze ve dinamik idiler. Ne var ki yolun başında yeniler eskileri sorgulamadılar, gerçek değerlerini ölçmeyi akıl etmediler.

Bu dönemdeki sol parti ve gruplar; (1) yasal partiler, (2) legal dergi merkezli yarı gizli örgütlenmeler, (3) gizlilikleri askeri yanlarıyla sınırlı dogmatikler olmak üzere üç grupta toplanabilir. İlk gruptakiler genelde her kuşaktan kadroyu birleştiren reformistler, parlamentaristlerdir. İkinci gruptakiler genelde 68'lilerce yönetilen, az ya da çok 71'in açtığı çığırdan ilerleyen gruplardır. Bunlar eski Dev-Genç'in yarı gizli taklitleriydi; genellikle gizliliği az, şekilsiz ve gevşek dokulu, kast katmanlarından oluşan bürokratik bir hiyerarşiye sahip yapılanmalardı. Son gruptakiler ise çoğu yeni dönemdeki bölünmeler sonucu ortaya çıkmış, başında 78'liler bulunan dar askeri örgütlenmelerdir.

Tarihinde ilk defa bu kadar zorlanan Türk devleti, kendisiyle devrimci hareket arasına barikat kurmayı ihmal etmemiştir. Vurucu güç niyetine kullanılan MHP; ordu, MİT ve Emniyet'te kolları bulunan girift bir ilişkiler ağıyla yönlendirilerek, devrimci hareketin üzerine salındı. Bu sayede, resmi platformda "tarafsız"mış ve kendi yasalarının dışına çıkmıyormuş izlenimi veren devlet, pis işlerini faşist milislere yaptırdı. Devrimciler yorgun düşünce de nöbet darbeci generallere devredildi.

Bu taktiğin öteki amacı ise namlunun doğrudan iktidara çevrilmesini engellemekti. Gerçekten nefes nefese, göğüs göğüse bir kavga veren devrimci hareket, bu en önemli meseleyi biraz unuttu, sivil faşist hareket dolayımıyla yürüttüğü mücadelede asli görevlerini savsakladı. 'Faşizme karşı' olmak, yığınları, devrimci iktidar ve hedeflenen toplum

projelerine çekme görevinin önüne geçince savunmacı anlayışlar gelişti. Eldekiler korunmaya çalışılırken saldırı unutuldu. Az sayıda karargahın yönettiği faşist cephe karşısında, iyi düşünülmüş bir plandan ve birlikten yoksun anti-faşist güçler elliden fazla parçaya bölünmüşlerdi. Bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelesi ile faşizme karşı mücadele arasında doğru bağlantı kurulamıyordu. Devrim mücadelesini faşizme karşı mücadeleye, faşizme karşı mücadeyi MHP'ye karşı mücadeleye indirgemek çok yaygın bir davranıştı.

Türkiye çapında oldukça geniş bir kitleyi yörüngesine çekebilmiş devrimci hareket, zaafları nedeniyle tarihsel bir fırsatı elinden kaçırdı. Hareketin yığınsallığı ile öncülerinin örgütsüzlüğü ve 'kendiliğindenci kendiliğindenliği' arasında büyük bir uçurum oluştu. Devrimci örgüt ve gruplar akıllı ve sorumlu davransalar, halkın daha geniş bir kesimini etraflarında toplayıp aşılmaz bir duvar örebilirlerdi. En büyük eksiklik, bütün zamanların değişmez sorunu olan akıllı ve yürekli bir partinin kılavuzluğundan yoksun olmaktı. Dergi merkezli ya da parti taklidi gevşek örgütlenmeler mücadelenin ihtiyaçlarına cevap veremiyorlardı. Kadercilikle birleşmiş yasalcılık öylesine derine nüfuz etmiş bir alışkanlıktı ki, faşizm ve yaklaşan darbe tahlilleri dilden düşürülmemesine rağmen kimse bunun gereklerini yerine getirmeye çalışmadı.

Mücadele sert, hızlı ve kitlesel bir karakterdeydi. Bireysel kapasitelerinin üzerinde görevler yüklenen devrimciler zor ve fedakar bir mücadele yürüttüler. Toplam 5 bin dolayında insanın öldüğü bu mini iç savaş sırasında yüksek biçimler hariç hemen her çeşit örgütlenme ve mücadele biçimi sınandı. Kadrolar eğitimlerini illegal çalışma, silahlı eylemler, propaganda ve ajitasyon faaliyetleri, mitingler, grevler, genel grevler, barikat savaşları, korsan gösteriler içinde ön hazırlıksız yapmak zorundaydılar. Kurşunlanmaların, pusuların, kaçırılmaların, suikastlerin, yakılmaların, katliamların, tutuklamaların, ağır işkencelerin ve ölümlerin sıradanlaştığı, cesaret ve fedakarlık çıtası yüksek bir dönemden geçiliyordu.

1978 yılında direniş hareketi yavaşlama ve düşüş evresine girdi. Ölenlerin sayısı kat kat artarken kitlelerde ve kadrolarda karamsarlık, yorgunluk belirtileri baş gösterdi. Bu dönüş, örgütlerdeki peş peşe bölünmelerle kendini açığa vurdu. Artan katliamlar ve provokasyonlar, generallerin 1978 sonrasında başlattıkları hazırlık planının bir parçasıydı.

Darbe, ortamı hazır hale getirilince yapılacaktı. Ama 1978 kavisinde faşistlerle eski tarzda dövüşmeye devam eden devrimci hareket, mücadele taktiklerini bir üst aşamaya sıçratamadı. Darbeden en az bir-iki yıl önce başlatılmış, öteki mücadele biçimleriyle koordineli ve hedeflerini iyi seçebilen bir silahlı mücadele her şeyin seyrini değiştirebilirdi. Bunun için en az orta büyüklükte bir grubun buna aday olması ve sağlam illegal bir yapıyla işe girişmesi gerekiyordu. Ondan sonra gerekli olan tek şey kararlılık, sadece ve sadece kararlılık olacaktı.

Korktukları gibi bir direnişle karşılaşmayan 12 Eylül 1980 darbecileri devrimci güçleri kolayca teslim alabildiler. Sayıca en kalabalık örgütler başta olmak üzere dövüşmesi gerekenler dövüşmediler; panik halinde teslim olmak, yurtdışına kaçmak ağır basan eğilim oldu. Direnmeye açık onbinlerce taraftar, önderlikleri tarafından başsız ve örgütsüz bırakıldılar. Bırakın direnmeyi, faşist saymadıkları cuntayı olumlu diye kısmen destekleyen TKP, TİKP (Türkiye İşçi Köylü Partisi) gibi iflah olmaz oportünistler vardı.

Kuşaklar Arası Yapay Gerilim (68 78'e, 78 68'e Karşı)

Aradan 30-40 yıl geçmesine rağmen bazan gizli bazan açık, bazan sert bazan alaycı, garip bir tartışmadır sürüp gidiyor: 68 Kuşağı mı, yoksa 78 mi üstündür? Tartışmacılar arasında altmışlık profesörler, ünlü yazarlar, sanatçılar ve gazeteciler var. Mesela, cilt cilt anılarını yazmış bir profesörümüz, "68'li"leri "rüzgar" ,"fırtına", "kahraman", "olağanüstü", "efsane", "78'li"leri ise "nefer", "sıradan", "mürit", "düdük sesiyle suspus"... sözcükleriyle tanımlıyor.[12] "78'liler Derneği"ne ait bir internet sitesinin anasayfasında ise "68'liler çok konuşur az iş yapar", "'78'lilerse eylemcidir, çok iş yapar", "68'liler elitisttir, 78'lilerse halk hareketidir", "68'liler Kemalist ve ulusalcıdır", "78'lilerse sosyalist devrim hedefli ve enternasyonalisttir" deniliyor.

Çıkarcı niyetlerle el altından körüklenen bu iddialar son derece ilkel ve bayağıdır. Burada mukayeseli bir tarih tartışması değil, ardında iktisadi, ideolojik ve politik çıkarlar yatan, kendi kuşağının elit olduğu iddiasında kurnaz bir pazarlamacılık var.

---

[12] **A.g.e.**

Aslında kuşakçıların parametreleriyle 68 ve 78'e tek ya da ayrı iki kuşak demek zor. Zira uzman kuşak tanımlarını ölçü alsak bile ikisi arasında yaşam biçiminde, fikirlerde, duygularda, muhaliflik biçiminde bir dönüşüm görülmüyor; tersine süreklilik, birbirini tamamlama ilişkisi ağır basıyor. Tarih gözüyle uzaktan bakınca mevcut farklar minimuma iniyor, adeta kayboluyor. Başlangıçları farklı olsa da nihayetinde 12 Eylül güvenlik duvarında beraber sonlanıyorlar. Ama arada görmezden gelinemez bazı farklar olduğu için en fazla bitişik, çatal bir "kuşak" denilebilir bunlara.

Elli yıllık Türkiye solunun çökmüş, dağılmış haline son veren, 1968 ile açılan süreçtir. 68-71 ihtilalcileri baştan öyle bir şey tasarlamadıkları, donanımları buna yetersiz olduğu halde, eskinin alternatifi haline geldiler. Dünyanın ve Türkiye'nin tepesinde dolaşıp duran "68 ruhu" eski tarz devrimciliğin miadını doldurduğu haberini vermişti zaten. Yeni dönem bir maratonu sona erdirirken, bir başkasını başlatıyordu.

1968, tarihin yüklediği kuruculuk misyonunu yerine getirmekle yükümlü bir geçiş kuşağına ihtiyaç duyuyordu. Yeni nesil bunun üstesinden gelemezse, kendi kendisini ortadan kaldırmış olurdu. 1974 sonrası devrimci gençlikse, hem gidiş istikameti aynı olduğu, hem de seleflerinin önderliğini benimsediği için düşük bir katkı payına peşinen razı olmuştu zaten. 68'in öncülüne attığı farkı, 78, 68'e atamazdı, hem buna vakti de yoktu. Bu yüzden, rolü, çerçevesi önceden çizilmiş teori ve pratiğin devam ettirilmesine ve derinleştirilmesine katılmakla sınırlı kalacaktır. Yeni dönemin ilerleme sağladığı asıl alanlar Kemalizm meselesi, Kürt ulusal sorunu ve Uluslararası Komünist Hareketin Genel Çizgisi idi. Ama, hem 12 Mart'tan sonra aydınların çoğu devrimci hareketten koptukları için, hem de başka zaaflar nedeniyle, bu dönem, teorik bakımdan kısır tartışmalarla fazla haşır neşirdir.

68'in efsanevi önderleri varken, daha ileri bir pratiğe sahip 78'den böyle önderler çıkmaması, yaşanılan zamanla ilgilidir. 1968'li yıllarda örgütler değil bireyler öne çıkmıştı, iç bağları daha gevşek gruplar bile önderlerinin adlarıyla anılıyorlardı. Ayrıca geriye doğru köylü olan halkın içinden uzun yıllar asiler, kahramanlar çıkmamıştı. 68 hareketinin doğurduğu baskı ve sömürüden kurtuluş umudu, halkın muhayyilesini harekete geçirdi. Önderliği vücut diline yansıyan Deniz gibi etkileyici birinin efsaneştirilmesi gayet

doğaldı. Burada, ince taktiklerde henüz bugünkü kadar ustalaşmamış devletin ve medyanın cömert yardımlarını da unutmamak gerek.

Ama halkın önderleri efsaneleştirmesi gerçek hayatla karıştırılmamalı. Deniz, Mahir, İbrahim ve ötekiler elbette sıradışı devrimcilerdi, ama ne 68'i, ne de 71'i onlar yaptı. Tarihi kahramanlar yapmaz, en kahraman önder bile devrimci partinin, sınıfın, emekçi kitlelerin üzerinde olamaz. Bu bakımdan 68'i başkalarının üstüne çıkarmak anlamsızdır. Aynı şey tersi için de geçerlidir. Esasen iki kuşağın kavgasının sıcak hatlarında bulunmuş gerçek bir devrimci böyle kıyaslamalara ihtiyaç duymaz.

1974 sonrasında görevler ağır, zordu. Yeniler içinde sayıca daha çok fedakar devrimci vardı. Eğer kahraman aranacaksa asıl bu isimsizler, adı sanı duyulmamışlar arasında aranmalıdır. 71'in önderlerinin askeri eylemlerinin, sonraki dönemde ortalama tiplerce daha kusursuz yapılabildikleri biliniyor. Bu yıllarda sınıf mücadelesi şiddetlendikçe ölüm bile kanıksanır olmuş, kahramanlık gündelik olaylara kadar inmişti. Bireyin geri itilip kollektifin öne çıkarıldığı yeni hiyerarşik-bürokratik yapılanmalarla efsaneye yer yoktu artık.

1980-1995 Dönemi ("88 Kuşağı")

Türk solunun 1960-1980, 1980-2000 etapları yüksek bir dağın zirvesine çıkıp sonra arka sırtından inmeyi andıran, gelişme yönleri birbirine zıt iki uzun dönemdir. Baş aşağı inen ikinci etabın ilk 8 yılı faşizme karşı ciddi direnişlerin görülmediği bir suskunluk dönemidir. Onu izleyen 1988-1996 arası ise uzun bir aradan sonra devrimci hareketin ve sosyal muhalefetin yükselişe geçtiği yıllardır. Süre bakımından nispeten uzun olan bu dönem, güç ve yoğunlukça, darbe öncesi atılım döneminin çok gerisindeydi. Buna rağmen, kuşak edebiyatı yapanlar, böyle bir canlanma dönemi hiç yaşanmamış gibi, görmezden gelerek, "88 Kuşağı"nı apolitik kuşaklar arasında sayarlar. Halbuki bu dönemde gençliğin tamamı değilse bile, kayda değer bölümü devrimci mücadelenin içindeydi. Yoluna ayrı devam eden Kürt ulusal direnişi zaten Türk soluyla kıyaslanamaz bir üst yükseliş içindeydi. Dolayısıyla 68, 78, 88, 98, 08 gibi düz bir kuşak güzergahı çizenler, her zaman inişli çıkışlı olan sınıf mücadelesinin ellerindeki kuşak şablonuna uymayabileceğini düşünemiyorlar.

Türk solunun uzun süren darbe sonrası sessizliği 1988'de sona erdi. Eskiye kıyasla örgüt ve dergi sayılarında görülen azalma büyük bir fire verildiğini gösteriyordu, ama 1974 sonrasına benzer bir atılım umudu yok değildi. 1989 "bahar eylemleri", 1990-91 Zonguldak maden işçilerinin grevi ve yürüyüşü, 1991 serhıldanları bu umudun habercisiydi. 12 Eylül atmosferinin parça parça dağıtıldığının bir başka sıcak işareti ise Devrimci Sol'un başarılı PKK olayını Türkiye'de tekrarlamak niyetiyle kentlerde ve kırlarda başlattığı gerilla mücadelesiydi. Ama Devrimci Sol, ciddi bir hücum başlatmasına rağmen, iki halkın toplumsal-tarihsel koşulları, programatik ve stratejik meseleleri, ruh halleri arasındaki farkları iyi kavramadığı ve bu mücadeleye tam hazır olmadığı için, aynı başarıyı yakalayamadı. Üstelik mücadeleden bölünerek ve ağır kayıplar vererek çıktı. Bu hatanın bir benzeri, kendi programladığı DHP'yi (Devrimci Halk Partisi) Türkiye'ye yollayınca kendisinin Türk versiyonunu klonladığını sanan PKK tarafından tersten işlendi.

Devrimci hareketin ağır kan kaybı, Susurluk ("Susurluk kazası", 3 Kasım 1996) öncesinde inisiyatifi ele geçiren Kontrgerilla ve topyekün gericiliğin saldırıları üzerine 1995 ertesinde başladı. 1996 Ölüm Orucu, devrimci hareketin kuşatma altına alındığının bir belirtisi sayılabilir. Devrimci örgütler siyasi polisin öncelikliler listesinden tek tek düşürülüyorlardı artık. Hareket yüzünü yasal alana çevirmişti. Ne var ki, polis üzerine pek gitmemesine rağmen yasalcı kanat da o zamana kadar politik bir varlık gösteremedi. Örneğin, 1989 "Birlik Tartışmaları" ile başlayıp başka bir platformda ÖDP'nin kurulmasıyla devam eden süreç kendinden bekleneni verememiş, ÖDP'nin "sivil toplumcu", güleryüzlü sosyalizmine inananları bile hayal kırıklığına uğratmıştı. İllegal yapılanmadan vazgeçiş ürünü örgütlenmeler (örneğin EMEP vs.) ve öteki yasallıklar etrafında geliştirilmek istenen hareket düşüş halindeydi.

Türk solu 28 Şubat (1997) müdahalesinden sonra, yani burjuvazinin iç kapışması sürecinde sürekli geriledi. 1990'ların ortasından itibaren, 1968-1980 arasında yoğun bir mücadele sarmalında olgunlaşan devrimcilik, düşüşle birlikte ters yönde erozyona uğradı. Kriz, bir gölge gibi ardına yapıştığı devrimci hareketin peşini o günden beri bırakmamıştır.

2000'li Yıllar ("98"/"08")

Kürt direnişini ve 12 Eylül ertesi yaralı yılları dışta tutarsak, sınıf mücadelesi 1960'tan beri ilk defa bu denli düşük seviyeli bir döneme girmiştir. Mevcut durumda, halk kitlelerinin enerjisi, kendi içinde kapışan burjuvazinin hizmetine verilmiş durumdadır. Düzenin efendileri, Kürtler dışında kimsenin direnmemesinin verdiği rahatlık içinde, keyifle tepişiyorlar. 12 Eylül'de, elinde iç savaşa hazır bir ordusu olan Kenan Evren, mindere kimse çıkmayınca ucuz bir zafer kazanmıştı; şimdi zafer kuşu, ardında güveneceği bir ordu bile olmayan Kasımpaşalının takkesi üzerine kendisi gelip konmuştur.

Türkiye devrimci hareketini bugünkü durgunluğuna sürükleyen temel nedenler vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz: 1) 12 Eylül faşist darbesi ve devrimci hareketin yenilgisi, 2) Dünya komünist ve devrimci hareketindeki kriz, 3) Uluslararası sermayenin neo liberal saldırısı ve post modern kültür erozyonu, 4) Liberal ve ulusal solun çifte kıskacı.

12 Eylülcüler devrimci hareketi sadece katletme, işkence ve hapis gibi yıldırma yöntemleriyle köşeye sıkıştırmadılar. Sol, dövüşmeyip kaçtığı için büyük moral kaybına uğradı, kendine olan güveni ve saygısını yitirdi. Darbeciler sistemi siyasi-idari, ideolojik, hukuki, askeri ve ekonomik olarak tahkim ederlerken, onu her yüklenişin kolay sarsamayacağı şekilde yeniden yapılandırmışlardı. Türk solu tam 12 Eylül'ün yenik psikozundan sıyrılmak üzereyken, yani 1990'ların başında, revizyonist sistemdeki toptan çöküşü izleyen dünya komünist ve devrimci hareketindeki yıkımla karşılaştı. Komünist hareketin müttefikleriyle birlikte yaşadığı bu gelmiş geçmiş en büyük ve uzun süreli bozgun, Türk solunun moralini 12 Eylül'den daha fazla bozmuştur. Sosyalizmin ezilenler ve sömürülenler nezdinde büyük itibar kaybına ek olarak, devrimci kesimde sosyalizmin düzgün işlemesini aksatan arazların açıklığa kavuşturulamamış olması, hareketi ağır bir hastalığa sürüklemiştir.

Kapitalizmin küreselleşmeci politikaları çok önce başladı, ama Türkiye'ye belirli bir gecikmeyle yansıdı. İlk adımı 24 Ocak 1980 Kararlarıyla atılıp, Evren-Özal döneminde yolu açılan serbest piyasa ekonomisi, Türkiye'yi çokuluslu şirketlerin istedikleri rotaya soktu. Plan gereği işçi sınıfının ve öteki emekçilerin sadece demokratik-yasal

hakları değil ekonomik kazanımları da budandı. T. Özal'dan T. Erdoğan'a uzanan dönemde ekonomiye "serbest piyasacılık" hakim kılınırken, sosyo-politik, kültürel alanlar post modern tadilata açılmıştır. Bunlar ABD emperyalizminin Türkiye'deki hegemonyasının çifte uzantılarıydı. Bu ortamda sosyalizmden, ilerici düşüncelerden boşalan yerler dinci, tarikatçı, şoven milliyetçi akımlar tarafından büyük bir iştahla doldurudu. Post modernizmin doğası gereği son moda kültür ile en ilkel ideoloji ve kültürler tek bir gövdede kucaklaştılar. At izi it izine karışınca faşistle sosyal demokrat, emperyalizm uşağıyla anti emperyalist, liberalle demokrat ayırt edilemiyordu. Fethullah Amerikancı, Amerika Fethullahçı oldu. Postmodern kültür ve neo liberal ideoloji, eğitimde, medyada, politikada, sanat ve kültürde, eğlence dünyasında sosyalizme ve ilerici olan her şeye karşı açık bir savaş başlattı.

12 Eylül faşizminin üniversitelerde YÖK Planıyla başlattığı topyekün saldırı stratejik başarı kazanmıştır. 12 Eylül'de ekilen 1990 sonrasında biçildi: Politik ve sosyal sorunlara kayıtsız, sola ilgisiz, bireyci, tüketim ve marka düşkünü, serbest piyasacı bir gençlik çıktı ortaya. Devrimcilerden boşalan yerleri hasımları doldurdular. Önceki kuşakların yenilgisi ve yıkılan devrim hayalleri, devletin planlı tasfiye çabalarıyla birleşince kozmopolit, bireysel çıkarlarına odaklanmış, eğlence ve moda düşkünü, futbolsever, internetçi, para ve statü aşığı gençler hakim tipler haline geldiler. Devrimci sol marjinalleştirildi, ama o bile artık eskisi kadar asi değildi. Yükselen devrimci hareketin ilk müjdecisi ve uğrak yerleri olan üniversiteler, artık devrimcilerinin sözünün geçmediği alanlar haline getirildi. Benzer operasyonlar halkın öteki kesimleri üzerinde de devreye sokuldu.

Emperyalizmin neo liberal politikaları devrimci hareketi sadece cepheden vurmadı, içten içe de tahrip etti. Bu tahribatın baş aktörleri liberal sol ve ulusal soldur. Ama bu ikiz kurtlardan önce, onların arkasındaki tetikleyici mekanizmalara bakmak gerekiyor.

Emperyalist metropol merkezli "küreselleşme stratejisi" Türkiye ayağında iki olgu ortaya çıkardı: Biri; küreselleştirmecilikten zarar gören eski tip burjuvaların, bürokratların, aydın kesimlerin tepkisi. Türkiye'deki bazı uygulamalardan, bürokratik ayrıcalıklarının sarsılmasından ve Kürt politikasından rahatsız bu kesim, eski konum ve imtiyazlarını koruyabilmek için, milliyetçi dozu yüksek bir

anti emperyalist olmayan anti emperyalizm söylemi tutturdu. Karşısında ise neo liberal hegemonyanın ateşli taraftarı, Türkiye'de bu strateji paralelinde yeni oluşan iletişim, bilişim, medya, reklam, moda (vb.) sektörlerinde konumlanmış yeni burjuvazi vardı. Bunlar burjuvazinin bütün kesimlerini ve uzantılarını kucaklayarak süren genel çatışmanın aktif tarafları olarak konumlandılar.

Türkiye'de sözde solu temsilen kamplaşmış ulusal sol ve liberal solun arka planında burjuvazinin bu kesimleri vardır. 1970'den bu yana ilk defa bu kadar güçlenen her iki akım da işçi aristokrasisinden küçük burjuvaziye, küçük bürokratlardan entellektüellere kadar uzanan geniş bir yelpazede taban buluyorlar. Devrimci hareketin bizzat kendisi ve döküntüleri, bunlar için önemli bir eleman kaynağıdır. Türkiye gibi sınıf mücadelesi sert, yenilgisi çok bir ülkede devrimci hareketi terkedenlerin büyük bir yekün tutması şaşırtıcı değil. Bunlar her ikisine de yetişmiş eleman sağlıyorlar. Burjuvazinin istediği donanıma sahip bu dönekler gazetecilik, öğretim üyeliği, yöneticilik, politikacılık, sanatçılık, reklamcılık, vs. işi yapıyorlar. Bilişim, yayıncılık, sinema, reklam, grafik, finans vb. sektörlerinde dolgun maaşlarla çalıştırılıyorlar; içlerinde kendi şirketlerini kurarak bizzat kapitalist haline gelenler dahi var. Yeni orta sınıflarla kaderini bütünleştirmiş entellektüel tiplerin bir kısmı "68'li" ve "78'li" dönekler arasından devşirilmiştir. Dün mücadele ettikleri emperyalizmi bugün hararetle savunmaları tesadüf değildir. Post modern kültürün Türkiye'deki taşıyıcılarının ardında yeni zenginler, yeni zenginlerin ardında da çokuluslu şirketler vardır.

İşte bunlar işçi hareketine ve sendikalara çok çeşitli yöntemlerle liberalizmi, milliyetçiliği enjekte ettiler. Meslek odalarında, kitle örgütlerinde, muhtelif yayınlarda tepe noktalara yerleştiler. Yanı sıra gençliğin Batı tarzı yaşama özendirilip apolitikleştirilmesinde başrol oynadılar. Bir yandan eski devrimcilik zamanlarını ve sosyalizmi karalayıp alaya alırlarken, öte yandan dünya seyahatlerini, tatillerini, katıldıkları şatafatlı davetleri, ünlü kişilerle tanışıklıklarını ballandıra ballandıra anlatarak burjuva yaşam tarzını yücelttiler. Köşe yazarları, gazete yöneticileri, magazin yayıncıları, sanatçılar, TV programcıları arasında bunlardan aramadığın kadar vardır.

Halen liberal sol olsun ulusal sol olsun devrimci hareketten gözlerini ayırmıyorlar. Zira orada kendilerine sempati duyup yayınlarını dikkatle izleyen yandaşları

olduğunu biliyorlar. Ama bu kez durum biraz daha farklı görünüyor, konjonktürün itmesiyle bizzat devrimci kanadın kendisi ufak ufak bunların etki alanına kayıyor. "Sivil toplumculuk" ve milliyetçilik, illegalitenin gözeneklerinden içeri sızmayı başarmıştır. Burada, liberal sola ve ulusal sola karşıymış gibi görünme ile, gerçekte öyle olmayı iyi ayırdetmek gerekiyor tabii.

"Kırk Yıl Sonra" ('08/68)

21. yüzyılın başına gelinmişken Türkiye devrimci hareketinde buzkıran rolü oynayan "avant garde" kesim tasfiye olmuştur. İllegal devrimci örgütlerin bazılarının bugün geldikleri noktayı gözlerden saklamaları, bazılarının ise eski çizgilerini devam ettiriyormuş gibi yapmaları bu gerçeği değiştirmez. Ne yazık ki, 1970'den itibaren temelleri atılan devrimci radikalizm, jakoben devrimcilik döneminin sonuna gelinmiş bulunuyor.

Mirasa konmak için gözünü dikmiş bekleyen liberal sol bunun herkesten daha çok farkında: "22 Temmuz seçimleri, Türkiye solu açısından bir devrin kapandığı, yeni bir devrin başladığı bir dönem olacak. Bu devir değişiminin birkaç alanda birden gerçekleşeceği görülüyor. Değişimin birinci ve belki en önemli tezahürü, 12 Eylül sonrasında esas olarak sivil toplum girişimleri etrafında ve tek hedefli biçiminde yoğunlaşan genç militan enerjinin, bu seçimlerde, özellikle İstanbul'daki bağımsız sol aday kampanyaları vesilesiyle siyasal alana dönmesidir. Bu enerjinin siyasal alanda kalmasının sağlanması, Türkiye solunun yakın geçmişte yaşadığı marjinalleşmeyi sona erdirebilir. Özellikle 1970'leri mitleştirerek etraflarında iyi kötü bir kadro oluşturmayı alışkanlık haline getirenler açısından, yeni dönem artık emekliliklerinin başlangıç tarihi olacak. Böyle bir gelişme, Türkiye'de sol hareketlerin bir nostalji kulübü veya art arda gelen başarısızlıklarda erdem arayan bir keşişhane olmaktan kurtulmaları için elzemdir."[13]

Sıradan bir seçimle devir açıp devir kapatan liberal, meydanın kendisine kalacağını sanmaktadır. Ama söyleyene değil, söyletene bakılmalı:

1971 devrimciliğinden bugüne gelebilmiş devrimci örgütlerin bir kısmı kendilerini sessiz sedasız feshederek

---

[13] Ahmet İnsel, "Sol Sesin İçeriği Değişmeli", **Radikal İki**, 5 Ağustos 2007.

illegal adlarını unutturmuşlardır. Bir kısmı adını korumakta ama bugünkü durumu kendi çizgisi ve tarihiyle çelişmektedir. Yurtdışını merkez alanlarsa zaten olmaları gereken yerde değildirler.

Bu durum, silahlı-silahsız şiddet eylemlerinden vazgeçilmesinden geleneksel ideolojik, politik ve örgütsel çalışmaların büyük ölçüde terkedilmesine kadar uzanmaktadır. En az on yıldan beri moda illegalden legale, örgütten derneğe, çatışmadan çatışmamaya, şiddetten barışçıla, eylemden eylemsizliğe, politik çalışmadan sistem karşıtı kültürel, ideolojik, felsefi ve sanatsal etkinliklere doğrudur. Basın açıklamaları, yürüyüşler, imza kampanyaları, anmalar, seminerler, tarih ve felsefe kursları, güzel sanatlarla ilgili çalışmalar, vb. "klasik çalışma"nın tamamlayıcısı değil, neredeyse ikamesi durumundadır. Bütün bunlar kadro ve sempatizanların sınıfsal yapılarının, uğraşılarının, bilinçlerinin, niteliklerinin, değerlerinin, ilgilerinin ve bağlantılarının yeni duruma adaptasyonuyla birlikte gerçekleşmektedir.

Artık, temeli 68/71'de atılıp 12 Eylül yıllarına ve ikinci binyıla uzanan, besinini örgüt yaşamından ve eylemlerinden alan ihtilalci, profesyonel devrimci tipi ortadan kaybolmuştur, eskitilmiştir. En fazla, ikinci plana itilmiş kalıntı durumundadır. Deniz Gezmiş, Mahir Çayan, İbrahim Kaypakkaya, Osman Yaşar Yoldaşcan, Mazlum Doğan, Zeki Yumurtacı, Süleyman Cihan, Mustafa Özenç ve Sinan Kukul gibi profesyonel devrimciler artık görünmüyor. Netlik, kesinlik, ilkelilik, uzlaşmazlık, saflık, katılık, sertlik, aşırılık, devrimci hayalcilik gibi şeyler kullanım kapsamından çıkarılmış ve şehitlerin portreleriyle birlikte devrim müzesinin arşiv bölümüne kaldırılmıştır. Devrimci atılımlarla, canlı sınıf mücadeleleriyle, hasımlarla dişe diş kavgayla, acıyla yoğrulmalarla, başarılı direnişlerle ya da yenilgilerle, yüce ve kahraman olana tutkuyla birlikte varolagelen bu tarz devrimcilik, kendini vareden koşullarla birlikte ortadan kalkmıştır. Şayet kalan varsa uyku halindedir.

Son yıllarda sol siyaset sahnesi adım adım liberal/ulusal solcular tarafından ele geçirilmektedir. Yeni dönem kendi figürünü beraberinde getirince sahnenin aktörleri de değişmiştir: Yasal partiler, dergiler, kuşak dernekleri ve vakıflar, kültür dernekleri, internet siteleri, bağımsız adaylar, aydınlar!

Geleceğin eskiyi aşmakla yükümlü daha üst düzey ihtilalci figürü kendini varedecek koşullarla birlikte ortaya çıkıncaya kadar, bu ara dönem tiplerinin ve politik enstrümanlarının baskınlığı sürecek gibi görünüyor.

1968'in 40. yıldönümüne denk gelen 2008 yılı devrimci gelişmeler bakımından değil, bu yeni figürün arenayı boydan boya kaplaması bakımından parlak bir yıl oldu. Yeni figür aslında çok yabancı değil, bazıları yeni olsalar dahi, önündekilerin çoğu dünden kalanlardır. Çoğu kuşak sahibidir!

Böylece kuşak modası sır olmaktan çıkar: 40 yıl sonra sahneye çıkıp hala "68'li" eylem adamı numarası yapıyor olmak, dünün değil bugünkü ortamın yüz vermesindendir. Yoksa ense göbek yerinde, iyi kıyafetli, yaşlı başlı adam; nasıl postallı, parkalı ve kadife pantolonlu genç eylemci taklidi yapabilir? Yazar, şirket sahibi, politikacı, site patronu, reklamcı ve iletişimci ile, ardında servet olarak sadece adını, mezarını, kısmetse veda mektubunu bırakan "68(78)'li" arasında bir ilişki kalmadığını ilkokul çocukları bile bilir. Bugün altmış yaşına basmış "68'li"nin 40 yıl öncenin "1968 ruhu"yla dolması mümkün görünmediğinden, bu "ruh"un 40 yıl sonraki 2008 modeli çıkartılarak bunun da çaresi bulunmuştur.

Ezber Bozumu ve Yeni Arayışlar İçin Notlar

İsmail Metin

I. Kriz Üzerine

Melik Kara, *Teori ve Politika*'nın 46. sayısında Türkiye Devrimci Hareketi'nin (tali bir-iki nokta dışında) nesnel bir tablosunu çiziyor. İbrahim Çiçek de birkaç yıl önce *Teoride Doğrultu*'da, sosyalizmin bir döneminin ve o dönem yapılarının bittiğini söyledi. M. Kara'nın muradının durumun fotoğrafını çekmek olduğu anlaşılıyor, dolayısıyla tespitlerinin nedensel açılımlarını, çıkış önerilerini vb. beklemek durumundayız. Buna karşın Teoride Doğrultu'nun iddialı tespitlerinin açılımını yıllardır yapmaması ciddi bir eksikliktir. Biz burada fotoğrafı çekilen, değinilip geçilen konuya girmeye cüret edeceğiz.

Böylesi ciddi bir konuda düşüncelerin olgunlaşması –çok geç kalınmasına rağmen– bir tartışma ve süreç işidir. Dolayısıyla hiçbir yazıdan hazırlop çözümler beklenemez; fakat "zülfü yare" dokunan her yazı tartışmaya karınca kararınca katkı sunabilir. Bu yazı bu görüş açısıyla değerlendirilmelidir. Muradımız, "biten neden bitti, yeninin kalkış noktaları nelerdir" soru(n)larına giriş için ön notlar, tartışma notları kaleme almaktır.

Teori ne işe yarar?

Teori bir iman değil, eleştirel devrimci akıl işidir; öğrenilmesi kadar silah olarak kullanılması da buna bağlıdır. Bir dönemin bittiği söyleniyorsa, bu dönemin tamamına ve bütün unsurlarına damgasını vuran ana çizgiler –neredeyse

yasa katına çıkan çizgiler ve esaslar– saptanmaya girişilmeden teorinin alanına girilemez. Bu alana girilmeden de dönemi anlayıp-aşma, dersler çıkarma, öğrenme vb. başarılamaz.

Hayat önümüze durmaksızın olaylar, olgular, fotoğraflar sürer. Örneğin kapısına 1943'de kilit vurulan III. Enternasyonal dönemi boyunca, üye partilerin hiçbirinin, hiçbir krizi devrimci krize doğru ilerletip iktidara gelemediklerini, faşizmin saldırılarını püskürtemediklerini, Komintern'in başarısız bir örgüt olarak tarihe karıştığını söylediğimizde olgusal bir tespit yapmış oluruz. Bunu söylemek aslında pek bir şey söylememektir. Teorinin alanı "neden" sorusuyla başlar ve fotoğrafın arkasındaki kesen ve bölen dinamikleri, yapısal düzeneği açığa çıkarmadan da bitmez.

Slovaj Zizek, "insan iki kere ölür; birincisinde ölür, ikincisinde öldüğünü idrak eder" diyor. Bu felsefi metaforu, başımıza gelenle, başımıza gelenin idraki arasındaki mesafe olarak anlarsak, teori şimşek hızında idrak vasıtasıdır. Marx, 1850'ler Fransa'sında devrimci olayların karmaşası içinde gidişatın yönünü, sınıfların ve partilerin karakteristik özelliklerini bugün hala yararlanabileceğimiz açıklık ve kesinlikle saptayabildi. (*Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i*) Lenin 1915'de, II. bitmiştir, III. Enternasyonali kuralım; Rosa Luxemburg, "Alman sosyal demokrasisi ölmüş eşektir, ölü eşeği kamçılayarak ayağa kaldıramazsınız" derken, Clara Zetkin gibi saygın bir devrimci neden 1920'lere kadar Kautsky'ci merkezle bağını koparamadı?

Teorik-siyasal (öncülük) misyonumuz olayların gidişindeki keskin dönüşleri, ilk bakışta göze çarpmayan fakat çok önemli noktaları, üzerine hüküm inşa edilebilecek olay-olguları görmemizi sağlamıyorsa neye yarar ki? "Başımıza geleni" herkesin görebildiği bir zamanda, herkesle birlikte kavradığımızda, "misyonumuz" çoktan boş bir kabuk gibi olayların peşinde sürüklenip gitmektedir zaten Fakat başımıza ne gelirse gelsin, aynı şarkıyı değişik makamlarda yıllar ve yıllar boyu çalmanın bir sonu vardır.

Tarihin bize çalıştığı rehavetinin, ilerlemeci, doğrusalcı, kaba determinist; özcesi hayattan kopuk bir tarih ve teori anlayışıyla oyalanmanın, "bugün olmadı, yarın" avuntularının bir sonu vardır. Örneğin, bir Mehmet Bozışık ömrü boyunca böylesi bir imanla yürüdü; fakat duruşundaki saygıdeğerlik, partisinin baştan beri çıkmazda olduğu gerçeğini karartmaz. Tarihte başlayan ve biten dönemler,

yükselen ve düşen partiler gerçeğini karartmaz. Ne gözbağı haline gelen kuru bir iman, ne de bir çuvalını çiğneseniz bir gram bal çıkaramayacağınız keçiboynuzu misali yavanlıklar... Bizim, devrimin ihtiyaçlarının üstünde otorite / amentü tanımayan devrimci teori ve eyleme ihtiyacımız var. Sağlıklı idrak da yaratıcı eylem de buradan çıkar.

Biten nedir?

"Sosyalizmin bir dönemi ve o dönemin ürünü olan yapılar bitmiştir."

Bu önermeye göre –ve bizce de– Türkiye devrimci hareketinin (TDH) krizi, büyük resmin içindeki küçük resimdir. Büyük resim anlaşılmadan küçük resim anlaşılamaz; ikisi bir arada, geçişkenlikleri ve bütünlükleri içinde ele alınmalıdır.

Sözü yukarıda bırakıldığı yerden alarak kendi önermemizi yazalım: Biten, Lenin sonrası "resmi Marksizm"dir. Biten, temelleri 1920'lerin ikinci yarısıyla 1930'larda atılan, bu dönemdeki bozulmalardan hareketle kanserleşmiş ifadesini Kruşçev-Brejnev-Gorbaçov çizgisinde bulan hegemonik "resmi Marksizm" yorumudur. Bu, aynı zamanda, sosyalizmin inşa edildiği ve Stalin'in başkomutanlığında Hitler sürülerinin yenilgiye uğratıldığı dönemdir. Hem sosyalizmin başarıları hem de bu başarıların altını oyan zaafların uç vermesi bir ve aynı dönemin gerçekleridir. Çubuğu sorunlara bükmek kazanımların inkarı değildir; aksine kazanımlarımızın, sonuçta çöküşe götüren bozulmalara engel olamadığına dikkat çekmektir. Öte yandan bir-iki çok önemli istisna dışında, "Sovyet modern revizyonizmi"yle kanlı bıçaklı olanlar da dahil, dünya solunun en geniş yelpazesi, aynı hegemonik akımın tedrisatından geçmiştir, onun ürünüdür.

Nerelerde tıkanmıştır dönemin hegemonik "resmi Marksizm" yorumu / algısı?

1- Emekçilerin katılım ve özneleşmesinden parti içi demokrasiye kadar bütün boyutlarıyla sosyalist demokrasi yok edilmiştir.

2- Enternasyonalizm SSCB'nin güvenliğine ve Sovyet devletinin dış politika enstrümanına indirgenmiştir; dünya devrimi perspektifi terk edilmiştir.

3- SBKP ve Komintern'in işleyişinden başlayarak üye partilerin örgütsel yaşamı bürokratlaşmış, kireçlenmiştir. Şube partiler bağımsızlık ve özerkliklerini yitirmiş, adeta devlet dairelerinin tayin-terfi işlemlerine tabi tutulmuştur.

4- Sosyalist inşa ekonomik ilerlemeye indirgenmiş, üretici güçlerin gelişmesinin otomatik olarak sosyalizmin diğer tüm unsurlarını gerçekleştireceği var sayılmıştır. Kapitalizmle yarış içinde gittikçe kapitalizme benzeşme başlamış; dahası sosyalist anavatanın güvenliğini tehlikeye düşürmeden kapitalizmle yarışıp geçme ve bunun çekim gücüne dayanarak global çapta (parça parça) sosyalizme "barışçıl geçiş" örtük stratejisi uç vermiştir.

5- Nihayet tüm bunlar teorize edilmiştir. Sözde ya da gerçek sapmaların aforozu, her dönemde ve her yerde günah keçileri yaratılması vb. sosyalist demokrasinin inkarının ve bürokratik kireçlenmenin teorizasyonudur. Komintern'in formüle ettiği "devrim tipi" şablonları –ki Lenin'in vasiyetinin kaba bir ihlalidir– ya da değişik ülkelere yapılan pratik müdahaleler dünya komünist hareketinin teorik-politik yeteneklerini köreltmiştir. Leninizmin Lenin sonrası teorizasyonu, Lenin'in mekanik-idealist-donuklaşmış yorumudur. Tarih yazımı ise, tarihsel materyalizmin anti-tezidir. Bolca eser yayınlanmasına rağmen, bunların esası durumun izahı, savunusu ve teorizasyonudur. Gerçekte teorik üretim durmuş, teori tutuculaşmış, donmuştur. Troçki, Gramsci, Rosa, sonrasında Mao, Che ve Marksizmden etkilenen bağımsız aydınların katkılarının eleştirel edinimi dışlanmış; "insan eylemi"nin büyük hamleleri olan Çin ve Küba devrimlerinin katkı ve parıltıları göz ardı edilmiştir.

Yorumları bir yana, bizatihi Marksizm-Leninizm eleştirel devrimci irdelemeyle öğrenilip-uygulanabilir. Bunun yerine baskınlığı-yaygınlığıyla kendini ML'nin yerine koyan, ML'nin güncel ifadesi ve geliştirilmesi olarak sunan Marksizm yorumlarına iman üzerinden Marksizm "öğrenilirse" durum içinden çıkılmaz hale gelir. Dünya komünist hareketi yukarıdaki türden bir "Marksizm" tedrisatından geçerek şekillendi derken bunu kastediyoruz. Sosyalizmin biten dönemini bitiren, içten içe kemirip çökerten temel açmazlar bunlardır.

Bu önermenin tersten sağlamasını yapmak da mümkündür.

Lenin, II. Enternasyonal'de ifadesini bulan "resmi Marksizm" sayesinde değil, ona rağmen Ekim devrimine önderlik edebilmiştir. Gramsci'nin, "*Kapital*'e karşı devrim" tespiti bunu teyit eder.

Çin devrimi, Komintern çizgisi ve SBKP dayatmalarının "suret-i haktan" görünerek aşılması sayesinde mümkün olmuştur. (Kısmen Yugoslav devrimi de öyle.)

Castro-Che çizgisi ise suret-i haktan görünmeyi bile gözetmemiş, Küba KP'sine hiç eyvallah etmeden kendi bağımsız yolunda yürümüştür.

Sosyalizm esinli ulusal devrimci hareket PKK, eğer TDH'nin "eleştirilerini" dikkate alıp, bunların baskısı altına girseydi bugün esamisi okunur muydu? Kolombiya'da Marulanda'nın eseri devrimci hareket ve Nepal devrimleri hegemonik "resmi Marksizm"in kanatları altında mı gelişmiştir?..

Olguların dili bize şunu söylüyor: "Resmi Marksizm"in hegemonyasından yakasını kurtarabilenler devrim yaptılar ya da iz bırakan devrimci pratiklere imza attılar. Bazıları hala; "efendim, küçük burjuva devrimcileri de başarılı olabilirler, komünistlerin başarısı garanti değildir" edebiyatıyla avunabilirler. Soru şudur: Son altmış yıllık süreçte neden hep "küçük burjuva devrimcileri", "ulusalcılar" başarılı oldular da, "komünistler" bir kez olsun başarılı olamadılar? Neden koskoca Sovyet bloku (ve Arnavutluk) çöktü de ABD'nin burnu dibindeki Küba ayakta? Bunlar akla olduğu kadar vicdana sorulan sorulardır; çünkü vicdan geriye çekildi mi aklın sağlıklı çalışması mümkün değildir.

İki noktaya dikkat çeken bir parantez açalım.

1- Marksizm-Leninizm çok kapsamlı, dallı-budaklı bir teoridir. ML'nin şu veya bu önermesinin yalıtılıp-abartılması üzerine inşa edilen Marksizm okulları, hatta bizatihi Marksizmin yetersizlikleri ve sapmalara cevaz veren yönleri, Marksizmin geçersizliği ya da krizinin delaleti sayılamaz. Marksizmin krizi kabulünden yola çıkıldığında dahi, bu kriz yine Marksizmin devrimci özüne dayanılarak aşılabiliyorsa, bu Marksizmin gücünü daha da belirginleştirir. Örnek mi? Lenin II. Enternasyonalin "resmi Marksizm"ini, Marksizmin devrimci özüyle aştı ve yenilgiye uğrattı. II. Enternasyonal Marksizmin krizi ise, Lenin Marksizmin devrimci özünün, yenilenme ve krizi aşma kapasitesinin ifadesidir.

2- Lenin sonrası resmi Marksizmin hegemonik etkisi altında devrimcilik mümkün, devrim yapmak mümkün değildir. Fransız, İtalyan, Alman, Yunan, kısmen İspanyol ve Türkiye tecrübeleri bunu gösteriyor.

Krize bu hegemonik yapının içinden çözüm bulunamamıştır, bulunamaz. Tüm başarılı devrimci süreçler bu yapı sayesinde değil, bu yapıya rağmen yaşam bulmuştur.

Genel krizin parçası olarak bizim krizimiz

Devrimci hareketimizin biten dönemi bu yapının ürünüdür.

TKP'nin, ucu II. Enternasyonale kadar uzanan hegemonik resmi Marksizmden devraldığı modernist, Batıcı, üretici güçlerci, ilerlemeci, sosyal şoven ve Kemalizmin sol kanadı olarak eklemlenen mirası, TİP'in popülist-parlamentarist aşısı, 1960-70'ler Maoculuğunun ve Sovyetler'in "kapitalist olmayan gelişme yolu" önermelerinin Kemalizm'le eklektik alaşımının ifadesi kuvvacı-anti emperyalist-kalkınmacı MDD çizgisi vb.. Türkiye solunun bütün unsurları bu zeminin ürünüdür. Ve bu ideolojik-politik-teorik iklim binbir bağ ve geçişkenlikle hegemonik resmi Marksizme bağlıdır.

Komintern döneminin başarısız süreçlerini koşullayan özsel nedenler TDH'yi de başarısız kılmıştır.

Genel bir karşılaştırmayla yetinelim.

100 bin ölüye mal olan 1927 Çin Şanghay ayaklanmasının maceracı, yıkıcı çizgisinin kaynağı nedir? Ayaklanmanın, daha birkaç ay evvel Komintern tarafından ödüllendirilen Çang Kay-şek eliyle bastırılması üzerinde düşünmeye değmez mi?

Alman komünistleri neden "Almanya'da faşizm olmaz" avuntusuyla oyalandılar? Sosyal-faşizm tezi ve pratiğinin sonuçları nelerdir? Ardından gelen cephe arayışı hangi özeleştirel, teorik çözümlemeye dayanır?

İspanyol komünistleri, Sovyet yardımlarını minnetle anmalıdır, doğru. Fakat dönemin dünya dengelerinde İspanya'da başarıya ulaşacak bir devrimin İngiltere ile Fransa'yı ürküterek Hitler-Mussolini'yle Sovyet karşıtı bir blok oluşturmaya itmemesi için yapılan "ince ayarlar"ın devrimin akıbetindeki rolü ve etkisi nedir? İspanyol Şubatı kendi Ekim'ine Leninist kesintisiz yürüyüşünü sürdürememiş; bu durum teorize edildiği oranda düpedüz Menşevizme, II. Enternasyonal çizgisine ricat edilmiştir.

Aynı ricat çok daha çarpıcı biçimde savaş sonu İtalya ve Fransa'sında görülür. Bunlar salt Yalta'daki paylaşım anlaşmasına vb. bağlanamaz. 1920'lerde "21 koşul"un kabulüne bağlı fiziki kopuş Batı KP'lerinin Leninist içsel dönüşümünü sağlamaya yetmemiş, alttan alta etkisini sürdüren II. Enternasyonal çizgisi –sosyal demokrasiyle kanlı bıçaklı olunmasına rağmen– savaş sonunda mantıksal sonuçlarına varmıştır: **Sovyet dış politikasıyla kendi tarzında örtüşen yapı budur.** İçsel düzenek ilk bakışta göze çarpmaz, fakat göz çıkaran kaba benzerlikler de vardır.

II. Enternasyonal sosyal şoven, sosyal emperyalist ve bitiş aşamasında düpedüz sömürgeciydi. Komintern'in saygın partisi Fransız KP'sinin, savaş sonunda koalisyon ortağı olarak Cezayir, Vietnam ve Lübnan'daki sömürgeciliğe suç ortaklığına ne demeli? Kominform, SBKP ve diğerleri ne demiş, ne yapmıştır bu konuda?

Doğrudur, Stalin, Enver Hoca ve Zakhariadis'le görüşmesinde, Zakhariadis'in çizgisini mahkum etmiştir. Dönemin Sovyet dış politikasının Yunan devrimine etkilerini yok saysak dahi ortada bir soru kalıyor: Zakhariadis hangi çizginin, hangi şekillenmenin ürünüdür? Bu soru yanıtlanmadan hiçbir şey anlaşılamaz. Zakhariadis'in yiğitliği ve ünü, onun karşısında lekeli ve ezik durumdaki Aris'in haklılığını engellememiş; Zakhariadis'in devrimciliği devrim yapmaya yetmemiştir. Che'nin Latin Amerikalı komünistlere söylediği ve "silah" metaforuyla iktidara yürümenin yolunu kastettiği, "ölmeyi biliyorsunuz ama silaha sarılmayı bilmiyorsunuz" sözü de bunu anlatır.

Artık bazı genel sonuçlar çıkarabiliriz.

Dönemin teorisinin, özellikle pratik-politikaya, strateji ve taktiklere nüfuz eden teorinin, sözü edilen bütün örneklerde gerçek hayat ve sorunlarla bağı kalmamıştır. (Almanya'da faşizmin iktidara gelmesi –ve AKP'nin trajik yenilgisi– gibi dünya-tarihsel önemi haiz bir konuda, dönemin Marksist otoritesi Stalin yoldaşın dişe dokunur bir çözümlemesinin olmaması bile çarpıcı bir veridir.)

Politika hayatiyetini, canlılığını yitirmiş, bir uçtan diğerine savrulmalarla olayların peşinden sürüklenmiştir. (Sosyal faşizm anlayışından birleşik cephe politikasına, iktidarın eşiğindeki partizan savaşlarından pespaye parlamentarizme vb.)

Nihayet örgütsel-politik bağımsızlığın yerini bağımlılık, memuriyet, bürokratizm almıştır. Bu bilançodan devrimcilik çıkabilir ama devrim çıkmayacağı açıktır.

Gelelim bize...

1960-80 devrimci parantezinde ezilenlerin uyanışıyla at başı, hatta önde ilerleyen devrimciliğimiz, ne bu uyanışı devrime doğru ilerletebildi ne de 12 Eylül faşizminin saldırısını göğüsleyebildi. 70'lerin elverişli koşullarından yararlanamayanların, 1984 sonrası başlayan Kürt devriminin muazzam olanakları ve bir o kadar da çetin görevlerini yanıtlaması hiç mümkün olmadı. Ürünü olduğumuz dönem ve çizgi nerelerde tıkandıysa biz de o özsel noktalarda tıkandık: Teorimiz ayak bastığımız topraklara hiç değmedi.

Sovyet dış politikasına tabiyet gibi bir sorunumuz yoktu ama, biat ettiğimiz merkezlerin "devrim modelleri"ne (ki bu modelcilik Komintern'in anti-Leninist bir icadıdır) imanla tabiydik; bu politik çizgi memleket gerçeğine, devrimi ilerletmenin gereklerine değmediği gibi, bağımsız irade, özgüven ve davranışı da felç etti, koşullanmalarımızın esiri olduk. Olaylara yön veremedik, peşinden sürüklendik. (Devrimin emri olan ittifaklar vb. yerine grubun çıkarlarını devrimin üstünde tutma ve kangrenleşmiş grupçu rekabet gibi sorunlara ayrıca değinmeye gerek yok.) Komintern dönemindeki devrimci süreçleri tıkayan özsel nedenler bizi de tıkamıştır. Bu çizginin dışarıda ve içerideki anti-tezleri de bellidir: Çin devrimi pratiği, Castro-Che çizgisi ve Marksizm esinli PKK. Hepsinin ortak temel özelliği bağımsız bir devrimci çizgiye cüret etmeleridir. Bunların ne kadar Marksist olduğuna dair kılı kırk yaran bilgiçlik bizim işimiz değildir; bildiğimiz, dönemin hegemonik çizgisine bulaşmayanların veya aklını ve eylemini özgürleştirip çemberi yaranların başarıya ulaştıklarıdır.

Bilanço...

Melik Kara'nın sunduğu bilanço önemlidir, biz de başkaca yönlere dikkat çekerek devam edelim. Döneme damgasını vuran kentli orta sınıf kitleler ve kadrolar, devrimci yayınlarda hala "işçi sınıfının en ileri bölüğü" olarak nitelenen sendikalarda örgütlü işçiler ve sendikalar ile Alevilerin ezici çoğunluğu Ergenekon tertibi cumhuriyet mitinglerinin tabanıdır bugün. Sol örgütlerin hiç de azımsanamayacak bir bölümünün örtülü ya da açık ulusalcılığın çekim alanına girmesi, Ergenekon'un üstüne gidememesi, Kürt'ten öcü gibi uzak durması, "laisizm" hassasiyeti vb. ibret vericidir... Kadrolarını buradan devşiren, buralarda iyi kötü taban bulan devrimci hareketin varoluş zemini ayaklarının altından trajik biçimde kaymıştır.

Devrimci hareket varoluş zemininde nefessiz kalmıştır, bu zeminle birlikte sürüklenmezse iyidir. "Tarihin bize çalıştığı" imanı, kriz dalgalarının üzerinde yükselme ham hayali ya da düpedüz bir yozlaşma belirtisi olan eylemin boşluğunu parlak sözlerle, güzelleme ve böbürlenmeyle doldurma lafazanlığı, devrimci harekete sağlıklı bir nefes sunmak bir yana suni teneffüs bile yaptıramaz.

Dönem bitti mi diyoruz? Bittiyse, bitenle yüzleşeceğiz, tespitimizi mantıksal sonuçlarına dek izleyeceğiz. 30-40 yıldır binbir çile, fedakarlıkla yürüyoruz. Devrimcilikte ısrar bağlamında evrensel planda değerli bu yürüyüş, bir avuntu ve tutuculuk kaynağı mı olacak, yoksa bir kopuş ve sıçrama

manivelası mı? Eğer ikincisiyse eşyayı adıyla anacağız: Devrimci hareketimiz, varoluşunu mevcut haliyle sürdürme gayreti içinde yorulmuştur. Eylemi dinamizmini, yaratıcılığını, atılganlığını yitirmiş; aklı tutuculaşıp kireç bağlamıştır. Eylemde canlılığın yerini rutin, ruhsuz alışkanlıklar; akılda yaratıcılığın yerini "çizgi ve doktrin bekçiliği" ya da savrulmalar almıştır.

Nesnel tablo, "dönem sonu bilançosu" budur.

Devrimciliğimiz kendi statükolarının cenderesine mi sıkışacak, yoksa mirasımızın olumlu yönlerine dayanarak süreklilik içinde kopuş ve sıçramayla geleceğe mi yürüyecek; soru ve sorun budur.

Lenin'in lafzından çok ruhuna ve eylemine bakarsak, ne yapmamız gerektiğini anlayabiliriz. Lenin Bolşevik parti esprisini ortaya attığında bu bir yenilikti; hegemonik Avrupa modeline rağmen bir yenilik... II. Enternasyonalin bitişini ilan edip III.'nün çağrısını yaptığında; Avrupa-merkezci, üretici güçlerci devrim anlayışının yerine zayıf halkaya dayalı kesintisiz devrim anlayışını geliştirdiğinde ise devrim niteliğinde yenilikler söz konusuydu artık. Hegemonik resmi Marksizme göre ise bütün bunlar birer "skandal"dı!

Öyleyse biz de kendi statükolarımıza karşı, kendi "skandallarımızı" yaratalım!

II. Yenilenerek Yeni Döneme

Tecridi kırma

Devrimci hareketin teorik, politik, örgütsel topyekün ve bütünlüklü bir yenilenmeye ihtiyacı vardır. Bütünsel ve etkileşimli bir denklem şöyle kurulabilir: Yukarıda söylenenleri de kapsayan teorinin nüfuzu ve yönlendirmesiyle, mümkün olabilen yaratıcı politik eyleme girişmek ve bu sürecin gereklerine göre örgütlenmek.

Verili nesnel ve öznel tablonun ışığında, devrim değil, gelişme ya da krizden çıkış stratejisini; **"devrimin güçlerini ezdirmeden kuvvet biriktirme"** ifadesiyle kavramlaştırabiliriz. (Bunun, devrimin ihtiyaçlarını kısa vadede karşılayan ideal bir çözüm olmadığı açıktır; fakat nesnel ve öznel alan arasındaki uçurumu doldurmaya başlamada, öznel durumun koşulladığı **mümkün** bir seçenektir.)

Bunun öncelikli gereği, Clausewitz'in, risk alma, sorumluluk üstlenme, akıntıya karşı yüzme olarak

tanımladığı "politik cesaret"i kuşanmak; "bırak ne derlerse desinler sen yolunda yürü" özdeyişini düstur edinmektir.

Önümüzdeki dönemin kavranacak halkası; etrafımızdaki tecridi kırma, kitleler nezdinde meşrulyet kazanma ve şu veya bu grup adına değil, emek ve özgürlük güçleri olarak politika alanında boy gösterir hale gelebilmektir.

Düzenin baskı ve propaganda aygıtının muazzam ablukası, solun halka yabancılaştıran yapısal zaaflarını derinleştiriyor. İki faktör bir arada içe kapanmaya, tecride, payımıza düşen dar alanda oyalanmaya ve karşılıklı bir "idare-i maslahat" dengesine yol açıyor. Yenilgiler, birkaç onyıla yayılan tecrit, etkisizlik vb., atılımcı ruhu, şimşeklenen aklı köreltmiştir; bunların yerine ikame edilen, varlığını sürdürebilme çizgisine ve rutine ricattır. Eylem ve fiziki varlık küçüldükçe sözün yaldızlanması, bu ricatın hem itirafı hem de örtülme gayretidir.

Bu varoluş tarzının, önüne çıkan fırsatları değerlendirebilmesi, düzeni yaralayabilmesi imkansız değilse de çok zordur.

Alın size "golfçu paşa" skandalı. Hiç olmazsa bir asker anasının, yitik oğlunun fotoğrafını bir golf sopasıyla birlikte bir ordu evinin önüne koyması sağlanamaz mıydı?

Devrimcilerin toplam güçleri, Tuzla'nın vampir patronlarının emdiği sütü burnundan getirerek, iş cinayetleri ve örgütlenme sorununu çözene kadar konuşturulamaz mıydı? Buna hakikaten güç mü yetmiyor, yoksa mevcut güçler doğru ve etkili konuşturulmuyor mu? Sorun neden sadece sendikanın sorunu olsun, hiç olmazsa son 1 Mayıs'ın bileşenleri aynı kararlılıkla soruna ağırlığını koysa sonuç ne olurdu? Devrimci bir sendikanın "psikolojik eşiği" aşarak bir örnek yaratması neden diğer bileşenleri rahatsız etsin ve neden sendika bunu kendi dar kazanç hanesine yazsın? Burjuvazinin sembolik yaralar alması, yaralanabilir olduğunun gösterilmesi önemsiz midir?

Bunu el birliğiyle başarmanın ve "sınıfın (bir bölüğünün) kazanımı devrimin kazanımıdır" zihniyetinin "bizde mümkün olmadığını" söylüyorsanız; aslında "bizde" iktidar ufkuna sahip bir devrimciliğin pek de mümkün olmadığını söylemiş oluyorsunuz.

Sivas Madımak'ta neden hala "kebap yenebildiğini" soruyor muyuz kendimize? Alevi-Sünni, laik-şeriatçı tuzaklarına düşmeden bağımsız sol bir çizgiyle, bu memleketin insani-vicdani birikimine dayanarak

söndürülemez mi oradaki "kebapçı ocağı"? Güç yok diyorsanız, pes! Son on yılda Ankara'nın berisinde operasyonlarda kaybedilen toplam güçleri, devrimciliği sürdürmek için harcanan toplam enerjiyi bir kefeye koysanız Sivas'ları, Tuzla'ları çözerek ilerleyecek bir ağırlık çıkmaz mı ortaya? Mevcut güç ve enerjimizin yarısı, doğru halkalara yüklenen etkili hücumlara dönüşse bambaşka sonuçlar alınacağı açık değil mi?

Bu memlekette ağır bir yoksulluk varsa; yoksulların hiç olmazsa sembolik bölükleri, "Heyy, burada biz varız!" diyerek geceliği 20 bin dolarlık Çırağan Palas'ların önünde neden boy göstermiyor? Neden dev alışveriş merkezlerinin gıda arabaları varoşlara erzak yardımına "ikna" edilmesin?

Sahte ikilemleri, yanlış saflaşmaları aşıp, "memleketin gerçek gündemine" buralardan giriş yapılamaz mı? Böylesi bir kanal açmak ezilenlere ve devrimcilere bugün yanına bile yaklaşılamayan bir inisiyatif üstünlüğü sağlayamaz mı? Neden böylesi yollardan ilerleyerek yavaş yavaş bir yoksullar ve ezilenler, bir emek ve özgürlük hareketinin temellerini atmayalım? Ezberimiz ve yapageldiklerimiz bunlardan daha mı önemli ve etkili? Can alıcı halkaları saptayamadan, sınırlı güç ve enerjimizi olur olmaz her olayın üzerine sürerek ne kazandık? İnisiyatif üstünlüğü mü, yoksa olaylar tarafından yönetilmek mi? Güçlerin birikmesi, özgüven ve prestij kazanması mı; yoksa erime ve dağılma değilse eğer, fena halde patinaj yapan bir "sürtünme" mi?

Örneklemelerden muradımız açıktır: Ezilenlerin vicdanına akıllı ve etkili (eylemli) akınlar düzenlemek, tecridi kırmak, düşmanın dahi reddetmekte zorlanacağı bir meşruiyetle boy göstermek; yaralanmadan yaralamayı başarmak, moralsizliği morale çevirmek.

Yaralanmadan yaralamak ya da havuz ve iskelet

Halihazırda, harcanan emek ve ödenen bedel ile kazanılanların karşılaştırılacağı bir denklemin sonucu ürkütücüdür. Atılan taş düşmanın değil atanın başını yarıyor desek yanlış olmaz. Bu bir yana... Asıl düşünülmesi gereken, polisiye operasyonların siyasal boyutudur. Sorun salt teknik-örgütsel bir sorun olarak ele alındığı sürece doğru anlaşılamayacaktır. Lenin, *Ne Yapmalı*'da, amatör yapıların sıkça yediği operasyonların ezilenlerde yarattığı güvensizliği kalkış noktası yaparak Bolşevik parti esprisine doğru ilerler. Bu, sorunu tastamam politik bağlamında ele almaktır; devamla, Lenin, siyasi polisle baş edebilen ve ezilenlere güven veren profesyonel örgütü formüle eder.

TDH'nin 30-40 yıllık bilançosu ne gösteriyor? Türk faşizmi, yasadışı olan-gizli olamayan yapılarla baş etmeyi öğrenmiştir. Ne salt düzenin başarısı, ne de salt devrimcilerin gizlilik tekniklerindeki zayıflığı; bunu mümkün kılan asıl neden, devrimcilerin tecrit çemberini kıramaması, kitle akışıyla beslenip, kitleler içinde eriyememesidir. Devrimciler bu nedenle hem operasyona açıktır, hem de operasyonlar ezilenlerin güvensizliğini derinleştirmektedir.

Neden ve sonuçları itibarıyla siyasal olan, fakat örgüt dolayımı üzerinden ifadelenen bu sorunun çözümü de siyasaldır: Siyasal davranışın hem örgütü koruyup geliştirecek, hem de ezilenlerle buluşturacak parametrelerde kurgulanması... Siyasi polisin darbelemekte ustalaştığı, gizli olamayan ama yasadışı dar yapılarla ezilenlere ulaşmaya çalışmak yerine; yukarıda eylem tarzına ilişkin ipuçları sunulan bir siyasal-toplumsal harekete yoğunlaşarak, onun **içinde** (kolay yaralanamayan, yaralansa da dokularını onarabilen) bir **iskelet** inşasına girişilmelidir. Elbette, işe girişen bir irade, odak vb olacaktır; fakat eskisi gibi konumlanıp-davranamaz, reklama, gösterişe prim veremez. Bu irade, adresi veya eski grup kimliğiyle vs. değil, eylemiyle konuşmalı ve "görünmelidir". Oluşmaya başlayan toplumsal-kitlevi-cephesel hareket ezilenlerin ağırlık merkezi olmaya doğru ilerlediği oranda, Mahir Çayan'ın, "en geniş kitle içinde en dar kadro çalışması" önermesinin önemi artar. Görevler mekanik ayrımlara tabi tutulmasa da, öncelik bir "havuz"un inşasındadır; bağlı olarak havuz-iskelet diyalektiği birbirlerini besleyecektir. Biçimde katılaşıp donmadan kaçınan, davranışta, işleyiş ve yapılanmada koşullara uyum sağlayabilen esneklikte; yaygın, kitlevi, meşru ve birleştirici bir yapı olmalıdır. Temsiliyet (liderlik) - kitle diyalektiği; katılımcı, mümkün olduğunca doğrudan demokrasiye dayanan, gönüllülük ve ikna temelinde yükselen, eylemli süreçlerdeki sınamalarla pekişen, güvene dayalı, sovyetik ruhta –biçimde değil– olmalıdır. Kıkırdak yapılar pekişene, kitle ve mücadele dinamikleri zorlayana kadar barışçıl yöntemleri aşma basınçlarına taviz verilmemelidir.

Önerilen, şabloncu bir Latin modeli değildir; onlardan ve ezilenlerin genel tecrübelerinden esinlenen, ama esasen ayağını kendi toprağımıza basan, kendi (olumsuz) tecrübelerimizden ve yakıcı ihtiyaçlarımızdan hareket eden bir arayıştır. Ne "model"dir ne de mutlak; kendi formunu hareket içinde sayısız deneme-yanılmayla bulacaktır. Latinlerin toplumsal-kitlevi-meşru hareketlerinden öğrenelim; ama en az onun kadar bu tür hareketlerin devrim ve sosyalizme nasıl ilerletileceğine de odaklanalım. (Örneğin,

bir ayda beş hükümet eskiten Arjantin krizi, neden devrimci krize dönüştürülemedi?)

Bu tam da bu harekete önayak olan aklın, hareket içinde kuracağı iskelet, hareketin değişik unsurları arasındaki senkronizasyon ve bir aşamadan diğerine ustalıkla geçebilme sorunudur. Yani önderlik sorunudur.

Yabancılaşma sorunu

Tecridin diğer ayağı halka yabancılaşmadır ve sorun teorik-ideolojik-ruhsal boyutlardadır. Soldaki Kemalist etkiler vs. sorununu birazcık kazıdığımızda altından matruşka misali başkaca sorunlar çıkar. Kemalizme her gün küfredip yine de onun kapsama alanından kurtulamamak mümkündür; çünkü sorun daha kapsamlı bir sorunun parçasıdır. Bizim aydın geleneğimiz, sömürge aydınına özgü oryantalist, Batı merkezci, pozitivist, ilerlemeci bir damardan beslenir. Kemalizm ve onun sol uzantısı olarak zuhur eden TKP, bu damarın dalları-budaklarıdır. Marksizmin üretici güçlerci, ilerlemeci, ekonomist-determinist yorumu (ki esasen II. Enternasyonal kaynaklıdır) TKP üzerinden Kemalizmle ve Türk aydın geleneğiyle buluşmuştur. Karşılıklı birbirlerini besleyen bu iki kaynak, ideolojik yapıda ve pratik-politik davranışta ayrıştırılamayacak kadar iç içe geçmiştir. (Bırakınız ideolojik etkileşimi, bu, kadrosal düzeyde bile böyledir. Bkz. Vedat Nedim, Şevket Süreyya, Kadro dergisi, Yön dergisi, vb.) Ve bu çizgi halkın ana damarına yabancılaşma dışında bir şey üretmedi, üretemez.

Kürt isyanları yobazlarla emperyalistlerin oyunudur. TKP için de, Kemalistler için de, ve ne yazık ki bir itiraz geliştirmeyen Komintern için de... Komintern'deki II. Enternasyonal kalıntısı üretici güçlerci, sosyal şoven etkilerle, dönemin Sovyet dış politikası bir araya geldiğinde, Kürtler gibi zamanın dilsiz bir halkının hiç şansı kalmıyor...

Müslüman emekçiler ülkeyi ortaçağa sürükleyen gericiliğin oy deposudur, bu "kara kitle" eğitilip terbiye edilemiyorsa askerin arkasında hizaya geçilip "laik cumhuriyet" korunmalıdır. Açık veya örtük "aidiyet kodlarıyla" bu ideolojik kaynaktan beslenen sol, halkın ana damarını gericiliğin ve faşizmin kollarına terk ederken; bir süre kentli orta sınıflar ve Aleviler arasında taban buldu. Şimdi bu taban, Türkiye düzeninin ustası olduğu sahte bölünme, yanlış saflaşmaların körüklediği "şeriat" ürküntüsüyle faşist militarizmin kapsama alanındadır.

Halkın bir bölüğüne yabancılaştık, öbür bölüğü de çekip başka yere gitti. Yani dımdızlak ortada kaldık. Şimdi hem

geleneksel tabanımızı devrimci bir dönüşüme uğratarak yeniden kazanma, hem de Türk-Müslüman emekçiyle "geleneksel" yabancılaşmamızı kırma çifte göreviyle yüz yüzeyiz. Birini diğeriyle çeliştirmeden sorunu çözebildiğimiz gün, yalnızca kendi krizimizi aşmayacağız; düzenin en önemli yönetme enstrümanını da elinden alacağız. Kabul edilmelidir ki, bu sorunların aşılması bir yana, gündemleşmesi bile solda radikal bir "iç-devrim"e bağlıdır.

Oryantalizm, Batı sömürgeciliğinin "imgesindeki" Doğunun "bilimidir". Tepeden tırnağa ırkçı aşağılamaya, sömürgeci faaliyet için zemin etüdüne, giderek "uygarlık, demokrasi" vs. götürerek sömürgeciliği meşrulaştırmaya dayanır. Devşirilen sömürge aydını "iç dayanak" haline gelir. Sürüsüne bereket yazı, görüntü, ses, imge birkaç yüzyıldır kafamıza yağmaktadır. Bu öylesine görünmez, ama doğallaşmış bir iklim yaratmıştır ki –tıpkı kadın cinsinin aşağılanmasında olduğu gibi– kendi halklarımızı aşağıladığımızın farkına bile varmayız. Hava gibi görünmez hale gelip içselleşen bu zihniyet ikliminde kutuplarda öldürülen foklar için yas tutulur –tutulsun, bir terslik yok– da, Ruanda'da boğazlanan bir milyon insan çekirdek çitlenerek izlenir. Çünkü "insan" Batılıdır, insana gösterilen hassasiyetin "Doğulu"ya gösterilmesi beklenemez. Ruandalı vahşidir, Kürtler yoktur, varsa "terbiye" edilmelidir, yalellisiyle Arap başına gelene müstahaktır, Rus ayıdır, Müslümanın yanına bile yaklaşılmaz, Pers yobazdır, Afgan yabani, Hintli turistik obje, çekik gözlü dünyayı istila edecek çekirge sürüsüdür vs. vs.

İşin garibi, Türk milliyetçiliğinin Batı oryantalizminden devraldığı bu aşağılamadan Türk de nasibini alır; doğusundakine aslan kesilenler, Batı emperyalizmi karşısında kendini böcek gibi aşağılamaktan mazoşist bir haz alırlar adeta. Sağcısıyla solcusuyla nezih aydın ortamlarından, mahalle kahvelerine kadar "biz adam olmayız" sözü ne çok yankılanır bu topraklarda. (Ve bu kompleksli tavır birdenbire nasıl da milliyetçi böbürlenmeye, sözde anti-emperyalizm adına yabancı düşmanlığına dönüşüverir!?) Adam olmayacağına inan(dırıl)anın, "adam olması" gerçekten zordur. Yabancılaşmanın ve "uygarlık getiricilere" teslimiyetin bundan alası olur mu? Bu tavrın solda bir zerresi dahi varsa aranıp bulunmalı, defedilmelidir. Çünkü halkını aşağılayan, ona ulaşıp ayağa kaldıramaz. Kimse karşısında üstünlük ya da aşağılık duygusuna kapılmadan kendi değerini tartıp, hakkını arayabilenin harcıdır "adam olmak". Sünni Müslüman ya da Türk, baştan kaybedilmiş, "bünyemize yabancı" varlıklar olmamalıdır.

Kendi halkımıza yabancılaşmanın bizi nefessiz bırakması bir yana, gericiliğe ve faşizme nasıl rezervler sunduğu açık değil mi? Daha da önemlisi, özgürlük ve sosyalizm bütün ezilenler için değil mi?

TDH neden Türkiye tarihini didik didik edip öğrenmez, neden edebiyatımızı okumaz, halkının dinini, geleneğini, kültürünü neden incelemez? Teorinin indirgemeci genellemeleri yeter mi bu toprağı anlamaya, yoksa "somut bilgi"nin en ileri teoriyle işlenmesi mi gerekir? Analojiyle, ölü formüllerle nereye kadar? Patagonya'daki devrimci hareketin sorunları üzerine kılı kırk yaran tartışmalar yaparız da neden Kürt hareketine dönüp bakmayız? Soyut-skolastik teorinin kıvrımları üzerinde "sörf" yaparız da, memleketimiz neden ilginç gelmez bize?..

Sözün özü, bu topraklarda (ve Orta Doğuda) ayak basacak yer bulabilmek için gözümüzü çevireceğimiz yer bellidir. Bilinmelidir ki böyle bir sorunda faydacı manevralar para etmez. Bu tastamam, geride bıraktığımız dönemin ideolojik-teorik-ruhsal iklimiyle devrimci hesaplaşma sorunudur.

Son nokta ya da ilk adım

Mantıksal sonuç ve pratik düğüm noktası şudur: Müslüman-Türk emekçiyle yabancılaşmayı kıran bir politik-ideolojik anlayışla, Tuzla, Madımak vb. ile örneklenen türden eylemli bir politik duruş ve yapılanmaya odaklanmak. Kalkış noktasında (batıdaki Kürt yoksulları ana kitleyi oluştursa bile) hareket Kürt sorunu odaklı olmamalı; genel yoksulluk-adalet-özgürlük sorunları eksenine bağlanmalıdır. Verili durumda, Müslüman-Türk emekçinin Kürt ile duygudaşlık ve dayanışmasının yolu; kendi yakıcı sorunları üzerinden sömürgeci faşist rejimle karşılaşmasından geçiyor... (Türkiye, Diyarbakır'da ölen bir polisin cenaze töreninde kardeşinin, 'kahraman Türk polisi' tarafından feci şekilde dövülebildiği bir ülkedir. Acılı adam, "Biz terörist miyiz" diye soruyordu kameralara. Müslüman-Türk emekçi bu soruyla başlayıp, "Terörist devlettir" sonucuna varana kadar kendi bağımsız tecrübesini yaşamalıdır "devletiyle".) Batıda yoksulluk-adalet-özgürlük ekseninde başlatılan hareket, Kürt başkaldırısıyla buluşana kadar kendi mecrasında ilerle(til)melidir. Kürt devriminin batıda karşılık bulmasında ifadesini bulan devrimimizin temel sorunu ezberin dışına çıkan arayışları gerektiriyor. Ve bu sorun şu ya da bu yolla çözülmeden Türkiye devriminin "Gordion düğümü" çözülemez.

Ekim 2008

"Post-Devrimcilik Dönemi" Yazısına Notlar

Mehmet Güneş

Aralarındaki şiddetli rekabete rağmen Türkiye devrimci hareketinin (TDH) özneleri birçok bakımdan birbirlerine çok benziyor. Elbette temel ayrımlar da söz konusu. Program, sınıflar mevzilenmesi, stratejiler, devrime gidiş yol ve yöntemleri konusunda öbekler arasında köklü ideolojik ayrımların olduğu bir gerçek. Bu temel farklılıklarla birlikte, politika yapış tarzında, günlük davranışlarda, politik reflekslerde vb. çok fazla birbirinden etkileniyor ve birbirine benziyorlar. Belirli öbekler söz konusu edildiğinde temel yönelimlerde de nüanslar dışında benzerlikler daha da artıyor. Hemen her konuda aynı şeyleri söyleyip ayrı duranların çok özendikleri Bolşevik Partisi çok daha derin ayrılıklara rağmen birliğini uzun süre sürdürebilmiştir. Bizde ise birbirine yakın olanlar arasında daha şiddetli rekabet sürüyor. Aynı şey devrimci hareketin bütün kolları ve tüm devrimci ortam için geçerli.

Teori ve Politika farklı bir yerde duruyor. (Durduğu yere ilişkin eleştiriler saklı kalmak kaydıyla) Kendisini yerleştirdiği konumun avantajlarıyla TDH içindeki kör grupçu rekabetin dışında kalabiliyor. Bu avantajla TDH'nin sorunlarına içerden, devrimci duyarlılıkla objektif yaklaşabiliyor. TDH'nin ideolojik ve politik yönelimleri ile ilgili yetkin ve devrimci değerlendirmeler yapıyor.

Teori ve Politika'nın sürekli yazarı Melik Kara son sayıdaki (46. sayı) yazısıyla, TDH'nin durumu üzerine, tartışmayı ve üzerinde değerlendirmeler yapmayı kışkırtan bir çalışmaya imza attı: "Post-Devrimcilik Dönemi." Entelektüalizm kokan başlığını geçersek, yazı, TDH'nin mevcut gerçekliğinin somut durumunu olduğu gibi resmediyor, verilen emeğin karşılığı olarak başarılı bir tablo sunuyor. Yazar, duygularının farklı olduğu anlaşılsa da,

'soğuk iktisatçı verileri'yle konuşuyor. Yazının özel bir iddiası da yok. Fazla yorum yapmaktan kaçınıyor, olgu ve olayları sıralıyor. Aynı yerde durur ve bakarsak Melik Kara ile aynı sonuçlara varmamız kaçınılmaz. Ne eksik ne fazla; neyse o!

Yazı, Türkiye'de 1960'lı yıllarda başlayan (Başlangıç olarak 1971 alınıyor) ve doğrusu ikinci doğuşunu yaşayan TDH'nin bittiğini öne sürüyor. Rakamsal verilerle somut olay ve olguları kıyaslayarak tezini sağlam bir mantığın üzerine oturtuyor. Yazı, tezini Türkiye ile sınırlamıyor. "Devrimci olmayan dönemde devrimcilik" olarak tanımladığı dönemin dünyanın büyük bölümünde de bittiğini söylüyor. Bu günkü koşullarda, başka türden siyasal oluşumları devrimci olarak görmüyor. Dünyada sınırlı ülkeler için geçerli olan bu devrimcilik artık Türkiye'de de bitiyor; yazının endişesi bu. Ancak endişe, yazarın temsil ettiği kollektifin duygularından ibaret; yazı, mantığı ve ortaya koyduğu sağlam verilerle, kısaca, "Bitti" diyor.

Ne var ki, hızlı bir ilk okumada, somut verilerle sağlam bir mantığa oturduğu düşünülse de, daha irdeleyici bir okumayla, yazının kendi içinde örtük çelişkiler taşıdığı anlaşılıyor. Bu çelişkilerin, yine de, yazarın seslendirdiği kollektif kadar, TDH'nin içinde kıvrandığı ağır sorunlar ve sancıların bir yansıması olduğunu kabul etmeliyiz. Yazı, birkaç sayfa tutan bir "gerekçe ve sunuş"la, neredeyse, ileriki sayfalardaki rahatsız edici olağını düşündüğü tespitlerinden dolayı peşin bir özürle başlıyor. Yazı, söylemek zorunda olduklarından dolayı muhataplarından özür diliyor. Hiç de gerekli olmayan bu özür faslı ve somut verilerle "bitiş" dışında, yazının pek fazla bir sözü de yok. Bu, yazıda bir görüş olmadığı anlamına gelmez; bazı konularda veya soruna farklı bir yerden yaklaştığı bölümlerde, ve iz bırakan dönem ve olayları değerlendirirken doğru ve devrimci saptamalar yapıyor. Ama bunlar yazının temel teziyle çelişkiye düşmekten kurtulamıyor. Bir yandan bakarsanız eleştiriyor gibi, başka yerden bakarsanız toz kondurmuyor, savunuyor veya en azından ağır sorunları mazur göstermeye çabalıyor gibi.

Melik Kara temel tezini ispatlamak için, somut verilerin dışına çıktığında ele aldığı olay ve olgularla birlikte tarihsel süreçleri de zorluyor. Birçok yeni kavram oluşturmaya çalışıyor. (Post-devrimcilik dönemi, Devrimci olmayan dönemde devrimcilik, Devrimcilik süreci, vb.) Bu kavramlarla TDH'nin geçmişine veya Türkiye'de geçmiş sürece ilişkin

değerlendirmelerinde olayları ve süreçleri, kendi tezini ve durduğu yeri doğrulayacak şekilde zorluyor. Genel süreçler üzerine çok önemli ve iddialı değerlendirmeler yapıyor. Ama bunları iddia olarak ortaya atmakla yetiniyor.

M. Kara yazıya Türkiye devrim sürecine ilişkin toptan değerlendirmelerle başlıyor. Toplumsal olarak iz bırakan ve mücadelenin zirveleri olarak yerleşmiş 15-16 Haziran, İzmir Tariş direnişi, "Bahar eylemleri", Zonguldak madenci eylemi, Gazi direnişi gibi solun belleğine yerleşmiş olayları değerlendiriyor. 15-16 Hazirana -kısmen eksik, Gazi Direnişine kısmen abartarak yaklaşması dışında, ikon haline getirilen bu tarihleri yerli yerine oturtuyor.

Genel tespitler olarak ise şunları yazıyor. "Türkiye'de cumhuriyet dönemi boyunca, Kürdistan dışında, "devrimci durum" hiç yaşanmadı. Bir dönem hariç, aynı bölge dışında, "devrimci yükseliş" de olmadı. Buna karşılık, 1971'den beri bir *'devrimcilik süreci'* ya da *'tarihsel devrim süreci'* içindedir Türkiye." "Devrimci durum yaşanmadı"ğı tespiti kabul edilebilir. Zaten M. Kara'nın devrimcilik anlayışı bakımından bunun fazla bir önemi de yok. Kendisi yazıyor: "Devrimci duruma bağlı bir devrimcilik anlayışı, Leninizmin ve ardından gelen Marksist devrimci yolun varlığıyla reddedilmiştir. Biz de bu tarafta yer alıyoruz. Devrimci duruma bağlı olmayan devrimcilik anlayışı, 1971'den bu yana süren hareket tarafından da eylemli olarak reddedilmiştir."

Asıl aynı kesinlikte iddia ettiği ikinci tespit önemli: "Bir dönem hariç, 'devrimci yükseliş' de olmadı." Ama "Türkiye 1971'den beri bir 'devrimcilik süreci' veya 'tarihsel devrim süreci' içindedir." Değerlendirmeden, devrimci yükselişin olduğu bir dönemin, 12 Eylül 1980'den önceki birkaç yıl olduğu anlaşılıyor. Türkiye'de 1968'den ve 1974'den başlamak üzere, darbelerle sonlandırılan dönemlerin "devrimci yükseliş" dönemleri olduğu kesin ve nettir. Bunun yerine kullanılan "Devrimcilik süreci" ve "Devrimci olmayan dönemde devrimcilik" zorlama kavramlardır. Bu tespitler ve sonrasında söyledikleri birlikte düşünüldüğünde Yukarda değindiğim "örtülü çelişkiler", "daralma", "teoriyi zorlama" dediğim sonuçlar ortaya çıkıyor.

Burada yeni kavramlarla teori zorlanırken niyetin devrimci sonuçlara varmak olduğu kesin. Ancak ciddi bir daralmaya düşüldüğü de kesin. Devrimci mücadeleyi şiddet kullanan bir pratik olarak anlamak ikircimsiz doğrudur.

Bundan dolayı "Devrimci olmayan dönemde devrimcilik" tespiti de yapılabilir. Ama bunların yalnızca iradeye bağlı konulması yanlıştır. Devrimci mücadelenin başarısı veya geleceği devlet tedbirlerine karşı yapılacaklara bağlı anlaşılırsa, yanlıştan öteye kötürümleştirici bir darlığa düşmek kaçınılmaz olur. Siyasal iktidar mücadelesi yalnızca bu temellerde ele alınamaz. Bütünsel mücadele böylesi kalıpların içine sığmaz. Sınıflar mücadelesinin eşitsiz gelişmesi ve düz bir çizgi izlemeyeceği gerçeği gözden kaçırılır. Mücadelenin çok yönlü görevleri ve toplumsal boyutu unutulur, devrimci iktidar mücadelesi devlet ile devrimciler arasında bir kapışma olarak anlaşılır.

Mücadele buraya daraldığında gelecek ufku kaybolur. Her şey devlet karşısında bir iradenin niyet ve teşebbüslerine bağlanır. İdeoloji, politika ve teori, özellikle Teori ve Politika'nın kendisine misyon seçtiği teori güme gider, "olsa da olur, olmasa da olur" düzeyine düşer. Daha önemlisi, mücadelenin toplumsal boyutu kaybolur. Nitekim Türkiye'de devrimci sürecin değerlendirildiği bölümlerde bu durum açığa çıkıyor. M. Kara genel mücadele sürecinin birikimlerine bu mantıkla yaklaşıyor. "Devrimci durum" bir yana "Devrimci yükseliş" konusunda gösterilen eli sıkılık, bu mantığın sonucudur. Bu, geleceğe ilişkin öngörülerde karamsarlıktan öteye, "mücadele bitti" anlamında kötümserliğe varıyor. Bu daralmayla baktığı için biten bir dönemle birlikte devrimciliğin de biteceği sonucuna varıyor. Bu ağır bir handikaptır. Biten biter, kimsenin yapabileceği bir şey yoktur. Örgütler, partiler kurulur, az-çok misyonlarını yerine getirir veya getiremez, mücadele belirli eşik veya düzeyleri aşmak zorunluluğuyla karşı karşıya gelir, dönemler değişir uyum sorunlarını aşamaz, çöküş kaçınılmaz olur. Ezen-ezilen çelişkisi ve çatışması örgütlerle mukim değildir. Mücadeleyi örgütlerle hatta genel hareketle sınırlı görmek sakattır. Türkiye ve Kürdistan'da mücadelenin sert ve birleşik karakteri düşünüldüğünde, "Post-devrincilik dönemi", yani "devrimciliğin bitişi", genel hareket ne tür handikaplar içinde olursa olsun, kolaylıkla öne sürülmemeli.

Adına Marksizm-Leninizm, "Marksist devrimcilik", ne denirse densin, devrim için iktidar mücadelesi toplumsal bir hareket olarak anlaşılmak zorundadır. Bu mücadele hiçbir koşulda devletle devrimcilerin kapışmasına daraltılamaz. Devrimci örgütün "profesyonel devrimciler" topluluğu olması, devlet örgütünün imha saldırılarına karşı ustalaşmak vb. ekleyeceğimiz tüm vazgeçilmez özellikler ve kırda veya

şehirde silahlı öncü savaş olarak başlayıp zafere ulaşan başarılı örnekler bilinerek de, mücadele, devletle devrimcilerin kapışması olarak anlaşılamaz. Devletlerle devrimcilerin kapışmasının toplumsal boyut kazanamadığı tüm durumlarda kazanan devlet iktidarları, kaybeden isyan edenler olmuştur. Bunun istisnası darbeler dışında yoktur.

Devrimci öznenin önemi ve mücadeleyi hangi temellerde sürdüreceği hayati derecede önemlidir. M. Kara'nın devrimciliği, kendi terminolojisiyle, pratik-politik devrimciliği şiddet kullanma olarak anlaması doğrudur. Bu devrimcilik anlayışına Marx, Lenin, Mao'yu şahit göstererek karşı çıkışların hiçbir önemi yok. Marksizmde bu yönde bulunabilecek meazların bolluğuna rağmen, devrimci mücadelenin tarihi şimdiye kadar başka bir olanak veya yol göstermedi. Bu yol, dünyanın bundan sonrası için öncesinden daha fazla zorunludur. Buna rağmen iktidar mücadelesi toplumdan soyut devlet ve devrimcilerin kapışmasına indirgenemez. Mücadele zaman zaman böyle sıkışmalar yaşayabilir, böyle başlayabilir, bir dönem buna mecbur kalabilir, ama hiçbir koşulda böyle anlaşılamaz. Mutlaka bir dönemde veya eşikte toplumsal düzeye sıçramak zorunludur. Eşikler aşılarak toplumsal düzeye sıçrayamayan örgüt ve hareketlerin büyük bölümünü tarih vaka olarak bile kaydetmiyor.

M. Kara yazının boşluklarını görüyor ve girişte buna karşı gardını alıyor. "Burada dikkate alınan yegane nesnellik, devrimci hareketin verili nesnel varlığıdır... Biz nesnenin nesnelliğini değil, özne olarak devrimci örgütlerin nesnel durumunu esas alıyoruz burada. Vurguluyoruz; devrimci örgütlerin nesnel durumunun iyiliği, örneğin sınıfsal hareketin iyiliğine, egemen sınıfların yaşadığı krize, ekonominin kötü gidişine dolaysızca bağlı değildir" diyor ve "Görüşlerin ortaya konuluşunda özellikle olgusal bir sunuş[un] tercih edildi"ğini belirtiyor. Bu tercihe bağlı kalarak sorunu somut olaylar olarak, devletin hamleleri ve devrimci hareketin, kendince belirlediği dönemlerindeki durumu olarak sergiliyor. Bu sergilemede toplum yok. Kürt mücadelesini ayrı tuttuğunu belirterek sorunu devlet ve devrimcilerin hamleleri olarak irdeliyor. Ama daha sonra yazının gelişiminde bu gerekçesini kendisi unutmak zorunda kalıyor. Farkında olmadan mücadelenin toplumsal boyutuna girmek zorunda kalıyor. Kürt devrimi ve Bolşeviklerle TDH'yi kıyaslarken, mücadelenin toplumsal boyut kazanmasının olmazsa olmaz olduğunu söylüyor. Kürt hareketi için 20 bin

gerilla ve 30 bin ölüyü "dramatik olarak" az buluyor. Hiçbir öncü toplumsal etkiler yaratmadan yukardaki sayılara ulaşamaz. Şiddet ve silah kullanmadan yürünemez, ama silah ve şiddetin ustalıkla kullanılması tek başına hiçbir zaman bu sonuçları doğuramaz. M. Kara yazısı boyunca 40 yıllık TDH üzerinden bu kuralı doğruluyor. Oysa, 40 yıllık tarihte eksik olanın şiddet ve silah kullanmak olmadığını herkes biliyor.

M. Kara'nın bütün bu 40 yılık tarihe ilişkin tek bir temel eleştirisi var. Eleştiri konusunu "İkame stratejisi" olarak adlandırıyor. Yazının bütünü değerlendirildiğinde, başka eleştiriler yapmadığı için, bunu önemli gördüğü, hatta tespit ettiği "bitiş"in buradan kaynaklandığının ileri sürüldüğünü düşünmeli miyiz? Bu anlamsız bir iddia olur. Yazarın da sorunu böyle anladığını düşünmüyorum. Ama bu koşulda bazı sorularla birlikte yazının niçin yazıldığı sorulmak zorundadır. Öyle ya; Türkiye'de devrimciler "devrimci olmayan dönemde" 40 yıldır devrimcilik yaptılar, bugün yapamaz durumdalar, ve daha önemlisi, bundan sonra yapılacağı da şüpheli! İki tespit. Bir; 40 yıldır devrimciler silah ve şiddet kullanarak devrimcilik yaptılar. Bugün yapamaz durumdalar. Niçin? Güçsüzlüğü "ikame stratejisiyle" kapatma hatası dışında ileri sürülen bir görüş yok. O zaman bu yazı niçin yazıldı? TDH'nin örgütlerine zayıf düştükleri anlatılmak istenmişse, bunun boşluğa düştüğü açık. Çünkü, hem yazının içine serpiştirilen, hem de "Ne diyorlar?" başlığıyla yapılan derlemedeki ifadelerden anlıyoruz ki artık hemen herkes durumun farkında. İki; bundan sonra devrimcilik yapılamaz! Okkalı bir iddia. Niçin? "Post-dönem" başladı. Başkaca hiçbir açıklama yok.

Sonuç olarak şerh koyularak da sorun bu biçimde ele alınamaz. Yazı yalnızca olguların sergilenmesi ve devrimci hareketin nesnel durumunu ele almakla kalsaydı, metot olarak çok önemli olmayan bir yanlışın içinde olurdu. Tezin ikinci ayağı, dünyanın birçok yerinde bitmiş olan "Marksist devrimciliğin" Türkiye'de de bittiğine, artık "yapılamayacağına" dair şüphe dahi belirtmek, ciddi yanlışlara kapı açar. Yazı, bittiğini ilan ediyor.

***

Yazının temel handikapı Teori ve Politika'nın durduğu yerden kaynaklanıyor. Yukarıda, birkaç sayfalık giriş bölümü için söylediğim "özür dileme" esprisi, bu derginin zayıf ve çelişkili yanını oluşturuyor. Teori ve Politika, kendine,

devrimci mücadelenin sol hatalarının eleştirisini yasaklamıştır. Gerçi, haksızlık etmeyelim, zaman zaman bu yönde anlamlı ve dişe dokunur değerlendirmeler yapıyor. Ama Teori ve Politika'nın yazarları, bu tür değerlendirmelere sürekli, "Dövüşenler kendileri en iyisini bilir", "Dövüşenlere eleştirinin hükmü geçmez" türünden özürlerle başlıyorlar. Ya böylesi *'takoslardan'* vazgeçmeli, söyleyeceğini tok sesle söylemeli, ya da tamamen susarak eleştiriden vazgeçmeli. Orta yol iyi bir yol değil.

Sol yanlışlar devrim mücadelemizde içseldir. Hiç kimse, böylesi hatalara düşmekten hiçbir zaman azade değildir. Hatalarımız da bize aittir. Bundan dolayı, sol sapıtmaların eleştirisi olmadan devrimcilik olamaz. M. Kara haklı olarak yazıyor. "Tarih 'akılsız' devrimcilere 'makul' eleştiriler çöplüğüdür." TDH'nin tarihi de aynı zamanda silah, şiddet, savaş naralarının boşluğa düştüğü bir "çöplüktür". Bizim taraftaki çöplüğü görmemek bir yana, bir de önünde secdeye durmak, sakat bir durumdur. Kendi çöplüğümüzü kurutmadan diğerine etki dahi yapamayız. Bu taraftaki çöplüğün büyüklüğünü görmek için fazla çabaya gerek yok. Taranan yayınlardaki savaş naraları, savaş sloganları alt alta yazılıp karşı kefeye pratik konulursa, keskin bir lafazanlığın tüm devrimci ortamı boğduğu açıkça görülecektir. Bu, savaşla ve silahla oynamaktır. Bugünkü sorunlarda hangi çöplüğün payının fazla olduğu tartışılır. Keskinlik ve sol lafazanlık öldürücü hastalıklardır. Bunlarla mücadele başkalarının değil devrim iddiasında kararlı olanların görevidir.

***

Yukardaki eleştirilere rağmen yazının bütününe ve temel tezine genel anlamda katıldığımı belirtiyorum. Yazıya eleştirilerim, söylediklerinden çok, bunları dile getirdikten sonra söylemedikleri üzerinedir. Yazıda söylenenler, düşündürdükleriyle birlikte değerlendirildiğinde yukarıdaki eleştiriler zorunlu oldu. Bunun için yazının çelişkili dediğim yanlarını "örtülü çelişkiler" olarak belirtmek durumunda kaldım. Yazı "örtülü" olarak geleceğe ilişkin kötümser bir damar taşıyor. Ancak bundan önce devrimci bir çıkış ve arayış çabası içinde. Ajitasyon yapmıyor, pembe tablolar çizmiyor, devrimci hareketin ağır sorunlarını sorumlu ve ciddi olarak analiz ediyor.

Politik Ontolojide Sektörel Ayrımlar: Teorik-politik tutum

Süleyman Yılmaz Bulduruç

Marksizmin krizi sürüyor... Krizin lokal olduğu, bir sektöründen, ağırlıkla politikadan müdahaleyle çözüleceği fikri her geçen gün geçerliliğini yitiriyor. Marksizmin bütünsel yapısındaki parçalanma, Marksizmin tarihsel varlığına tehdit olma vasfıyla üzerinden atlanamaz, görmezden gelinemez bir yakıcılıkta hissediliyor. Bütünlüğün dağılmışlığı, her bir parçanın ayrı ayrı krizlerini 'bütünsel' kriz olarak gündeme getiriyor. *Taslak*'tan bugüne, krizin belirgin bir şekilde yoğunlaştığını söylemek abartı olmayacaktır.

Marksizmin krizinin en erken ve en yoğun yaşandığı, etkilerinin ampirik olarak ölçülebildiği politika alanında Marksizm öncesi sosyalizm akımlarının ezilenler politikasına geri dönüşü yaşanıyor. 'Sol' politik alandaki kısmi ama kayda değer başarılar, politikada eyleyenler için öykünülecek bir saha açmış oluyor böylece. Teori alanında ise, dar-Marksizmin nüfuzu, bir geriye çekilmeyi, pratik devrimci deneyimlerin üzerinden atlamayı öğütlüyor. Marx'a dönüş çağrıları, sınıfçılığın politik alandaki dolaysız işçi sınıfı öznenin gününün yakın olduğu belirlemeleri en öne çıkanlar. Eyleyenler, kendi pratikleri içinde hazır teorik kalıpları dar-Marksizmin torbasından kendi eğilimlerine örtüşen oranda deforme ederek ediniyorlar.

Teori ve Politika, Marksizmin krizi koşullarında, krize Marksist müdahale olanakları aramak amacıyla doğdu. Marksizmin, Marx-Engels'in kuruculuğundan başlayan ve bugünün militanına uzanan tarihsel varlığının tehlikede olduğu, geçmişe ait olma riskiyle karşı karşıya kaldığı, bu

noktada ontolojik-epistemolojik bütünlüğün tekrar kurulmasının acil görev olduğu vurgulandı. Kriz koşullarında, artık kaçınılamayacak sorunlarla uğraşmak için güçleri merkezde toplamanın uygun olmadığı, Marksist bütünlüğün dağılmış halinde "parçalanalım boyun eğmeyelim" tavrıyla, uzun süredir ihmal edilen teori alanında cephe açma girişimi hayata geçirildi. Sahaya yayılmak, düşmanın taarruzlarını teorik-politik cepheden karşılamak, düşman araziye akınlar düzenlemek, Marksizmin genel alanın içinde sürdürülen teorik mücadelede taraf olmak kriz döneminin aciliyeti olarak karşılanması gereken görevdi. Bu görev, sebatla, çoğunlukla boşluğa konuşmak anlamına gelse de sürdürüldü. Ortaya çıkan ise 'teorik-politik bir akım' olmak olarak özetlenebilir.

Teori ve Politika'nın önceli Taslak'tan itibaran Marksizmin ontolojik-epistemolojik bütünlüğünü yeniden kurma yolunda teorik-politik sektörde ve teori alanında efor harcandı. Bu noktada kendi varlığıyla Teori ve Politika Marksizmin ontolojik bütünlüğünde bir yere denk düşmektedir. Burada Teori ve Politika'nın Marksist ontolojik bütün yani teori-politika-pratik içindeki konum ayrımı ve tarihsel konumda oluşan farklılaşmaları ele alacağız. Politik ontolojide Teori ve Politika'nın konumu ve bu konumun Marksist politikanın yerel-tarihsel özgüllüğünde yeni dönemdeki olanakları aranacaktır.

İzlenecek yöntem bir iç dönemselleştirme ile dış politik ontoloji dönemselleştirmesi arasında yani Teori ve Politika ve ezilenler politikası arasında tarihsel zaman seyrinin diyalektiğine baş vurmak olacaktır.

Geçmiş

Politikada dönemselleştirme, politik konum alanlar açısından bir süreçte izlenecek pratiği belirleme programı sunar. Esas itibarıyla, genellemeler olarak işleyen dönem ayrımları içinde alt dönemler, kırılmalar olasıdır. Ancak genel karakteri ve buna uygun konumun temelini veren dönem, bir yönelişi ifade etmesi yönüyle ayırt edicidir.

Teorik-politik Marksizm, uzun bir aralığı temel belirlemenin ışığında üç tip politik konumun varlığını saptayarak sürdürdü. İlk konum, pratik-politik devrimcilerin bulunduğu konumdu. Bu, Marksist devrimcilerin de bulunduğu ve esas itibarıyla Teori ve Politika'nın yaptığı sektörel ayrımda, kendi varlığını bağladığı, her konjonktürde gözettiği, eyleyenlerin alanıydı. Marksizmin devrimci

olmayan bir varoluşunun olamayacağı belirlemesine bağlı tutum almanın mantıksal sonucuydu bu. Diğer yandan Marksist devrimcilik ile diğer devrimcilik türlerinin ayrımsızlığı, Marksist devrimciliğin doktriner programatik, stratejik ancak taktiksiz, politikanın genel alanındaki etkisiz varlığına eleştiriler getirilirken devrimciliğin başlı başına gerçek bir konum olduğu teslim ediliyor teorik-politik konumun meşruluğu, kriz koşullarının parçalanmışlığı gerçeğinden hareket ediyor ve devrimciliğin eylemli varlığıyla temelleniyordu.

Politik alanda ikinci konum olan 'Ara bölge' ise konjonktürel daralan ya da genişleyen, pratik politika alanının altında oluşan, genel olarak örgütsel varlığını kazanmış 'büyük politik ara bölge' ile örgütsel varlığını kazanmamış daha çok ideo-politik varlık seyreden 'küçük-ideolojik ara bölge' şeklinde alt alanlara ayrılıyordu. Büyük-politik ara bölge içinden politika'da devrimci konuma ulaşanlar olduğu gibi pratik-politik devrimci konumdan geriye çekilişlerin de içinde bulunduğu gözleniyor. Küçük-ideolojik ara bölgede bulunanların kendilerini birer tam politik özne olarak tanımlamaları yoğun olarak görüldü. Marksizmin krizi koşullarında teorik-politik-pratik sorunlar ara bölgeyi de hareketli bir alan olarak görmeyi gerektiriyordu. İç geçişlerinin yanı sıra bir üst alana sıçramalar düzensiz bir seyir izliyordu.

Teorik-politika alanı ise Teori ve Politika'nın kendi pratik politikaya bağımlı konumuydu. Bu alan meşruiyetini kriz koşullarından ve krize müdahale için güçleri alana yayma perspektifinden aldı. "Felsefe bakımından güçlü, bilimsel bakımdan geçerli ve politika bakımından uygun" bir Marksist konumlanma arayışının teorik misyonunu kriz koşullarında üstlendi. Örgütsel merkezlerin, pratik-politik alanın Marksizmin krizine müdahalede sınırlı kaldığı, örgütsel kalelerin 'küçük' ama önemli savunma mevzileri olması ile eyleyen konumunun öneminin vurgulanması gerektiği savunuldu. Diğer yandan Marksizmin krizi koşullarında krizden çıkış ne teorik üretimin ne de politik pratik sıçramanın uhdesindedir. Bütünlüğün dağılmış yapısı farklı vektörlerde yürütülen mücadeleleri gerektiriyordu; kriz ancak bu mücadelelerin toplamıyla aşılabilirdi. Bu noktada Teori ve Politika'nın misyonunu, "Ben biley taşının yaptığını yapacağım, demiri keskinleştirme gücü olan, kendisi kesme şansı olmayan" (Horatius, *Ars Poetica*) şeklinde özetleyebiliriz. Teoriye teori olmanın ötesinde pratik bir

kudret bahşetmeyen, pratik eyleyişi ve eyleyenin eylemini öne alan bu yaklaşım kendi alanını teorik-politika olarak belirlemişti.

Teorik-politik bir akımın oluşturulması ve Marksist bütünsellik için konum alınması gereği vurgulandı. Bu konum yapısı, ayrımları ve gerçekliği gereği pratik-politik devrimciliğin var olduğu koşullarda onu gözetmemeyi, onunla ilişkilenme kanalları aramamayı düşünemezdi. Kendi başına varlığı, bütünsel Marksizm yaklaşımıyla, açıkça eksikli var oluş çabasını kabul etmekti. Ancak dışarıda, görüş ve ilişki mesafesindeki Marksist devrimcilik için bir tamamlayıcılıktı. Teori ve Politika'nın tüm belirlemelerinde pratik-politik devrimcilik nirengi noktasını oluşturur.

Teori ve Politika'nın politik ontolojiye yönelik ayrımı tarihsel bir dönem belirlemesine dayanıyor. Öncelikle daha genel çerçevede yaşanan, sonuçlarıyla yüz yüze kalınan Marksizmin krizi... Diğer yandan, yerelde krizin yaşandığı koşullarda politik öznelerin dağılım, eylem ve politik varlıkları. Bu noktada Teori ve Politika'nın çıkışından epeyce geç bir tarihten geriye kuş bakışı bakıldığında, kısmen, bu bakışın avantajlarını da kullanarak politik ontoloji yeniden ele alınmalıdır.

Taslak'ın 1993 tarihli metni ve Teori ve Politika'nın 1996 çıkışı devrimci hareketin politik ontolojisindeki ayrımlarına bir bakışı gündeme getiriyor. Türkiye devrimci hareketi 1971 kopuşuyla birlikte Marksist devrimciliğin belirmesinden itibaren eksikli ancak sürekli bir devrimcilik pratiği içinde olmuştur. Bu devrimciliğin eksikli yanı 1980 öncesi kısa dönem haricinde esas itibarıyla kendine ve kendinde varoluş taşıması, pratik eyleyiş olarak devrimciliğin dalgalanmalarla sürdürülen politik etkisinin sınırlı varlığıdır.

Taslak'ın kaleme alındığı dönem, Türkiye devrimci hareketinin ikinci dönemi diye anılabilir. Daha genel olarak bu sürecin toplamı her alt dönemin başlangıç karakteriyle; 1971-74 kopuş, 1974-80 etkinlik, 1984-91 sürdürme ve 1992-2001 'ricat' alt dönemlerine ayrılsa da, 1992 dönemiyle öncesi arasında ortadan yarılma işlevli bir ayrım olma durumundadır. Türkiye devrimci hareketinin belirleyeni 1971 kopuşunun özneleri bu sürecin tamamında 'gelenek' olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. 1991 öncesi konum 1974-80 aralığının pratik yoğunluğunun 12 Eylül darbesiyle kesintisinin bir bakıma ikame edilmesi diye ele alınabilir. 1992 sonrası ise yerel (ulusal hareketin yükselişi) ve

uluslararası koşullarla (SSCB'nin çöküşü) birlikte daha çok politik alanda geriye çekilmenin yaşandığı istikrarlı düşüş dönemidir.

1974 ve 1980 yenilgileri daha çok önceki öznelerini koruyarak ilk fırsatta 'kalan yerden' aynı öznelerle ve benzeri tarzlarda müdahaleyi amaçlar. 1991 yenilgisi sonrası ise bu anlamda ayrı bir konumdadır. Bu dönem yine daha önceki öznelerinin önemli bir kısmını 'gelenek' olarak taşımışsa da müdahale tarzları farklılaşmış, pratik düzeyi dönüşüme uğramıştır. Okullu süreçteki harmanlanma bunun bir göstergesidir.

Bu nedenle pratik düzeyin grafik eğrisinin aşağı düşmesi bir yana, yenilgi sonrası genel kaotik dönem 1991 sonrasında, "Geçici ara bölge" olarak adlandırılmaya uygundur. Buradaki "geçici" ibaresi, sonrasındaki müdahalelere açıklık taşır. Türkiye devrimci hareketi genel varoluşunu 'devrimci olmayan dönemde devrimcilik' olarak bulurken devrimcilik süreci yenilgi kesitleri dışında süreklilik taşımıştır. 1992 süreciyle birlikte mücadele tarzı örgütsel birliklerle, politik taktiksel dönüşümlerle ve buna paralel devrimcilik sürecinden düşmelerle, reformist merkezlerin oluşmasıyla ayrımlarını belirginleştirir. 'Geçici ara bölge' içinden 'huruç' harekatına denk gelen müdahalelerle 1996 momentinde zirveyi yakalamış ve 1998'de sonuçlanmıştır.

Teori ve Politika'nın çıkışı 'Geçici ara bölge'nin 'huruç' harekatıyla ve bu 'huruç'un zirvesinde yayın faaliyetine dönüşmesine paraleldir. Dolayısıyla pratik eyleyenlerle kurulması elzem olan ilişkilenme ereği geriye çekiliş döneminde yaşam bulamamıştır. Özellikle 1998 aralığı dikkat çekicidir. Teori ve Politika'ya politik öznelerden biri olarak muamele gösterilmesinin nüveleri burada bulunur. Pratik-politik alan geriye çekilme koşullarında, yaşadığı politik krizdeki yoğunlaşmayla sözü eyleme denkleştirir ve sözüyle kendini farklı alana yerleştiren öznelliği pratik politika öznesiyle denkleştirir. Teori ve Politika'ya yönelik "politik ol!" düsturu bu dönemde –sanırım– açıkça izlenebilir.

Politik etkinliğin düşüşünü müteakip yeni bir "geçici ara bölge" sanrısı oluşmuştur. 1998 yenilgisini 1991'e denkleştirme algısı bu dönemi de sürekliliğe bağlı 'geçici' olarak algıladı. Ancak bunun etkileri farklı sonuçlar doğurmuştur. 2000'li yılların başında cezaevleri operasyonu öncesi ve hemen sonrasında iki politik öznenin 'huruç' denemesi hayat buldu. Bu iki 'huruç' denemesinin de politik

etkisinin ve pratik konumunun, 1992 huruçlarıyla karşılaştırılamayacak ölçüde sınırlı olduğunu söylemek gerekir. Yaşanan süreç, devrimci politikanın nesnelliği içinde pratik ve örgütsel düzeyde yaşanan aşınmayla birlikte devletin yoğun saldırılarıyla yeni ve öngörülemeyen bir dönemi açtı.

2001 'huruç' denemeleri uzun süredir yığılan sorunları bir çırpıda pratik müdahaleyle aşma gayretine paralel sürecin konumlanışının eksikli değerlendirilmesi olarak beliriyor. Teori ve Politika'nın paradoksal şekilde açık olmasa da dolaylı yoldan çıkışındaki işlevinin en yoğun bu dönemde hayat bulduğunu söylemek olanaklı. Teorik-politik bir akım olarak yapılan ayrımlar, Marksizmin tanımlanması, politikada ezilenler 'söylemi'nin öne çıkarılması dolaylı bir etkileşimi ifade ediyor.

Şimdi

2001 'huruç' denemelerinin fiili sonuçlanışı açıkça gözlenmektedir. Devrimci hareket, belirgin bir 'ara bölgeleşme' sorunuyla yüz yüzedir. Devrimciliğin pratik bir eyleyişten bilişsel bir konum haline geldiği gözlem mesafesindedir. Devrimcilik, ahlaki, vicdani, ideo-politik bir konum olma sınırındadır.

'Ara bölge', devrimciliğin pratik varoluş gösterdiği koşullarda çizdiği çan eğrisine bağlı olarak devrimci pratiğe bağlı onun nüfuz alanında alt bölge halinde sınıflandırılan varlık alanı olarak kısmi, öznelerine bağlı potansiyeller de barındırıyordu. Konjonktürde fiili olarak eylemli varoluşta en ileri devrimci pratiğin çan eğrisi işler. Diğer politik özneler ve politika altı konumlar onun hegemonyasında –fiili hegemonya oluşturamamış olsa da varlığının ontolojik yapısının sonuçlarıyla öykünmeler yaratarak- sınıflandırılır. Yüzü devrimciliğe dönük olanlar ile ideolojik tutum sınırında kalanlar gibi ara bölgeleşme çan eğrisini düzleştirmiştir! Artık ayrımlar ara bölge içinde yapılmak durumundadır. Teori ve Politika da fiili konumuyla dağılan ontoloji içinde bu ara bölgedeki sınıflandırmalar içinde yer alır.

Bu ayrım çizgisiyle kıdemli, 1971 kopuşundan beri varlığını sürdüren geleneklerin ara bölge içinde büyük-politik ara bölgeye dahil oldukları söylenebilir. Yine daha sınırlı haliyle küçük ideolojik ara bölgeyi, politikleşme perspektifinde olan ancak buna ulaşamayan daha çok ideolojik temelde hareket eden gruplar oluştururken, geçmişin pratik politik devrimcilerinden de bu kesim sınırına

çekilenler olmuştur. Ara bölgenin hiyerarşik olmayan eşit güç, deneyim ve birikime sahip öznelerden oluştuğu söylenemez. Özellikle pratik politikanın ayırt ediciliği, sınıflandırma nirengisi, gündemden düştüğü koşullarda bu alanda yeni ayrım noktaları belirir. Yönü pratik eyleme olanaklarına dönük olanlar ile daha çok ideo-politik bir duruşta devrimciliği bilişsel edinim olarak alanlar arasındaki ayrım kategorik olmamakla birlikte kayda değer niteliktedir.

Ara bölgede kaydedilecek kesimsel ayrım 'çaba' faktörüyle işletilebilir. Politik bir konumlanmada 'çaba'nın olmadığını, varlık bulmadığını söylemenin dayanağı yoktur. Ancak çaba, güce, bir etkinlik seviyesine yükselmediği, bir eylemsel varlığa dönüşmediği oranda kendi kendine yeter ölçüt haline dönüşmüştür. Çaba ve güç arasındaki diyalektik gücün istikrarlı geriye çekilişi 'çaba'nın öne çıkmasına ve tüm ontolojik konumu temsil etmesine neden olmuştur.

Politik alanın düzleşmesinden söz edilemez, ancak ayrıcalıklı konumların, belirleyici öznelerin varlığı tartışma konusudur. 71 kopuşundan bugüne gelen deneyimler, toplam varlığıyla bilişsel ve pratik edinimin konusudur. Kimi noktalarda geleneklerin içinden sınırlı bir edinime tabi tutulan deneyimler, gelenekler dışından daha canlı edinim olanağı taşır. Politikanın açık ucu devrimciliğin sürdürülmesi için kazı çalışmaları yapmayı ve konumlanmaların gözden geçirilmesini dayatmaktadır.

Gelecek

Teori ve Politika ara bölge içinde küçük ideolojik ara bölgede sınırlı bir yer işgal ediyor. Bu sınırlılığı belirlenen politik ontolojideki ayrımlarla bağlantılı seçilen konumun Marksist bütünlüğün dağıldığı koşullarda kaçınılmaz bir görev olmasıyla bağlantılıdır. Yeni dönemin koşulları, ontolojideki dağılma, daha önce yaşanan çağrıyı daha uygun zeminde tekrarlıyor: Bu dönem, alan seçme ya da ayrım yapma konumuyla karşılanamaz. Tespitin, ara bölgeleşmenin doğru olması, Teori ve Politika'nın da yerini zorunlu olarak belirliyor. Kendi konumuna yönelik bilgisiyle küçük ideolojik ara bölgede iğreti konumu Teori ve Politika'nın ayırt ediciliğidir. Ancak hiçbir bilişsel, epistemolojik konum eylemde, ontolojik konumlanmada ayrıcalık sağlamaz. Teori ve Politika'nın ayrımları ve teorik üretimi kayda değer bir birikim olmasına karşın mevcut kozmosda ancak başlangıç noktasıdır; farkı ve uygunluğu müdahalesiyle gerçeklik kazanır.

Teorik-politik misyon tamamlanmamıştır. Ancak kendini tabi kıldığı, baştan eksik olarak konumlanmayı kabul ettiği pratik-politik konumsal alandan çekilmiştir. Bütünsel Marksizm politikada pratik-politikanın devrimci varlığının eksikliğini var sayamaz. Bu düzlemde Teori ve Politika'nın yegane avantajı eksikli konumunu baştan kabul edip yeni konumlanmada bu eksikliğin olanağının dışarıya atfedilemeyecek hale dönüştüğü, ara bölgenin 'olağan' ancak sorunlu 'politik ontoloji' olduğu bilgisidir. Bu durumda alınacak yeni tutum için avantajlar ve dezavantajlar toplamı ortaya çıkar. Teorik-politik akım olmanın, doktriner ve kapalı konuma, stratejik yaklaşımın taktiği ikame etmesine karşı avantajları açıktır. Diğer yandan, politik pratik doğası gereği akışkanlığı, dinamik yapısıyla uygun politik araçlar oluşturulmasını gerekli kılar.

Politikada devrimcilik, bir kez edinildiğinde edinene, eyleyicisine sürekli yapışık duran bir konum değildir. Her konjonktürde yeniden üretilmeyi, konumlanmayı, uygunlaştırmayı gerektirir. Bir sürece yayılan devrimci pratiğin karşılanması an'a uygun pratiği ve çabayı ön gerektirir. Çaba, pratiğin ikamesi olmadığı koşullarda yol açıcıdır. Marksist devrimci olmak ise, devrimci olmaya ek vasıflar gerektirir. Tarih, doğru tespitler yapıp yanlış eyleyenler ve yanlış tespitler yapıp doğru eyleyenlerle yüklüdür.

Politik ontolojinin sektörel ayrımlarının belirleyici parçası olan pratik-politik devrimciliğin yitirildiği belirlemesi geleceğe yönelik konumlanmanın şimdi ile paralel ele alınmasını gerektiriyor. İki temel sonuç ve olasılık açığa çıkmıştır. Ara bölgeleşme iç ayrımlarıyla parçalı bir arazi sunar. Ara bölge içi hiyerarşik ayrım, yeni sektörel ayrımlar yapmaya izin vermemektedir. Bu durumda, kıdemli politik öznelerin oluşturduğu büyük politik ara bölge içindeki hiyerarşi izlenerek daha çok yeni dönemin gereği dışında konumlanmaya paralel 'huruç' girişimleri gündeme geliyor. Bu, devrimcilik sürecinin sürdürülmesine yönelik çaba olarak varlık değerini korusa da ayrımı mevcut haliyle geçersiz kılmaz. Ancak aktüel bir güç olunması durumunda ayrımda farklı döneme işaret eder.

Diğer olasılık ise 'ara bölge'nin belirli bir dönem süreceği yönünde. Burada konum yeni bir devrimcilik sürecinin başlatılması için uygun araçların inşa edilmesi, uygun politik pratiklere yönelik öznelerin oluşturulması yönündedir. Belirtilmeli ki, 'uygunluk' baştan öznesine politik

avantaj sağlayacak ayrım değildir. Ezilenlerin devrimci pratiğinin kanallarını oluşturmanın ve bu kanalları politikanın konjonktürel güç dağılımında işletmenin bir gereksinim olarak belirdiği görülüyor. Marksist devrimcilik tarihsel özgüllüklerle ve pratik etkinliğiyle ara bölgeden çıkışta belirecektir. Sorun, devrimciliğin sürdürülebilirliğinin ötesindedir. Önsel olarak kabul edilen bu sürdürülebilirlik, pratik politikada ifadesini bulmaya açık uç vermektedir.

Nesnelliğin bir devrimcilik oluşturması beklentisi konu dışıdır. Bugün gündemde olan, ezilenlerin politik ifadesi devrimci kanalın geriye çekilişi, politika-altı konumudur; gelecek bir tarihte nesnelliğin üreteceği bir inisiyatifin beklenmesi değildir. Marksist devrimcilik, nesnelliği politik eyleyişinde güç dengeleri açısından taktiksel konumlanmada ele alır.

Stratejik olan konumlanma devrimciliğin sürdürülmesidir. İç nesnellikteki ara bölgeleşme devrimcilik sürecindeki kesintiyi ifade eder. Politikada Marksist konum, kesintiden çıkışın koşullarına yoğunlaşma ve ara bölgeden çıkışın kanallarını açma gereğidir. Öngörülen gelecek devrimci kanal arayışıdır.

Uğraşacağız...

Devrimci Hareketin Ayağındaki Prangalar

"Ben yalan ve hilelerinizle baş edemedim. Bu bana dert oldu.
Ben de karşınızda diz çökmedim. Bu da size dert olsun."
70. yılında
Seyid Rıza ve yoldaşlarına...

Özgür Diclelin & Cemile Firaz

Bu yazı, *Teori ve Politika*'nın 46. sayısındaki çağrıya karşılık, "Teori ve Politikacı olmayan ama kafaca bu akımın içinde olanlar"[1] tarafından yazıldı. Yazı iki bölümden oluşuyor. İlk bölüm, Türkiye devrimci hareketinin eriyişine ve etkisizleşmesinin nedenlerine genel bir bakışı içeriyor. İkinci bölümde ise, devrimci hareketin *Teori ve Politika*'yı algısı ve *Teori ve Politika*'nın bu dönemdeki konumu ele alınıyor.

Devrimcilerin açmazları, yetmezlikleri hakkında bu mücadelenin dışında olanlarca yazılanlar, devrimciler tarafından önsel olarak haklı bir soğuklukla karşılanır. Muhtemelen bu yazı da, devrimcilerin nurlu gözlerinden süzülürken söz konusu önsel algılayışın kurbanı olacaktır. Kötü bir dönemde yazılması, sorgulayıcı aklın etkinleşme ihtimali sebebiyle, yazının şansı olabilir. Ama yazıda, esas olarak, örgütlü mücadelenin dışında bulunan, devrimci bir arayış içerisindeki genç ve ateşli yüreklere hitap edilmeye çalışılacak. Bizim anladığımız anlamdaki devrimci mücadelenin durma noktasına gelmesine dair onlarca konu başlığı açılabilir, ama biz politik kudret ve bunu kazanma konusuna eğilmeye çalışa-

[1] Melik Kara, "Post-Devrimcilik Dönemi (*Teori ve Politika* için Durum Misyon Gelecek)", **Teori ve Politika**, Sayı: 46, Yaz 2007, s. 6.

cağız. Yazıda özel olarak, Teori ve Politikacılar için de yüksek önem taşıyan, Aydınlanmacılığın ve barbarlığa yaklaşımın devrimci hareketi ne şekilde etkilediği incelenecek.

Aydınlanmacılık ve Ezilenlerin Barbarlığı

"Marksizmin yeni bir aşıya ihtiyacı var. Marksizm, ezilenlerin barbarlığıyla, kanıyla, mücadele tarzıyla ve ideolojiyi edinim formuyla irtibatlanmalıdır."[2]

19 Aralık 2000'i milat kabul ettiğimizde, Türkiye devrimci hareketinin gerek kadrosal açıdan, gerekse de eylemsel olarak yıldan yıla tükendiğini gözlemliyoruz. Ezilenler devrimci hareketi dinlemiyor, dinlese de devrimcilerin dediklerini yapabileceklerine inanmıyor. Bugün Türkiye'de mutlak hakim politik güç nedir, ezilenler kimi dinliyor, kime inanıyor diye soracak olursak, verilecek yanıt hiç şüphesiz devlet ve genel olarak ezenler, yani egemenler olacaktır.

Devrimci hareket, Gazi Ayaklanması'ndan 2000'li yıllara kadar, ülkesel çaptaki bu görüntüyü İstanbul'un bazı varoş mahallelerinde kısmen bozacak bir potansiyele sahipti. Ama eldeki bu kısmi nüfuz alanı da 19 Aralık sonrasında büyük ölçüde kaybedildi. 2001'de ölüm orucu direnişçilerinin bulunduğu Küçük Armutlu'daki eve yapılan polis operasyonunun ardından devrimcilerin etkin olduğu mahalledeki devrimci dostu bir insanın evinin polis karakoluna dönüştürülmesi, bu dönemin sona erişinin simgesel ifadesidir. Devrimci hareketin küçük moral adacıkları da elinden alınmıştır. Devrimci hareketin bileşenleri, bugün bu mahallelerde düzenledikleri korsan gösterilerde çift haneli insan sayısına ulaşmakta zorlanıyor.

Materyalist ezilenlere karşı idealist devrimciler!

"[E]zilenler önce zorla diz çöktürülür, sonra beyinlerini teslim eder. Bu işlemin geri alınması için de aynı öncelik sırası izlenmelidir."[3]

Açlıkla baş başa olan bir insan ne hisseder? Elinde işsizliğinden başka bir şey olmayan, bu yüzden akşam çocuklarının yüzüne bakamayan adam ne hisseder? Ulusal kimliği ya da inancı yüzünden aşağılanan insan ne hisseder? Bu ezilen hallerine dair soru manzumesini uzatabiliriz. Ama biz

---

[2] Metin Kayaoğlu, "Ezilenlerin Marksizmi", **Teori ve Politika**, Sayı: 35-36, Yaz-Güz 2004, s. 5.

[3] Melik Kara, "Devrimci Gerçekçilik ve *Atılım*'daki Gerçeksizlik: NATO Toplantısına Karşı Politik Kampanya Örneği", **Teori ve Politika**, Sayı: 34, Bahar 2004, s. 166.

kısa yoldan soralım: Ezilenler ne istiyor? "Kutsal mücadele"ye ne zaman girişiyorlar?

"Ezilen, ezilmişlik konumunu değiştiremedikçe, ona teslim olma eğilimi gösteriyor; şiddet sergileyemiyor ve barışçı oluyor. ... Ancak, ezilen, yenmeyi kuvvetle istediğinde, yenebileceğine aklı kestiğinde *barışsever maskesini tereddütsüzce fırlatıp atıyor. Ezilenler, fırsat bulduğu her zaman, düşmanlarına vahşetle saldırmıştır. Bu tarihsel gerçek, ezilen hümanizmine darbe vurmak için önemlidir."*[4]

Ezilen tokat yediğinde mümkünse bunun bedelini ödetmek ister. Bu, ezilenin ezene karşı şiddet uygulamak istediği geçici süredir. Yani devrimci 'an'ıdır ezilenin. Ezilenin yanağı henüz sıcakken, birinin gelip, ona tokadı atanın bu düzenin bir unsuru olduğunu, tokadı atanı bırakıp bu düzeni yıkma mücadelesine girmesi gerektiğini söylemesi, o an için ezilenin kulağında uğuldayan bir söz yumağıdır. Ezilen o an diyaloğa açık olsa bile, yanağı soğuduğunda, ezilmişliğini kanıksadığında bilinç taşıyıcısıyla ilişkisi kopar. Hatta bir süre sonra ezeniyle barışabilir de. Oysa bu ilişki tokadın atıldığı anın sıcağında tokadı atana yönelik pratik bir yönelimle kurulsaydı, ezilenle sözsüz başlayan kalıcı bir ilişki yaratılabilirdi. Çünkü dışsal olmayan bu yaklaşım sayesinde, ezilen, mücadelede kendi basit isteklerine yanıt bulabilirdi.

İşçileri her gün aşağılayan, onlara küfreden posta başına temiz bir dayak atmanın, onlara artı-değeri, kapitalist sömürüyü kavratmaya çalışmaktan daha işlevli olacağını anlamak için işçici-sosyalizmciliğin, bu Aydınlanmacı paradigmanın aşılması gerekir.

Tarihin hiçbir aşamasında, ezilenler kafalarında bir ampul yandıktan sonra devrimci mücadeleye girişip devrim yapmadılar. Onları, ezenlerin pervasız zalimlikleri, hoyratlıkları devrime itti. Rusya'daki 1905 Devrimi buna iyi bir örnektir.

Aydınlanmacılık, devrimci politikanın ayağındaki prangalardan biridir. Devrimci politikayı, burjuva medeniyetinin eleklerinden süzerek işlevsiz ve düşmanı için zararsız hale getirmektedir.

Yıkmadan yapmaya kalkışmak idealizmdir. Komünistler burjuva medeniyetin eklentisi ya da tamamlayıcısı değildir. İşçici-sosyalizmci politik gelenek, konjonktürde mevcut sis-

---

[4] Metin Kayaoğlu, "Politika ve Şiddet Üzerine Sınırlı Düşünceler", **Teori ve Politika**, Sayı: 21, Kış 2001, s. 6, vurgular bize ait.

temin yıkılması söz konusu bile değilken, yapıcılığı devrimci mücadelenin ana eksenine oturtmasıyla idealizmin hayal aleminde arz-ı endam etmektedir. Ülkede TKİP'den TKP'ye uzanan bir yelpazede benimsenen bu anlayışın devrimci mücadele algısı, soyut bir işçi mücadelesi tahayyülünün ötesine geçememektedir.

İbrahim Kaypakkaya'dan uzun bir alıntı yaparak devam edelim: *"Devrim kitlelerin eseri olacaktır. Bu doğru [görüş], 'bütün kitleler yanımızda yer almadan silahlı mücadeleye başlanamaz' şeklindeki sağcı bir görüşü haklı çıkarmadığı ve çıkarmayacağı gibi, devrimci mücadeleye katılan her ferdin devrimin anlamını, önemini ve bütün sonuçlarını tümüyle kavramış olması ve 'muhtemel bütün sonuçlarını göze alması' anlamına da gelmez. Lenin bu anlayışı 'kakavanlıkla' suçladıktan sonra şöyle devam ediyor:* 'Bir yanda ordu bir yerde safa girecek ve 'biz sosyalizm istiyoruz' diyecek, öte yanda bir başka ordu safa girecek, 'biz emperyalizmden yanayız' diyecek ve bu, sosyal devrim olacak!' *Bu, sosyal devrimi imkansız hale getirmektir. Yine Lenin devrime katılanların birçoğunun küçük-burjuva önyargılarını, gerici hayallerini de birlikte getireceklerini, bunsuz devrim olmayacağını ve bunların devrimden sonra da hemen ortadan kalkmayacağını söylüyor.* ... Saflarımızda ise, peşimizde mücadeleye katılan her ferdin sosyalizmi bilmesi, devrimin amaçlarını, sonuçlarını bütünüyle kavraması ve benimsemesi... şeklinde, tam da Lenin'in eleştirdiği şekilde, sosyal devrimi imkansız hale getiren bir 'kitle çizgisi' anlayışı mevcuttur ve bu 'ihtilalci' değil, ihtilali 'köstekleyici' bir çizgidir ve 'yaşamamalı' yaşatılmamalıdır."[5]

İşçici-sosyalizmci politik hattın dışında bulunan, bu akımlar tarafından "küçük burjuva devrimciliği" veya "devrimci demokratizm" olarak nitelenen Parti-Cephe geleneği, pratik devrimcilik bahsinde öne çıkan, bu konuda o ünlü çubuğun bükülmesi gereken alanı teşkil ediyor. THKP-C devrimciliği, devrimci hareketin diğer akımlarına kıyasla, devletle dişe diş bir mücadeleye girmede, şiddet pratiği sergilemede net bir pratik farka ve *ideolojik* bir ayrıcalığa sahip. Fakat bu ayrıcalık, bu geleneğin sürdürücüleri tarafından Marksist niteliğe ulaştırılamadı.

Özgül bir Marksist nitelikten bahsedecek olursak eğer, Marksist pusula, yukarıdaki alıntıda da rahatça görülebile-

---

[5] İbrahim Kaypakkaya, **Seçme Yazılar**, Altınçağ Yayımcılık, İstanbul 1999, s. 267, vurgular bize ait.

ceği gibi, Aydınlanmacı burjuva paradigmasını baltalayan Kaypakkaya'yı, TKP (M-L)'yi gösterecektir. Bu konular *Teori ve Politika*'nın önceki sayılarında etraflıca ele alındığı için biz şimdilik bu vurguyu yeterli buluyoruz.

Marksizm açısından baktığımızda, THKP'nin devrimci mücadelesini temellendirdiği "suni denge" ve "PASS" kavramlarının Aydınlanmacı paradigmanın devrimci bir versiyonu olduğunu görüyoruz. Oligarşinin kandırıp yalanlarıyla uyuttuğu kitleleri devrimci şiddetin kırbacıyla uyandırıp devrimci mücadeleye sevk etme fikri, insan bilincinin insanın yaşam tarzını belirlediğine dair idealist bir yanılgıdır. Bugün ezilenler devletin ceberrut niteliğini bildikleri halde devlete karşı mücadele etmiyorlarsa, bu, edememelerinden ya da devletin hışmına uğramaktan korkmalarından kaynaklanmaktadır.

"Halkımız" devletin katliamcı yüzünü Hrant Dink cinayetinde görmedi mi? Medya bunu herkesin gözüne sokarcasına işlemesine rağmen, "Hepimiz Ermeniyiz" sloganına karşı Türk kamuoyunda yaşanan faşist dikleşme neyin nesiydi? Şemdinli'de devletin kontra faaliyetleri her yana saçıldıktan sonra bölgedeki "tarafsız" Kürtler neden Kürt hareketinin saflarına katılmadı? 2006 Amed serhildanı sırasında devlet, içinde çocukların da bulunduğu on dört yurtseveri katletmiş ve başbakan, o ünlü, "Çocuk da olsa, kadın da olsa gerekli müdahale yapılacaktır" sözlerini sarf etmişti. Bu gelişmelerin ardından, 2007 seçimlerinde Amed'in önemli bir kısmı neden yurtsever adaylara oy vermemiştir? Devletin bölgedeki yegane temsilcisi olan AKP'nin parlak oy oranı neye işaret ediyor? Devlet daha fazla nasıl teşhir olabilirdi?! THKP'nin argümanlarına göre, Kürt illerinde "halkın" büyük çoğunluğu yurtsever harekete katılmalı ya da en azından tescilli bir devlet partisi olan AKP'ye oy vermemeliydi. Ama öyle olmadı! Kürt yurtsever hareketi önceki seçime oranla gözle görülür derecede oy kaybederken, devlet AKP nezdinde oyunu artırdı. Demek ki, olay bilinçten, gerçekleri bilmekten ibaret değilmiş! Devletin bölgede güçlenmesinin temel sebebi, Kürt yurtsever hareketinin yapılan pervasız katliamlara cevap verememesiydi. Oramar, Zap, Bezele gibi başarılı askeri eylemler ise, hareketin bölgedeki prestijinin artmasına neden oldu. Bu, –olağanüstü gelişmeler olmazsa– dolaysız olarak, önümüzdeki yerel seçimlerde DTP'nin oy oranının AKP'ye karşı artmasına sebebiyet verecek. Burjuva medyanın yazarları dahi bu durumu belirtiyor.

Aydınlanmacı paradigmanın ezilenleri mücadeleye katma üzerine bildiği tek şey, onların üzerine bilinç boca etmekl Kimileri sendikalarla, işçi kültür evleriyle, tüketim kooperatifleriyle bu işi yapmaya çalışıyor, kimileri de olmayan dengeleri bozmaya çalışarak...[6]

Ezilenler devletin ne olduğunu, yeri geldiğinde pervasızca saldırıp, hak hukuk tanımayacağını biliyorlar. Bilmediklerinden değil, bildiklerinden dolayı mücadele etmiyorlar! Ezilenler bir mücadeleye girişmeden önce, bu mücadelenin sonunda sonuç alınıp alınamayacağına bakıyor ve buna göre karar veriyorlar. Konuyu pekiştirmek için Kürt Yurtsever Hareketinin kuruluş yıllarına gidelim ve sözü Duran Kalkan'a bırakalım: *"Arkadaşlar köy, mahalle, herkese defalarca gittiler. Bazıları Bucak'a karşı eylem olacağını duymaktan bile korkuyordu. 'Aman aman bunu bize söylememiş olun. Çünkü Bucak vurulamaz, mümkün değil, kurşun sıkılamaz, sıkılsa bile öldürülemez' deniyordu. Tanrı-kralları anımsatıyor insana. Tarih yazıyor, bu tanrı-krallar köleci dönemde varlarmış. Bucak şeyine bakarak insan biraz onu aklına getiriyor. Herkeste genel kanı şuydu: 'Yani vurabilirseniz iyidir. Biz sizden yanayız.* Ölüm makinesi kalkarsa destek veririz. Ama vuramazsanız, biz Bucak'tan yanayız.' "

Bu anlatım ezilenlerin kaypaklığı üzerine devrimci hareketteki kırgınlık edebiyatını getirdi aklımıza. Ezilenleri onura, ahlaka, erdeme davet eden o umutsuz ifadeler... Konu mücadeleye girişme olduğunda, ne hikmet ki, ezilenler gayet materyalist bir tutum takınarak somut şartların somut tahlili dahilinde hareket ediyorlar! Kazanamayacağı baştan belli olana itibar etmiyor, güç ilişkilerine göre tutum takınıyorlar. Burada hangi çarpık bilinçten bahsedilebilir?

Teori ve Politikacıların çıkış manifestosu olan **Taslak**'tan bir alıntıyla devam ediyoruz: *"[G]eleneğimizin üyeleri, paradoksal bir şekilde, sanki gelişkin birer partilermiş gibi, sanki onu yönetebilir ve yönlendirebilirlermiş gibi, sanki di-*

---

[6] Türkiye solu, 1950 seçimleri sonrasında oluşan tabloyu iyi okumalıdır. Bu seçimde, Kemalist Aydınlanmacıların partisi olan CHP ezilenler tarafından alaşağı edilirken, ezilenlerin geleneksel yaşam tarzlarına kastedilmesine itiraz eden DP iktidara gelmişti. Bugün de, onun çizgisinin devamcısı sayılabilecek olan bir parti ezilenlerin tercihi durumunda... Alevilerin CHP'yi tercih etmesi, kendi dertlerini anlayacak güçlü bir siyasi oluşumun olmamasından kaynaklanıyor. Aleviler de, siyasette etkili olabilmek için, düşmanlarının karşısındaki en büyük gücü destekleyerek politikada güçler ilişkisi bakımından "materyalist" bir tutumla hareket ediyorlar.

ğer politik örgütlerin etki ve nüfuzuna karşı etkin bir mücadele yürütebilirlermiş gibi, işçi sınıfını her fırsatta, genel eylemlere, genel grevlere, bu düzeni yıkmaya vs. çağıran ajitasyon metinleri kaleme almışlardır. Sınıf hiçbir zaman çağrılarına kulak asmadı, ama onlar da yirmi yıl boyunca bu tür afaki ve naif çağrıların (sınıf 'sağduyusunu' bir an yitirip uysaydı) cinayetle eşanlamlı olduğunu bir kez olsun anlayamadılar."[7] Bu manzaralarla ne yazık ki halen karşılaşıyoruz.

Politik bir güç olmadan ezilenleri devrime yürümeye çağıran devrimci örgütlerin doğurduğu sonuç şu: *Materyalist ezilenlere karşı idealist devrimciler!*

Devrimci politik güç olma yolunda zorunlu bir aşama: Şiddet tekelinin kırılması

Devrimci mücadele esas olarak iki güç arasında cereyan eder. Güçlerden biri, ezenlerin örgütlü gücü olan devlettir ve ezme işlemini şiddet araçlarıyla gerçekleştirir. Devlet, yoksulun gecekondusunu zorla yıkar ve bu fiili gerçekleştirirken polis-jandarma kuvvetlerini olası direnişi kırmak için yoksulun üzerine gönderir. Devletin izin vermediği bir alanda miting, gösteri yapmaya kalkarsanız, devlet genellikle size tekme, tokat, cop, kurşun gibi çeşitli şiddet araçlarıyla müdahale eder, sizi engellemeye çalışır. Fabrika önünde grev çadırı kurmaya kalktığımızda, karşımızda soyut burjuvaziyi değil, devletin somut örgütlü gücünü, polisi, jandarmayı buluruz. Emperyalizmi protesto etmek için ABD konsolosluğuna doğru kitlesel bir yürüyüş gerçekleştirmeye kalksak, devletin polisinin şiddetiyle karşılaşırız ve o an emperyalizm, kanlı canlı varlığıyla bizi engellemeye çalışan yaşadığımız ülkenin devletidir.

Ezenler ezme işlemini gerçekleştirerek kendilerini var ederler. Ezenlerin ezilenler üzerindeki politik tahakkümlerini sürdürmelerinin koşulu, *şiddet tekelini* ellerinde bulundurmalarıdır. Böylece "diz çöktürülmüş" ezilen isyan-itiraz hakkının şiddetle bastırılacağını bilir ve ezene karşı isyan-itiraz etmenin anlamsız olduğu, böyle sonuç alınamayacağı kanısına varır. Sonuç: Ezilen nötralize olmuştur. Devlet, söylediği

---

[7] Melik Kara, İ. Mert, S. Sahra, **Bütünsel Marksist Oluşum Yolunda Bir Girişim İçin Genel Çerçeve Taslağı**, Ankara 1995, s. 40.

sözle değil, şiddet tekelini elinde bulundurmasıyla, fiili varlığıyla ezileni bu kanıya vardırmıştır.[8]

Ezilenlerin ezenlerin politik tahakkümünden kurtulmasının yegane koşulu tahakkümü kuran aracı ezenlerin elinden almaktır. Başka bir şey değil. Bunun için, devrimci nitelemesinin karşılığı, şiddet politikasını ezenlere karşı istikrarlı biçimde uygulayandır. *Elbette bu tahakküm kısa bir zamanda ortadan kaldırılamaz. Bu, aşama aşama, yerelden genele istikrarlı bir stratejik yönelimle (belki de kızıl siyasi iktidarlara benzer doğrultuda) gerçekleşebilir.*

Politik güç olmak

Devlet politik bir güçtür. Devlet kendi varlığına kasteden, düzenine çomak sokan her türlü unsuru şiddet yoluyla engeller. Ezenlerin örgütlü gücü olan devlet, varlığına kastetme cüretini gösteren devrimcileri şiddet enstrümanlarını kullanarak nötralize etmeye çalışır.

Türkiye devrimci hareketi politik bir güç değildir. Nasıl politik güç olunamaz sorusunun yanıtı devrimci hareketin tarihi ve bugünüdür!

Kürt Yurtsever Hareketi politik bir güç olabilmiştir. Nasıl politik güç olunur sorusunun tek bir yanıtı olamaz elbette. Biz, örgütsel sorunlardan bağımsız şekilde, konuyu, devrimci şiddetin ezilenlerin barbarlığıyla irtibatlandırılarak tahkim edilmesi üzerinden götürmeye çalışacağız.

Konuya 2000'li yılların başlarında *Kızıl Bayrak* gazetesinde yayınlanan bir anlatımı özetleyerek başlayalım. Devrimci tutsaklar adli bir tutuklu ile ilişki geliştirmekte, adli tutuklu da devrimcilerden etkilenmektedir. Devrimci tutsaklar, yoldaşlarının gardiyanlarca koğuşlarından alınıp işkenceye götürüldükleri sırada hep bir ağızdan, "İnsanlık onuru işkenceyi yenecek" diye slogan atmaktadırlar. Bu esnada adli tutuklu da protesto eylemine destek olmak istemiş ve sloganı uyarlayarak, "İnsanlık onuru ananızı s...cek" şeklinde atmıştır. Devrimcilerimiz bu uyarlamaya gülmüş ve sloganın doğru halini adli tutukluya söylemişlerdir. Adli tutuklu, devrimci arkadaşlarına yapılacak işkence karşısında bizim di-

[8] Buna rağmen, konjonktüre bağlı birçok değişkenin belirlediği bazı zamanlarda ezilenler bu rasyonalitenin dışına çıkarak ezenlere karşı isyanlar gerçekleştirmişlerdir. Bu anlarda şiddete başvurabilen ciddi bir politik güç, niteliğine bağlı olarak süreci devrime kadar götürebilir. Önemli olan, dalga yükseldiğinde onun üzerinde bulunabilecek güce sahip olmaktır.

yarların "aşağı barbarlar"ının hasımlarına karşı dileyecekleri en ağır cezalardan birini dilemiştir. Burada cezanın biçimini değil, düşmana ciddi şekilde zarar verme isteğini vurguluyoruz. Bu, devrimci, yıkıcı bir intikam ve hesap sorma anlayışının, ezilenin burjuva medeniyetine dair hiçbir etik kural tanımayan barbarlığının şanlı göstergesidir! Devrimcilerimizin soyut bir insanlığın soyut işkence kavramını (evet, işkence uygulayanları bile değil) yeneceğine dair sloganının ise *bu anlamda* devrimci yanı bulunmuyor!

Aydınlanmacılık kanalıyla Marksizmin içine sızan bir virüstür hümanizm... Marksist devrimcilerin görevi, yeri geldiğinde kendilerine ve ezilenlere karşı her türlü "insanlık dışı" vahşeti uygulayan ezenlere, burjuvaziye insanlığı öğretmek, hatırlatmak değildir! Marksizm hümanizm olamaz. Hümanizmin konusu genel olarak insanken, Marksizm ezilen insanla ilgilenir. Marksistlerin yüreklerini ezilenlerin çektiği ıstırap sızlatır. Bir burjuvanın (ya da herhangi bir düşmanının) çektiği ıstırap Marksistleri ilgilendirmez! Marksist devrimcilerin işi, ezilenlerin barbarlığıyla kontak kurup onların her tokat yediklerinde hasımlarına karşı besledikleri o kopkoyu kinlerini, nefretlerini düşmanın beyninde patlatmaktır!

Marksist tarih bilimi açısından bakarsak, devlet *haklı olarak* kendi düzeninin bekası için, devrimci hareketi durdurmak, sindirmek, yok etmek amacıyla her türlü şiddet tekniğini uygulamıştır, uygulamaktadır, uygulayacaktır. Burjuva hukukunda tecavüz suçtur ve belli bir cezası vardır. Ama düşmanın silahlı güçleri, devrimcilere, devrimcilerin yakınlarına ya da adı duyulmamış Kürt köylerindeki kadınlara hiç çekinmeden tecavüz etmiştir. Düşman yeri geldiğinde devrimciler karşısında her türlü işkence metodunu denemiş, kendi hukukunu hiçe saymakta tereddüt etmemiştir. Neden? Ahlaksız olduğundan mı? Alçak olduğundan mı? Hayır, bu nitelemelerin teorik kökeni Aydınlanmacılık-hümanizm, teorik niteliği ise idealizmdir. Devlet için temel olan düzenin bekasıdır. *Haklı olarak* bunun için kimseyi tanımaz ve elinden ne geliyorsa yapar.

Devletin, devrimcilere ve ezilenlerin başkaldıran bölüklerine karşı hangi şiddet çeşitlerini uygulayacağı onun için teknik bir tercihtir. Amaç nettir: Kendi burjuva medeniyetini sürdürmek. Devrimcilere o akıl almaz işkenceleri yapanların, gündelik hayatlarında sosyal çevrelerince "normal" birer insan olarak görülmelerinin nedeni, bu soğuk teorik dille anlatılmaya çalışıldığı gibi, onların yaptıklarını teknik bir işlem olarak görmeleridir. Bu, işkencecinin (dolayısıyla dev-

letin) yaşamını devam ettirmek için uygulamak zorunda olduğu teknik bir işlemdir.

Bugün devrimci mücadele saflarına baktığımızda, devletin devrimci mücadeleyi yürütülemez hale getirmek için uyguladığı bu teknik işlemlerin işe yaradığını tüm çıplaklığıyla görüyoruz. Devlet, devrimci mücadeleye girenlere ağır bedeller ödetme geleneğini sürdürüyor. "Bedel ödedik, bedel ödeteceğiz" sloganı, devrimci hareketin her bedel ödediği olayın ardından *saflarını mücadele için diri tutma* amacıyla kullandığı bir slogandır. Türkiye devrimci hareketi artık bedel ödetme girişiminde dahi bulunamıyor. Devlet, devrimci mücadele saflarını bu ağır bedel ödetme politikasının da etkisiyle yıprattı. Bugün, ne yazık ki, devrimci hareketin düşman karşısında hiçbir caydırıcılığı bulunmuyor. Mağdurluk edebiyatı devrimci siyasetin her yanına sindi. 70'li yılların sonlarına doğru, kendisi dışındaki sol yapıları sivil faşizme karşı yeterli oranda mücadele edemedikleri gerekçesiyle eleştiren, sivil faşizme karşı savunmacı değil dağıtıcı bir mücadeleyi savunarak Faşist Teröre Karşı Silahlı Mücadele Ekipleri'ni kuran devrimci gelenek, sivil faşist linç saldırılarına karşı bir dönem boyunca mağdurluk siyasetinin ötesinde bir şey yapmamış ya da yapamamıştır. Örnekleri çoğaltabiliriz...

Ezenlerin, ezilenlerin mücadelelerini bastırmak için kullandıkları bütün şiddet teknikleri meşrudur. Dolayısıyla, ezilenlerin bu şiddet tekniklerini kendi mücadelelerinde kullanmaları da meşrudur. Devrimci hareket ya "kutsal" hümanist ilkeleriyle tarihin konusu olmayı göze alacak ya da devrimci savaşın niteliğine zarar veren bu ayak bağından kurtulacak...

Bir değerler bütünüyle devrimci mücadeleye toplumsal meşruiyet sağlanacağı düşünülüyorsa, ki öyle düşünülüyor, bu yolun bizi idealizmin yanıltıcı dünyasına sokmaktan başka bir işlevi olmayacağını söylemeliyiz. Sanki devrimci hareketle devlet arasında kuralları önceden konmuş bir spor müsabakası yapılıyor. Devrimci hareket, ne kadar temiz-centilmen şekilde oynarsa seyircilerin (ezilen kitlelerin) desteğini, sempatisini o kadar kazanacağını zannediyor. Bunun gerçeksizliğini bizzat devrimci hareketin halk nezdindeki meşruluğuna bakarak rahatça gözlemleyebiliriz. "Halkımızın" bizi alt etmek için her türlü "çirkefliği", "katliamcılığı", "gayri ahlakiliği" sergileyen devletin argümanlarına rahatça angaje olmasını da bir tür toplumsal değerler yitimiyle mi açıklayacağız?! Olanın haksız olduğuna dair ezilenlere özgü

idealist algıdır bu. Meselenin teorik kökenine inmek için M. Kayaoğlu'ndan bir alıntı yapıyoruz: *"Olan haksızdır. Bu dünya, pis, iğrenç ve adaletsizdir. ... Bu dünyayı bilmeye ilişkin bir çabaya girdiğimiz anda, biz de onun hegemonyasının konusu oluruz. Bu dünyaya ilişkin bilim, onun bilimidir, onunla özdeştir; ona geri dönmek, onu onamak, meşrulaştırmak durumundadır. O halde, illa bir bilim gerekiyorsa, kendimize göre, kendi bakış açımızdan bir bilim de biz kurarız! / Politikanın reddi de burada başlar.* Olanın haklılığının teslim edilmemesi, olanla olması gereken arasında bir ilkeler savaşı demektir. Bu bağlamda 'taktik' kavramına yer yoktur. Olanla gerçek bir etkileşime girmeden politik (taktiksel) yaklaşım mümkün olamaz. *Olanın haklılığı anlayışının, bizim dışımızda bir nesnel gerçekliğin kabul edilmesinden kalkarak, materyalizme zorunlu bir temel olduğu açıktır."*[9]

Bilimde ahlak yoktur. Bilim insanı, kendine göre ahlaki olanı değil, bilimsel yasaların zorunlu sonuçlarını meşru görmek durumundadır. Kapitalizmin işleyiş yasalarını ortaya koyan Kapital'de *mutlak bir haklıdan* bahsedilmez. Kapital'e göre, işçileri elinden geldiğince fazla ve ucuza çalıştırarak karını maksimize etmeye çalışan burjuva *kendi açısından haklıdır*. Çünkü kapitalizmin işleyiş yasası bunu gerektirir. Buna karşılık, işçilerin de uzun çalışma saatlerine, kötü çalışma koşullarına itiraz etme, işten kaytarma *hakları vardır*. Marksizmin bilim yanını görmezden gelirsek düşmanımızı doğru tahlil edemeyiz. Kapitalizm şu anda varsa, onun içinde yaşıyorsak, kapitalizm bilimsel açıdan meşrudur. Kapitalizm kendini var ederek meşruiyet hakkını elde etmiştir. O halde, kapitalizmin yaşamak, mezara girmemek için yaptığı her fiil de meşru olmak durumundadır. Lakin kapitalizm ezenlerin sistemidir, ezilenlerin terinden ve kanından beslenir. Ezenlerin rahatı ezilenlerin ıstırabından geçer. Bu da, ezilenlere kapitalizmi (onun devletini) parçalama hakkını verir. Ezenlerin kapitalizmi ezilenlerin hayatları-kanları pahasına savunmaya hakkı varsa, aynı şekilde, ezilenlerin de ezenlerin kanlarını dökerek, hayatlarını kabusa çevirerek devletlerini başlarına çalmaya, sosyalizmi kurmaya hakları vardır. Ezenlerin düzenlerini işkencelerle, katliamlarla ayakta tutmaya hakları varsa, ezilenlerin de gerekirse işkencelerle, katliamlarla ezenlere cehennemin kapılarını açmaya hakları vardır! "Acıma istemiyoruz, acımayız da..."[10] Mark-

---

[9] Metin Kayaoğlu, "Sunuş"; **a.g.e.**, s. 18-19, vurgular bize ait.

[10] Melik Kara, "1 Mayıs'ın Ardından Birkaç Söz", **Teori ve Politika**, Sayı: 3, Yaz '96, s. 129.

sizm bir tür ütopik sosyalizm değildir! Marksistler bilim neyi emrediyorsa onu uygulamak zorundalar! Bilim kapitalizmi yıkmak için elimizden geleni ardımıza koymamamızı emrediyor!

Tarih kazananları ve kaybedenleri yazar, en ilkeli politikaları uygulayanları değil! Bilimde ilkeler vardır, ama ilkeli politika olamaz. Politikada (konjonktürde) çok sayıda değişken vardır. Taktik kavramını devrimci yazında popüler, soyut bir kelime olarak kullanılma alışkanlığından kurtularak diyalektik edinime açık bir kavrama dönüştürmek, devrimci politik öznelerin acil ihtiyacı olmayı sürdürüyor.

Yakın zamandan bir örnekle devam edelim. Devlet, sınır ötesi operasyonlardan istediği sonuçları alamayınca, "Amerikan karşıtı" devrimcilerimiz gibi hiç sevmediği Barzani'yle temasa geçmek zorunda kaldı. Devlet, en büyük düşmanını yok etmek için, ABD'yle, AB'yle, İran'la, o da olmazsa güneydeki federal Kürt yönetimiyle işbirliği yapmayı hiçbir ilkesel tutuma kurban etmiyor. Veysi Sarısözen'in deyimiyle, bu konuda şeytanla bile işbirliği yapmaya hazır. Marksistler de, düşmanlarını alt etmek için şeytanla işbirliği yapmaya hazır olmalı!

Politik güç olmadan devrimci ahlakı-ideolojiyi kitlelere benimsetemezsiniz. Onlar kazanacak olanın "gayri ahlaki" savaşını desteklemeyi yeğleyeceklerdir. Çünkü belirleyici olan güçlü olandır, kazanacak olandır.

Ezilenlerin bir bölüğü ezenlere karşı mücadele ediyorken, bu mücadele içerisinde yer almayan ezilenlerin ezenleri desteklemesinin nedenlerine de bu açıdan bakmak gerekir. Mücadele içinde olmayan ezilen için mücadele eden ezilenin varlığı kendi yaşam pratiğine bir küfürdür. Bu mücadeleyi haklı görmesi kendi mevcut yaşam pratiğinin reddini koşullayacaktır. Ezilenler, ezenlere karşı devrimci bir mücadelenin olmadığı zamanlarda ezilme durumlarını kanıksama eğilimindedirler. Olan bitenin kaderleri olduğuna kendilerini ikna ederler. Ezilmişlik, M. Kayaoğlu'nun deyişiyle, "midenin salgısı türünden idealizm doğurur".[11] Bu yüzden içlerinden bir bölüğün ezenlere karşı devrimci mücadeleyi başlatması, ezenlerle olan (o huzurlu) hukukun bozulması anlamına gelecektir. Ezilenleri politik tahakküm alanınıza katamazsa-

[11] Metin Kayaoğlu, "Ezilenler ve Marksizm", **Teori ve Politika**, Sayı: 2, Bahar '96, s. 61.

nız, onlar bu önsel idealist algılarıyla ezenlerin politik tahakküm alanında kalacaktır.

Ezilenlerin ezenlerle bir olarak devrimci mücadele yürüten özneleri ortadan kaldırma girişimlerini 71 devrimcileri acı biçimde yaşamışlardır. Nurhak'ta, Kızıldere'de, Dersim'de olanlara bakarsak, hep devrimcileri ihbar eden köylülere (hatta silah elde devletle operasyona çıkanlara) rastlarız. 71 devrimcileri, mücadele yürütecekleri alanda politik tahakküm kurmadan, köylülerin kendilerinden yana olması gerektiğini düşünerek (Bilginin nesnesiyle politikanın nesnesinin bir olmadığına çarpıcı bir örnektir bu) tedbirsizce kendilerini açık etmişler ve bunun bedelini trajik bir biçimde ödemişlerdir.

Ezenler ve ezilenler arasındaki mücadeleler açısından bakarsak, politik tahakküm iki güç arasında belirli bir alan üzerindeki hakimiyetin bölüşümüdür. Bu bölüşümde ara katmanlar, tarafsız bölgeler yoktur. Savaş halinde olan iki güç, mücadele ettikleri arenadaki tüm unsurları taraf olmaya zorlar. Bugün Kürt illerinde temel olarak iki gücün bulunduğunu görüyoruz. HAK-PAR gibi, devlet ve Kürt Yurtsever Hareketinden bağımsız oluşumların ciddi bir güç olamamaları bu duruma iyi bir örnektir.

Devrimci politikaya iki barbarlık aşısı

1971 devrimci miladından sonra, bizim diyarlarda, ezilenlerin barbarlığından devrimci dinamizm devşirerek yükselen devrimci yıkıcılığın izlerini sürdüğümüzde iki politik akımla karşılaşıyoruz: Devrimci Sol / DHKP-C ve PKK... Bu iki akım başlı başına bir çalışma konusudur. Biz burada söz konusu örgütlerin gelişimlerine, ezilenlerin barbarlık dinamikleriyle kurdukları bağlar temelinde değineceğiz.

Devrimci hareketimiz, ülkesel (hatta kısmen dünyasal) anlamda politik bir güç olan Kürt Yurtsever Hareketini çoğu zaman ilkeli, ahlaklı, temiz bir savaş yürütmemekle itham etmiş, onun (kendi pratiklerine kıyasla) kazandığı muazzam başarıyı, ulusal hareket olmanın avantajından yararlanarak "bel altı" vuruşlarla elde edilen ve kendi başarısızlıkları karşısında hükmü olmayan bir başarı olarak görmüştür! Bu hareketin bugün yaklaşık 6 bin gerilladan oluşan, devlet güçlerine zaman zaman ciddi darbeler vurabilen bir politik kudrete sahip olduğunu görüyoruz. Yürütülen savaşın başarısı, Kürt demokratik siyasetini de dolaysız olarak pozitif ya da negatif yönde etkiliyor.

Yurtsever Hareketin devrimci mücadeleye atıldığı yıllarda, Türkiye sol-devrimci hareketinin çeşitli unsurlarıyla birlikte, Kürt ulusal kurtuluşunu hedefleyen başka örgütler de aynı bölgede faaliyet yürütüyordu. PKK, Kürt devrimciliğine yapılan barbarlık aşısının ifadesidir. O, kuruluş ve gelişme yıllarında, bulunduğu bölgelerdeki tüm politik güçlere devrimci şiddetini tattırmıştır. Bu, muhtemelen biri haricinde, Türkiye sol hareketinin tüm unsurlarını dehşete düşürmüş ve o yıllarda Kürt Yurtsever Hareketi "karşı-devrimci çete" olarak nitelenmiştir. Onun faaliyet yürüttüğü bölgelerdeki diğer tüm politik unsurların ortak noktası, sözü silah olarak kullanmakla tanınır olmalarıydı. Kürt Hareketi ezenlerin boyunlarına görülmeyen sözsel mahkumiyet kararları asmadı. Hesap gününü kıyamete ertelemedi. Ezilenin en onmaz duygusuna, düşmanından intikam alma duygusuna amasız, fakatsız yanıtlar verdi. Silahlı mücadeleyi, İbrahim Kaypakkaya'nın deyimiyle, diğerleri gibi "ip üzerinde cambazlık" olarak görmedi. Zamanı geldiğinde düşmanını ortadan kaldırmayı, hümanist zırvalıklara tercih etti. Halkının kurtuluşu için politik bir güç olmayı, elle tutulur bir umut olmayı, küçük bir hümanist sol grup olmaya tercih etti. Gözünü karartarak tüm potansiyelini politik bir güç olmaya hasretti. Diğer sol yapılar gibi sözü silah yapmadı. Sözün silahla beraber anlam taşıdığını bilerek hareket etti. Şiddete başvurarak politik hegemonya alanları yarattı. Bu hattı sürdürerek bu alanları genişletti...

1990'lar boyunca Türkiye devrimci hareketine dışarıdan bakan gözler Parti-Cephe'yi görüyordu. Deyim yerindeyse, söz konusu devrimci yapının taraftarlarının da ifade ettiği gibi, "Parti-Cephe bir yana, devrimci hareketin diğer bileşenleri bir yanaydı". Parti-Cephe, 80'lerden 2000'lerin başlarına kadar devrimci hareketin dinamosu oldu. Bu saptama devrimci hareketin tutsak sayılarıyla da teyit edilebilir.[12] Sayılar yalan söylemez! Parti-Cephe, şiddet eylemi ve şehit sayısıyla da Türkiye'deki diğer devrimci politik öznelerden farklı bir düzlemde değerlendirilmeyi hak ediyor.

Devrimci Sol'un örgütsel varlığının belirginleşmesi 70'lerin sonlarına tekabül eder. Bu örgüt, devrimci hareketin o dönemdeki pasifistleşme-sağcılaşma eğilimine karşı (olumlu anlamda) soldan bir tepkidir. *DHKP-C, devrimci mücadeleye yapılan (PKK'ninkine kıyasla) düşük dozdaki bir*

---

[12] Bak.: Melik Kara, "Post-Devrimcilik Dönemi (*Teori ve Politika* için Durum Misyon Gelecek)", **a.g.e.**, s. 35.

barbarlık aşısının ifadesidir. Parti-Cephe için, kuruluşundan bugüne, modern yaşama adapte olamayan, Aydınlanmacı solun tiksindiği "kaba saba", "cahil" insan topluluklarının yaşadığı varoşların temel bir önemi olmuştur. Parti-Cephe, "çarpık" kapitalist gelişme sonucunda ortaya çıkan bu sosyolojik gerçekle, kendi ideolojik yapısının elverdiği ölçüde (ama diğer Türkiyeli devrimci yapılara oranla fersah fersah ileri düzeyde), araya Aydınlanmacı engeller koymadan ilişkilendi. Diğer sol yapılar, Parti-Cephe'yi hırsızları, serserileri, lümpenleri örgütlemekle, onları bünyesinde barındırmakla "suçladılar"! Parti-Cephe bundan gocunmadı. Bu ithamları yönelten siper yoldaşlarına her seferinde yerinde sorularla karşılık verdi: "Siz kimi örgütlüyorsunuz? Hangi işçi direnişini örgütlediniz? Hangi proleter ayaklanmaya öncülük ettiniz?!"

Parti-Cephe geleneği, ezilenlerin barbarlığına açık olan politik yapısı sayesinde, devrimci hareketimizde "feda savaşçılığı" geleneğini yaratarak devrimci mücadelenin niteliğini artırdı. Parti-Cephe militanlarının karakteristik özelliği, "sosyalist bilginlik"ten çok, devrimci savaşçı niteliktir. Hafızalarda taze olan son ölüm orucu sürecinde de gözlemlenebilir bir olgu olarak, Parti-Cephe'nin Kürt Yurtsever Hareketi gibi, söylediğini yapan-yaptırabilen bir gelenek yaratmasının arka planına bakarsak, bu durumu, savaşçılarının ağzı iyi laf yapan, sosyo-kültürel formu ezilenlerin kaba saba hallerinden çok öğrenci gençliğin kültürel solculuğuna uyan militan tipolojisinden uzaklığına bağlayabiliriz.

Ezilenlerin barbarlık dinamiği, şiddet uygulama gerekliliği söz konusu olduğunda bunu derhal yerine getirebilen bir nitelik arz eder. Ezilenlerle kendine önsel ideolojik duvarlar örmeden kontak kurabilen Parti-Cephe, şiddet uygulama ihtiyacı oluştuğunda (olanakları dahilinde) bunu Türkiye'de en hızlı yerine getirebilen politik yapı olmuştur. Şiddete başvurma söz konusu olduğunda on kere düşünme ihtiyacı duyan o "süper sosyalist/komünist" solculuğun hakim olduğu devrimcilik tarzlarının ise, ezilenlerin isyanlarıyla fiziki olarak alaşım kurma, onlara önderlik etme ihtimalleri yoktur. Bu tür solculuk, en iyi ihtimalle "ince eleyip sık dokuduktan" sonra şiddete başvuracak, lakin o zaman da "atı alan Üsküdar'ı geçecektir"! Devrim denen o vahşet döneminde, dehşete kapılmadan kendine politik bir hegemonya alanı yaratabilecek potansiyeli taşıma konusunda en önde gelen (belki de yegane) devrimci gelenek, Parti-Cephe geleneğidir.

Marksizmdeki işçici-sosyalizmci paradigmaya uzak olmak, Parti-Cephe'nin ezilenlerle ilişkisini dolaysız olarak olumlu şekilde etkiledi. Parti-Cephe'nin başarısızlık içindeki başarısına bu gözle bakabiliriz.

Devrimci Hareketin Geri Düştüğü Zamanlarda *Teori ve Politika*

Türkiye devrimci hareketinin Marksizmi teorik olarak edinme geleneği yoktur. Devrimci hareketimiz Marksist teoriyi, Marksizmdeki ideolojik formlarla ikame ederek kendine basit ve güvenilir bir yol bulmuştur. Devrimci hareketimizin yazılı yayınlarında çoğu zaman "teori"nin yanına parantez içinde "ideoloji" ifadesi eklenerek iki kavram arasında aslında bir fark olmadığı anlatılmaya çalışılır. İdeoloji dediğimiz kavram, başı sonu belli olan, kalıplara dayalı, dışa kapalı bir bütünü ifade eder. Teori kavramı ise, yaşayan, ölen, değişebilen, derinleşebilen diyalektik bir yapıyı anlatır. İlkini teori sanmanın sonucu, donmuş, kurumuş, kupkuru bir algının oluşmasıdır. Bu durumun pratik karşılığını devrimci hareketin ve neredeyse bütün Türkiye solunun Marksizm algısında gözlemleyebiliriz.

İdeolojik akıl, Marksizmin krize girebileceğini, hatta ölebileceğini yemin billah kabul etmez. Devrimci bir örgüt olmak, pratik faaliyet alanında zorunlu olarak ideolojik tutumlar almayı koşullar. İdeoloji bir el kitabıdır. Kitapta olmayan şey anlaşılamaz ya da kitapta bulunan en yakın örnekle açıklanmaya çalışılır. İdeoloji bir nevi gözünü kapatıp işini yapma halini emreder ve bu, pratik devrimciliğin yürütülmesi için zorunludur. Ama Marksist bir devrimci örgütün kurmaylığının ideolojik kalıplara göre yön belirlemesi, ister istemez bazı olanakların görülememesine, bazı arızaların nedeninin anlaşılamamasına sebep olacaktır. Teoriyi diyalektik bir süreç olarak kabul etmenin pratik sonucunu ise *Teori ve Politika* kolektifinin "azap verici" mücadelesinde görebiliriz. Azap, anlaşılmamaktan ya da anlaşılmak istenmemekten kaynaklanıyor. *Teori ve Politika*, eşyanın tabiatı gereği, ne İsa'ya ne Musa'ya yaranabiliyor.

Kendisi dışındaki her şeye bu tür ideolojik kalıplarla bakan Marksizm algısının karşısında, *Teori ve Politika*'nın hali trajik bir görünüm arz ediyor. Devrimci hareketimiz ne söylendiğine değil, kimin söylediğine bakıyor. Karşısındaki verinin değerini veriyi edindiği kaynağın ideolojik formuna göre belirleme anlayışı ne kadar materyalist olabilir? *Teori ve*

Politika 10. yılı vesilesiyle sayfalarını pratik-politik öznelere açtığında bu idealist algı açıkça görüldü. Hemen hemen tüm sol politik özneler, *Teori ve Politika*'nın pratik faaliyetin dışında oluşundan dem vurup az sayıdaki Teori ve Politikacının aktif olarak devrimci mücadeleye katılmasının öneminden hararetle bahsettiler. *Teori ve Politika*'nın ne dediğinden çok ne yapmadığıyla (üstelik ne dediğine bakıldığında neden yapmadığının yanıtını alacakken...) ilgilenmek, devrimci hareketimizin o sorunsuz, dalgasız ideolojik sularda yüzme anlayışının bir başka yansımasıdır.

Teori kavramı soyutluğu ifade eder. İnsan beyni bilmediği bir soyutlukla karşılaştığında onu bildiği ve benzetebildiği en yakın somutlukla karşılaştırarak anlamaya çalışır. *Teori ve Politika* için pratik devrimcilik önce geliyorsa, pratik devrimci öznelerin teoriyi algılama sorunlarını dikkate almalıdır. *Teori ve Politika*, soyut teorinin somut "karşılığını" gösterme konusunda eksik kalıyor. Devrimci hareket tarafından anlaşılamamaktan dem vuran Teori ve Politikacılar, bu olguyu gözetmekle yükümlüdür.

Teori ve Politika için, devrimci hareketin ve özel olarak Marksist devrimciliğin varlığı, pratik devrimciliğin idame ettiriliyor oluşu, kendi özgün varlığını dayandırdığı sağlam bir gerekçeydi. Devrimci pratiğin öyle ya da böyle yürütülebildiği zamanlarda, *Teori ve Politika*'nın cılız insan kaynağını pratik-politik devrimci faaliyetin dışında tutmasının anlaşılabilir bir yanı vardı. Az sayıdaki Teori ve Politikacının devrimci harekete pratik-politik destek vermesinin değiştireceği pek bir şey yoktu. Ancak devran döndü ve güç yitimi nedeniyle, devrimci özneler devrimci faaliyet yürütmekte zorlanır hale geldi. Dün devrimci politik faaliyetin idame ettirilmesi için çok önemli olmayan o az sayıdaki Teori ve Politikacının varlığı, bugün önem kazandı. Yeni dönemde Teori ve Politikacılar bu gerilimi yaşayacaklar. Devrimci hareketten gelen pratik destek önerilerinin basıncını (kendileri açısından önce gelen pratik devrimciliğin yaşaması babında) daha çok hissedecekler.

Teori ve Politikacılar, son genel seçimlerde, pratik faaliyet anlamında, Kürt Yurtsever Hareketini desteklediler. Bunun gibi pratik destek faaliyetlerinin, yeni dönemde Teori ve Politikacıların misyonlarında ne gibi bir yer teşkil edeceğini izleyeceğiz...

Teori ve Politika, 2005'te bir yönelim olarak belirlediği, pratik devrimci öznelerle daha yakın tarzda ilişki kurma he-

defini (her ne kadar beyhude bir çaba gibi görünse de) sürdürmeli ve bununla birlikte, teorik bir okul olma yolunda elinden geleni yapmalıdır. Devrimci hareketin Fikir Kulüpleri Federasyonu içinden doğduğunu unutmayalım.

Devrimci Melankoliye Davet

Akın Aras Karasu

1995'te yayınlanan *Taslak*'tan[1] 2008'te yayınlanan 'Post-Devrimcilik Dönemi' başlıklı 46. sayımıza kadar dergimizden birkaç istisna sayı hariç[2] ilk bakışta kötümser sonuçlar çıkarılabilir. *Taslak* yirmi yıllık bir başarısızlıktan bahsediyordu. Hala başarısızlıktan bahsediliyor. Hakim olan "köle" havaya, "tamahkar hür" havaya rağmen; *Teori ve Politika* "özgürlüğü", "kanaatkar köle"liği tercih etmişti.[3] İşçi sınıfının yorucu bir gün ardından tatlı sözlere ne ihtiyacı olabilir. Gerçekçiliği edebiyat ile Nazım'ın 'Yapıcılar'ı, Hasan Hüseyin'in 'Yolcu'su ile ikame edip gerçek meselelerde edebiyat yapmak biraz takati olsa "tamahkar hür" solcuların işidir. Bu gün o takat dahi mumla aranıyor. "Kanaatkar köle" ise "olmayan şeye övgüler düzmenin gerçekte var olanı kötülemek" olduğunu bilir.[4] Her şeye rağmen gerçeğe sıkı sıkı yapışır, bırakmaz.

---

[1] Melik Kara, İ. Mert, S. Sahra, **Bütünsel Marksist Oluşum Yolunda Bir Girişim İçin Genel Çerçeve Taslağı**, Ankara 1995.

[2] Bu istisnalardan biri "Mücadelenin Yeni Dönemi" başlıklı 2002 tarihli 26. sayıdır. O sayıda dahi ezilenlerin iktidar olabilirliğinde geriye düşmüşlük, programatik boyutun işgal ettiği alanın gerilemesi tespitleri "tamahkar hür"lerin kabul edemeyeceği düzeyde kötümserdi. En kötümser yazımız kabul edilebilecek "Post-Devrimcilik Dönemi" başlıklı 2008 tarihli 46. sayı ile eş zamanlı olarak, ezilenlerin mücadeleleriyle ilişkilenmek, Marx'tan uzaklaşmak ve Marksizmin devrimci diyalektiği gibi kabul edemeyecekleri ölçüde iyimser yönelimlerimiz vardı.

[3] "Tama'kar hür: köledir, kanaatkar köle: hür." (Belirsiz bir şairden aktaran: Cemil Meriç, **Mağaradakiler**, İletişim Yayınları, İstanbul 2007)

[4] Bkz: Spinoza, **Tractatus Politicus**, Çeviri: Murat Erşen, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2007

Daniel Bensaid'in romantik-melankolik ayrımını benimsersek kötümserliğimiz melankolik[5] olmakla eleştirilebilir. Bensaid "bu karşıtlığın hiçbir gizemi yoktur" diyor, "Nostaljik, restorasyonist romantizm, muhafaza etmek için dönüştürme yönündeki devrimci iradeye sırt çevirir. Bu ahlaki romantizm ne geçmişin geleneksel inancına ne de bugünün rasyonel inancına sahiptir ve 'kendine bir inanç yaratmaya yönelik kaygılı bir arzuyla kıvranan ve bunu gerçekleştirebilecek güce sahip olmayan bu inanç eksikliği' telafiyi bir Ortaçağ dininde veya 'kendine özdeş ırk dininin' belirdiği 'romantik maskaralıklarda' arar."

Bensaid, Baudelaire'in "işsiz Herküller için bir sıkılma teorisi" olarak gördüğü romantizmi "Temmuz monarşisi" döneminin mutluluk içindeki borsasına bağlar. Zafere rağmen sıkıntı.

Oysa devrimciler melankoliktir. "Bitlerin sosyalizmi alt edeceğine kanaat getirmiş, hareketsizliğe mahkum edilmiş" Lenin'in melankolisinden bahseder. "Mayıs 1918: 'felaket bizi gözlüyor, çok yakında, eli kulağında.' Temmuz 1918: 'Halk bayıltılmış, yarı ölü bir adama benziyor.' Ocak 1919: 'Umutsuz bir krizden geçiyoruz.' Aralık 1920: 'Durum dehşet verici.' Nisan 1921: 'Bu durum çıkışsız görünüyor.' Haziran 1921: 'Ülkenin yıkımı olağanüstü düzeyde'."

Bir gece anasının gümüş takımlarını çalarak evinden kaçan[6] Saint-Just'un ve hayatını zindanlarda geçiren Blanqui'nin melankolisini "Antikite'den gelecek için silahlar arayan[7], klasik bir melankoli, aktif bir melankoli" olarak tanımlar Bensaid. "Ne birinin ne de diğerinin Ortaçağ harabelerine merakı vardır." Bensaid, 27 yaşında idamı öncesi son gecesinde Saint-Just'un sessizliğe gömülüşünden bahseder. "Mantıklı bir çılgınlığa varan askeri ve siyasi zorunluluk"lardan bahseden ama eylem imkansız hale geldiğinde susan bir devrimci. Blanqui'nin "kendini, Taureau kalesindeki hücresinde 'bir masada, bir kalemle giysiler içinde, tümüyle benzer koşullarda' yazdıklarını tekrar ve tekrar, sonsuza

---

[5] Bkz: Daniel Bensaid, **Köstebek ve Lokomotif: Tarih, Devrim ve Strateji Üzerine Denemeler**, Çeviri: U. Uraz Aydın, Yazın Yayıncılık, İstanbul 2006.

[6] Bkz: Robespierre, Saint-Just, Marat, Danton, Babeuf, **Devrim Yazıları**, Hazırlayan: Vedat Günyol, Belge Yayınları, İstanbul 1989.

[7] Saint-Just bir söylevinde, "Kartacalı bir askerin, Annibal'e söylediğini, bizler halka söyleyebiliriz: siz yenmesini biliyorsunuz ama, zaferden yararlanmasını bilmiyorsunuz" der.

dek yazar" hayal edişinden bahseder. "Fakat bu, bir diğer mümkünün, istisnai bile olsa bir kavşaktan geçerken meydana gelmesini, Grouchy'nin Waterloo'ya zamanında yetişmesini, Spartacus'un Crassus'e üstün gelmesini, Münzer'in köylüleriyle başarıya ulaşmasını, Komün'ün Versailles'ı yenmesini engelleyemez."

Sub-comandante Marcos'un "devrimimizin sonu yaklaşıyor. Size çok yoğun bir parlama, güneşin gözleri kamaşana kadar parlama sözü veriyoruz, sonsuza dek yok olmadan önce" sözünü aktarıyor melankoli örneği olarak.

"Lenin ile (ya da daha doğrusu Turgenyev ile) elli beş yaşını geçmekten daha büyük bir kusur olmadığı konusunda hemfikirim" diyen Troçki'nin melankolisini aktarıyor.

Bensaid'e göre, "klasik melankoli kendine masal anlatmaz, (...) bir haz açlığını değil, azla yetinme ruhunu tercüme eder. Soğukkanlı ve uzgörülü olan, boyun eğmeyen ve vazgeçmeyen bu melankolinin büyüsünü yitirmiş bir dünyaya dair –yine romantik– estetikleştirmelerle, ereklilikten yoksun postmodern sızlanmalarla hiç ilgisi yoktur."

Bensaid "geçici bir yavaşlamanın değil, kaçınılmaz devrimci yavaşlığın" olduğu zamanlarda yeni olana yönelmek gerektiğini belirtiyor. 1917'de Peru'da sıkılan genç gazeteci Mariategui'nin "birkaç ay sonra hayata döndürücü hadiselere susamış bu köşe yazarının, bu hadiselerin arayışında, savaş ve devrimlerle karşı karşıya bulunan Eski Avrupa'ya" gelişinden bahseder. Bensaid'e göre miras, "alıp da bankaya koyduğumuz bir mal, bir servet değildir. Meşru mirasçılardan çok gayri meşru olanlar tarafından kimi zaman yeniden canlandırılıp yeniden teyit edilebilen, seçici, aktif bir onaylamadır."

1966'da FKP'den ayrılarak uzun yıllar 4. Enternasyonal'in militanı ve yöneticisi olan Bensaid'in fikirleri kimilerince anakronik biçimde Troçkistliğinden ötürü görmezden gelinebilir. Bunları önemsemiyoruz. Yalnız ilerlemeciliğe, modernizme karşı romantik-melankolik ayrımı devrimci saflarda farklı bir tarih yazımını işaret ediyor.

Romantizm meselesine gelince, Attila İlhan, *Hangi Batı*'da[8] Fransız Marksist-Leninistlerin işçi sınıfının gittikçe fakirleşeceği günleri beklerken İspanyol, Portekizli, Arap ve Türklerin Fransız işçi sınıfının helalarını temizlediğini, anlı

[8] Attila İlhan, **Hangi Batı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2005.

şanlı Fransız grevlerinin bu yüzden bir şey ifade etmediğini söylüyor. ML'ler Jean Jaures'in reformculuğunu eleştiriyordu ama hiç olmazsa adam haklı nedenlere dayanarak Fransız işçi sınıfının sistem içinde bir şeyler kazanabileceğini gördü diyor. Özneciliğe bu denli iman, teolojik değildir de, sıkı sıkıya bir dine (Özne'ye: bu ister Tanrı olsun, ister Ulus, ister İşçi Sınıfı) sarılmış romantizm değildir de nedir?

Devrimci Hareketin geri düşüşünün romantik değerlendirmesinin bir örneği Sosyalizm İçin Kızıl Bayrak'ın 14 Kasım 2008 tarihli sayısında yer verilen, "Devrimci Harekette İdeolojik ve Moral Kırılma" yazısında verildi. Deniyor ki orda: "**Bizim hiç değilse bir bilincimiz ve bununla uyumlu bir yönelimimiz var.** Toplumda belli bir devrimci sınıfa dayanmadan, onu devrimci eksen haline getirmek iradesi ve pratik çabası göstermeden, bu konuda mesafe almadan, politik mücadelede de ciddi bir rol oynama şansı yok, biz bunun bilincindeyiz." Bekle dur; Türk proletaryası ayağa kalksın! Kızıl Bayrak'ı örnek göstermemizi sağlayan bu satırlardaki psikoloji, devrimci saflarda yaygın biçimde paylaşılıyor.

Felsefe bilgilerini talihsiz biçimde Orhan Hançerlioğlu'ndan alan 'tamahkar hür'lere göre romantizmde ilerici bir yön vardır. Bu ilericilik bir ah ile bu dünyayı viran edebileceğini zanneden söze dayalı bir iradeciliktir. Tamahkar hür bir bakıma Berkeley'i çürütmek için taşa tekme atan Doktor Johnson'un romantizmini taşır.[9] Böylece materyalistliğini sürdürdüğünü sanırken kapıdan kovduğu idealizm özne yoluyla bacadan geri döner. Kendi taşına tekme atamaz. Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olur.

Tarih bilimi tamahkar hür'ün nevrotik hak iddiasını ussallaştırma vesilesinden başka bir anlam ifade etmemeye başlamıştır. Tarih biliminin yerini idealist tarih felsefesi almıştır. Tarih biliminden olunduğu gibi 'şimdi'den de olunmuştur. Bir 'şimdisizlik' sorunu içindeki "nevrotik kişi kendinde olmayabiliyor ve yaşayabileceği şimdiyi yaşayacak kadar rahat hissetmiyor kendini. Bastırılmış dürtülerin yarattığı tedirginlik ve Ben'in sağlıksız gelişmesi onu geçmişe hapsediyor. Öte yanda onun bunları dengelemeye yönelik

---

[9] "Halk arasında, Berkeley'in, maddenin varolmadığı yolundaki saçma düşünceyi önerdiği sanılır. Doktor Johson da bunu işitince taşa tekme atarak onu çürütmeye girişmiş. Ama Doktor Johnson bunu yapmakla, felsefeden anlamayan akılsız bir filisten sayılmayı hak etmiştir." W. T. Stace, **Hegel Üstüne**, Çeviri: Murat Belge, Birikim Yayınları, s.19.

fantazmaları onu gelecekten mucize beklemeye itiyor."[10] Şimdide olması gereken devrimci irade tarihe havale edilirken, burjuva gazetelerde bile ekonomik krizin Marx'ı haklı çıkardığının tartışılması nevrotik ihtiyaçlarını karşılıyor.

Romantizmin dorukta olduğu çağımızda melankolik çığlıklar da duyuluyor. Açıkça söylemek lazım; durum hiç olmadığı kadar kötüdür. *Teori ve Politika* devrimcileri devrimci melankoliye davet ediyor.

---

[10] Hans Heimann, "Psikopatolojide Zaman Yapılanmaları"; **Zaman Nasıl İçimizde, Niçin Dışımızda**, derleyen: Yılmaz Öner, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 1994 içinde.

'Tanrı'ya Şirk Koşmak
Proletarya kategorisi, ezilenler ve *Teoride Doğrultu*

Emre Görür

"Biz Hegelciler, tinin ideolojisini ve bilimini kuşandık. Tinin tarihsel misyonunu ifa edebilmesi için ona bilinç taşımakla yükümlüyüz. Bizim başarımız, onun özneliğinin teminatıdır."

Bu, bir alıntı değil tabii ki. Tinin anlamını bilen hiç kimse bu görüşleri savunmaz. Ortalama bir Marksist, bu ve buna benzer ifadelerin saçmalığı bilir. Peki, "Hegelci" yerine "Marksist", "tin" yerine "proletarya" yazarsak ne fark eder? Proletarya "tarihsel özne" olarak görüldüğü için, teorik olarak bir şey fark etmez. Fark, bu satırların altına imza atacak sayısız Marksistin düştüğü durum olur.

Teorik Marksizmin tarihi, bir "kale"nin nasıl içten fethedilebileceğine örnek teşkil ediyor. Marksizm, inanlı militanlarının da eliyle, teorik aykırılıklarından arındırılıyor ve yaygın şekilde, Aydınlanmanın bir kolu olarak burjuva radikalizminin sığ sularına hapsediliyor. Marksizm, tarihsel trajedisini yaşamaya devam ediyor. Pratikte Marksist olanlar, Marksizmin reddederek kendisini var ettiği görüşleri benimsemeyi zorunluluk addedebiliyorlar. Marksizmin parçalanan bütünlüğü bir türlü tekrar oluşamıyor. Pratik Marksizmden bahsedilebilecek yerde teorik Marksizme rastlanmıyor, ve tersi...

Marksist devrimciler, bu sorunun üstesinden gelmeyi pratik olarak başarabiliyorlardı. Ancak uzun zamandır bunun da gerçekleşmediği görülüyor. Daha doğrusu, Marksistlerin pratikleri nicedir küresel politik etkiler doğuramıyor. Mücadele içerisindeki ezilenlerin geniş gövdesinde dalgalanan bayraklarda Marksizm yazmıyor artık.

Bu yazıda, Marksizmin pozitivizm-tarihselcilik cenderesine mahkum olmaması gerektiği savunuluyor. Lenin'in eseriyle açılan ve Mao tarafından tahkim edilen politik kanal, Aydınlanmacılık-karşıtı bir Marksizm için izlenmesi zorunlu bir nitelik taşıyor. Bu tarihsel yoldan bugüne gelemeyen Marksist olma iddiasındaki politik öznelerin, "burjuva dünyası"ndan kopamadıkları görülüyor. Ne teorik olarak, belirleyici nitelikleriyle birlikte, Marksizmi savunabiliyorlar, ne de ezilenlerin barbarlığıyla ilişkilenme yönünde bir eğilime sahipler. Marksizmle ilişkileri, aslında ideolojik bir bağlılıktan öteye gidemiyor...

Teoride Doğrultu, hem ezilenler terimini hem de tarihsel özne kategorisini savunan aykırı ve dinamik bir örnek olduğu için bu yazıda ele alınıyor. Bu dergiye dönük eleştiriler, Marksizm tarihinin teorik ve politik okumaları eşliğinde ifade edilecek.

Proletarya: Göklerin 'Tanrı'sı

Marksistler yaygın şekilde iki özne tanımlıyorlar: Tarihsel özne olarak proletarya ve politik özne olarak örgüt veya parti. Bu ayrım, genellikle Marx-Engels ile Lenin'in eserlerinin aritmetik toplamından çıkarsanıyor. Marx-Engels'in eserinden proletaryanın tarihsel özne olduğu sonucu çıkarılırken, Lenin'den "bilincin dışarıdan taşınması" görüşü alınıyor. Bu anlayışa göre, proletaryanın tarihsel özne olduğunun kabulü Marksist olmanın temel şartlarından biridir, ama "Lenin'in gösterdiği gibi", proletarya bu niteliğini kazanabilmek için bir uyarıcıya ihtiyaç duyar. Proletarya tarihsel öznedir, ama eğer Marksist parti ona politik bilinç taşırsa!.. Bu noktada, destekleyici felsefi kategoriler devreye girmek için hazır bekler: Kendinde, kendi-için...

Tarihsel özne felsefi bir kategoridir. Tarihsel öznenin kim olduğu sorusunun materyalist bir cevabı olamaz. Materyalizm her tür özne kategorisini reddetmek durumundadır. Marksizmin tarihsel özneyi tanıdığını iddia edenler, onu bir felsefeye, tarihsel idealizme indirgemektedirler. Tarihsel idealizmin verili olduğu bir yapı, kategorik olarak ne bilimi

içerebilir, ne de politikayı. Tarihte bir özne varsa, tarihsel zorunluluktan, tarih biliminden (tarihsel materyalizm) bahsetmek mümkün değildir. Bu yaklaşım, felsefi ideolojinin "göksel" dünyasında salınır durur.

Tarihsel özne "Tanrı"dır. Tarihin akışını kendisi belirler. Hiçbir nedensellik ilişkisine tabi olmaz. Yasa tanımaz. Tarihsel idealizme göre, tarih, tarihsel öznenin biyografisidir.

Doğa-tin (veya nesne-özne, madde-bilinç, zorunluluk-özgürlük...) düalitesinin zorunlu olarak tin lehine çözüleceğini savunan Hegel bundan bahsetmektedir. Ona göre, insan, felsefenin kurduğu "hakikat ülkesi"ne felsefe aracılığıyla ulaşacak ve bu araçla doğayı dize getirecektir. *"Doğada aklın eseri zorunluluğa zincirlidir, ama tinin ülkesi özgürlüğün ülkesidir."*[1] İnsan dünyaya düşüncesiyle nizam verecektir. Yeter ki, aklını kullanmayı bilsin.

İnsanın "aklını kullanamadığı, başkasının aklıyla hareket ettiği"[2] dönemlerde tin uykudadır. Tin Aydınlanma ile beraber uyanır ve özgürlük alanını genişleterek, doğayı gerileterek zaferini ilan eder...

Bu noktada ister istemez temel bir soru gündeme gelecektir: İdealist niteliği apaçık olan bu görüşler Marksizm adına nasıl edinilebiliyor?

Bu anlayış kaynağını Marx'ın epistemolojik kopuş öncesindeki (felsefi) çalışmalarında bulur. Genç Marx da "kurtuluş" yolunu "felsefenin gerçekleşmesi"nde görmüştür. Ona göre, proletarya felsefeyi gerçekleştirerek kendisini ortadan kaldıracaktır. İnsan doğasının doğayı alt ederek, zorunluluk zincirlerini kırarak kendisini dışa vurabileceğini savunan, hümanizmin gerçekleşmesinden, yabancılaşmanın ortadan kalkmasından dem vuran Genç Marx, Alman felsefesinin (ideolojisinin) Aydınlanmacı kozmosunun içindedir.

Marx-Engels'in 'Marksist' eserlinde tarihsel özne kategorisinin bulunduğu iddiası tevatürdür. Bu anlayış Marksizme değil, Genç Marx'a, Marksizm-öncesine aittir. Özneci görüşler Marx-Engels'in eserinde de varlığını sürdürmüştür, ama ancak tortu olarak... Marx-Engels'in teorik eseri, bu anlayı-

---

[1] G. W. F. Hegel, "22 Ekim 1818 Söylevi", **Bütün Yapıtları (Seçmeler) 1**, Çeviri: Hüseyin Demirhan, Onur Yayınları, Ankara 1976, s. 11.

[2] Bak.: Immanuel Kant, "'Aydınlanma Nedir?' Sorusuna Yanıt", **Seçilmiş Yazılar**, Çeviri: Nejat Bozkurt, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul 1984, s. 213.

şın reddi temelinde kurulmuştur. "Alman İdeolojisi"nde epistemolojik kopuşun gerçekleşmesiyle beraber tarih felsefesinden tarih bilimine geçilmiştir ve bu momentten sonra bir tarihsel özne kategorisinden bahsedilemez. Artık söz konusu olan Marksizmin teorik anti-hümanizmidir. Marksizm için tarih, üretim güçleriyle üretim ilişkilerinin "mücadele"sinin tarihidir ve belirleyici olan üretim güçleridir.

Marx-Engels "felsefi fantezinin sisli dünyası"ndan çıkarken insan kategorisini, "insani devrim" anlayışını reddetmişti.[3] Bu, proletarya kategorisi için de aynen geçerlidir. Marx-Engels proletarya derken kanlı canlı işçilerden, fanilerden bahsetmiş ve onlara "tanrısallık" atfetmemiştir.

Proletarya: Küllerinden doğan 'Tanrı'

Teoride Doğrultu'yu eleştirmeye başlamadan önce tarihsel değerlendirmelere devam edelim...

Marx-Engels, proletaryanın "toplumsal özne" olduğunu kabul eder. Onlara göre, "toplumsal devrim", üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasındaki çelişkinin zorunlu sonucudur ve tarih bilimi bu devrimin "özne"sinin proletarya olduğunu "göstermektedir". Söz konusu olan, bilim (epistemoloji) ile politika (ontoloji) arasında oluşan kısa devredir. Tarih felsefesinden tarih bilimine geçilmiş, ama bunun da etkisiyle, Marksizmin politika bileşeni sorunlu doğmuştur.

Proletarya "toplumsal özne" ise, Marksist partinin, adımlarını "tarihin akışı"na uydurmak dışında bir misyonu kalmamaktadır. Buna göre, yapılması gereken proletarya ile parti arasında olabildiğince kusursuz bir temsil ilişkisi kurmaktır. Bu anlayış, (öncü devrimci) politikayı "devrim simyacılığı" olarak görecek ve reddedecektir.

Bu yaklaşım, kaynağını temsil düşüncesinde bulur. Bu, "liberal demokratik siyaset teorisi"dir.[4] Temsil düşüncesi, toplumsal-olan ile temsil edilen ve politik-olan ile temsil eden arasında örtüşme olduğunu varsayar. Bu Aydınlanmacı anlayış, "proletarya" ile parti arasında organik bir ilişkinin kurulabileceğini iddia ederek bunların ayrı varoluşlara sahip olduğunu reddetmektedir. Oysa parti ne tür bir politik yöne-

---

[3] Karl Marx-Friedrich Engels, **Komünist Parti Manifestosu**, Çeviri: Erkin Özalp, Yazılama Yayınevi, İstanbul 2007, Beşinci Baskı, s. 36.

[4] Erhan Demircioğlu, "Bir Kopuş: 'Temsil'den 'Öncü'ye", **Teori ve Politika**, Sayı: 26, Bahar 2002, s. 77.

lime sahip olursa olsun, kitlelerle dışsal bir ilişki kurmak durumundadır.

Lenin'in eserinin teorik anlamı asıl olarak bu noktada belirir. Lenin, öncü politika anlayışıyla temsil düşüncesini reddetmeye yönelmiştir. Artık politik pratiğin alanı, Marksizmin bilim bileşenine bağlı olarak tanımlanmamak durumundadır. Lenin, Marksizmin (epistemolojik olarak) bilim-felsefe-politikadan oluşan bütünsel yapısını şekillendirmektedir. Onun eseri, determinizmin yerine volontarizmin geçirilmesi şeklinde anlaşılamaz. Esas olarak, Marksizmin politika ayağına yapılan bir müdahaledir söz konusu olan.

Ancak Lenin'in eserinde, kimilerinin öncü politika anlayışıyla temsil düşüncesi arasında kategorik bir fark görmemesine sebep olan, temel bir sorun varlığını sürdürmüştür. Lenin de, attığı onca ileri adıma rağmen, Marksist partiyi proletaryanın temsilcisi olarak görmüştür. Bolşevikler köylüler arasında çalışmamış, onların "temsilcileriyle" ittifak yapmayı gündemlerine almışlardır. Bu, açık ki, temsil sorunsalından öncü sorunsalına geçişte sorunlar yaratan bir durumdur. Lenin'in eseri, bütün gücüne karşın, temsil sorunsalından ve daha geniş anlamda, Aydınlanmacılıktan, Avrupamerkezcilikten kopuşu ilerletememiştir.

Teoride Doğrultu, kullandığı ezilenler terimini gerekçelendirirken Lenin'in eserinin özgün olmayan yanını benimsiyor. Onların benimsediğinde özgün olan bir yön elbette var, ama bu Leninizme değil, Ekim Devrimi günlerinde ortaya çıkan bir başka Marksizm anlayışına ait.

Teoride Doğrultu yazarlarının anlayışı, esas olarak Leninizmle değil, o dönemlerde ortaya çıkan başka bir akımla örtüşüyor. György Lukacs'ın ismiyle anılan bu akım, kendisini "ortodoks Marksizm"e dönük bir tepki olarak ifade ediyordu. Bu tarihselci tepkinin salt II. Enternasyonal'in "pozitivizmine" yöneldiği sanılmamalı. Hedef tahtasına, "yeni Marx ortodoksluğu"[5] olarak Leninizm de konmuş oluyordu. Nasıl konmasın?! II. Enternasyonal'i eleştirirken, *"Kautsky'nin sol hasımları, devrimin 'yapılamayacağı'nı, devrimlerin objektif olarak (parti ve sınıfların iradesinden bağımsız olarak) olgunlaşmış krizlerden ve tarihin altüst oluşlarından* doğduğunu, *örgüt olmadan kitlelerin ortak irade*den yoksun olduklarını, *merkezi devletlerin güçlü terörist*

[5] Karl Korsch, **Marksizm ve Felsefe**, Çeviri: Yılmaz Öner, Belge Yayınları, İstanbul 1991, s. 94.

askeri örgütlerine karşı mücadelenin zor ve uzun süreli bir mesele olduğunu çok iyi biliyorlar'[6] diye yazan Lenin adında bir sima vardı karşılarında.

Karl Korsch, kendisinin ve Lukacs'ın felsefe anlayışlarıyla Lenin'inki arasında taban tabana zıtlık olduğunu belirtir.[7] Leninizmle beraber, Marksizm bir barbar etkisine maruz kalmıştır.[8] Marksizm devrimci temelde yeniden-üretilmekte ve Avrupalı özelliklerini yitirmektedir. Bu akımın üyesi olan Lucien Goldmann da gösterdikleri tarihselci tepkiyi bu temelde açıklar: Marksizm, Aydınlanma değerleriyle tekrar buluşturulmalıdır.[9]

Bu tarihsel idealist akım, bir tarihsel izlek olarak Genç Marx'ı takip ediyordu. Yapılması gereken, felsefeye, teorik-ideolojiler dünyasına dönüştü. Proletaryanın tarihsel özne olduğu savı, Marksizm tarihinde ilk kez bu akımla birlikte kategorik bir anlam kazanmıştır. Marksizmde hep zayıf bir eğilim olarak kendisini göstermiş olan özneci anlayışlar, Lukacsyan "Marksizm" ile baskın hale gelebilecekleri bir kanal bulmuştur.

Bu Hegelyan "Marksizm", hem Marksizmin teorik alanında, hem de inanlı militanları arasında derin etkiler yarattı. Marksizmin bilim sektörüyle devrimci politik niteliği arasındaki "gerilim", böylece ilkinin aleyhine çözümlenebiliyordu. Bu sayede, tarih bilimi reddedilebilir, bütün alan özneye, iradeye bırakılabilirdi. Louis Althusser'in güçlü müdahaleleriyle bertaraf etmeye çalıştığı bu akım, günümüzdeki Marksist kuşaklarca da yaygın şekilde teorik Marksizm olarak bellenmiş durumda.[10] Marksizm, gönüllü olarak pozitivizm-tarihselcilik cenderesine, Aydınlanma kozmosuna hapsediliyor.[11]

---

[6] V. I. Lenin, "II. Enternasyonal'in Çöküşü", **Seçme Eserler**, Cilt: 5, Çeviri: Süheyla Kaya, İnter Yayınları, İstanbul 1995, s. 216-217.

[7] Karl Korsch, **a.g.e.**, s. 109.

[8] Bak.: Karl Korsch, "Marksizm'in Krizi", **Sosyal Bilimler ve Marksizm: Seçme Yazılar**, Çeviri: Vefa Saygın Öğütle, Salyangoz Yayınları, İstanbul 2007, s. 80.

[9] Bak.: Mustafa Serdar, "Aydınlanma Düşüncesi ve Batı Marksizmi", **Teori ve Politika**, Sayı: 13, Kış '99, s. 5.

[10] Maoizm, hümanizme cephe alışta Althusser'le birleşiyordu.

[11] Marksizm tarihindeki tarihselci ve pozitivist akımlar, birbirlerine dönük bütün tepkiselliklerine rağmen, ortak temellere sahiptir. Örneğin, sınıfçılık, her iki akım tarafından da benimsenir...

Teoride Doğrultu yazarları, bu ayrımın anaforuna kapılmakta, esas olarak tarihselcilikte karar kılmakta duraksamıyorlar. Onlara göre, tarihin öznesiz ve ereksiz bir süreç olduğu bilimsel tezi "gerici bir fikir"dir.[12] *Teoride Doğrultu*'da şöyle yazılıyor: *"Toplumsal tarihin; 'öznesiz' yani failsiz, yani devrimcisiz, yani eylemsiz; 'ereksiz' yani yönsüz, yani sınıfsal bakımdan amaçsız, bir kendinde süreç, kendi kendine çalışan bir makine olduğunu söyleyen bu burjuva sosyalistlere yaşamın devrimci gerçekleri cevap vermektedir."*[13]

Bu sözlerle Marksizmin baş argümanını savunduğunu sanıyor *Teoride Doğrultu* yazarı. Her türden sosyalizm akımından ve genel olarak muarızlarından Marx'a gelen tipik eleştiriyi Marksizm adına "burjuva sosyalistlere" yöneltiyor. Onların argümanlarıyla onları eleştirmeye çalışıyor. Muarızlarına onların silahlarıyla yüklenen bir Marksizmin vay haline!..

Teoride Doğrultu, çok tanıdık bir kaygıyla, özneye, devrimciliğe yer açmak için, bilimi yerinden ediyor. Cesaretle Aydınlanmanın temel düşüncesi dillendiriliyor: İnsanlık kendi tarihini kendisi yapar. Yazar, post-modernist eleştiriler karşısında modernizme sıkıca sarılmakta beis görmüyor.[14]

Teoride Doğrultu yazarları, tarihsel özne kategorisini içermeyen bir Marksizm anlayışını tahayyül dahi edemiyorlar. Proletaryanın, "emeğin"[15] tarihsel özne olduğu iddiası, onlara göre "devrimci teorinin tartışmasız temel doğrusu".[16] *Özgürlük Dünyası*'nın onlara yönelttiği, proletaryanın yerine ezilenleri geçirme eleştirisine şiddetle karşı çıkmaları da bundan. "Proletaryayı tarihsel özne olmaktan çıkarma"nın devrimciliği reddetmek dışında bir karşılığı ola-

---

[12] "Ekim Devrimi ve Devrim-cilik", **Teoride Doğrultu**, Sayı: 33, Ekim-Kasım 2008, s. 54.

[13] **A.g.e.**, s. 55. Bilimsel bir tezin yanlışlığı, "yaşamda, sosyal ve siyasal insan pratiğinde" açığa çıkmaz. *Teoride Doğrultu* yazarı, böyle olduğunu sanarak tarihselciliklerine ampirik pozitivizm katıyor.

[14] Bu da "su katılmamış" ve Marksizmle teorik hiçbir ilgisi bulunmayan ve teorik de sayılamayacak bir hümanizm örneği: *"... [D]evrim[e] ve devrimciliğe inanmak insanın kendisine ve insana inanıp güvenmesidir. ... Tarihin her döneminde insan doğasında verili olan bu öz..."* (**A.g.e.**, s. 56)

[15] "Özgürlük Dünyası'nın Marksizm Anlayışını Nasıl Bilirdiniz?", **Teoride Doğrultu**, Sayı: 32, Ağustos-Eylül 2008, s. 63.

[16] **A.g.e.**, s. 66.

mayacağını sanıyor ve hiddetle haykırıyorlar: *"Ne tarihin öznesi öldü, ne sınıf mücadeleleri bitti, ne tarihin sonu geldi."*[17]

Oysa, yaşamayan şey ölmez! Proletarya hiçbir zaman tarihsel özne değildi ve olmayacak.

Teoride Doğrultu yazarı, *"'Tarihin öznesi yoktur' zırvasıyla insanlık tarihinin tüm gerçeği, yasaları ters-yüz edilmektedir"*[18] cümlesini açıklayabilmelidir. Hem tarih bir öznenin hükümranlık alanı sayılacak, hem de "tarihin yasası ve buyruğu"ndan[19] bahsedilecek... Bu nasıl bir yasa ki, "buyruğuna" rağmen bir özne özgürce eyleyebiliyor? Bu nasıl bir özne ki, yasaya, buyruğa "boyun eğmek" zorunda kalıyor?

Teoride Doğrultu yazarları bilimin öznelliği görüşünü benimsiyorlar. Onlara göre, *"yalnızca o [proletarya] bilimsel bir öğretiye sahiptir."*[20] Bu ayrıcalık proletaryayı ezilenlerin diğer kesimlerinin öncüsü kılar. *"Ezilen toplumsal sınıf ve tabakalar içerisinde yalnızca proletarya diğerlerine önderlik etme yeteneğine sahiptir."*[21] Yapmak için bilmek gerekir ve proletarya, içinde bulunduğu anın (bilimsel) bilgisine sahip olduğu için, geçmişin ve geleceğin, yani içinde olmadığı tarihin bilgisine de sahiptir. Bu bilgi proletaryayı tarihin efendisi (tarihsel özne) kılar. Tarihin sırrına eren proletarya, şüphesiz determinizmin "dar" çeperini parçalayacak kudrete sahip olmuştur. Öyleyse, doğayı alt ederek insana ve onun tarihine yer açabilecektir. Tarihsel materyalizm, proletaryanın bakış açısıdır.

Teoride Doğrultu yazarlarının savunduğu, Leninizm sanarak benimsediği bu anlayış Lukacs'a aittir. Onlar proletarya ile ezilenlerin diğer kesimlerinin ilişkisini bu temelde tanımlıyorlar. Lenin'in eserinin daha önce değinilen sorunlu yönü, asıl olarak bu aşamada devreye giriyor. Proletarya bencil değildir,[22] diye ısrarla belirtmeleri boşuna değil. Bilimsel bilginin taşıyıcısı olan proletarya, ışığını "cahil" ezilenlere taşıma yüce gönüllülüğünü elbet gösterecektir. Onlara ittifakı bahşedecektir proletarya.

---

[17] "Ekim Devrimi ve Devrim-cilik", **a.g.e.**, s. 55.
[18] **A.g.e.**, s. 54.
[19] **A.g.e.**, s. 52.
[20] "Ezilenler ve İktidara Yürüyen Marksizm", **Teoride Doğrultu**, Sayı: 24, Mayıs-Haziran 2006, s. 16.
[21] **A.g.e.**, s. 12.
[22] Alp Altınörs, "Marksizm Politiktir", **Manifesto'nun 160. Yılında Marksizmin Güncelliği**, Epos Yayınları, Ankara 2008, s. 269.

Öyleyse, diğer ezilen bölüklerini proletaryanın bilimsel platformuna çağırmak meşru ve gerekli olmaktadır. *Teoride Doğrultu* yazarları da bunun gereğini yerine getirerek hem Kürt yurtsever hareketinin tabanını kendilerine katılmaya çağırmakta, hem de bu ezilen hareketini kendilerine bağlamaya çalıştıklarını ifade etmektedirler.[23]

Marksizmin tarihsel devrimci diyalektiği

Aydınlanmacılık, Marksizm için hep temel önemde bir sorun ve ayıraç oldu. Marksizmin tarihini bu temelde okumak hem mümkündür, hem de gerekli bir işlemdir.

Karl Marx ve Friedrich Engels adındaki bireylerin tarih bilimini "oluşturmaları", bir teorik-ideolojiden kopuş, öznenin reddi anlamında Aydınlanmacılıkla ilişkiyi kesmeye dönük bir hamleydi. Ama bu durumu Marx-Engels bu şekilde ifadelendirmedi. Bilişsel olarak Aydınlanmanın etkisi altındaydılar ve bu en belirgin sonuçlarını onların politika anlayışlarında gösterdi. Daha doğrusu, bu bilişsel etki, kopuşun Marksizmin politika bileşeninde de yaşanmasının önüne set çekti. Bilim ile politika arasında kurulmaya çalışılan ilişki, bu konuda geri besleme işlevi görüyordu.

Marksizm, ilk "barbar aşısı"na henüz kuruluş aşamasında maruz kalmıştı. Marx, Komünistler Birliği üyelerini dönemin Batı Avrupa'sının "barbarları" arasında görüyordu. Marksizmin, Marx-Engels'in kendi pratiğini "barbarların" pratikleriyle alaşıma sokması sonucu ortaya çıktığı kabul edilebilir. Ancak bu, Marx-Engels'in ezilenlerin barbarlığını temel aldığı anlamına gelmiyor. Politik olarak devrimci olmak değil, "tarihsel olarak" devrimci olmaktı, onlara göre belirleyici olan. "Barbarların" pratikleriyle komünizme giden yol açılamaz, bu şekilde "ilerlenemezdi". Proletarya vurgusu, esas olarak bu sebeple yapılıyordu.

Marksizm tarihinde Maoizm uğrağına gelindiğinde ise, bu yönelimin tersyüz olduğu görülmüştü. Bir komünist partisi, ezilenlerin barbarlığını temel alıyor, ordusunun büyük bölümünü "askerler, eşkıyalar, soyguncular, dilenciler ve fahişeler"den oluşturuyor,[24] işçilerle karşı karşıya gelmeyi de göze alarak şehirlere akın ediyordu. Stratejileri Marksizmin bilinen kalıplarını paramparça etmekteydi: Kırdan şehre...

---

[23] "Ezilenler ve İktidara Yürüyen Marksizm", **a.g.e.**, s. 16.

[24] Eric J. Hobsbawm, **Eşkıyalar**, Çeviri: Orhan Akalın ve Necdet Hasgül, Avesta Yayınları, İstanbul 1997, s. 130.

Buna göre, "uygarlık" merkezleri "barbar akınlarıyla" yıkılacaktı. Ezilen hareketlerinin tarihinde çok sık rastlanan temel bir motifti söz konusu olan. Ezilenlerin öfkesi şehre akıyordu. Mao, "kır"dan gelen öfkeli peygamberler gibiydi...

Marx-Engels ile Mao arasındaki bu açık farklılık, Marksizm alanındaki birçok kesim için Maoizmi reddetmenin "doğal" gerekçesi olageldi. Lenin'in politik eseri de başta 'Marksistler' tarafından Marx-Engels'e aykırı görülüyordu. Ancak Leninizm tarihsel gücüyle bu sorunun üstesinden geldi. Maoizm söz konusu olduğundaysa, Marx-Engels'in eseriyle bağlantı Lenin'in eseri yoluyla kurulabiliyordu. Marksizm ÇKP'nin pratiğiyle yeniden-üretilmişti ve onun dinamiğini Marksizm temelinde anlamlandıramayanlar, Leninizmin tarihsel ve politik rolünü de genel olarak kavrayamadılar.

Bolşevikler de zamanında ÇKP'lilerin maruz kaldığı suçlamaların benzerleriyle karşılaşmışlardı. Sovyet bürokratlarının, ÇKP'nin pratiğinin "Marksizm-Leninizm"in "kitabına" uymadığını belirterek Maoizme cephe alması gibi, Bolşevikler de dönemlerinin Marksist otoritelerinin eleştirilerine göğüs germek zorunda kalmışlardı. Onların pratikleri de o dönemin "kitabına" uymuyordu. Sıklıkla Marksizmin solundaki devrimci akımlarla benzeştirildiler. Dönemlerinin genel Marksizmi için her iki akım da sapkın birer "mezhep" konumundaydı ve bu sebeple, "kaçık", "vebalı" muamelesi görmeleri gayet doğaldı.

Leninizm ve Maoizm, Marksizmin devrimci temelde günümüze ulaşabilmesini sağlayan temel tarihsel uğraklar oldu. Her iki akım da, Marksizmin politik devrimci niteliğinin yok olmaya yüz tuttuğu momentlerde ortaya çıktı ve onun mevcut anlaşılışını temelden sarstı. 20. yüzyılın başlarında "devrimci olmayan sosyal demokrasi" ile özdeşleştirilebilir duruma gelen Marksizm, bu yüzyılın ikinci yarısında ezilenlerin "en marjinal" şiddet pratiklerinin ideolojik dayanağı haline gelmişti. Marksist devrimciler, Leninizmin açtığı, ÇKP pratiğinin onu sonuçlarına doğru genişlettiği bir yolda yürüyorlardı.

Leninizm, Marksizmin "Bütün ülkelerin proleterleri, birleşin" şeklindeki temel şiarına "ezilen halklar"ı eklemişti. Marksizm işçiler dışındaki ezilenlere açılıyordu. ÇKP, bu yönelimi izleyerek kategorik önemi haiz bir adım attı ve ezilenlere ideolojiler atfedip onların "temsilcileriyle" ittifak yapmayı reddetti. Marksistler kendilerini işçiler arasında örgüt-

lenmekle sınırlamamalı, ezilenlerin toplam dinamiğini görebilmelilerdi. Leninizm, devrimci politikanın temel bir öğesinin şiddet araçlarının kullanımı olduğunu göstermişti. Maoizm, şiddet politikasını Marksizmin vazgeçilmez bir unsuru kıldı. Leninizmle beraber, Marksizm Avrupalılıktan uzaklaşmaya başlamıştı. Leninizm ve ardından Maoizmi, bütün yerküreyi Marksist politikaya açarak Avrupa-merkezciliği pratikte bertaraf etti. Marksizm Aydınlanmacı etkilerden arındırılıyordu.

Marksizmin günümüze ulaşan bu tarihsel yoluna biz Marksizmin tarihsel devrimci diyalektiği diyoruz. Marksizm tarihini formel mantıkla okumak, bu temel dinamiği görmeyip uğrakları bağımsız ve kapalı bütünlükler olarak ele almayı ve tarihsel süreklilikte kırılmayı beraberinde getirecektir. Böyle bir yöntem Marksizmin devrimci niteliğine halel getirir ve halihazırdaki baskın eğilim budur.

Marksizm tarihinde, elbette bu tarihsel diyalektiğin "panzehiri" olma misyonuyla özdeşleşen akımlar da olmuştur. Türkiye'de (de) daha önce Mao'nun izinden yürüme iddiasında olan birçok kesim, "kitaba" uymayan bu akımdan, "köylülükten" sıyrılmak için Enver Hoca'ya başvurmuştu. Marksizm adına, teoriye yönelme kaygısıyla reddedilmişti Mao Zedung. Marksizmin "kaynağına dönmek" için "sapkın bir mezhep"ten ayrılmak gerekiyordu ve bir doktrinerin imdada koşması için fazla beklemek gerekmedi. Enver Hocacılık, Mao'dan "kurtuluş" bayrağı olarak dalgalandırıldı. Enver Hoca'nın görüşleri Stalin'in Marksizm anlayışıyla birleşince ortaya oldukça etkili bir ideolojik harç çıkıyordu. Teoriye alan bırakmayan, (Marksist) politikayı sakatlayan bir harç...

Özgürlük Dünyası ile polemiğe girişen *Teoride Doğrultu* yazarı, hala bu harcın üzerinde durduklarını ifade ediyor.[25] Bunun, yani Marksizmin tarihsel devrimci diyalektiğine karşı çıkmanın Türkiye özgülündeki anlamı açıktır: 71 devrimciliğini reddetmek.

"71 devrimciliği", iki temel devrimci kanaldan Türkiye'ye ulaşmıştı. "Güney Amerika devrimciliği"ni izleyen THKO ve THKP-C ile Maoizmin açtığı kanalda politik varoluş kazanan TKP (M-L), Türkiye devrimci hareketinin ilk döneminin politik örgütleriydi. Bu üç örgüt de işçilere önsel ontolojik imtiyazlar tanımıyor ve şiddet politikası yürütüyordu. İşçiler, onlara

---

[25] "Özgürlük Dünyası'nın Marksizm Anlayışını Nasıl Bilirdiniz?", **a.g.e.**, s. 66.

göre devrimde "temel güç" değildi. "Uygarlık" merkezleri "kır"dan kuşatılacaktı. Bu anlayış reformistlerinkinin tam tersiydi. Onlar ya şiddet politikasına hiç başvurmayacaklarını ya da sadece "devrim anında" silaha sarılacaklarını söylüyorlardı. O dönemde, işçilerin "temel güç" veya "temel güç"lerden biri olduğunu söyleyenlerin tamamı reformistti.

Teoride Doğrultu yazarı, bu durumu temel bir sorun olarak ele alıyor.[26] Ona göre, 71 devrimciliği, "proletaryanın tarihsel rolü"nü tartışmaya açtığı için Türkiye solunda bir gerilemeyi ifade ediyor olsa gerek. Zira, Türkiye'deki sosyalistler arasında daha önce böyle bir "sorun" söz konusu değildi. *Teoride Doğrultu* yazarı, bu konudaki değerlendirmeleriyle, reformistlerin 71 devrimcilerinin anlayışlarına dönük tipik eleştirilerini benimsediğini, bu konuda onların anlayışlarına tabi olduğunu belirtmiş oluyor.

Öyleyse, Türkiye devrimci hareketinin kurucu önderlerinden "71'in devrimci yıldızları"[27] diye bahsetmenin anlamı ne? Devrimci hareketin ikinci gelişme döneminde de (1974-80), bu kopuş önderleri şahsında ideolojik olarak savunuluyordu.[28] Günümüzde bu tutum olabildiğince yaygınlaşmış durumda. 71'in politik hattını sürdürme konusunda herhangi bir kaygıya sahip olmayan birçok politik çevre, 71 devrimciliğinin önderlerini gönül ferahlığıyla bayraklaştırıyor.

Göğün enginliğine terk edilen "yıldızların" kamuoyu denen alana vuran şavkından faydalanmak mıdır asıl mesele? Yoksa onların açtığı yoldan ilerlemek mi?..

---

[26] *"... [P]roletaryanın tarihsel rolünün devrimci harekette tartışılır olduğu koşullar altında, ... hareketin kuruluş aşamasında proletaryanın ezilenlerden farkını, 'ilişkiyi değil de çelişkiyi' ön plana çıkartmak doğruydu. Örneğin o zamanlar ÖD [Özgürlük Dünyası] geleneğine Türkiye'nin yarı feodal olmadığını, böyle bir tespitin işçi sınıfının devrimdeki rolünün kavranışını zaafa uğratacağını anlatmak için az çaba harcanmamıştır..."* (**A.g.e.**, s. 66)

[27] Alp Altınörs, **a.g.e.**, s. 257.

[28] 71'le beraber devletin şiddet tekeli kırılmıştı. '74 sonrasının devrimci örgütleri bu ortamı hazır buldular. Geniş bir sempatizan kitlesini de... Genel olarak dönemin devrimci örgütleri, 71 devrimciliğinin politik hattını izlememe konusunda zımni bir kabulle hareket ediyorlardı. Oldukça geniş kitleleri harekete geçirebilen bu örgütlerin ne kadar zayıf devrimci niteliklere sahip olduğu 12 Eylül'de bütün çıplaklığıyla görülecekti. Devrimci hareket 12 Mart'a neredeyse bütün gücüyle karşı durmuştu. 12 Eylül'deyse, örgütlü olarak pek bir şey yapılmadı denebilir...

Ezilenler: Mao'dan bugüne...

Özgürlük Dünyası yazarı Kadir Yalçın, ezilenler terimini savunmanın tarihsel-politik karşılığı konusunda *Teoride Doğrultu*'yu uyarıyor: *"'Ezilenler' kavramını hareket noktası edinenler, şimdi de... Mao'dan farklı bir yaklaşıma sahip değiller."*

Yazar şu konuda haklı: Marksistler için ezilenler teriminin kategorik savunusu, Mao'yu görmeden eksik kalmaya mahkumdur. Ama görüldüğü gibi, Marksizm alanındaki bir özne bu terimi bu tarihi reddederek de kullanabilir. Ezilenler terimi, devlet-ezilenler karşıtlığı temelinde savunulabileceği gibi, liberal bir edinimin konusu da olabilir. Marksizmin tarihsel devrimci diyalektiğini ve 71 devrimciliğini savunmak, devrimci tarzdaki (Marksist) edinim için teorik bakımdan zorunludur.

Ezilenler ile, Marksizmin proletaryanın ideolojisi ve/veya bilimi olmadığı ifade edilmiş olmaktadır. Bu terimi savunmak, bilim ve politika arasında kurulmaya çalışılan ilişkiye karşı çıkmayı, epistemoloji-ontoloji ayrımını tanımayı gerektirir.

Teoride Doğrultu yazarları, bu konudaki "tutarsızlıklarını" kabul ediyorlar. Sosyalizmin "yeni dönem"ine uygun bir politik hatta sahip olduklarını iddia ederlerken, aynı zamanda, açık yüreklilikle, savundukları programın "eski dönem"e ait olduğunu da belirtiyorlar.[29] Bir yanda, odağında proletarya duran bir program var,[30] diğer yanda politika alanının sorunlarına o alanda kalarak cevap üretmeye çalıştığını belirten bir örgüt...[31]

Demek ki, *Teoride Doğrultu*'ya göre, politik olarak ezilenler terimini savunmak gerekiyor. Bu konuda "tarihin dilini çözmeyi" başardıklarını yazıyorlar.[32] Onlara göre de, *"işçicilik ve en hasından su katılmamış toplumsal devrimcilik, bir iktidarsızlık durumudur."*[33] Marksizmin 20. yüzyılda kendisine doktriner olmayan, kitabi olmayan yollar bularak

---

[29] *"... [P]rogram, değişimin en az yaşandığı alandır. Öncellerinin düzeyini aşamamıştır. Programın eski, '90 öncesi döneme ait olduğunun belirlenmesinde de bir mahzur yoktur."* ("Yapısal Krize Doğmak", **Teoride Doğrultu**, Sayı: 30, Nisan-Mayıs 2008, s. 102)

[30] "Özgürlük Dünyası'nın Marksizm Anlayışını Nasıl Bilirdiniz?", **a.g.e.**, s. 63.

[31] **A.g.e.**, s. 65.

[32] "Ezilenler ve İktidara Yürüyen Marksizm", **a.g.e.**, s. 10.

[33] **A.g.e.**, s. 16.

geliştiğini[34] ve doktrinerlerin, "proletaryanın tarihsel toplumsal rolü"nü savunarak bu yöndeki çabaların karşısına çıktığını belirtiyorlar.[35]

Öyleyse, proletaryanın tarihsel özne olduğu, "eski dönem"in programına ait bu argüman, niçin bu kadar yüksek sesle savunuluyor? "İleri" pratik, "geri" programın basıncıyla geriliyor mu?

Teoride Doğrultu'nun tutarsız bütünlüğünde görülenin, bundan ziyade, programatik karşılıkları oluşturulamayan politik hattın devrimci temelde güvenceye alınamaması olduğu söylenebilir. *Teoride Doğrultu*'nun yaşadığı açmaz, esas olarak, (sosyalist) Aydınlanmacılığı zorunlu bir temel olarak görmekten kaynaklanıyor. Marksizmin tarihsel politik diyalektiğinin Türkiye'deki özgülleşmiş karşılığı olan İbrahim Kaypakkaya'nın eserini Aydınlanmacı saiklerle reddedenlerin, bu soruna devrimci bir hal çaresi bulmaları hiç de kolay değildir.

Son söz: Ontolojik düalizm veya özne düalizmi

Bu değerlendirmelerin ardından yazının başında değinilen tartışmaya geri dönebiliriz...

Proletaryanın "Tanrı" (tarihsel özne) olduğunu savunan Marksist olma iddiasındaki politik kesimler, ona şirk koşmak durumunda kalıyorlar. Çifte ontolojiye başvurmak, politik iddiaları gereği, zorunlu oluyor. Ontolojik alanın tamamını "Tanrı-özne"ye bırakamıyor, kendilerine (politik özne) de alan açıyorlar. Türkiye'deki devrimci hareketin tamamı bu özne düalizminde ortaklaşıyor.

Yaygın anlayışın savunucuları, tarihsel öznenin öznelik bilincine kendiliğinden ulaşamayacağını kabul ediyorlar. Buna göre, onun misyonunu bilince çıkarabilmesi için başka bir öznenin müdahalesi gerekir. Yani, proletarya ile onun temsilcisi arasında bir uyum ve tamamlama ilişkisi vardır. Bu yaklaşım şöyle karikatürize edilebilir: Bir faniler topluluğu ortaya çıkar. Tanrı adına, onun bilincini taşıyarak hareket ettiğini söyler ve Tanrı'yı kendi emelleri doğrultusunda harekete geçirebilmek için ona bilinç taşır!..

---

[34] **A.g.e.**, s. 10.

[35] "Özgürlük Dünyası'nın Marksizm Anlayışını Nasıl Bilirdiniz?", **a.g.e.**, s. 64.

Teoride Doğrultu yazarlarının bu anlayışa itirazı olsa gerek. "Leninist" Lukacsçılıklarının onları "panteizm"e yakınlaştırdığı görülüyor. Onlar hem temsil düşüncesiyle birlikte bu tamamlama ilişkisine dair argümanları savunuyorlar, hem de Lukacs gibi düalite sorununu aşkınlıkla, özdeşlikle çözmeye meylediyorlar. *Teoride Doğrultu* yazarlarının bu konudaki teorik kurguları ya politik özneye yer bırakmıyor ya da proletarya ile partinin misyonlarını ortaklaştırıyor. Son dönemlerdeki yazılarına bakılırsa, ikisi de öncülük misyonuna sahip, ikisi de tarihe yön veriyor.[36] *Teoride Doğrultu*'da, bu konuda bir ardışıklıktan da söz edilmiyor... Bundan, onların proletarya ile politik özneyi –Lukacs'ın "özdeş özne-nesne olarak proletarya"sına uygun şekilde– özdeş saydıklarını mı anlamamız gerekiyor?..

Tarihsel öznenin varlığı politikaya alan bırakmaz. Ya tarihsel özne vardır ya da politik özne... İlk yaklaşımın savunucuları, "tarihsel özne"nin özne olmadığını fiilen kabul ederek politikaya alan açıyorlar. "Tarihsel özne" nesneleştiriliyor. Açık ki, bu yaklaşımla mevcut düaliteyi aşabilmek mümkün değil. İkinci yaklaşımda ise, bu olanak mevcut. Politik kaygılarından arınan bir özne, bu sorunu felsefi ideolojinin "göksel" dünyasına terk edebilir. Politik özne reddedilecekse, neden olmasın?

Özne düalizmini savunanların "şirkten" kurtulmasının tek yolu politikayı reddetmektir. Şüphesiz Marksizmin ihtiyacı bu olamaz. Bütünsel Marksizme giden yol böyle açılamaz. Marksistler, faniler arasında Tanrı aramaktan vazgeçmelidirler.

---

[36] "Ekim Devrimi ve Devrim-cilik", **a.g.e.**, s. 51, 56.

Theoretical Practice 7-8, 1973
Sayfa 56-72
Dijital Yeni Baskı
Mayıs 2002

Özeleştiri: 'Theoretical Practice'ten Gelen Sorulara Bir Yanıt

Etienne Balibar
Çeviri: Deniz Cumhur Başaraner

1965 tarihli metnime gösterdiğiniz ilgi ve mektubunuz için size teşekkür etmeme izin verin. Metindeki bazı zayıflık ve çelişkileri bu kadar kuvvetli şekilde vurguladığınız için özellikle minnettarım. Bu, isteyebileceğim ve deneyimlerin gösterdiği kadarıyla elde edilmesi kesinlikle kolay olmayan büyük bir yardımdır. Ana noktalar üzerinden sizi yanıtlamaya çalışacağım, ancak bunu, birkaç noktada kesinlikle kafası karışık veya hatalı olan metnimi 'savunmak' adına değil, tam da bu hatalar son derece öğretici olduğu için yapacağım.

I. Fetişizm Teorisi Üzerine

'Fetişizm' ve 'ekonominin son kertedeki belirleyiciliği' ile ilgili formülasyonlarıma (Kapital'i Okumak içindeki metnimde Bölüm 1, Kısım 3) dair eleştirilerinize genel olarak katılıyorum. Bir temel noktada sizinkilere karşıt sonuçlar çıkarmama rağmen, bu pasaj, şüphesiz kötü bir pasajdır.

Bu hususları açıklığa kavuşturmak için, sorunun üç yönü dikkatle ayrıştırılmalıdır:

- Ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken bu iki tema hakkında Marx ne düşünmüştür?

- Kapital'i Okumak'taki pasajımda ne yapmaya çalışıyordum?

- Son olarak, tarihsel materyalizm sorunsalının şu anki halinde, bu temalar ve temaların sorduğu sorular hakkında ne düşünmeliyiz?

Fetişizm sorusu üzerine birkaç hususa değinelim.

Aslında, Kapital'i Okumak'taki metnimde, fetişizm sorusunun yardımcı bir rolü vardır: Marx'ın formülasyonlarını basitçe, 'son kertede belirleme'nin yapısal karakteristiklerine ulaşmamı sağlayan işaretler olarak kullanmak istedim. Dolayısıyla, bundan sonra gelen noktanın incelenmesine, zorunlu olarak bir fetişizm teorisi ile devam edilebileceğini kesinlikle düşünmedim. Kapital'in tam da 'metaların fetişizmi' ile ilgili bölümünde, Marx'ın farklı gerçek veya yalnızca olası üretim tarzlarındaki toplumsal ilişkilerin tecellisine ait karşılaştırmalı bir tablo oluşturmak için yol alması gerçeğinden faydalandım. 'Fetişizm' fenomenini 'son kertede belirleme'nin mekanizmine dahil etmeyi amaçlamadım.

Düşünüldüğünde, burada, bu tür bir ampirik pozisyondan memnun olmamakta sonuna kadar haklısınız, ancak, bu yakınlık tam olarak Marx'ın kendisindeki rastlantının sonucu değildir. Marx'tan sonra diyalektikle ilgili incelemeler tarihinde fetişizm sorusunun tamamının oynadığı kayda değer rolün bir sonucu da değildir. Bir tipoloji türü olarak diğer mümkün olanlarla karşılaştırıldığında, bir tarihsel yapı olarak kapitalist üretim tarzının karakterizasyonu ile eşzamanlı olarak bir arada olması tesadüf değildir. Öncelikle bunun nedeni, 'meta biçimi' ('meta kategorileri') ile ilişkileri içinde 'ekonomik' tanımlama açısından gerekli olmasıdır: Örn. ekonominin 'temsilinin' ekonominin kendisi, onun gerçek işlevi ve bu yüzden kavramsal tanımlaması için gerekli olduğu derecede.

Bu nedenle 'fetişizm' teorisi (ve Kapital'in birinci cildi Bölüm I'deki tüm teori) gerçekten de temel bir sorunun göstergesidir ve bu sorun ancak kapitalist üretim ilişkilerinin yeniden üretiminin farklı yönleri açısından daha ileri tarihsel çalışmalar yaptığımızda aydınlanacaktır. (Bunun nedeni meta biçiminin, emek ürünlerinin dolaşımının, ve hukuki ve ideolojik 'üstyapıların' işlevinin düzeyinde gerçekleştirilmiş olmasıdır.)

Yalnızca, bir teori olarak (bu özellik üzerinde ısrarcıyım), tamamen idealisttir. Bu önemli ancak belirleyici noktada, idealizmden kopuş gerçekleşmemiştir. Aslında idealizmin biçiminde bir değişiklik olmuştur. Bu, her bilimsel teori için bir vaka olacak şekilde, gerçekten de 'kritik' olan ve tarihsel materyalizmin kurulma sürecinde vazgeçilmez bir rol oynamış olan, ancak ideolojik olmaktan kurtulamamış ve o sebeple de bize bu sürecin diyalektik, yani çelişkili, eşitsiz ve kesintisiz karakterini gösteren bir biçimin keşfidir.

Neden tamamen idealist? Çünkü ideolojinin materyalist teorisini engellemektedir. Teorinin ideolojik etkinin açıklaması için gerekli olduğu yerde, bu materyalist teori için bir engeldir. Artık farkına varmaya başladığımız gibi, bir ideolojik etki (yani bir ima/yanılsamanın, toplumsal pratikte tanıma/tanımamanın etkisi), yalnızca bir pozitif nedenle, tarihsel olarak sınıf mücadelesinde oluşan ideolojik toplumsal ilişkilerin varlığı ve işlevi ile açıklanabilir. 'Son kertede' üretim ilişkileri tarafından belirlenmelerine rağmen, özgül toplumsal ilişkiler, üretim ilişkilerinden gerçekten farklıdır. Gerçekten farklı, özel ideolojik aygıtlar vb.[1] bağlamında özgül pratiklerde gerçekleştirilmiş, materyalize edilmiş anlamına gelmektedir. Elbette bu tür bir teorik temsil, doğrulamasını pratikte, proletaryanın varlığını keşfettiği sınıf mücadelesi pratiğinde, ideolojik toplumsal ilişkilerin zorunluluğunda ve bunları dönüştürme zorunluluğu ve yöntemlerinde bulur. Ayrıca, bu tür bir temsil, Kapital'de çok fazla olmasa da belli politik mücadele konjonktürlerinin bir işlevi olarak önceden Marx'ta özetlenmiştir (Komünist Manifesto'nun üçüncü bölümü). Ancak Mao Zedung veya onun dönemine kadar ('kültür devrimi'nin pratik temeli üzerinde) genel bir form almaya başlamamıştır.

Fetişizm 'teorisi' tamamen farklı bir karaktere sahiptir:

- Bir yandan tanımama/tanımayı, metaların dolaşımının bir 'yapısal etkisi' (veya 'biçimsel etkisi'), metayla ilgili olarak değişim yapısında bireyler tarafından kaplanan yerin bir (öznel) etkisi haline getirir.

- Diğer yandan metanın kendisini, bu tanımamanın 'nesne'si (değerin 'töz'ü toplumsal emek olduğu sürece), kendi biçimini 'otomatik geliştirme'nin sonucu olarak, kendi tanımamasının kaynağı veya öznesi haline getirir. Bu, yolun

---

[1] Bu hususta bkz. Louis Althusser: Lenin ve Felsefe ve Diğer Makaleler içinde 'İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları', Haziran 1970. NLB, Londra 1971, s. 121-73.

doğrudan sonucudur. Bölüm Bir boyunca Marx, bir özne olarak gösterilen metanın soyut (evrensel) ve aynı anda somut biçimini ('herhangi bir' emek ürününün 'herhangi bir' günlük değişimdeki anlık mevcudiyeti) 'mantıksal olarak' geliştirmiştir.

Böylece bu, aşağıdaki 'kritik' farkla birlikte klasik felsefede bulunabilecek diğerlerine kıyasla öznenin doğuşudur: Bir 'yabancılaşmış' özne olarak bir öznenin doğuşu (tanımama olarak bilmenin doğuşu veya teorisi).

İşte bu nedenle, Marx tarafından Hegelyan-Feuerbachçı bir sorunsal belirlendikten sonra bu teorinin, yapısalcı veya formalist bir sorunsal içinde hevesle benimsenmesi ve geliştirilmesi olası olmuştur (Godelier, Cahiers pour l'Analyse editörleri vb.'de olduğu gibi). 'Yapısalcılık', Althusser'in tam da kusursuz bir şekilde 'Feuerbach'taki Hegel' diye tanımladığı bu Hegel-Feuerbach kombinasyonunun katı teorik eşitliği olduğu, tarihsel materyalizmin oluşturulduğu dönemde - 1844-1846- Marx tarafından incelendiği için ve bu yüzden Marx bu felsefi kombinasyonu terk edemediği için, 'Hegelcilik' süreç demektir, bir öznenin tecellisinin süreci, bu durumda ise öz ile nitelik arasındaki 'gerçek' ilişkinin 'tersine çevrildiği' -Feuerbach'ın algısına göre- yabancılaşmış bir özne. Bu yüzden, toplumsal ilişkiler sisteminde bir yer tutmak, yeni bir bakış açısı, bir temsil, bu sisteme ait bir bilinç meydana getiriyorsa ve yalnızca kendi kendini açıklıyorsa, (yapısal) yer sorusu ile (insan) özne sorusu eşdeğer olduğundan yapısalcılık eninde sonunda hümanizme varır.

Sonuç olarak metaların fetişizmi teorisi, meta dolaşımının işaret ettiği özel ideolojik etkilerin bilimsel açıklamasını önlemekle kalmaz, bunların devrimci dönüşümünü düşünmemizi de engeller: Toplumsal ilişkilerin 'şeffaflığı'nın, 'meta kategorileri'nin, yani metanın baskısının otomatik bir (hemen ardından olmasa bile herhangi bir şekilde açıklaması kolay olmayan) etkisiymiş gibi görünmesine neden olur. Bu, genel bir ideoloji teorisidir, genel bir ideolojinin tarihsel olarak geçici rolü teorisidir. Buna inanacak olursak, günün birinde sınıf ideolojileri artık mevcut olmayacağı gibi, artık meta mevcut olmadığı için tamamen ideoloji de yok olacaktır. Yabancılaşma, ardından yabancılaşmanın baskısı.

'Meta biçimi'nin yapısını, sistematik olarak değişen üretim tarzlarının daha genel yapısının yerine koyarak, yani meta dolaşımındaki 'mekan'ı, 'bütün'e ait ve bu bütünle ilişkili yapıdaki mekanla değiştirerek ve bunun sonucunda

'fetişizm'in uygulama noktasının değişmesine izin verme olasılığını devreye sokarak bu ideolojik çevrenin esasen terk edilebileceğini düşünmüyorum. Bunun için anlaşılmaz (ve esasen kullanışsız) olarak kalan ise, ideolojik ilişkilerin maddi dönüşümünün toplumsal pratiği (özgül devrimci pratik olarak) ve böylece bu ilişkilerin farklı gerçekliğidir. Yanılsamanın etkisi, kendisini bir özne olarak oluşturan 'bütün' içindeki yere ait bireyin etkisiyse, yanılsamayı kaldırmak yalnızca öznel, bireysel bir sorundur, ancak tersine bütünün yapısı tarafından toplumsal olarak koşullandırılmıştır ve benzer yerleri işgal eden milyonlarca birey için 'milyonlarca kez' tekrarlanmaktadır, yalnızca farklı bir yerin veya tek bir yerde bilince ulaşmanın etkisidir.

Başka bir deyişle, fetişizm teorisi kesinlikle öznenin ideolojik bir kavram olduğunu gerçekten ileri süremez. (İlk önce hukuki ideoloji içinde incelenmiştir.) Aksine, 'özne' kavramını ideolojinin bilimsel konsepti haline getirmeye çalıştığı görülmektedir. Bu şematik önermelerin doğru olduğunu kabul edelim. Bu noktada da Althusser'in yukarıda alıntı yapılan metni incelenmelidir, o metinde de sorun, muhtemelen tamamen açık bir tarzda çözülmemiştir.

II. Son Kertede Belirleme

Şimdi 'son kertede belirleme' hususuna ve sorunuza dönüyorum. Kapital'i Okumak içindeki metnim hakkında, şematik olarak söylenebilir ki söz konusu bölümdeki doğrudan nesne fetişizm değil, 'belirleme'ydi. Ve ana fikir, tarihsel konjonktürün öznesi üzerine olan 'Çelişki ve Üstbelirlenim' makalesinde Althusser tarafından önceden açıklanan tartışmanın ele alınması ve genelleştirilmesidir. Bu makale, terminolojimin kaynağıdır: Belirleme, egemenlik, egemenliğin yer değiştirmesi. Bu referansta aklımızda tutmamız gereken bazı doğru şeyler var. Bu, bazı formülasyonlarının geçici karakterine rağmen Althusser'in metninin aşağıdakileri göstermesinden dolayıdır: Tarihin 'diyalektiği', (sevdiğiniz 'inkarlara' rağmen çizgisel ve sevdiğiniz 'materyalist ters çevirmelere' rağmen teleolojik, yani ön belirlenmiş) gelişmenin sahte diyalektiği değildir; 'sınıf mücadelesi'nin gerçek diyalektiğidir, çizgisel gelişme, ilerleme ve teleoloji formuna indirgenemeyecek olan maddi formlardır. Bu yüzden, sınıf mücadelesinin farklı görünüşlerinin diyalektiği, işçilerin hareketinin öğrettiği pratikte olduğu gibi, birliklerinin içinde gerçekten birbirlerinden ayrıdır (ve görünüşte ayrı değildir, bir 'öz' ve onun 'fenomeni' ya da 'fenomenleri' gibi). Ekonomik görünüş ('ekonomik' sınıf mücadelesi), bu görünüşlerden yal-

nızca biridir, tarihsel konjonktürlere göre eşit olmayan şekilde gelişmiş ve eşit olmayan şekilde belirleyici olmuştur ve hiçbir zaman devrimci etkilerin oluşturulmasını kendi başına sağlayamamıştır. Hiçbir şekilde reddedilmemesi aksine kabul edilmesi gerekir ki, tüm tarihsel dönemlerde, baskın üretim tarzı ve konjonktür ne olursa olsun sınıf mücadelesinin bütünü, halen kendi ekonomik maddi koşulları tarafından belirlenmektedir. Toplumsal sınıfların kendileri ya da daha doğrusu yalnız sınıfların içinde olduğu (ki bu böyledir) sınıf mücadelesi için, maddi üretim sürecinin ve maddi üretim koşullarının yeniden üretiminin varsayımları ve sonuçları dışında bir tarihsel gerçeklik söz konusu değildir. Bu yüzden tanımlama ve çalışma açısından, her tarihsel dönem için, sınıf mücadelelerinin ('ekonomik', 'politik' ve 'ideolojik') gerçekten farklı her bir görünüşünün kendi maddi koşullarına bağlı olduğu özgül yol kesinlikle tarihsel materyalizmin nesnesidir.

Dikkatle okunması için, Althusser'in bu metninin (ve bunu tamamlayan bir sonraki 'Materyalist Diyalektik Üzerine') rolü açısından ısrarcıyım, buradan ana (kesinlikle doğru olan) tez çıkarılabilir: Tek gerçek tarihsel diyalektik, her bir somut 'toplumsal formasyon'un dönüşüm sürecidir (farklı toplumsal formasyonların gerçek karşılıklı bağlılığı anlamında); başka bir deyişle 'toplumsal formasyonlar', içinde genel, soyut bir diyalektiğin 'gerçekleştirildiği' 'somut' bölge (veya ortam) değildir (örneğin genel olarak kapitalizmden genel olarak sosyalizme geçiş veya kapitalizmin 'gelişimi' içinde genel olarak bir aşamadan diğerine geçiş), gerçekte dönüştürülen tek gerçek nesnedirler, bunun sebebi ise sınıf mücadeleleri tarihini gerçekten yalnızca toplumsal formasyonların içermesidir. Bu nokta belirleyicidir. Lenin'in metinleri ve pratiğinin analizi temelinde Althusser'in bu yönde ilerlemesinin bir rastlantı olmadığını da eklemek isterim, bunun nedeni Lenin'in, bu noktada Marx'tan daha açık olmasının yanı sıra, Marx'ın belli formülasyonlarında doğru ve zaman geçtikçe daha da bilinçli düzeltmeler yapmasıdır. Kendi sıramızda tarihsel materyalizm teorisinin bütününü bu temel üzerinden ele almalı, geliştirmeli ve belki de düzeltmeliyiz. Buraya döneceğim.

Metnime dönecek olursak, Althusser'in fikrini 'genelleştirme' çabamda, onun uygulama noktasını dikkatsiz bir biçimde değiştirdim, tarihsel 'konjonktür' ile uğraşırken kullandığını, üretim tarzlarının karşılaştırılmasına uyguladım. Tarzların (hatta üretim tarzlarının türleri) karşılaştırmalı ana-

lizi (hatta bir teori) prensibini, 'baskın'ın çeşitlemesini ve yer değiştirmesini uyguladım. Bu yer değiştirmenin ciddi sonuçları oldu: Sonradan Althusser tarafından ortaya konan 'topografik' konseptlerin ('karmaşık' toplumsal 'bütün'ün kertelerinin topografyası) her kullanılışında görülen bir anlam bulanıklığı katmanın yanı sıra, bu topografyanın analiz etmeyi olanaklı kılması gerektiği diyalektiğe sahip nesneyi yeniden dönüştürmektedir. Toplumsal formasyonların yerine, bu, artık (ve yeniden) yalnızca üretim tarzlarına ait, yani sosyal formasyonların pratikte yalnızca belirli ve somut 'gerçekleşmeler' olarak belireceği hala 'soyut' bir genelliğe ait bir sorudur.

'Genel Bir Üretim Tarzları Teorisi' Var mıdır?

Öncelikle, aslında fikir, üretim tarzları teorisinin kendisinin, yalnızca genel olarak üretim tarzının ve onun olası 'varyasyonları'nın bir teorisi olabilecek bir üretim tarzlarının genel teorisinden geldiğini ortaya koymaktadır: Kısaca, tipolojistik veya yapısalcı ancak tutarlı bir teori. Doğal olarak, bu 'teori' fikri (teorinin bu cezbediciliği), en güçlü algılanışı açısından anlaşılmalıdır, yani gerçek tarihin gerçek açıklamalarını sağlayan bir teori algısı (pozitivist bir konuma dönüştürmemek için). Bu tür bir perspektifle, 'öğeler'in rolünün varyasyonunun (çeşitli kombinasyon), kendi başına tarihsel etkileri açıklayabildiği anlaşılmalıdır. Şüphesiz bu, son derece yetersiz olan 'yapısal nedensellik' ifadesinin ana belirsizliklerinden biridir. Badiou tarafından yazılan başvurduğunuz makale ('Le (Recommencement du Materialisme Dialectique,' Critique. Mayıs 1967), bir dizi entelektüel kafa karışıklığı veya kaymadan kaçınmaktadır, bunun nedeni, bu tür bir formalist teorinin formalizasyon yeteneğine sahip olduğunu doğru şekilde düşünerek, bu eğilimi gittiği yere kadar sürekli bir şekilde takip etmesidir. En azından bu sıra dışı deneme, tarihsel materyalizmin nasıl tamamen idealist olan 'tarihsel diziler teorisi'ne dönüştürülebileceğini (ve bunun kesinlikle yapılmaması gerektiğini) gösterme avantajına sahiptir.[2] Ancak, Poulantzas gibi 'somut' tarihsel örnekleri tartışan diğerlerinde (kendimden bahsetmiyorum) aynı şey daha az görünür olmasına rağmen mevcuttur. Daima prensip aynıdır: Toplumsal formasyonların 'topografik' tariflerini

---

[2] Burada, Badiou'nun çalışmasında yalnızca bu özel noktayı hedeflediğimi ve kesinlikle tüm yönlerini kastetmediğimi belirtmeliyim. Hiçbirimiz, özellikle bu dönemde, kusursuzca 'tutarlı' olmayı başaramadık.

gerçek tarihsel etkinlikle birlikte vermek. Örneğin, kapitalist devletin işlevini ve onun üretim ilişkilerinin yeniden üretilmesindeki rolünü mesela 'görece özerkliği' ile açıklamak için ya da 'bir üretim tarzından diğerine geçiş' şeklinde toplumsal formasyonun dönüşümünü bunları karşılaştırmaya (farklı şekilde tanımlamaya) hizmet eden kertelerin ilişkileri içinde 'yer değiştirme' veya çeşitlilik ile açıklamak için. Ve hatta eğer bu bile yeterli değilse, yalnızca toplumsal formasyonları çeşitli üretim tarzlarının 'hakimiyetindeki karmaşık bütünler' şeklinde düşünerek, 'daha yüksek bir düzenin' –üretim tarzlarının kendisinin– öğeleriyle bu işlemi tekrarlamak için. Kısaca, uygun şekilde ele alınan yapısal farklılık fikri, sırf bu nedenle tarihsel ayırım kökeni gibi işlev görmek zorunda kalmıştır: Bence söz konusu 'teori'nin idealizmini yeterince iyi gösteren bir formül.

Analoji fikrinin bu bölümdeki görünüşünü vurgulamak ve eleştirmekte tamamen haklısınız. Tarihsel materyalizmin bakış açısından bu fikrin kafası karışıktır. Tarihsel materyalizm içinde bu fikir kullanışsızdır: Tarihsel materyalizm, baskın üretim tarzının dönüşümüne rağmen görece sürekli toplumsal formlarla –örn. Roma hukuku, para, devlet aygıtıyla ilgili çeşitli görüşler vb.– karşı karşıya gelemez ve sonradan bu tür bir sürekliliği, tam da içinde üretim tarzının değiştiği benzersiz tarihsel sürecin özellikleri ile açıklamayı deneyecektir. Teolojik veya yapısalcı bir bakış açısı için, aksine, bu kusursuz şekilde mantıksaldır veya en azından kesin bir formülasyon elde etmek ümit edilebilir. Bu açıdan, metnimde görülen analoji fikri, yalnızca 'fetişizm'in yeri ve doğasıyla karşı karşıya olmakla kalmaz, aynı zamanda bir bütün olarak üretim tarzlarının yapısıyla da karşı karşıyadır (Bkz. kapitalist üretim tarzındaki artı ürüne el koyma biçimleri ile 'Asyatik' denilen üretim tarzındakilerin oldukça riskli olan karşılaştırması, aynı anda Fransız Marksizmi çılgınlığı).

Gerçek Nesne ile Onun Analizinin Formal Konseptlerini Karıştırmayın

Ancak daha temel ve ciddi olan bir husus var: Böyle bir bakış açısıyla, metnimin bu kısmının başlangıcında kabul edilenlerin aksine, tam toplumsal formasyondaki 'kerteler'in adlandırması, tarihsel analizin esasen değişmez öğelerini yeniden tanımlama eğiliminde değildir. Daha açık şekilde ifade edersek, bunun anlamı, tarihsel dönüşüm süreçleri (ve böylece tarihsel tanımları) daha önceden var olan bir 'ekonomik' fenomen özü ve ayrıca 'politik' ve 'ideolojik' fenomen özlerinin bulunmasıdır. Başka bir deyişle, sınıf mücadelesi-

nin eylemi tarafından belirlenme sürecinin önceden var olması, onun kendisinin tüm tarihsel yapı üzerinde belirleyiciliğe sahip olması. Yani bir tarihsel nedenselliği ve kesin etkilerini açıklama yeteneğine sahip yeterli düzeydeki bir genellik için, feodal üretim tarzı ve kapitalist üretim tarzı ve aslında herhangi bir üretim tarzı için 'ekonomik' aynı anlama sahiptir. Kısaca bu, tam da Marx'ın 'metafizik' olarak ifade ettiği burjuva ekonomi politiği ve tarihinin ideolojik varsayımlarına geri dönüştür. Hiç kuşku yok ki, Marx'ın eleştirisinin herhangi bir 'tarihselci' yorumundan kaçınmak ve bu bağlamda Lenin'in ifadesiyle 'çubuğu tersine bükmek' için, çalışmamızda konumuz vasıtasıyla bu cezbedicilikle ilgili uyarılar yapılmıştır. Ama çubuk rasgele bükülemez veya büküldüğü alan yalnızca bir düzlem değildir. Elbette bu nüksetme, bir tesadüf değildir, bu ve diğer analojik biçimlerde ifade ettiğimi düşünüyorum, bu nüksetme gerçek bir zorluğun göstergesidir. Buna döneceğim.

Nihayetinde, tüm bunların sonucunda görülmektedir ki; buradaki söz konusu bölüm, önceki iki bölümün ('Üretim Tarzı: Üretme Biçimi' ve 'Formlar Sisteminin Öğeleri') ve ilerideki Bölüm İki'nin ('Yapının Öğeleri ve bunların Tarihi') tezleri ile kısmen çelişmektedir. Ya da hiç olmazsa, yorumlarını, tek muhtemel olan olmayan ve kesinlikle yanlış olan tarafa yönlendirmelerine yardımcı olur. Biraz önce de hatırlattığım gibi kendi metnim, uğraştığı 'genel konseptler'in, 'tarihin atomları' üzerinden değişen kombinasyonların inşa edildiği verili öğeler olmadığını ancak yalnızca toplumsal formların farklı analizine ait 'uygun' kategoriler olduğunu öne sürmektedir. Bu konseptler yalnızca, Marx'ın belirli kesin teorik analizleri üzerine çalışmalardaki 'tarihsel materyalizm'in genel sorunsalını (teori değil sorunsal diyorum) gösterir ve bir anlamda biçimsel olarak yönlendirir. İçeriklerini tahmin edemez. Mantıken bunun sonucunda en fazla şunları öne sürebilirim: Üretim tarzını tam anlamıyla karakterize eden kombinasyonun (belirli 'üretim ilişkileri' ve 'üretici güçler'in bir kombinasyonu) biçimi (toplumsal) değiştiğinde, bir 'ekonomik', 'politik' veya 'ideolojik' kertenin tarihsel olarak bir arada olduğu koşullar, yani belirli bir biçimde 'ekonomik', 'politik' ve 'ideolojik' sınıf mücadelelerinin kendileri birleşik olan etkilerinin oluştuğu ve meydana geldiği koşullar da zorunlu olarak belirlenmiş bir tarzda değişir. Bu yüzden, tüm ekonomizmin tersine, soyut bir düzeyde de olsa Marx'taki üretim tarzı, gerçekten de alt ve üstyapıdan türetilen belirlemelerin karmaşık bir birliğine işaret etmektedir. Ancak hiçbir şekilde bu kurulma tarzını, işlevini yerine getirme sü-

recini ve ele alınan toplumsal ilişkilerin tarihsel eğilimlerini, ve sadece formal karakteristikleri içinde bu kombinasyonun sunumundan, yani farklı olası formlar arasındaki bir karşılaştırma temelinde sınıf mücadelesinin farklı görünüşlerinin kombinasyonuna ait kuralları ortaya çıkaramayız. Bu yüzden, 'olası' tarihsel üretim tarzları icat etmek imkansızdır.

Bu noktadaki (kendi kendime yaptığım) teorik kaymadan neyin sorumlu olduğu sorusuna, bunun, özellikle 'kombinasyon' (Verbindung) teriminin burada alındığı iki tamamen farklı düzeydeki iki farklı anlamdan kaynaklandığı yanıtı verilebilir.

Birinci anlamda, belirlenmiş bir üretim tarzını analiz ederken tarihsel materyalizmin nesnesi, öncelikle üretimin toplumsal 'faktörleri'nin belirli bir kombinasyonunu (daha iyi bir ifadeyle, kombinasyonun sürecini) tanımlamak ve açıklamaktır, bu kombinasyon, üretim ilişkilerinin kendisinin etkisi altında ve (toplumsal) form içinde, verili bir temelde bu kombinasyonun daima oluşturulduğu – benim bu seferde yaptığımdan daha iyi şekilde – belirtildiği sürece, 'üretim ilişkileri ile üretici güçlerin kombinasyonu' olarak tanımlanabilir. Başka bir deyişle, 'üretici güçler', indirgenemeyecekleri üretim ilişkilerinden ayrılmaları gerekmesine rağmen yine de belirlen(me)miş üretim ilişkileriyle olan kendi kombinasyonunun etkisi altında bu tür bir hariç konumda (doğanın maddi dönüşüm ve el koyma sistemi olarak) mevcut olur.[3] Bu, soyut olarak ve kısaca, özellikle Cilt Bir'de Kapital'in nesnesidir.

Ancak bu birincinin yanı sıra ikinci bir tamamen farklı anlam vardır: Bu fikir, farklı durumlarda, farklı yönlerin bir kombinasyonu vasıtasıyla (Marx'ın 'birçok belirlemenin bir sentezi' dediği gibi), üretim tarzının kendisiyle karşı karşıya olduğu kadar sonradan somut toplumsal formasyonlarla karşı karşıya olacak şekilde tarihsel materyalizm teorisinin ilerlediği fikridir. Açık konuşmak gerekirse bu son formülasyon, eğer doğruysa, yalnızca geçici olabilir, çünkü kesinlikle teorinin bu formal karakteristiği, bize bilgiyi verdiği maddi nesnenin karakteristiklerinden bağımsız olamaz. Yine de, kelimeler üzerinde oynamaksızın ya da daha doğ-

---

[3] Üretici güçler ve üretim ilişkilerinin kombinasyonunun içinde Üretim İlişkilerinin önceliği şeklindeki bu materyalist tezi aşağıdaki makalemde daha açık hale getirmeye çalıştım: L'Economie. dir. A. Vanoli, coll. Les Sciences de 1'Action', CEPL Paris içinde 'Capitalisame et theorie des formations sociales'.

rusu gizlice tarihsel materyalizmden bir tür 'meta-tarihi'ne geçmeksizin, aşırı anlamlar birbirine karıştırılamaz. Burada da saygı duyulması gereken, 'sola doğru' ampirisizme veya 'sağa doğru' formalizme (biçimcilik) yan bakmaksızın, usturа ağzında duracak şekilde gerçek nesne ile konsept veya bilgi nesnesi arasındaki kesin ayrımdır.

III. 'Dönemselleştirme'nin İdeolojik Sorunsalı veya Bilimsel Sorunsalı

Ancak bunu söyleyerek, Marksizmin tarihindeki ve önceki karışıklıklar ile zorluklara ait esas nedene ulaşmamızı sağlayabilecek çok daha derin bazı hususlara değiniyorum. İleride karıştırılmış olarak görülebilecek iki anlamda, bir tarihsel 'dönemselleştirme birimi' ve 'öğelerin belirli bir kombinasyonu' şeklinde pratik olarak ayrı iki anlamda kullanıldığı biçimde 'üretim tarzı' konseptini vurgulamakta tamamen haklısınız. Şu dürüste söylenebilir ki metnin o bölümünün nesnesi, bilerek, iki anlamı kesin şekilde tanımlamak olmuştur.

Bu konum düzeltilmelidir. Ancak, bana göre hiç de önerdiğiniz nedenden dolayı değil: İfadenin iki düzeyi arasında mantıksızlıkla, kafa karışıklığıyla ilgili herhangi bir soru olduğu için değil. Bu kafa karışıklığı mevcutsa, bu, sadece bir etkidir. Bunun yanı sıra, tartışmanın yürüyüşü gerçekte aşağıdaki gibidir: Marx'ın 'üretim tarzı' konseptinin yapısının, belirli bir şekilde Marksist olmayan tarihsel 'dönemselleştirme' sorunsalını radikal bir şekilde nasıl gerçekten dönüştürdüğünü göstermek için. Marx, bu nedenle, formal ideolojik bir a priori'yi, çözümü tam olarak, toplumsal ilişkilere ait kesin sistemler anlamına gelen eğilimlerin, ve eşdeğer olacak şekilde toplumsal ilişkilerin geçiş veya dönüşümünün kesin süreçlerinin bilgisi olan bilimsel bir soruna dönüştürmüştür. Bu yüzden biri ideolojik ve diğeri Marksist ve bilimsel olmak üzere iki 'dönemselleştirme' kavramı veya daha doğrusu 'dönemselleştirme' kavramının iki kullanımı mevcuttur. Ancak bu, 'üretim tarzı'nın, tarihsel materyalizmin bir 'temel konsepti' olarak düşünüldüğü yöntemde mevcut olan temel hata değildir.

Sorunlar özellikle burada hassaslaşıyor: Tekrar doğru olanın gerisine düşmemek için büyük dikkat harcanmalıdır. Ve hepsinden önce, Marx'taki tarihsel materyalizmin bütün yapısına dayalı, gerçekten de teorik bir devrim olanın yeniden gerisine düşmemeye dikkat edilmelidir: Üretim tarzı konseptinin (sömürünün zorunlu formundaki maddi üretim

tarzı) ve bunun tarihsel eğilimlerinin, kapitalizmle karşı karşıya olan, tanımlaması.

Şematik olarak, aşağıdaki gibi ifade etmeme izin verin: Bir bütün olarak alındığında, metnim garip bir paradoks içermektedir. 'Üretici güçler' kavramının eleştirel incelemesine ayrılmış kısmı bir kenara bırakırsak, yalnızca dördüncü bölümde görülen amacın, evrimi 'olumsuzlamanın olumsuzlaması', 'nitel değişim' vb.'nin diline tercüme etsek dahi, 'geçiş'in (açıkça söylersek, toplumsal devrimin) evrimci yolla açıklanamayacağını göstermek olduğu söylenebilir. Hangi pratik, politik nedenlerin (bugüne kadarkinden daha güncel olan nedenler) bizi bu yönde çalışmaya ve geçişin, ilkesel nedenlerden dolayı, yalnızca yer değiştirme, bir üretim tarzının kendisinde gözlenebilen 'eğilimler'in 'iç' sonuçları –asla– olmadığını ve kendi karakteristik üretim ilişkilerinin gelişmesinden –asla– sorumlu olmadığını göstermeye ittiğini anlamak kolaydır.[4] Bu yüzden teorik bakış açısından, geçiş için, diğer maddi koşulların ve diğer toplumsal formların analizinin tek başına üretim tarzı (bu durumda, tek başına kapitalist üretim tarzı) konseptinde bulunanlara göre daha gerekli olduğunu göstermek zorunludur. Ya da başka bir bakış açısından: Kapitalist üretim ilişkilerine nazaran kapitalist üretim tarzının gelişimi ile (yeniden) üretilen maddi sonuçlar ve toplumsal formların analizi.

Ancak paradoksal olarak, bu 'sunum', esas olarak üretim tarzının kendisini, ve aynı zamanda, bir ifade uyduracak olursak 'geçiş olmayan' dönemleri, tamamen 'içsel', doğrusal ve bu yüzden önceden belirlenmiş bir gelişme veya dinamiği kabul etmeyi içerir. Başka bir deyişle, 'geçiş'i en güçlü anlamıyla 'bir tarihin karakteristikleri' (somut formlarının gerçekliğinde öngörülemeyen) olarak kabul etmek gerekseydi, sonuçta bu, kendi bölümü için 'geçiş olmayan'ın bir tarih olmamasından (en güçlü anlamıyla) dolayı olabilirdi.

---

[4] Bu şekilde kabul edildiğinde, tarihsel sürece dışsal herhangi bir şey olamayacağı için, 'dışsal' bir etki sorunu olabileceği tamamen dışarıda tutulmuştur. Mao Zedung'un Çelişki Üzerine'de açıkladığı gibi: "Bir şeyin gelişiminin temel nedeni dışsal değil içseldir" (Seçme Eserler. Cilt I, s. 313). Ancak bu, kesinlikle açıklık getirilmesi gereken bu içsel çelişkinin yapısal şeklidir. Marx'ın nesnesi olarak temel bakış açısını aldığı Komünist Manifesto'dan: Kapitalist üretim ilişkilerinin yapısındaki bir sınıf olarak proletaryanın 'içsel/dışsal' konumu.

Bu kavrayışın, başlangıçtaki projeme göre yerine başkasının geçmesi gereken sıradan 'dönemselleştirme' pratiğinin altında yatan ideolojiye kaçınılmaz olarak esir kaldığını söylememe izin verin. Aslında bu, basitçe şunu söylemek yerine tarih ve 'geçiş' kavramlarını tanımlamak şeklinde sonuçlanır: Her şey tarihsel olduğu için her şey daima geçiştir veya geçiş halindedir (sıradan tarihselcilik). Ben aşağı yukarı şunları söyledim: (Devrimci) geçiş varsa, yalnızca gerçek tarih vardır, ve her dönem geçişin bir dönemi değildir. Sırası gelmişken bu, dönemselleştirme ile önceden varsayılan bir a priori form olarak zamanın ampirisist-doğrusal temsilinin devreye sokulmasına dair güzel bir örnektir.

'Yeniden Üretim' Konseptinin Sürekli Belirsizliği

Ancak en önemlisi, bunun anlamı, bazı epistemolojik inceliklere rağmen, toplumsal ilişkilerin 'yeniden üretimi' kavramındaki temel bir belirsizlikten kaçmada başarısız olmuş olmamdır (elbette bu konuda ne ilktim ne de son). Hem üretimin kendisi tarafından değiştirilen ve kısmen imha edilen üretimin koşullarının (yeniden) üretiminin toplumsal formu, ve hem de diğer yandan kendileriyle birlikte kimliği, verili üretim ilişkilerinin sürekliliğini halen bu konsept dahilinde düşünüyordum. Özetlersek, şunları söyledim: Marx'ın analizinde sermaye birikimi yönündeki eğilim (ve bunun sonucunda oluşan tüm ikincil eğilimler, kar zarar oranı için olan eğilim dahil olmak üzere), üretim ilişkilerinin kendisinin yeniden üretimi süreci ile özdeş olduğu için, bu, bir yandan kapitalist üretim ilişkileri 'değişmeden kaldığı' sürece bu eğilimin kendinden var olduğu, ve diğer yandan bu eğilimin kendi varoluşunun sınırlarını kendinden aşamayacağı, 'patlatamayacağı' anlamına gelir.

Bu 'argümanın' ardında eski bir felsefi temsil vardır ve bu çalışma boyunca aşağı yukarı Spinozacı formülün bazı anıları tarafından yönlendirilmem tesadüf değildir.[5] Kendisiyle birlikte kimliğin, sürekliliğin (bir konjonktürel süreçteki ilişkilerin sürekliliğinin biçimi dahil), kendisini kendisiyle açıkladığı için açıklamaya ihtiyacı olmadığı, kendisi kendisinin nedeni olduğu için nedene ihtiyacı olmadığı fikri mevcuttur. Yalnızca 'gerçek' değişim olarak 'değişim'in, yani özün ortadan kalkması-dönüşümü için bir neden ve açıklamaya ihtiyaç vardır. Bu, 'atalet prensibi'nin felsefesinin, tözün ve ontolojik argümanın hayatta kalışıdır. Ancak 'nüksedişimi'

[5] Spinoza'nın materyalist diyalektiği için olan formülün, bu formülün bu kötü uygulamasının tam tersi olduğunu söylemeliyim.

de açıklayan şey, dar politik ve kurumsal temsillere karşı nesnelerini bir doğa kanunları dizisi olarak tanımlamalarını sağlayan ve (toplumsal pratiklerin, kurumların vb.'nin 'kalanıyla' ilgili olarak) 'ekonomik' sürecin sözde otonomisinin 'Marksist' tezinde dahi korunan, ekonomistlerin eski bir fikrinin, eski bir ekonomik fikrin gücüdür.[6] Ekonomik sürecin, elbette kendi işlevinin 'doğal' sınırları dahilinde kaldığı kabul edilerek, bir otomatik, 'kendi kendini düzenleyen' mekanizma olarak benimsendiği eski fikri kastediyorum. Ekonomistlerin, pazar, fiyat dengesi vb. düzeyinde, geçici başarılarla doğrulamaya çalıştığı bir fikir. Ancak aynı zamanda söylenmeli ki bu, nesnesini 'yüzeysel' pazar yerküresinden, 'bir bütün olarak' üretim koşullarının üretimi ve yeniden üretiminin yerküresine çevirdiğinde dahi Marx'ın tam olarak kaçamadığı 'ekonomist' bir fikirdir. Kapital'de bu, toplumsal ilişkilerin yeniden üretimine dair bilimsel konseptin, 'ekonomi politiğin eleştirisi' ile ortaya konduğu bölüm olan İkinci Cildin 'ekonomik' teorisinin, eğer izole edilmişse, 'bir bütün olarak' üretim koşullarının yeniden üretiminin bir tamamlanmış teorisi şeklinde kaçınılmaz olarak yanlış biçimde ortaya çıkabileceği ve çıkmak zorunda olduğu gerçeğiyle gösterilmiştir. Ve İkinci Ciltteki teori yalnızca farklı anlık üretim süreçlerinin, ürünlerinin meta dolaşımının aracı kurumu vasıtasıyla ve toplumsal düzeyde 'iç içe geçtiğini' gösterdiği için, bu, üretim sürecinin yalnızca üretim koşullarının bir kısmını (üretim aracılığıyla, tüketim aracılığıyla) yeniden üretmekle kalmaz (ki bu aslında Marx'ın temel buluşlarından biridir), aynı zamanda tümünü yeniden üretir veya tümünü 'potansiyel olarak' yeniden üretir. Bu, tüketim yoluyla yeniden üretim, kendi başına henüz emek gücünün yeniden üretimi olmayıp (zorunlu olarak üstyapı pratiklerinin mevcut olduğu süreç) yalnızca onun ön-koşullu temeli olsaydı, açıkça yanlış olurdu.[7] Başka bir ifadeyle, bunun anlamı, anlık üretim sürecinin formunun, böylece yalnızca toplumsal ilişkilerin yeniden üretimi sürecinin bütününü maddi olarak belirlemekle kalmaması, aynı zamanda pazarın aracılığı ile bunu tamamen oluşturması (benim ne yazık ki burada geliştiremediğim geniş kapsamlı sonuçları olan bir nokta) ve sonuç olarak tüm diğer ('ekonomik' olmayan) toplumsal süreçlerin yalnız-

---

[6] Bu 'otonomi'nin jargonumuzda 'ekonomi hem belirleyici hem de baskındır' şeklinde de ifade edilebildiğine veya en azından bu belirsiz formülün olası yorumlarından biri olduğuna dikkat edin.

[7] Şimdilik bu husus açısından Althusser'in makalesine bakın: 'İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları', op. cit.

ca bu formun ifadeleri veya temel olmayan fenomenleri olabileceğidir.

Metinlere yakından göz atıldığında, Marx'ın bazı izole formülasyonlarına ait bu 'ekonomizm' kalıntısının, açıkça ampirisist-formalist olan karakterinden dolayı baştan beri bize birçok sorun yaratan Kapital'in nesnesinden aldığı fikirle doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir: Kapital'in üzerinde çalıştığı 'ideal ortalamasındaki kapitalist sistem', yani sonuç olarak kapitalist sistem modeli fikri. Çok farklı olacak şekilde, modern dönemdeki toplumsal formasyonların tarihi, temel olarak gelişmenin tarihi, ve önce 'lokal olarak' oluşmuş ancak zorunlu olarak kendini 'global şekilde' genişletmiş olan tek bir baskın üretim tarzı vasıtasıyla kendi dönüşümlerinin etkisinin tarihi olsa dahi; tarihsel materyalizmin nesnesini, bu şekilde benzersiz olan ve bunun sonucunda kesinlikle tek bir 'model'in varyantları olarak ortaya çıkamayacak olan somut toplumsal formasyonların dönüşümünün süreci olarak düşünmek için terk edilmesi gereken bir fikirdir bu.

Tarihsel Geçiş ile İlgili Bir 'Genel Teori' Yoktur

Kapital'i Okumak içindeki metnime dönüyorum. Burada, tartışma yürüttüğüm ve -tekrarlıyorum- Marx'ın (veya en azından Marx'ın bazı metinlerinin izole okumasının) kısmen sorumlu olduğu paradoksal denemenin, -aklıma gelmişken- 'geçiş teorisi'nin söz konusu olduğu yerde bir başka 'mantıksal' etkisi olmuştur.

Sorunu bu şekilde ortaya attıktan sonra, Marx'ın kendisinin, Kapital'de, 'geçiş' ile ilgili sorunlara girip girmediğini kendime sormak zorundaydım, çünkü çalışmanın gövdesinde tanımlanan eğilimi 'genişletmek' bakımından analizi için yetersizdi. Kendisini yeterince doğal şekilde sergileyen şey, ilkel birikim, toprak rantının doğuşu, tüccar sermayesinin kökenleri vb. hakkındaki metinler grubudur. Bu analizin temel yönelimini değiştirmek için herhangi bir nedenim yok. Bu farklı metinleri karşılaştırmak ve bunların karşılaştırılmasından sonuçlar çıkarmak esastır. Siz dile getirdiğiniz için, yalnızca 'soyağacı' ifadesiyle ilgili bir özellik: Açıkça, geçiş sürecinin kendisinin bir 'doğuş' veya 'soyağacı' olduğunu (ki bu hiçbir zaman anlamlı olmazdı), Marx'ın yapamamış olmasına rağmen, soyağacının, yani birer birer kapitalist üretim tarzının öğelerinden başlayarak bir retrospektif tarihsel 'sondajlar' serisinin (geçici) teorik formundaki bu sorunla

uğraşmak zorunda olduğunu söylemeye çalışmadım. Bu, aynı zamanda şunları belirtmeme yol açtı:

- Bu, kesinlikle, kapitalist yapının öğelerinin (bir yandan bir meta olarak emek gücü ve diğer yandan bir ticaret burjuvazisinin elinde olan finans kapital) içinde oluştuğu tarihsel süreçlerin görece bağımsızlığını ve gerçek çeşitliliğini keşfetmesini ve bizlere açıklamasını sağlayan bu teorik formdur. Bu yüzden kapitalist üretim ilişkilerinin kuruluşu önbelirlenmez, yani kuruluş süreci teleolojik değildir.

- Ve aynı zamanda Marx'ın kapitalizmden sosyalizme geçişi aynı tarzda işlemesini engelleyen kesinlikle bu formdur (ya da daha doğrusu Marx'ta bunu zorlayan ön koşul: Sermayenin yeniden üretiminin tamamlanmamış teorisi). Bu yüzden, onu, feodalizmden kapitalizme geçişi 'tarihsel' bir tarzda, yine de tamamlanmamış şekilde işlemeye ve kapitalizmden komünizme geçişi 'mantıksal' bir tarzda, yani hiç işlemeksizin işlemeye iten (açıkça söylemek gerekirse, Kapital'de) bu formdan başkası değildir. Ve kapitalizmin gelişimi ile proleter devrimi arasındaki zorunlu tarihsel bağlantıya rağmen, bu, başından sonuna kadar tam da Marksist teorinin nesnesidir.

Bana gelince, ben bu durumu düzeltmek için ne yaptım? Bu iki sorunun, biçimsel olarak doğalında aynı olduğunu, olması gerektiğini kabul ettim. Ve 'soyağacı' yalnızca geçici bir teorik form olabileceğinden, kapsadıklarını kavramsallaştırmaya çalıştım. Artık tarihsel sürecin zorunluluğu ve nedenselliğini açıklamak için emrim altında olan tek konsept, 'üretim tarzı'na ait olandı. Bu yüzden, 'kompleks' veya 'çelişkili', ve bu yüzden 'istikrarsız' olsa dahi (temel bir 'uygun olmama' ile karakterize edilir), geçişin analizinin, kapitalist üretim tarzının kendisinden farklı olan yeni bir üretim tarzı tanımlamasını içerdiğini öne sürdüm. Ancak mantıksal olarak yeni bir 'üretim tarzı', kapitalist üretim tarzının kendisi gibi, yeni bir eğilimsel yeniden üretim sürecinden başka bir şey olamayacağı için, bu gerçek yoluyla, yalnızca önceki kendi varsayımlarımdan vazgeçmekle kalmadım. Her şeyden önce, (1) çözülemez bir sorunun tohumunu attım: Bu tür bir üretim tarzını tanımlayan üretim ilişkilerinin özgüllüğü nedir? - 'Kombinasyonları' dahilinde üretim ilişkilerinin üretici güçler üzerindeki üstünlüğü tanındığında kaçınılmaz olan bir sorun; (2) bu yeni üretim tarzı formasyonu ya da bu 'geçişsel üretim tarzına' 'geçiş' ile ilgili süresiz olarak yenilenebilir bir aporia ortaya koydum: (3) Kendisi 'üretim tarzlarının kombinasyonunun – veya eklemlenmesinin – genel teorisi'

görüşüyle bilinen, 'geçişler' veya 'geçişe alt genel teori' olasılığını ortaya attım. Bu tür bir teori aslında, Althusser'in 'Çelişki ve Üstbelirlenim' metninde ana hatlarını belirlediği anlamda toplumsal formasyonların tarihinin diyalektiğinin gerçek bir detaylandırmasının yerini alabilir. Ancak bu, 'toplumsal formasyon' ve 'üretim tarzı'nın iki konseptini ve bunların ilişkisinin doğasını (Halen üzerinde gerekli çalışmalar yapılmamıştır) ayrı olarak düşünmediğimiz sürece, açık bir biçimde algılanamaz. Bu yüzden ilginç bir şekilde Kapital'i Okumak hattını takip eden içimizden bazıları, toplumsal formasyonu 'çeşitli üretim tarzlarının kombinasyonu' veya üretim tarzlarının eklemlenmesi, yani 'kompleks' bir üretim tarzı, ya da tiplerin ölçeğinin bir türü olarak daha 'yüksek dereceli' bir üretim tarzı olarak tanımlamaya çalıştılar.[8]

Burada, 'genel geçiş teorisi' fikrinin pratik bir uygulama olduğu bu tür bir teorinin farkları üzerinde çok fazla duramayacağım. Ancak şunu söyleyebilirim ki; ayrıntıları düşünüldüğünde daha karmaşık olmasına rağmen bu tür bir teori, genel olarak toplumsal formasyonun yapısal şemasından çıkarılabilecek şekilde (bkz. üretici güçlerin gelişimiyle ilgili olarak üretim ilişkilerinin örtüsünün o ünlü 'darlığı') toplumsal formasyonların dönüşümünün evrensel bir mekanizmasının var olduğunu farklı şekillerde öne sürdüğü için Marksizmin tarihinde ağır bir yük olmuş olan Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı'nın Önsözündeki (1859) formülasyonlarla (Bunlar, Alman İdeolojisi'ndeki konuların tekrarıdır) eşdeğerdedir. Bu karşılaştırma aynı zamanda temel bir epistemolojik gerçeği, karşı karşıya görünen ancak her ikisi de diyalektik olmayan, tarihin evrimci temsillerinin ve rölativist temsillerinin (tipolojik veya yapısalcı temsiller) zorunlu birliği ve hatta bağlılığını göstermiştir. Her iki temsil de, üretim tarzının tarihsel olarak görece karakterinin (kapitalist üretim tarzı, yalnızca kendi içinde servetin üretim tarzı değil, aynı zamanda 'tam da' feodalizm ve kölecilik gibi başkalarının ödenmemiş emeğine el koyma tarzıdır; yalnızca zorla el koymanın 'farklı şekilde yapılması' ile diğer iki-

---

[8] Althusser, Terray (Le marxisme devant les societes "primitives". Maspero, Paris 1969) ve benim için ve özellikle Sur l'articulation des modes de production isimli metni Problemes de Planification. dir. Charles Bettelheim, Ecole Pratique des Hautes Etudes, Vie Section, no. 13-14 içinde yayınlanmış olan Pierre-Philippe Rey için durum buydu. Aynı hususta, bu zorlukları açık bir şekilde görmüş olan Duroux tarafından düşülmüş eski ve ne yazık ki aşırı derecede kısaltılmış bir 'not' bulunduğuna dikkat edin.

alından ayrılır) analizinin (1) ve tarihte sınıf mücadelesinin rolünün (çok eski maddi koşullar – ürünlerin azlığı, üretici güçlerin gelişmemesi – temelinden yükselir ve yeni koşullar temelinde ortadan kalkmaya mahkumdur: Üretici güçlerin hızlı gelişimi, 'bolluk') analizinin (2) ayrı şekilde ortaya atılmasından kaynaklanmaktadır. Bir kez bu iki sorun ayrıldığında, neden kapitalist üretim ilişkilerinin ötesinde hiçbir yeni sömürü ilişkisi formu olmadığı sorusunu bilimsel terimler içerisinden ortaya koymak artık imkansızdır: Kapitalist üretim ilişkilerini parçalayan toplumsal devrim, üretim ilişkileri ile üretici güçler arasındaki çelişki/yeniden düzenleme genel mekanizmasının yalnızca belli bir örneği olarak ortaya çıkar ve bunun özgül sonucu ise, sınıf kuralının tüm formlarının ortadan kalkması açıklanamaz olarak kalmasıdır. Bundan sonra, birlikte veya ayrı olarak alanı, üretim ilişkilerinin tanımlaması açısından rölativizme ve üretici güçlerin gelişiminin analizi açısından evrimciliğe bırakmak olasıdır.[9]

Doğrudan söyleyecek olursak, bence tarihsel materyalizmin temel tezlerinden birisi aşağıdaki gibi olmalıdır: Toplumsal formasyonlardaki 'geçiş'e, yani 'üretim ilişkilerindeki devrim'e ait bir genel sorunsal (Duroux'un bir ifadesini ödünç alalım) vardır. Bu, aynı zamanda sömürü tarzları da olan üretim tarzlarına dayanan 'sınıflı toplumlar' konseptinin, sömürü tarzlarının tarihsel dönüşümüne referans yapılmaksızın oluşturulamayacağı gerçeğiyle ilgilidir. (Başka bir deyişle, genel olarak sömürü diye bir şey yoktur, yalnızca sömürünün belirlenen formları vardır.) Ancak buna rağmen, bir sürecin nedenselliğinin açıklanması şeklindeki anlamı açısından, genel geçiş teorisi diye bir şey yoktur. Aksine, her bir tarihsel 'geçiş'in, maddi ve bu yüzden kavramsal olarak farklı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu nokta, eğer Engels'in kendisinden başlayarak Marksist teorisyenlerin ara sıra, örn. burjuvazinin feodal toplum içinde 'temsil ettiği' şekilde modern proletaryayı üretici güçlerin hareketinin 'temsilcisi' olarak göstererek, veya feodal aristokrasinin 'gereksiz' bir rantiye sınıfı haline gelmesinde olduğu gibi burjuvazinin de belli bir dönemde, 'üretim dışı' sınıf olduğu için 'gereksiz' bir 'sınıf' haline gelmesi şeklinde bir açıklamaya giderek vb., feodalizmden kapitalizme 'geçiş' ile kapitalizmden sosyalizme 'geçiş'i benzer süreçler olarak değerlendirme eğiliminde

---

[9] Yalnızca görünüşte şaşırtıcı olan rölativizm ve evrimciliğin bu ideolojik tamamlayıcılığına önceden Claudia Mancina tarafından açık bir şekilde değinilmiştir: 'Strutture e contradizzione in Godelier', Critica Marxista. 1971 no. 4.

oldukları doğruysa, temel politik önemdedir.[10] Tarihsel materyalizmin yalnızca toplumsal ilişkilerin (devrimci) dönüşümünün zorunluluğunun teorisi olmayıp aynı zamanda toplumsal ilişkilerin dönüşüm tarzının dönüşümünün de teorisi olduğu genel tezini ortaya koymak esastır. Öyle ki iki devriminki asla aynı konsepte sahip olmaz.

Kapitalist Üretim Tarzının Gerçek Tarihini Analiz Etmek İçin, 'Eğilim' Konseptindeki Tüm Evrimcilik Atılmalıdır

Sonuç olarak bu tez, başka bir yerde bir üretim tarzının gelişimi veya evrimi olarak düşündüğüm şeyin bir düzeltmesine sıkıca bağlı hale gelmektedir. Bunu açıklamak için, şunları söylemek yeterlidir: Yalnızca önceki toplumsal ilişkilerin özgül genel formuyla değil aynı zamanda önceki üretim tarzının özgül tarihiyle, yani bu üretim tarzının gelişimine bağlı olarak toplumsal formasyonların tarihiyle ilişkili değilse, her bir devrimci 'geçiş'in özgüllüğünü açıklamak imkansızdır. Aslında, koşulların kısıtlamasının bir sonucu olarak bu gerçeğin tüm teorik öneminin farkına varan ilk kişi Marx değil Lenin'di ve bu keşif, en sonunda Marx'ın belirli formülasyonlarının bir düzeltmesini içermektedir. 'Sosyalist' devrimci 'geçiş' sürecinin, genel olarak kapitalist üretim ilişkilerinin mevcudiyetiyle bağlantılı olmadığını, kapitalizmin tarihindeki belirli bir kademenin, emperyalizmin mevcudiyetiyle, yani kapitalist üretim ilişkilerinin (ve elbette yalnızca 'değişmeyen üretim ilişkileri binası'nın içindeki üretici güçlerin değil) belirli 'dönüşmüş formları'nın mevcudiyetiyle bağlantılı olduğunu gösterdiği şekilde bu kişi Lenin'dir. Böylece

---

[10] Marx, burjuvazinin kendi devrimini yaptığı gibi proletaryanın da kendi zamanı geldiğinde kendi devrimini yapmak zorunda olduğu gerçeğinin bir hatırlatıcısı olarak belirli konjonktürlerde bu tür formülleri telaffuz etmiştir. Ancak Engels, özellikle Ütopik ve Bilimsel Sosyalizm'de ve mümkünse, daha açık şekilde olarak, Kautsky'nin önemli oranda esinlendiği 'Toplumsal Sınıflar – Gerekli ve Gereksiz' (Emek Standardı, 6 Ağustos 1861, Karl Marx ve Friedrich Engels'in İngiltere Üzerine Makaleler adlı eseri içinde. Progress Publishers, Moscow 1971 pp. 384, ff.) isimli makalesinde, neredeyse bu analojiyi teorize etmiş veya aslında bu analojiyi tarihsel materyalizmin açıklaması için temel haline getirmiştir. Her şeye rağmen Lenin asla bunu söylememiştir.
Komünist Manifesto ile Fransa'da İç Savaş ('La rectification du Manifeste Communiste', La Pensee. Ağustos 1972) arasında devletin konu edildiği, burjuva devrimi ile proleter devrimi arasındaki benzerlikle ilgili Marx'ın formülasyonlarını önceden analiz etmeye çalışmıştım.

sosyalist (proleter) devrimin ve bir tarihsel dönem olarak 'sosyalizm'in kendisinin ne olduğunun analizi sorunu, emperyalizmin ve bu yüzden kapitalizmin tarihinin belirli tarihsel aşamalarının (veya dönemlerinin) analizi sorunundan ayrılamaz hale gelir. Kapital'i Okumak içindeki metnimin yönelimlerinden birinin, kendi içinde değişmez olan bir eğilimin realize edilmesindeki doğrusal kademeler, gelişimsel aşamalar şeklindeki ekonomist-evrimci yöndekiler hariç olmak üzere, kesin olarak bu aşamaları, yani bu tarihsel dönüşümleri tam anlamıyla imkansız hale getirdiği belirtilmelidir.

Bu yüzden yine çok şematik olarak, sosyalist geçiş sorununun incelenmesinin, diğer hususların yanında kapitalizmin tarihi sorununun bir tümden eleştirel incelemesini, ve bu sorunun bir işlevi olarak Kapital'i 'okuma'mızın yeniden şekillenmesini gerektireceği açıktır, kısmen Marx'ın kendisi de onun doğasını yanlış teşhis ettiği için bu inceleme ve yeniden şekillenme her şeyi daha da zorlaştırmaktadır. Özellikle, en soyut düzeyde dahi, yeniden üretim sorusuna ve kapitalist üretim tarzının 'eğilimleri' sorusuna geri dönmemizi zorunlu kılar. Bu bakış açısıyla, kuşkusuz normal formülasyonumu ters çevirmeliydim: Üretim tarzında, üretim ilişkilerinin yeniden üretimine doğru bir eğilimin ya da üretim ilişkilerinin yeniden üretimini gerçekleştiren bir eğilimin (birikim, kapitalizmin yoğunlaşması, yükselen bir organik bileşim vb.'ne doğru) mevcut olduğu öne sürülmemelidir. Aksine, 'tek' bir eğilimin tekrarlayan bir tarzda nasıl bir eğilim olarak yeniden üretilebilir hale geldiğini sormak gerekmektedir, çünkü gözle görülür bir süreklilik açısından bunun çabaları birikerek artar. Kendi yeniden üretim koşulları hesaba katıldığında bir eğilimin hangi formda gerçekleştirilebileceği (tarihsel etkiler üreteceği) sorulmalıdır. Toplumsal formasyonda, yeniden üretim sürecinin biricik gerçek 'alanı'nda maddi koşulları tarihsel olarak dönüşmüş olsa dahi bu yeniden üretimin nasıl olanaklı olduğu da sorulmalıdır.

Başka bir deyişle, bir tarihsel 'eğilim'in varlığının, aynı anda bu eğilimin devam etme eğilimi olduğu, böylece gerçekleştiği vb.'nin görülmesi durumunu tartıştığım ideolojik yanılsama ile ilk ve son olarak bağları koparmak esastır. Ve bu yüzden, toplumsal formasyonu 'yeniden üreten' ve bazı yönlerden onun tarihini oluşturanın üretim tarzı (ve onun gelişimi) olmadığını, tam tersine üzerine dayandığı ve gelişimini, dönüşümlerini açıkladığı üretim tarzını yeniden üretenin toplumsal formasyonun tarihi olduğunu kavramak çok

önemlidir. Toplumsal formasyonun tarihi, yani kendisini oluşturan farklı sınıf mücadelelerinin tarihi ve Lenin tarafından sıklıkla sarf edilen bir metaforu kullanırsak bunların ardışık tarihsel konjonktürlerdeki 'sonucu'nun tarihi. Bu, sınıf mücadelelerini, ve bunların ardışık maddi olarak belirlenmiş tarihsel konjonktürlerindeki sonuçlarının tarihidir. Burada, belki Marksizm-Leninizme etkili bir katkı yapabileceğim, ancak Leninizm'in takip ettiği Marksizme değil, ifade edecek olursak Leninizm içindeki Marksizme.

Ocak - Ekim 1972

İdeolojide Olduğunu Bilmek

İ. Veli Saltık

Tarihsel ve yapısal boyutlar

"Jus vigilantibus scriptum est (Hukuk, ona kulak verenler için yazılmıştır)"[1]. Bu Roma sözü, şaşırtıcı biçimde Althusser'in ideoloji tanımına benziyor. Bu söz hukukun sınırlarını bir kısım insan bireyini dışlayarak tarif etmiştir. Burjuva hukununun temeli olan Roma hukuku mülkiyeti doğal bir hak olarak kurgularken doğuştan itibaren öznelikten yoksun olan kölelere hiç seslenmez ve zaten köleler de onun sesine kulak veremez.

İdeoloji onu Özne olarak kabul eden, ona kulak veren insan bireylere seslenir ve onları özne haline getirir. Tarihin her döneminde bu işleyişi ile var olması nedeniyle toplumsal tarih anlamında tarihsel olmayan ideoloji, her zaman "özne" adıyla olmasa da zaten hep özne olan bireyler aracılığı ile ve onlar için var olabilir. Althusser öznenin bir sistem tarafından eyletildiği ölçüde eylediğini belirtir: "Maddi bir kurallar bütünü tarafından düzenlenen maddi pratikler gerektiren maddi bir ideolojik aygıtın bağrında var olan ideoloji; söz konusu pratikler, kendi inancı uyarınca eylediğine gönülden inanan bir öznenin maddi edimlerinde var olur."[2]

Althusser'in ideoloji teorisinden, çıkmazda olan değişmez bir insan doğasına mı varırız? İdeolojinin tarihsel değerlendirmesi ile yapısal değerlendirmesi farklı bilimsel pratiklerin konusudur. Varlığın kendisi tarihseldir; bu

---

[1] Ernest Hirş, **Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Dersleri**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2. Baskı, s. 42.

[2] L. Althusser, **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, Çev.: Alp Tümertekin, İthaki Yay., İstanbul 2003, s. 98

durumda ideoloji de tarihsel olmaktan azade değildir, fakat ideolojinin işleyiş biçimi ile belirli bir tarihsel durumdaki işlemin içeriğinin tarihi farklı çalışmaların konusudur.

İdeolojinin işleyiş biçiminin tarihi toplumsal tarihin boyutlarını aşar. Antropolojik çalışmalar yamyamlığın ilk insanlarda yaygın olduğunu belirtiyor. Evelyn Reed[3], Morgan'ın bu uygulamanın evrenselliğini doğru tespit ettiğini ama bilinçli olarak yapıldığı konusunda yanıldığını belirtir. Yabanıllar bir üretim birimi olan klanın dışındakileri insan değil hayvan olarak görüyorlardı. Toplumsal akrabalık dizgeleri totem akrabalığı biçimindeydi. Üretimin artışına bağlı olarak ölü gömme alışkanlığı artarken yamyamlık azaldı. Reed yabanılların maddi pratikleriyle ideolojisinin içeriğini ilişkilendirebileceğimiz birçok örnek verir. Totemcilik bir yandan topluluğun yeniden üretimine engel olan üretim birimi içi yamyamlığı engellerken, olgunlaşmamış hayvan ve bitkilere dokunmaya ilişkin ve bazı hayvan ve bitkilerin onları yetiştirenler tarafından yenemeyeceğine ilişkin tabular üretimin ve değiş tokuşun artmasını sağladı. Anne anlamına gelen sözcükler yabanıllarda bir üretim biriminin tüm kadınlarını kapsıyordu. İdeolojinin, üretim ilişkileriyle kurulan imgesel ilişki olarak işleyiş biçimi ise aynıydı.

Üretici güçlerdeki her ilerleme[4] üretim ilişkilerini, o da ideolojik işlemin içeriğindeki değişimi belirler.

Timpanaro, "toplumdaki dönüşümleri incelemek için insanlık tarihinin çok uzun bir dönemini bile ele alsak, o döneme göre değişmez olduğu için fiziksel ve biyolojik düzeyi, haklı olarak ihmal edebiliriz. Aynı şekilde, bir Marksist için de, bölünmez ve istikrarlı bir sosyo-ekonomik durumun sınırlı bağlamında siyasi ve kültürel olayların tarihini yazarken, olaylar tarihini sabit olarak kabul edip yalnızca üst yapının tarihini incelemesinin hoş görülebilir olduğu ileri sürülebilir"[5] der. Bu tür bir çalışma, belirleme anlayışı ihmal ya da ret edilmeden de yapılabilir.

---

[3] Bkz: Evelyn Reed, **Kadının Evrimi: Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye**, Çev.: Şemsa Yeğin, Payel Yay., 2. Basım, İstanbul 1994

[4] "İlerleme" terimi, üretici güçlerdeki değişimin üretim kapasitesini ve nüfusu tarih boyunca arttırdığı veri olarak kabul edilerek seçilmiş, fakat ideolojik işlemin içeriğindeki değişime normatif bir anlam yüklenmediği için "değişim" sözcüğü kullanılmıştır. Şüphesiz üretici güçler gerileyebilir de.

[5] S. Timpanaro, "Materyalizm Üzerine Düşünceler", Çev.: Ayşegül Ertuğrul, **Teori ve Politika 7**, Yaz 1997, s. 62

Timpanaro, "Marksizm artı psikanaliz veya Marksizm artı yapısalcılık artı psikanaliz" gibi formüllere "Marksizmin tarihselciliğe (bu terimin akla getirdiği idealist ve sezgisel tüm hatalarla birlikte) indirgenmesini reddetmek, tarihsel ve edebi disiplinlerin bilimsel çalışmasına duyulan ihtiyacı vurgulama ve tarihsel insana ilişkin çalışmaları, doğal insan çalışmaları (dolayısıyla, doğal organizmalar ve sosyal kurumlar arasında aracı bir oluşum olarak psikoloji, antropoloji ve dile olan ilgileri) ile bağlantılandırmadaki başarıları"nı teslim ederken haklı olarak temkinli davranır. "Anti-materyalizmleri" eleştirilmeden "yapısalcılık veya psikanalizle herhangi bir yakınlaşması, Marksizmin sadece, kültürel olarak zenginleşmiş, fakat hep ikincil durumda kalacağı, bir başka modernleştirilmesiyle sonuçlanacaktır"[6].

Burjuva hukuk ideolojisi, insan bireylerini hukuk karşısında eşit ve özellikle mülk edinme anlamında özgür insan olarak tanır ve bu anlamda soyutluğu içinde evrenselliğinde bir problem yoktur. Burjuva hukuk açısından öznelikten yoksun olan insan bireyi kalmamıştır. Ama her zaman bir dışarıdan, "ideolojinin dışarısından" bahsetmek de mümkündür. Althusser'in ideolojinin dışarısı uyarısını tarihsele vurgu olarak anlamak mümkündür.

Politikanın sosyo-ekonomik temeli sorunu

Althusser ideoloji kuramına bu uyarıyla başlar. Devletin sendikal ve siyasal ideolojik aygıtlarında sınıf mücadelesi söz konusudur, ama mücadele kitlesel olarak bu yasal biçimlerine büründüğü alanın dışında gerçekleşir. Althusser'in tezlerinden hareketle söylersek, bir toplumsal hareketi, temelinde üretim olgusu ve hareketin belirli bir anda politik olarak temsili olan bir oluşum (devlet, örgüt) olmadan düşünemeyiz. Yasal biçimlere bürünen alanın dışında süren mücadele, bir üretim tarzı içinde başka bir üretim tarzının gelişme olanaklarının ya da o üretim tarzı içinde tarihsel olarak yok olmaya direnen bir üretim tarzının yeniden-üretim olanaklarının gücü oranında güçlenir.

Yasal biçimlerde süren mücadele ise bir üretim tarzının kendini yeniden üretiminin olanaklarının gücü oranında güçlenir. Devlet yasalara uygun olan her mücadeleyi kapsar. Bir mücadele belirli bir zaman diliminde zafer ile sonuçlanmazsa yok edilir ya da yasal biçimlere bürünerek devlet tarafından temsil edilir. Bu durum sistemin sorun

---

[6] **A.g.e.**, s. 70-72

çözmedeki verimliliğini gösterir. Mücadele tarihi bu olgunun zengin örnekleriyle doludur.[7] Sendikal mücadelenin fiili hak alma mücadelesinden yeni sözleşme dönemlerindeki sınırlı faaliyete dönüşmesi bu bakımdan incelenebilir.

Politika, merkezine, tarihsel olarak üretim sorunu, belirli bir anda da devlet alınmadan düşünülemez. Metin Kayaoğlu'nun üretim-dışı olarak görmesine rağmen savunduğu çift-bozanlığı[8] bir kayıtla[9] yerleşik tarımsal üretim ile İdris Küçükömer'in nomadik üretim biçimi arasında salınan bir yapı ile ilişkilendirmek ilginç olacaktır.[10] Küçükömer'e göre 16. yy'a kadar Anadolu nüfusunun önemli bölümü, hayatın yeniden üretiminin sürünün yeniden üretimi olan nomadlardan oluşur. Bunlar tüccar şehirlerle yerleşik tarımsal birimler arası mübadele ilişkileri ve hayvancılık, sürek avı yaparlardı.

Kayaoğlu ezilenlerin "tarih yazımı" ile "tarih bilimi"ni ayırmakta ve tarih bilimin sömürüsüne karşı haklı olarak kendi dahil temkinli olmakta fakat üretici zanaatkarı, tarımcı köylüyü, işindeki sendikalı işçiyi verili haliyle bir mücadele figürü olarak alan ilerlemeci tarih felsefesi ve mücadele anlayışına karşı kendi figürünü, yemeden içmeden

---

[7] Plebyen kamusallığın burjuva kamusallığı tarafından içerilmesi için bkz: Jürgen Habermas, **Kamusallığın Yapısal Dönüşümü**, Çev: Tanıl Bora, Mithat Sancar, İletişim Yay., 1.Basım, İstanbul 1997

"Meyer ve Tarrow, Amerikalı bazı grupların düzenleyecekleri sokak gösterileri konusunda resmi polis birimlerinden nasıl eğitim aldıklarını aktarmaktadırlar." (Bkz. **Toplumsal Hareketler: Tarih, Teori ve Deneyim**, Der.: Y. Doğan Çetinkaya, İletişim Yay., İstanbul 2008, s.32)

[8] Metin Kayaoğlu, "Hangi Tarihin Mirasçısıyız?", **Teori ve Politika 39**, Güz 2005

[9] Bu yazı çerçevesinde altından kalkılamayacak bir yük Küçükömer'in materyalist edinimidir. Belirleme ilişkilerinin deforme edilmesi, kapitalizm öncesine ilişkin araştırmalarda yaygın olarak yapılagelen bir hatadır. Politik ilişkiler Küçükömer'in tezinde aşkın belirleyen güçtür. Kayaoğlu'nun hatırlattığı bir Kıvılcımlı kavramı olan "üreyim determinizmi" ile Kıvılcımlı'nın materyalist edinimi bir başlangıç noktası olarak kabul edilebilir. Bu konuda da Timpanaro'nun temkinliliğine sığınıyorum: "Güvenilir kanıt olmadığı için bilimsel bir açıklamayı reddetmek, kendini bilim kurguya bırakmaktan daha bilimseldir." (Timpanaro, **a.g.e.,** s.63)

[10] Bkz: İdris Küçükömer, **Sivil Toplum Yazıları**, Bağlam Yay., İstanbul 1994

devrimcilik yapan, argümantasyondan yoksun soyut bir figüre dönüştürmektedir.

Tartışma günümüze uyarlandığında Teori ve Politika'nın Marksist devrimci politika anlayışı, reformist biçimde, sosyolojik bir temelden yoksun olmakla eleştirilecektir. Oysa ampirizme bizim de hakkımız varsa, masa başı sosyolojik değerlendirmelerin gözden kaçırdığı şey, görüp görebileceğimiz tek devrimciliğin, 1971'de açılan ve "nomadik salınım"a benzetebileceğimiz kanalın güçlendiği koşullarda işçi hareketlerinin de arttığıdır. Kürt hareketinin de bu açıdan değerlendirilmesi bir görevdir.

Althusser'in devrimci edinimi

Althusser de Kayaoğlu'na benzer biçimde eleştirilmektedir. Bob Connell'e göre, "Althusser halihazırdaki kitle örgütlerine katılma yönündeki bütün güdülerin ve işçi sınıfının kendi sosyalist bilincini yaratacağına dair bütün umutların altını oyuyor... Althusserci epistemolojinin etkisi, aydınları sendikalara ve partilere **faydalı olabilecek araştırmalar** yapmaktan alıkoymasıdır; ve Althusserci dilin etkisi hiç şüphesiz, işçileri onlarla konuşmaktan alıkoymasıdır. Onları doğrudan doğruya teşvik ettiği şey, militan bir biçimde, oturup kuram oluşturmaktır."[11] J. Sanbonmatsu, "kuram ile pratik arasında **hümanist ve demokratik bir uyum** oluşturmaya girişmiş diri bir karşı gelenek var olmuştur" dedikten sonra, Marksizm içinde Rosa Luxemburg ve Antonio Gramsci örneklerini anarak, şöyle devam ediyor: "**[A]hlaki ya da entelektüel bütünlüğün yitirilmesine maruz kalmadan kuram ile pratiği birleştirmenin** mümkün olduğunu gösterdiler."[12] Bu "ahlaki" ve kuram-pratik bütünlüğü sağlayan diri geleneğe Marksizm dışından, anarşizmi, liberal ve radikal feminizmi, ırkçılık karşıtı ve yurttaşlık hakları mücadelelerini de katıyor.

Peter U. Hohendahl, "erken dönem liberal kamusallığının yapısal dönüşümünün, 1848 devriminin yenilgisiyle başladığını"[13] belirtiyor. 1848 sonrası sayılan tüm hareketleri, belirli uğraklarda devrimcileşmekle birlikte, sistemin verimli biçimde içerdiğini kabul etmek gerekiyor.

---

[11] R. W. Connell'den aktaran John Sanbonmatsu, **Postmodern Prens: Eleştirel Kuram, Sol Strateji ve Yeni Bir Öznenin Oluşumu**, Çev.: Emre Ergüven, Bağlam Yay., İstanbul 2007, s. 140

[12] **A.g.e.**, s.140

[13] Aktaran Habermas, **a.g.e.**, s.17

Anarşizmi de Marksizm gibi "merkezde ve çevrede" ayrı hareketler olarak izlemek gerekiyor. Avrupa'da Marksizmin özneci yöneliminin tarihini, yenilgileri ve toplumsal hareketlerin yasal ifadelerine kavuşmalarının tarihiyle karşılaştırmak gerekiyor. 1848 devriminin yenilgisi ile işçi hareketlerinin devrimcileşebilmesi için "çevre ülkeler"de devrimci kanalların açılmasını ve "merkez ülkeler"in görece zayıfladığı anları beklemek üzere geri çekildiğini iddia edebilir miyiz? Dünya savaşlarının etkileri, Maoizmin ve Güney Amerika devrimciliğinin belirli uğraklarda "merkez ülkeler"e etkisi değerlendirilebilir. Günümüzde daha zayıf olmakla birlikte bu hareketlerin tilmizleri ve devrimci İslamcılığın etkileri tartışılabilir. Şüphesiz bunlar tarih bilimi çalışmasının konusudur.

Connell, Althusser'i işlevselcilikle suçluyor ve Althusser'in, "kavramsal bir militanlık ile tabandan gelen sosyalizmin uygulamada bastırılmasının bir araya getirilmesi" olarak tanımladığı siyaset şeklinde Stalinizmle ortaklaştığını söylüyor. Althusser'in Maoizmle ilişkisi de yaygın bir eleştiri konusu. Ona göre Althusser'in düşüncesinde, "soyut bir militanlık, (...) Marksist bilimin taşıyıcıları olan eğitimli fakat oldukça tahammülsüz bir elitin başını çektiği devrimci bir öncü partinin genel olarak haklı çıkarılması; ve kendiliğindenlik, aşağıdan hareketlilik, artan değişim ve mevcut durumun kullanılmasıyla bağlantılı stratejilerin genel olarak değersizleştirilmesi" söz konusudur.[14]

Althusser'in teorisi Spinoza'yı ve Marx'ı izleyerek, bir insansal eksikliği "ideolojide olmayı" göstererek karşıtlarının ahlaki ve edebi konumlar aldığı yerde bambaşka siyasal sonuçları olacak bir şey söylüyor. Stalin'in Komünist Partilerin "burjuvazinin elinden düşmüş olan Demokratik Özgürlükler ve Ulusal Bağımsızlık Bayrağını yerden alıp yükseltmeleri gerektiği" yönündeki sözüyle acele ettiğini tarihsel örnekleriyle göstererek, burjuvazinin bu bayrakları hiç de sanıldığı gibi bırakmadığını söylüyor. Ona göre "Hiçbir durumda, özellikle de Komünist Parti bu izlekleri burjuva siyasetine karşı çıkartmak **hakkına sahip olduğunda**, Demokratik Özgürlükler ve Ulusal Bağımsızlık izleklerinin her şeyden önce burjuva devlet ideolojisinin parçası olduğunu unutmamalıyız"[15]. **Stalinist siyasetle**

---

[14] **A.g.e.**, s.153

[15] L. Althusser, **a.g.e.**, s. 25

ortak yönleri olan bu düşünümsel konum hümanist ve ahlaki eleştirmenine Stalin'le ortak olan yönlerini gösterir: İzleklerinin burjuva devlet ideolojisinin parçası olduğunu...

Çokbilmiş Özne'nin aşırı politikası

Tarih biliminin yokluğunda muhasebe tarih felsefesine ve ahlaki yargılara kalır. Bülent Somay, "Bolşeviklerin orduyu yeniden kurarken Çarlık generallerini göreve çağırmalarında ve yetkilerini geri vermelerinde, Çarlık bürokratlarını göreve çağırmalarında"[16] çokbilmişlerin her şey olup bittikten sonra uzlaşmalarını görür. Kuşkucu ya da ikircikli azınlık (anarşistler, Menşevikler...) yok edilerek cahil çoğunluk üzerinde diktatörlük kurulmaktadır. Somay, Fransız devriminden de her devrin adamı örnekler vermektedir, ama ortada, devrimlere ilişkin yapısal bir sorun görmez. Sorun, dinsel ya da bilimsel saiklerle hareket eden köktenciler sorunudur. Onlara karşı, ikirciklilerin radikalleşmesi etik/politik tutumunu önerir.

Somay, Aydınlanmanın politik tarafını köktencilikle eleştirirken Kant'ın "Aydınlanma Nedir"ini çığır açıcı bir makale olarak görür. Dinsel ve bilimsel köktenciliğe karşı kuşaktan kuşağa değişen ve gelişen "kendini nihai olarak belirlemeyen hakikat".

Benzer bir yaklaşımı Teori ve Politika yazarlarından Ali İhsan Topcu'da görüyoruz. Topcu, "politikanın Genç Hegelciler tarafından bir din[17] gibi fetişe edildiğini" ve "Marx'ın da bu anofordan kurtulamadığını" söylüyor. Ona göre, "Marx ve Engels'in ayak uydurduğu bu abartılmış politika, kurucu bir öğe olarak Marksizme dahil olan politikayı da güçlü bir şekilde etkileyecekti. Abartılmış bir politikanın, pratik ve teorik sonuçlarıyla yarattığı kalıcı hasarlar, geçen yüzyılın **gözlemlenebilir sorunları** olarak ele alınmayı beklemektedir. (...) Politikanın, özgün toplumsal etkinlikler içinde hiyerarşik olarak en tepede konumlandırılması, 20. yy'ın zaferleri kadar yenilgilerine de uygun ortamlar hazırlamıştır."[18]

---

[16] Bülent Somay, **Çokbilmiş Özne**, Metis Yayınları, İstanbul 2008, s. 13

[17] Topcu, Zülkarneynci bir dinden bahsediyor olsa gerek: "Rabbimin beni, içinde bulundurduğu iktidar hayırlıdır." (Bkz. Kehf Suresi 94. ayet, **Kur'an-ı Kerim Meali**, Elmalılı M. Hamdi Yazır, Gül Neşriyat)

[18] Ali İhsan Topcu, "Tarihselci Sınırlarda Marksizm Arayışları", **Teori ve Politika 44**, Ekim 2007, s. 51

Topcu, her ne kadar, hem abartılmış politika örneklerini hem de politika dışındaki özgün toplumsal etkinlikleri açıklamaya girmese de, buradan, ne öznenin reddine ne de maddeci bir tarih anlayışına varılır. Buradan olsa olsa hümaniter bir iktidarsızlık ideolojisine, Somay'ın açıkça etik/politik tutum olarak sahiplendiği konuma varılır. Herhangi bir özgün toplumsal etkinlik, gücü oranında iktidar ilişkilerine yayılır. Devlet, gücü olan bir toplumsal etkinlik örgütlenmesidir. Topcu, gülüp oynayamayacak kadar yaşlı, arzusuz olamayacak kadar genç bir Faust ruh halindedir.

Radikal ikircikli özne ve metahümanizm

Somay, olmayan özneye ikircikli bir etik/politik tutum almayı ve radikalleşmeyi öneriyor. Öznesi bireysel ve tekil değil, çünkü bireysel özne mekansal ve zamansal süreçte sınırlandırılmıştır, ve bu sınırlardan kurtulamayacağına göre bir tek tutum alabilir, ikircikli olamaz. Oysa ne acı ki, politik bir özneyi, ister bireysel, ister bir topluluğa dayalı kurgulayalım, varlık bir mekandadır ve politik olay da 'an'da gerçekleşir.

Öznesi mekandan münezzeh olmalı, ulusaşırı olmalı ki, "birden çok ulusal kendilik arasında senkronize bir harekete geçmeyi sağlarken, ikircikli konumu idame"[19] ettirsin. Öznesinin NATO-Miloşevic, ABD-Saddam, ABD-Taliban, ABD-El Kaide'den birini seçmemekle alacağı etik tutumun politik bir anlamı olması için, kendini ikirciklendirme mekanizmaları olan ulus-aşırı bir işçi sınıfı partisi olması gerektiğini söylüyor Somay.

Şükrü Argın da, Mikhail Epstein'ın 20 yy. kültürüne "hiper" nosyonunun damgasını vurduğu iddiasından yola çıkarak Anarşizm ve Marksizmi modernizmle ilişkileri açısından eleştirir: "Hiper kendi gerçekliğini aşındıran fazlalık ve ihlal yüzünden bir 'süper'dir ve süreç içinde kendini 'sahte' olarak ortaya koyar. Başka bir deyişle devrimci anti-tez, bir tezi olumsuzlayarak 'süper'e yol açar; ancak, nihayetinde kendi türeme ve simülatif, yani sahte karakterini açığa vurmak zorunda kalır." (Bkz. Ş. Argın, "Anarşistler ve Marksistler", **Birikim 230-231**, Haziran-Temmuz 2008) Ona göre Marksizm hiper-politikliği yüzünden, anarşizm de Marksizmi eleştirirken hiper-gerçekçiliği sonucu anti-politik ve anti-entellektüalizmi yüzünden kaybetmiştir. Argın, Epstein'ın 'hiper' nosyonunu Kuantum Teorisi'nden varoluşçuluğa, modernizmin tüm veçhelerine genişletmektedir. Peki, Ali İhsan Topcu eleştirisini Marksizmin bilim ve felsefe ayaklarına genişletmekte midir?

[19] **A.g.e.**, s.45

Öznesi zamandan da münezzehtir. Etik konumun zamanı yoktur. Bu gün ve her zaman etik sabit bir konum alır. Zamandan bağımsız olarak "babanın adı"nı gördüğü yerde, bu ad hangi köktenci babaya ait olursa olsun, reddeden bir konum öneriyor. Somay, şişkin yayın dünyasında örneklerini çokça bulabileceğimiz gibi, hayal kuruyor. Sırça köşkünden çıksa, en fena muhit bile, Somay'a, insanlar arasında bir insan olduğunu hissettirir.

J. Sanbonmatsu da, "postmodern prens" olarak adlandırdığı olmayan öznesi için "meta-hümanizm" etiğini öneriyor. Ona göre "direniş kimlikleri, tamamı ilerici olmayan bir sürü biçimden herhangi birine bürünebilir. Bu nedenle, postmodern prensin birliğinin **hem normatif hem ontolojik temelini** açıkça ortaya koymamız son derece önemlidir."[20]

Sanbonmatsu, Somay'ın Kant'ı sahiplendiği yerde, Gramsci dolayımıyla "hem Protestan Reformu'nun ya da Fransız Aydınlanmasının kitlesel karakterine hem de Yunan uygarlığının ya da İtalyan Rönesansı'nın klasik kültürü"ne[21] sahip çıkar. Hümanizmde ve Aydınlanmada olumlu olan ne varsa alır ve insan kavramına insan olmayan diğerlerini de dahil ederek metahümanizm etiği yaratır. Ona göre "sosyalizm bize etiğimizi veremez; etik bize sosyalizmimizi verir".[22]

Sanbonmatsu, "Marx ampirik bilime yönelik felsefeyi reddetmeseydi, kendi yüzyılındaki birçok farklı toplumsal hareket arasında bir birleşme olasılığı olduğunu algılayabilirdi (...) yalnızca yanlış yola girmiş, ütopik, 'burjuva' reform uğraşları gördü"[23] der. Sanbonmatsu ise görmek istediğini gördüğü ampirizmi yüzünden mücadele eden ezilen kitlelerde ilerici olmayan bir sürü biçim görür.

Ne o ne bu politik yaklaşımı, temelinde, gizli bir Avrupacılık, Avrupa sosyal demokratlığı taşır. Konformist yaşamını sarsmayan her tür mücadeleye havsalasında yer vardır. Konformist yaşamı sarsmayan mücadele burjuva devletin yeniden üretim olanaklarının uzandığı menzili gösterir.

---

[20] **A.g.e.**, s.26
[21] **A.g.e.**, s.293
[22] **A.g.e.**, s.294
[23] **A.g.e.**, s.312

Teknoloji (1)

Mustafa Atmaca

Materyalizm (maddecilik), varlığın maddiliğini savunduğu için bu adla anılmaktadır. Maddecilik, maddenin çeşitli tür ve formlar içerdiğini kabul etmeyi engellemez. Maddecilik, örneğin, insan varlığının ve onun zekasının maddenin bir biçimi olduğunu, bir madde-enerji olarak ortaya çıktığını ileri sürer. Yani, şimdiki bilgi düzeyi itibarıyla, insan türü ve onun aklı, maddenin en yüksek derecede organize olmuş şeklidir. İdealizm ise, bilindiği üzere, varlığın anlaşılmasında maddi-olmayana, ruha ya da akla öncelik veya teklik tanır.

Maddenin, doğa bilimleri tarafından sürekli olarak ortaya konan temel özelliği değişimdir. "Değişimin olmadığı yerde maddenin de olmadığı" görüşü, madde ile değişim'in, ve giderek, materyalizmle diyalektiğin bir kavram ya da kategori çifti olarak alınmasına yol açmıştır.

Değişimin maddeye özgü bir özellik olması, doğa tarafından insandan bağımsız olarak, insanın dışındadır. Madde olarak doğanın değişimi sonucu milyarlarca yılda ortaya çıkan insan, doğaya karşı değişimi algılayan ve başlatan madde-enerji yapısıyla yeni bir değişim evreni ortaya koymuştur.

İnsanın genel olarak doğaya yönelik yeni değişim evreni diyalektik işleyiş gösterir. Doğal evren tarafından meydana gelmesi nedeniyle insan; bir yandan doğayı değiştirirken diğer yandan kendini değiştirir ve geliştirir.

İnsanın doğaya karşı yarattığı bu yeni evrendeki değişim insanın farkındalığı sayesinde olmaktadır. Madde artık insanda kendini ve kendinin değişimini algılayacak bir nitelik kazanmıştır. İnsan evrenindeki temel fark; maddi evrenin değişimi sonucu insanda tezahür eden ve farkındalığı sağlayan emektir. Bu farkı Marx şöyle ifade eder:

> Biz, emeği, salt insana özgü biçim içerisinde ele alıyoruz. Örümcek işini dokumacıya benzer şekilde gördüğü gibi, arı da

> peteğini yapmada pek çok mimarı utandırır. Ne var ki, en kötü mimarı en iyi arıdan ayıran şey, mimarın, yapısını gerçekte kurmadan önce, onu imgesinde kurabilmesidir. (Marx, 2000: 181)

İnsan evreninin emek aracılığıyla; hem kendini hem de doğayı tarihsel süreçteki değiştirmesini Engels şöyle genelliyor:

> Elin, konuşma organlarının ve beynin birlikte eylemiyle yalnızca her bireyde değil, aynı zamanda toplumda da, insanlar, giderek daha karmaşık işleri yapabilecek, giderek daha yüce işlere yönelecek ve erişecek güce varır. Emek de kuşaktan kuşağa değişti, daha yetkin ve çok yönlü duruma geldi. Avcılığa ve hayvancılığa tarım, tarıma örgücülük ve dokumacılık, materyallerin işlenmesi, çömlekçilik, gemicilik eklendi. Ticaret sanayiin yanısıra, enisonu sanat ve bilim ortaya çıktı, kabileler, uluslar ve devletler halinde değişti; hukuk ve siyaset gelişti; bunlarla birlikte insan kafasında insani şeylerin gerçeği aşan yansıması ortaya çıktı... (Engels, 1979: 194)

Bu yazı kapsamında; emeğin günümüzde vardığı karmaşık organizasyon biçimleriyle üretim süreci içindeki yerinin ve işlevinin değişimi ve bu değişimde önemli bir etken haline geldiği görülen teknolojiyi ele alacağım.

Üretimin, toplumsal süreçlerin algılanmasında temel bir ayıraç olduğu Marksizmin bilim anlayışının temellerindendir. Marksizmin kurucularının, nesnelerini "üretim tarzı" kavramıyla ifade etmeleri bunun açık ifadesidir. Üretim ilişkileriyle üretim güçleri bütünselliğinden üretim tarzı ve üretimin genel sürecinin oluştuğu fikriyatı Marksist camiada son dönemlerde yeniden görece canlı bir tartışmanın konusu oldu. Bu tartışmalarda en önemli faktörlerden birinin teknoloji olduğu izlenmektedir.

Üretim sürecinin ve toplumsal değişimin vardığı nokta açısından bu kadar önemli sayılmasına karşın, teknolojinin, üretim sürecine ve toplumsal süreçlere etkisinin yeterli ayrıntıda incelendiği, doyurucu zenginlikte verilerle ortaya konduğu söylenemez. Bu gözlem, çalışmalarım sırasında konuyu olabildiğince kapsamlı bir şekilde ele almayı benim açımdan zorunlu kıldı. Konuyu ele alırken, başvuru kaynaklarımdan geniş aktarmalar yapmaktan kaçınmayacağım. Bu bağlamda, değerlendirmemi, aşağıdaki başlıklar üzerinden ilerletmeye gayret edeceğim:

1- Teknoloji nedir, bilim ile teknoloji arasında kuvvet çifti oluşturacak bir ilişki var mıdır?

2- Teknoloji, üretim sürecinin tarihsel gelişiminde ne tür değişim ve dönüşümler yaratmıştır?

3- Teknolojinin değişiminin toplumsal ve sınıfsal etkileri neler olmuştur?

4- Kapitalizmin krizlerinde teknolojinin rolü nedir?

5- Üretim ilişkileri ve üretim güçleri bağlamında günümüz teknolojisinin etkileri nedir?

Kapitalist üretim tarzında bilim ve tekniğin gelişmesinin ana işlevi değişim değerini ve artı değer sömürüsünü arttırmak ve devam ettirmektir. Bu amaç doğrultusunda ve tarihsel süreç içinde, bilimle teknolojinin birleştirilmesiyle meydana gelen teknobilim sayesinde, emeğin artık ortadan kalktığı gibi bir aldatmacaya karşı da görüş geliştirmeye çalışacağım.

Üretim sürecinde teknoloji

Teknoloji, bilimin, pratik yaşam gereksinimlerinin karşılanmasına ya da insanın çevresini denetleme, biçimlendirme ve değiştirme çabalarına yönelik uygulamaları, Yunanca tekhne (sanat, zanaat) ve logos (söz, sözcük) sözcüklerinden oluşturulan teknoloji terimi, Eski Yunan'da "sanatlar üzerine konuşma" anlamına geliyordu. Zaman içinde anlamı değişen sözcük, bilimsel araştırmalardan elde edilen somut ve yararlı sonuçları ve bunlara ilişkin araç, yöntem ve süreçlerin bütününü ifade eden bir anlam kazanmıştır.

Teknik, temel olarak alet yapımı ve alet kullanarak sonuç alma yöntemleri anlamına gelir. Alet yapma yeteneği, insan türünü öteki canlılardan ayıran temel niteliktir. Bu niteliği nedeniyle insan, en başından beri teknoloji üreten bir varlıktır ve teknolojinin tarihi insanlığın tüm evrimini içerir. (**Ana Britannica**, 1987: C. 20, s. 494)

Bu tanımlamalar, günlük dilde kullanılan teknoloji terimini anlatmadığı gibi, üretim süreci içindeki teknoloji kavramını da bulanıklaştırmaktadır.

İnsanın doğayı değiştirme eyleminde; bir tarafta değiştirilecek madde (nesne), diğer tarafta değiştirme istek ve farkındalığında bulunan insan ve emeği (özne), arada değişimi gerçekleştirecek araç bulunmaktadır. Araçla insan arasındaki ilişki bilgi birikimi, meslek ve uzmanlığı; araçla üretim nesnesi arasındaki ilişki ise teknolojiyi meydana getirir.

Üretim sürecinin bu ana şeması Marx tarafından şöyle formüle edilmiştir:

"Emek sürecinin basit öğeleri şunlardır: 1. insanın kişisel etkinliği, yani işin kendisi; 2. işin konusu, ve 3. işin araçları." (Marx, 2000: 181)

Althusser; bu üç öğeden emek araçlarının önemini vurgulayarak öne çıkarır.

> Emek sürecinin üç kurucu öğesi arasında (nesne, araçlar, emek gücü) başat olan biridir: emek araçları. Tüm iktisadi dönemlerin ortak emek sürecinde, temel biçimlerini ayırt edecek özgül farklılığı saptamayı ve yerine yerleştirmeyi sağlayan bu sonuncu öğedir. Söz konusu emek sürecinin tipik biçimini belirleyen şey,"emek araçları"dır. (Althusser, Balibar vd., 2007: 455)

Balibar'ın, Althusser'in önemine dikkat çektiği emek araçlarıyla ilgili olarak, emek aracı - emekgücü ve emek aracı - emek nesnesi (ürün) arasındaki ilişkiye yaptığı vurgu da önemlidir:

> [İ]malat, bizi ilgilendiren bakış açısından, mesleğe özgü olan ve bu mesleğin tüm özelliklerini koruyan bir hareketin devamı olarak kabul edilebilir. Ama, eğitilmiş, uzmanlaşmış emek gücü ile alet bütününün yerine geçen makine, bu bütünün evriminin ürünü hiç değildir. Basitçe ayni yeri işgal eder. Önceki sistemin yerine başka bir sistem geçirilir: süreklilik öğeler ya da bireyler arasında değil, işlevler arasındadır. Bu dönüşüm, genel bir terim olan yer değiştirmeyle belirtilebilir (Althusser, Balibar vd. 2007: 561).

Balibar, emek aracı ile emek nesnesi arasındaki ilişkiyi oluşturan teknolojinin, emek aracı ile emek öznesi arasındaki ilişkinin (mesleğin ve uzmanlığın) yerine ikame edilebileceği (makinenin insanın yerini alabileceği) fikrinin basit bir yer değiştirme olarak bütünsel üretim sürecinde mümkün olamayacağını söylemektedir.

Emek ve üretim süreci üzerindeki temel tartışma; "emeğin üretim süreci içinde yok olduğu" ve onun yerini artık teknolojinin aldığı şeklindeki tartışmalar Marksist düşünürlerin de kafasını bulandırmış durumdadır. Bu konuya daha sonraki bölümlerde detaylı olarak döneceğim.

Bilim ile teknoloji ilişkisi

Doğanın kendiliğinden değişimi içinde, bu değişimin nitel bir durağı olarak insan ortaya çıkmıştır. İnsanla ilgilenen bilimlerden arkeoloji ve antropoloji; insanın doğal evrenin bir köşesinde ortaya çıkışını tarihleyebilmektedir artık. Bu tarihleme insan faaliyetinde tekniğin öncel olduğunu,

bilimsel faaliyetin ise insanın ortaya çıkışına göre çok sonralara denk geldiğini ortaya koymaktadır.

> Teknolojinin tarihsel öneminin daha doğru olarak anlaşılmasıyla, insanın var olduğu binlerce yıllar boyunca günlük gereksinimleri ve yaşamı kolaylaştırıcı öğeleri yetenekleriyle yaratan el sanatlarının bağımsız geleneklerine gereken önem verilecektir. Böyle bir tarihsel değerlendirme, birçok durumda, bilimin teknolojinin gelişimini değil, teknolojinin bilimin gelişmesini yönlendireceğini de gösterecektir. (James E. McClellanIII, Harold Dorn, 2006: 2)

> Alet yapıp kullanma ve teknolojinin kültürel aktarımı, insanın varoluş biçimi için çok gerekli olmuş ve tüm insan toplulukları bu yoldan geçmiştir. Üstelik insanlar alet yapmak için alet yapan tek yaratık gibi görünmektedir. İnsanlar alet olmaksızın oldukça güçsüz bir türdür ve hiçbir insan toplumu teknoloji olmadan yaşamını sürdürememiştir. İnsan ırkı evrimsel başarısını büyük ölçüde alet yapımında ustalaşmaya ve alet yapım ve kullanımını yeni kuşaklara aktarmaya borçludur. Bu nedenle insanın evrimsel tarihi teknoloji tarihine dayanmaktadır. (A.g.e., 2006: 9)

İnsanın doğada varolma uğraşında önceliğin teknikte olduğu, tekniğin toplumsal bir değer olarak biriktirilmesi ihtiyacının zamanla bilimi doğurmuş olabileceğine başka bir örneği Çin matematiğinden verebiliriz:

> Çin matematiğinin en büyük itici gücü pratik ve yararcı amaçlar doğrultusunda olmuştur. Örneğin, Matematik Sanatı Üzerine Dokuz Bölüm ... adlı MS 1. yüzyıl metninde tarımsal alanların ölçümüyle ilgili 246 problemin çözümü, tahıl değişim oranları ile inşaat ve dağıtım problemleri ele alınmıştır. (A.g.e., 2006:154)

Emperyalist Batı, dünyanın tüm evveliyatının kendine ait olduğu ideolojisini empoze eder. Kapitalizmde bilimin ideolojik bir araca dönüştürülmesi ve sanki her şeyden önce bilim varmış gibi sunuş yapılması bilime olan sevgiyle ilgili değildir. Aydınlanma İdeolojisinin özünü oluşturan pozitivizm, feodal ideolojinin toplum çimentosu olarak kullandığı din ideolojisi yerine bilimi oturtmuştur.

> Avrupa uygarlığı, makinelerle ilgili Orta Çağ merakı sayesinde, doğayı teknolojik açıdan diğer kültürlerden daha fazla bir şekilde insanlığın yararına kullanılabilecek bir güç kaynağı olarak görmüştür. Doğaya karşı bu farklı yaklaşım güçlü ve giderek daha çok korku veren sonuçlar doğurmuştur.
>
> Avrupa toplumunun ve kültürünün dönüşümüne yol açan etkileyici teknolojik yenilikler dizisi kuramsal bilime hiç borçlu

olmamıştır, çünkü geniş ölçekte bilimin sunacakları çok azdı. Sonunda Antik Dünyadan ve Orta Çağ İslam'ından miras alınan bilimin Orta Çağ Avrupa'sında uygulanabilirliği, bu uygulamalarda olandan bile daha azdı. Bir miktar geometri bilgisi (teoremlerin kanıtlanması değil) takvim hesaplamalarına yararlı olmuş ama bunların hiçbirisi Orta Çağ Avrupa'sına ün kazandıran makine ve tekniklerin geliştirilmesinde uygulama alanı bulmamıştır.

Ancak, Avrupa uygarlığının gelişmesi bilim ve doğa felsefesi için yeni dışsal koşullar yaratmış ve Avrupa'da ortaya çıkan yeni bir yaşamsal öğrenim kültürüne ortam hazırlamıştır. Avrupalı bilginler, eski çağların ve İslam'ın felsefi ve bilimsel gelenekleriyle "12. Yüzyıl Rönesansı" olarak bilinen olay aracılığıyla temas kurmuş ve bunların üzerine eklemeler yapmaya başlamıştır. (A.g.e., 2006: 212)

Orta Çağların üniversitesi, bu günkü üniversitelerden farklı olarak bir araştırma kuruluşu değildi ve bilimin amacı öncelikle bilim yapmaktan farklıydı.

Yunan ve İslam biliminin üniversitede bilimsel bir ders programının temelini oluşturmasından önce, tüm bilgilerin kapsamlı çeviri programlarıyla Latinceye çevrilip hazır duruma getirilmesi gerekiyordu. Büyük Müslüman kenti Toledo 1085 yılında Hıristiyanların eline geçmiş (genişleyen Avrupa uygarlığının yeni gücünün başka bir belirtisi) ve kent çeviri ekiplerinin klasik bilimsel ve felsefi metinleri Arapça'dan Latince'ye aktarma merkezi haline gelmiştir... *Aranan belgeler aslında yararlı oldukları varsayılan tıp, astronomi, astroloji ve simyayla ilgili olduklarından dolayı, bu kayda değer çabalar için teşvikin tümüyle soyut bir bilgi sevgisi olmadığını göz önünde bulundurmak gerekir.* (vurgu sonradan)

Sonuçta, 1200 yılında Avrupalılar, antik bilimlerin çoğunu İslam dünyasında birkaç yüzyıl boyunca üretilen bilimsel ve felsefi başarılarla birlikte geri kazanmıştır. (A.g.e., 2006: 215)

12. Yüzyıl ile 14. Yüzyıl Avrupa'sı iç savaşlar nedeniyle perişanlık içindedir. 13. Yüzyılda başlayan bütünleşmeler 14. Yüzyılda birliklere ve devletlere dönüşmeye başladı. Tarımda başlayan gelişme ticareti, ticaret de kentleri geliştirdi, artan nüfus kentlere doğru kaydı ve kent nüfusları arttı. Ancak sulu tarım henüz ortaya çıkmış değildi veya kurumsallaşmamıştı. Kentlerin gelişmesi sınıfsal egemenlik aracı olarak devlet gücünün gelişmesini, bu gücün gelişmesi de silah teknolojisini öne çıkardı.

16. yüzyıl başlarında silah teknolojisi Osmanlı ve Avrupa merkezleri için önemli bir teknoloji.

1500 yılında silah yapımı Eski Dünyada Çin, Hindistan ve Moğol İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa gibi

merkezlerde evrensel bir teknoloji olmuş ve bu güçler top teknolojisini Eski Dünyadaki müşteri devletlere de yaymıştır... Barutun ve ateşli silahların Avrupa'nın savaş alanındaki sonuç alıcı rolü 15. yüzyılda zaten başlamış ve yüzyılın sonunda politikayı, sosyolojiyi ve savaş ekonomisini dönüşüme uğratmıştı.

...15. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan yeni silahlar Avrupa hükümetlerinin bütçelerine büyük artışlar getirmiştir... Sonuç olarak, sonraki iki yüzyıl boyunca çeşitli Avrupa devletlerinin kalıcı ücretli ordularındaki asker sayısı dramatik bir biçimde 10.000'den 100.000'e sıçramıştır... Maliyetler amansızca yükselmiş ve savaşlar merkezi devletlerin tekeline geçmiştir.(vurgu sonradan)

Silah teknolojisi askeri güce, askeri güç, yerel feodal otorite gücüne dönüştü. Siyasal yapı olarak feodalizmin bitişi üzerine doğan ulus devlet, daha önemli bir güç organizasyonu ihtiyacıyla, silah teknolojisini tekeline aldı. Gücün devamı için vergi alma kurumsallaştırıldı.

Yeni masrafların ve eşlik eden tahkimatın masraflarını yalnızca daha büyük politik varlıklar, özellikle de vergi alma gücü ya da ticari zenginliği olan ulus devletler karşılayabiliyordu. Bu nedenle askeri devrim, gücün yerel feodal otoriteden merkezi krallıklara ve ulus devletlere geçmesini sağlamıştır... Askeri devrim devletleri rekabete sokmuş ve sürekli olarak teknik gelişmeleri destekleyen dinamik toplumsal mekanizmalar geliştirilmiştir. (A.g.e., 2006: 226-229)

Bilimsel gelişmelerin teknolojik uygulamaları

Avrupa'da başlayan sanayi devrimi 1780-1840'lı yıllar arasında fabrika türü üretime geçmiştir (Chris Freeman, Luc Soete, 2003: 23). Bilimsel gelişmenin bu yıllara kadar teknolojiye dönüştüğü söylenemez.

Avrupa'nın bu son derece önemli gelişmesinde hangi rolü bilimsel düşünce oynamıştır? Yanıt aslında hiçbir roldür. Barut ve pusula gibi temel buluşlardan bazıları ... herhangi bir kuramsal kaygı olmaksızın geliştirildikleri Çin'den çıkmıştır. Yerleşik Aristo, Öklid, Ptolemaios geleneği olan Avrupa'nın kendisinde bile yeni savaş gereçleri ve bunlara ait yardımcı tekniklerin geliştirilmesinde çağdaş doğa felsefesi hiç uygulanmamıştı. Geriye bakıldığında kuramsal balistik yararlı olabilirdi ama bir balistik bilimi henüz ortaya çıkmamış ve Galileo'nun düşen cisimler yasasını beklemişti, bu durumda bile *17. yüzyılda kuramın pratiğe uygulanabilirliği bir soru işaretiydi. Metalürjik kimya dökümcüler için yararlı olabilirdi ama 19. yüzyıldan önceki kuram sınırlıydı ve görünüşe göre*

simyanın verebileceği bir şey yoktu. Gemi tasarımında uygulanabilecek hidrodinamik de henüz gelecekteydi. *Daha sonra çok önemli bir mühendislik bilimi haline gelen malzeme mekaniği Galileo tarafından incelenmiş ama yalnızca 19. yüzyılda uygulanmıştı.* Bilimsel haritacılık Avrupa'nın ilk denizaşırı genişlemesinde belki destekleyici bir rol oynamış ancak denizde seyir, bilim değil bir sanat olarak kalmıştır. *Topçular, dökümcüler, demirciler, gemi yapımcıları, mühendisler ve gemicilik yapanların hepsi de işlerini, ne bir fazlası ne bir eksiği, kendi deneyimleri, becerileri, sezgileri, göz kararı hesapları ve cesaretleri yardımıyla yapmıştır.*

Aslında nedenselliğin yönü. Avrupa hükümetlerini doğulu taydaşları gibi bilimin destekçileri oldukça ve teknik ve ekonomik yarar umuduyla bilimsel araştırmalar için hükümet desteği sağladıkça teknoloji dünyasından bilim dünyasına doğru olmuştur. Bu nedenle bilimin kurumsallaştırılması ve bürokratikleştirilmesinin önce ilk modern çağın Portekiz'inde ve İspanya'sında görülmesi bir rastlantı değildir. Bilimsel araştırmaların büyük bir hümanist destekçisinden çok, artık geç bir Orta Çağ haçlısı olarak düşünülen Portekiz prensi Gemici Henrique (Henry the Navigator,1394-1460) Batı Afrika kıyılarında *15. yüzyılda yapılan bir dizi tarihsel Portekiz araştırma gezisinden sorumluydu. Gemici Henrique, gemi seferlerini ve Portekiz'in denizcilik imparatorluğunu tanıtmak için çok şey yapmış ve baharat ticaretiyle gelişen Lizbon kısa zamanda dünyanın gemicilik ve haritacılık merkezi olmuştur.(*vurgular sonradan) (James E.McClellanIII; Harold Dorn, 2006:234)

Avrupa'daki saraylar ve hükümetler 16. yüzyıldan başlayarak bilimi kurumsallaştırdı. Temel amaç bilimden yararlanma ve bu nedenle uygulamacı bilime ağırlık verme öne çıktı, üretimin ihtiyaçları uygulamalı bilimleri ve mühendisliği faydacılık adına geliştirdi.

Kraliyet Derneği (1662) ve Paris'teki Academie des Sciences (Bilimler Akademisi) (1666), 17. yüzyıldaki yapısal devrimin amiral gemileriydi. Bunlar, bilim ve bilim adamları için yeni bir kurumsal temel oluşturmuş ve sonraki yüzyılın yapılandırılmış bilimini karakterize eden yeni bir akademik çağ başlatmıştır...

Dernek üyeleri daha az saray mensubu ve daha çok devlet hizmetinde uzman görevliler gibi hareket etme eğilimine girmiştir. Devlet akademi ve dernekleri özellikle doğa bilimleriyle ilgilenen kurumlardı, başka misyonların hizmetinde değildi, büyük ölçüde kendilerini yönetiyordu ve üniversiteden farklı olarak öğretim yapmıyordu. Devlet akademileri ile bilim derneklerinin 18. yüzyılda büyüyüp olgunlaşması, bilimin Bilimsel Devrimden sonra toplumsal olarak daha çok

özümlenmesinin etkileyici bir kanıtıdır... 17. yüzyılın ikinci yarısında, devletçe desteklenen yeni bilim dernekleriyle eşzamanlı olarak, o günden bu yana bilimsel araştırma yayınlarının temel biçimi olan periyodik dergiler ortaya çıkmıştır...

Avrupa'daki saraylar ve hükümetler 16. yüzyıldan başlayarak bilimi kurumsallaştırmış ve bunun karşılığında bilim uzmanları botanik bahçelerinde, gözlemevlerinde, bilimsel derneklerde, uzman profesörlüklerde ve Avrupa'daki hükümet bürokrasilerinin çeşitli işlerinde hükümetlere yardım etmiştir. (A.g.e., 2006:296-299)

Bilimin üretim unsuruna dönüşmesi

Kapitalizmin gelişimi, 20. Yüzyıl başlarında ticarete oldukça güçlü bir uluslararası nitelik kazandırdı. Bu arada işçi sınıfı gelişti, sermaye sınıfına karşı mücadele yeteneği yükseldi. Sermaye sınıfı bu diyalektikteki sıkışıklığını ve sıkça gelen krizlerini ancak teknolojiyle bilimi bütünleştirecek bir yol bulmakla aşabildi. Geçmiş çağlarda zanaatkarlık durumunda bulunan mühendisliği bilimle birleştirerek mühendislik bilimlerini geliştirdi. Mühendisler daha önce zanaatkar nitelikli ustabaşı konumunda alaylı takımındayken kapitalist üretimin hızlı ve kitlesel üretime doğru kayması nedeniyle; mühendislik teknolojiyle, teknoloji de bilimle iç içe girdi. Mühendislerin eğitimle donatılması ihtiyacı ortaya çıktı. Mühendislik diğer taraftan emeğin düşünce yanının temsilcisi olarak fiziki emekten ayrılmayı temsil ediyordu. Böylece teknik akıl ideolojik alanın temel bir unsuru haline geldi.

Bilimle teknoloji bütünleşerek üretim sürecinde, daha önce ağırlıklı olarak tek başına teknolojinin gördüğü işlevi üstlenir hale gelmiştir. Bu bütünleşmeye sanayi üretimi ve bilimdeki düzenli gelişmeyle kapitalizmin değişim değeriyle pazar için mal üretiminin önemli etkileri olduğu söylenebilir.

20. Yüzyılın başlarında Kuvantum teorisi netleşmeye başladı. Bilimsel gelişme Mekanik Teoriyi zorlar duruma geldi, önce elektrik daha sonra kimyanın bilim alanı olması ve termodinamik yasalarının bulunmasıyla Newton'un geliştirdiği mekanik teorideki atom üstü maddeden atom altı maddedeki süreçlerin iç yapıları açığa çıkarılmaya başlandı. Kuvantum teorisinin geliştirilmesinde

önemli bir bilimci olan Werner Heisenberg bu gelişmeyi şöyle açıklıyor:

> XVIII. Yüzyılda ve XIX. Yüzyılın başlarında, mekanik olaylardan yararlanmaya dayanan bir teknik gelişti. Makine burada genel olarak, insan elini taklit etmekten başka bir şey yapmaz, ister örme dokuma, ister ağırlıkları kaldırma, büyük demir parçalarını dövme işinde olsun. Onun içindir ki, başlangıçta, bu çeşit bir teknik eski el sanatlarının bir gelişmesi ve uzantısı sayılmıştır. Bu teknik, yabancısı olan kimselere, herkesin eli yatmamakla birlikte nasıl yapıldığını bildiği eski sanatlar kadar anlaşılır ve olağan görünüyordu. Buharlı makinenin uygulaması bile, henüz tekniğin bu özelliğini ilke olarak hiç değiştirmemiştir. Bununla birlikte, bu andan sonra teknik, o güne kadar görülmedik bir ölçüde gelişti. Çünkü, kömürdeki doğal güçler, bundan böyle, insanın buyruğuna girebilir ve elle yapılan işin yerini alabilirdi. Bununla birlikte, tekniğin özelliğinde kesin değişme ancak geçen yüzyılın ikinci yarısında elektriğin gelişmesiyle olmuştur. Artık eski sanatlarla doğrudan doğruya bir ilişkiden söz edilemezdi. Burada artık, araçsız deneyle yetinmek zorunda olan insanın pek o kadar bilmediği doğa güçlerinden yararlanması söz konusudur. Onun içindir ki, elektrik birçok kimse için hala ürkütücüdür. ...
>
> Kimya tekniğini de boyacılık, eczacılık, gibi bazı el sanatlarının bir uzantısı sayabiliriz. Ne var ki, burada da, yirminci yüzyılın başlarına doğru gelişen yeni kimya tekniğinin yayılması. daha önceki durumlarla hiçbir kıyaslama yapmaya yol açmaz. Atom tekniğine gelince, doğa dünyasında hiçbir deneyin erişemediği ölçüde, doğa güçlerinin kullanılması söz konusudur sadece... Bu günün insanı, kendisini doğrudan doğruya çevreleyen bir dünyada atom tekniğinde bulamayınca, buna akıl erdiremeyecektir. (Werner Heisenberg, 1987: 11)

20. Yüzyıl başlarında bilim ve teknoloji birbirine artık daha fazla yaklaştı. Ancak bilime kapitalist bir meta olarak bakış, materyalizmin tezlerini dikkate almayış devam etti. "Laboratuvarlarında materyalist olması" gereken kapitalist düzen bilimcilerinin felsefesi hala "Tanrının zar atmayacağı" üzerinden yürüyordu.

Bohr'un atom modeli, Einstein'ın birleşik alan teorisi sürekli olarak değişimlerin arkasında değişmez yasa arayışları peşindeydi. 1920'lere kadar determinist bilim irrasyonalizmi sürekli reddetti. Maddenin atomaltıyla kurulan teknolojik diyalog, 19. Yüzyıldan bu yana, insanın günlük yaşamıyla bilim arasındaki ilişkiyi kopardı.

Bilimin Kuvantum teorisine geçişinin öyküsünü *Kaostan Düzene* adlı kitaptan aktaralım:

Uzunca bir zaman mekanistik dünya görüşü Batı bilimini yönlendirdi. Bu görüş içinde dünya bir makine gibi görünüdü. Şimdi anlıyoruz ki, çoğulcu bir dünyada yaşıyoruz. Sürtünmesiz bir sarkacın hareketi ya da dünyanın güneş etrafındaki hareketi gibi bize determinist ve geri-dönüşlü görünen fenomenlerin varolduğu doğrudur. Geri-dönüşlü süreçler ayrıcalıklı bir zaman istikametinden habersizdirler. Fakat bununla birlikte bir de zaman istikameti (oku) ihtiva eden geri-dönüşsüz süreçler vardır... Kimya tümüyle böyle geri-dönüşsüz süreçler içerir.

Açıkçası, determinist süreçlere ek olarak mesela, biyolojik evrim ya da kültürlerin evrimi gibi bazı temel süreçlerde, olasılık gibi bir unsurun olması gerekiyor. Klasik görüşte tabiatın temel süreçleri determinist ve geri-dönüşlü olarak kabul ediliyordu. Düzensizlik ve geri-dönüşsüzlük içeren süreçler sadece istisna olarak kabul ediliyordu...

Bohr'un, maddeyi elektron ve protonların dairesel hareketlerine indirgediği ünlü atomik modeli... Einstein'in tüm fizik kanunlarını tek bir "Birleşik Alan Teorisi"nde birleştirme çabası... değişmekte olan olayların arkasında değişmez ebedi bir gerçek arayışı şevkleri uyandırıyordu. Fakat, bu şekilde tasvir edilen tabiatın aslında kendini çürütür nitelikte olduğu şaşkınlıkla görüldü; bilimin kendi başarısıyla, tabiat, bir otomat, bir robot olarak gösteriliyordu...

Biz, "karmaşıklık bilimi"nin doğumu için İsere valisi Baron Jean-Joseph Fourier'in ısının katı maddelerde yayılmasına getirdiği matematiksel tanımlama nedeniyle Fransız Bilimler Akademisi'nin ödülünü aldığı 1811 yılını öneriyoruz... 1920 Almanya'sındaki irrasyonalist hareketlerin nasıl kuvantum mekaniğinin alt yapısını oluşturduğunu ele alalım. O zamana kadar, nedensellik, determinizm, indirgemecilik ve akılcılık gibi bir takım kavramlarla özdeşleşmiş olan bilime karşıt olarak, bilimin inkar ettiği, ancak tabiatın temeldeki irrasyonelliğini temsil eden fikirler o sıralar canlanmaya başladı... Bilim insanların önemli bulduğu bir takım tecrübeleri sadece sübjektif anlamlarıyla kabul ederek, irrasyonel aleme transfer edip onlara heybetli bir güç verme riskini taşır... Modern bilim on yedinci yüzyılın Avrupa'sının özel şartlarında doğmuştur. Şimdi ise yirminci yüzyılın sonuna yaklaşıyoruz, ve öyle görünüyor ki, çok daha evrensel bir mesaj taşıyor bilim. Öyle bir mesaj ki, insanın tabiatla ilişkisini olduğu gibi insanın insanla ilişkisini de içeriyor...

... Ebedi varsayılan kanunlar bilimsel rasyonelliğin ifadesi olarak görülürdü. Fakat artık bu doğru değildir. Geri dönüşümsüzlüğün (irreversibility) yanıltı olmak bir yana, tabiatta temelli bir rolü olduğunu kendi kendine yürüyen organizasyonların çoğu süreçlerin başı olduğunu keşfetmiş bulunuyoruz (İlya Prigogine, İsabella Stengers, 1998: 27-40)

Fourier'in vardığı sonuç, şaşırtıcı biçimde basit ve şıktı: ısı akışı sıcaklık farkı ile doğru orantılıdır. Çarpıcı olan bu basit kanunun maddeye, katı, sıvı ya da gaz halinde uygulanabilir olmasıdır. Daha önemlisi, cismin kimyasal kompozisyonu ister demir ister altın, ne olursa olsun, kanun geçerliliğini korur. Yalnızca ısı akışı ile sıcaklık farkı arasındaki orantı sabitesi her madde tipi için özeldir.(...) Fourier, sonuçlarını Laplace ekolünün Avrupa bilimine egemen olduğu sıralar biçimlendirmişti. Laplace, Lagrange ve öğrencileri hep birlikte boş yere Fourier'in teorisini eleştirdiler ve sonuçta vazgeçmek zorunda kaldılar. (A.g.e., s. 140) Derken fiziğin altın çağına, yani çok şeylere gebe 1925-27 yıllarına geliriz. Bu kısa zaman aralığı içinde Heisenberg, Born, Jordan,Schrödinger ve Dirac hep birlikte kuantum fiziğini kendi içinde tutarlı bir teori haline getirdiler. (A.g.e., s. 265)

Kuantam mekaniği partiküllerin hiç durmaksızın birbirine dönüşümünü tasvir eden çerçeveyi sağladı. Aynı şekilde relativite kainatın başlangıç devrelerinin termal tarihini tasvir ettiğimiz temel teori oldu...

Yapay olarak elde edilmiş olan durumlar deterministik ve geri-dönüşümlü olabilir. Ancak doğal olan rasgele ve geri-dönüşümsüz temel elementler içeriyor. Bu da bizi maddenin artık mekanistik dünya görüşünün tarif ettiği gibi pasif bir şey olmayıp, kendi içinde hareket sahibi bir şey olduğu yeni madde anlayışına götürüyor. (A.g.e., s. 42)

Geri-dönüşlü ve geri-dönüşsüz süreçlerin beraberce varolduğu, hepsinin genişleyen kainatın içinde kendisine bir yer bulduğu çoğulcu kainat içinde yaşıyoruz.

Tekrar tekrar belirttiğimiz gibi, geri-dönüşlülük bir evrensel özellik değildir. Dolayısıyla, dinamikten bir genel geri-dönüşlülük çıkarsaması beklenemez. (A.g.e., s. 299)

Geri-dönüşsüzlük adına tüm dinamiği reddetmek de zordur, zira, mesela, bir ideal sarkacın hareketinde gerçekten de geri dönüşsüzlük yoktur. Görünen o ki, biri hareket yörüngeleri dünyası, diğeri süreçler dünyası olmak üzere birbiriyle çatışan iki ayrı dünya var ve bunlardan birinin mutlak otoritesini ilan etmeden diğerini reddetmek imkansız... Aslında tabiat tarihi fikri materyalizmin bütünleyici bir parçası olarak, Marx ve daha ayrıntılı olarak da Engels tarafından ileri sürülmüştür. Fizikteki çağdaş gelişmeler ve geri-dönüşsüzlüğün yapıcı rolünün keşfi, böylece uzun bir süredir materyalistlerce sorulagelmiş bir soruyu tabiat bilimlerinde gündeme getirdi. Materyalistlere göre, tabiatı anlamak demek, onun insanı ve insan topluluklarını üretebilen bir şey olarak anlamak demekti. (A.g.e., s. 300)

Değişmez kanunlar açısından ifade edilebilecek genel, kuşatıcı şemalar arıyorduk, ama zamanı, olayları, evrimleşen parçacıkları bulduk. Bunun yanı sıra simetri de arıyorduk, ama

> onda da sürprizle karşılaştık; elementer parçacıklardan biyoloji ve ekolojiye varıncaya kadar tüm düzeylerde simetri-kırıcı süreçler keşfettik, (A.g.e., s. 342)

Sermaye güçleri, ihtiyaç duyduğu teknolojiyi bir bilimciden beklemek yerine, ihtiyaç duyulan teknolojinin geliştirilmesini parçalara ayırarak yüzlerce iyi yetişmiş bilimciler topluluğuna sipariş verebilir hale geldiler. Üretim sürecinde yaptıkları gibi bilim üretim sürecini de parçaladılar. Bilim alanında amaçlanan çıkar veya gücü projeye dönüştürdüler. Bu süreç artık atomaltı süreçlerle oynayarak bir mühendislik projesinin yaşama geçmesi gibi gerçekleştirilebilmektedir. Bu dönüşümün tipik başlangıcı Manhattan Projesidir.

> 19. yüzyıl sonlarına doğru, devletler bilimsel ve teknolojik faaliyetlerinin alanının genişlettiler. Bu gelişme bilim ve sanayi işbirliğini perçinledi. Birinci Dünya Savaşı bir çok ülkede bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetlerine devletlerin destek vermesine yol açmıştır. İkinci Dünya Savaşı ise bu ilişkiyi ulusal politika aşamasına taşımıştır; zira savaşta kullanılan teknoloji, hükümetlerin sanayideki mühendislerle üniversitedeki bilim adamlarını seferber ettiği ar-ge projelerinin sonuçlarıdır. Artık tüm dünyanın bilimin gücünden etkilenmesi, nükleer silahlar tasarlayıp geliştirmek için planlanan Manhattan Projesi'nden sonradır. Savaş sonrası hemen bütün sanayileşmiş ülkelerde benzer hızlı gelişmeler cereyan etmiştir. (Yaşar Bülbül, 2008: 128)

Sonuç

Bilim, 20. Yüzyıla kadar teknolojiyle bir kuvvet çifti oluşturacak şekilde ilişkili değildi. Bu anlamda bilimin ideolojik bir üstyapı unsuru olarak kabul edilmesi doğru bir tespitti. Ancak 20. Yüzyıl başlarında, özellikle Mekanik Teori'nin yerini Kuantum Teorisi'nin alması, niteliksel bir dönüşüm sayılmalıdır. Emperyalist güçler, Manhattan Projesiyle atomu parçalamış ve Japon halkının kitlesel ölümü pahasına bunun denemesini de yapmışlardır.

Bunun kapitalist üretim sürecine yansıması, bilimle teknolojinin bütünleşerek teknobilime dönüşmesi şeklinde oldu. Üretici güçler-üretim ilişkileri formülasyonuna artık bu gerçeği dikkate alarak bakmalıyız. Ancak bu tespit asla, "üretim süreci içinde emeğe artık ihtiyaç yoktur" gibi kapitalist-emperyalist ideolojik tezlerin doğru olduğuna ilişkin değildir. Nitekim Marx, fabrika türü üretime geçişi kapitalist üretim tarzının niteliksel (geri dönüşsüz) bir durağı olarak keşfetmişti.

Kaynakça

Louis Althusser. Etienne Balibar. vd. (2007). **Kapital'i Okumak**. İthaki. İstanbul

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi (1987). Ana Yayıncılık. İstanbul

Yaşar Bülbül (2008). **Teknonomi: Tarihsel Açıdan Teknoloji-Ekonomi İlişkisi**. Kitabevi. İstanbul

Friedrich Engels (1976). **Doğanın Diyalektiği** (çev.:Arif Gelen). Sol Yayınları. Ankara

Chris Freeman. Luc Soete (2003). **Yenilik İktisadı**. TÜBİTAK. Ankara

Werner Heisenberg (1987). **Çağdaş Fizikte Doğa**. V Yayınları. Ankara

Karl Marx (2000). **Kapital** (Cilt 1. Çev.: Alaattin Bilgi). Sol Yayınları. Ankara

James E. McClellanIII. Harold Dorn (2006). **Dünya Tarihinde Bilim ve Teknoloji,** Arkadaş Yayınevi. Ankara

İlya Prigogine. İsabella Stengers (1998). **Kaostan Düzene**. İz Yayıncılık. İstanbul.

Mao Ze-dung: "Geçmişin yayından modernizme fırlayan ok"

Metin Kayaoğlu

***

***Mao: Bilinmeyen Hikâye**, Jung Chang & Jon Halliday, Çev.: Ayla Yazal Okyayuz, Goa Yay., İstanbul 2006. 664 sayfa. Biri "Uzun Yürüyüş" güzergahını gösteren iki harita ve onlarca fotoğraf.*

***

Efsaneye göre, Cengiz Han avcunda bir kan pıhtısıyla doğmuştur. Bu, dünyanın başına musallat edilmiş bir "barbar" bela olacağının da işaretidir "uygarlık"ın yazıcılarına göre. Ama bu pıhtıda bir cihangirin muştusunu görenler de vardı. Nereden baktığınıza bağlı.

Mao adlı kitabın konusu olan Mao Ze-dung'un da, nereden bakıldığına şiddetle bağlı bir niteliği var. Karşı taraftaysanız kesin bir tepkiyle reddetmek durumunda kalıyorsunuz; bu taraftaysanız kesin bir şekilde özdeşleşmek...

***

Kitabın Çinli yazarı anlatıyor... Tarih, 26 Aralık 1893'tür. Çin semalarına, ücra bir vadideki köyden başlayarak bir kasvet çöker. Bu, Mao Ze-dung'un doğduğu tarihtir. Mao, doğumundan itibaren önce ailesinin, sonra çevresinde bulunmak talihsizliğine uğramış fanilerin, giderek Çin'in milyara ulaşan halkının ve gücü yetseydi bütün dünyanın başına inmiş bir beladır artık her hareketiyle... Küçüklüğünden beri, anası, babası ve kardeşleriyle ilişkileri bir faydalanmadan fazla ve başka bir şey değildir. 'Ze-dung'

sözcüğü, "Doğu'nun üzerinde parıldayan" anlamına gelmektedir, ama hakikatte bu ad, "doğunun üzerindeki karaltı"dan / uğursuzluktan başka bir anlama gelmemiştir!

650 sayfa civarındaki bir kitap hep ve sadece bu şekilde gitseydi okumaya değmezdi, ancak öyle olmadığı görülecek. Üstelik yazarı da pek değerliymiş; Çin'de bir İngiliz üniversitesinden doktora unvanı alan ilk kimseymiş! Hem de seçkin bir üniversitenin kalburüstü bir programından... Mao'nun inadına bir Batılıyla evlenmiş ve bu kez de Batılı bir gözle bakmak için ülkesine dönmüş. Bu Batılı, aynı zamanda, kitabın künyesinde yer alan ikinci yazar!

Kitabın neredeyse her cümlesinde takıntılı bir nefret, politik olarak bir "soğuk savaş" haininin tutum ve davranışı taşıp duruyor. Fakat, aynı zamanda, kitapta ya da bu 650 sayfalık yığında, "bizim taraf"tan ulaşamayacağımız hacimde, bir yığın doküman ve enformasyon barınıyor. Bu yığının tümünün gerçeği yansıtma ihtimali söz konusu değil, ama üçte biri, hatta onda biri bile doğruysa yeter. Çünkü bizim tarafta, bir başka sığlıktan başka pek bir ürün bulamıyoruz. Propagandayla malumatı, hatta belgeyi ayıramayan eserlerle dolduruluyor gözümüz ve gönlümüz bizim tarafta. Nasıl, karşı tarafın "medya"sında her zaman bir çöplük yığını görünümündeki zehirli enformasyon bataklığı içinde, bizim için altın değerinde malzemeler varsa ve bunları başka yerde bulamıyorsak, bu kitapta da, pek bulamayacağımız bir yığın bilgi mevcut.

Yazarın –tek bir yazardan bahsetmek daha doğru–, tüm derdi, Çin'i güzel ilerleyen yolundan saptıran bir tek kişiye lanet okumak. Her satır kişisel bir hırsla yazılmış. Bu hırsla yazar, Mao'nun, daha çocukluk çağlarından başlayarak, yeryüzüne gelmiş bir müsibet olduğuna kandırmaya çalışıyor okuru. Mesela, anasına sevgisini yazıyor, ama yazara göre, bu bile Mao'nun istismar ettiği bir duygulanım.

Yazarın, gizlemeye hiç gerek duymadığı nefreti, karşı taraf söz konusu olunca, ilgisiz okurun bile dikkatinden kaçmayacak bir ters duyguya bırakıyor yerini. Yazar, Mao'nun onyıllar boyu savaştığı düşmanı Çang Kay-şek'e ölçüsüzce hüzünlü bir sevgi besliyor. Çang Kay-şek'in kaderine derin bir hayıflanma ve yas duygusu kitabın başından sonuna kadar görülüyor. Buna karşılık, yazar, Mao'nun yaşamında çok görülen kişisel dramları bile dikkate almaya yanaşmıyor. Mao, bir sahtekar, kendinden başka hiçbir şeyi düşünmeyen bir sapık olarak gelmiştir dünyaya

ve bu dünyadan aynı şekilde göçecektir. Nitekim, son günlerinde bile onun hastalıklı ruhunun zengin tasvirlerini göreceğiz kitap boyunca!

Ancak her nesne gibi, bu kitabı da, yazarının ruh hali dahil, bizim bakış açımız ve önceliklerimizden ele aldığımızda, yazarın neden düşman olduğunu, bu düşmanlığın bir düşmanın normal ve doğal tepisi olduğunu da anlayacağız. Düşmanın düşmanca davranışını yargılamanın gereği yok. Biz kendi işimize bakalım.

***

Yirminci yüzyılı kapsayan "sosyalizm deneyimleri"ni soğukkanlı bir şekilde ele alma zamanı geliyor. Toplumlar tarihinin ezilenlerinin en önde gelen deneyimi olan bu örnekleri ele almak ve binlerce yıllık tarihteki yerine oturtmak, geçmiş tarihin bilincini oluşturmada vazgeçilmez önem taşıyor.

Çin'de devrim ve sosyalizm deneyimi, uzun yıllar alan bir mücadele tarihini izlemek demek oluyor. 1920'lerin başlarından 1970'lerin ortasında, 1976'da ölümüne kadar, bu mücadelenin her zaman en önündeki adamın, Mao Ze-dung'un varlığını izleyen bir çalışma, aynı zamanda dünya insanlarının önemli bir kısmının tarihteki hareketini de izlemek oluyor. Yaklaşık otuz yıllık bir iktidar-öncesi dönem ve yaklaşık otuz yıllık bir iktidar dönemini kapsayan bir uzun dönemdir Çin sosyalizmi deneyimi...

Nasıl bir kişiydi?

Kitaptaki, onmilyonları çok sıkı örgütleyebilen, efsanevi bir önderlik profili çizen, varlığını tam olarak adamış bir adamın çıplak hallerini de yer yer zengin örneklerle görüyoruz.

Kitapta anlatılan ve Mao'nun kişisel tutumlarına örnek gösterilen birçok olay, onun, eşini, çocuklarını, kardeşlerini mücadele içindeki herhangi birinden ayırmadığının kanıtları. Oysa yazar için bütün bunlar birer insanlık suçu. Mao, yakınlarını kayırmalı, böylece bir 'insan' olduğunu göstermeliydi! Kitap, Mao'nun bu türden insanlık gösterilerine metelik vermediğini isyan patlamalarıyla anlatıyor. Bu, Uzun Yürüyüş sırasında iki çocuğunun kaybına karşı tutumunda, yine bu sırada karısının öldürülmesine politik –ama politik!– kayıtsızlığında, direnmesine rağmen eşinin parti içi bir soruşturma kampanyasında sorgulanmasını istemesinde, oğlunu disiplin için özel bir uygulamaya göndermesinde, devrimin

başarısından sonra. Kore Savaşında oğlunun ölüm haberini almasında. kızını yatılı okuduğu okulda hiçbir ayrıcalık olmadan karneyle yiyeceğe tâbi tutmasında ve nihayet kendine karşı tutumunda ve kitap boyunca aktarılan çok sayıda olayda görülür.

Parti'de, "milliyetçi bölge"den gelen üyelere dönük bir soruşturma kampanyasına ilişkin Lin Biao'nun ve Mao'nun tutumunu kıyaslar yazar. "1943'te Lin Yenan'a döndüğünde, karısının davası ile ilgilenen Parti ofisine paldır küldür girdi. 'Analarını bellediğimin orospu çocukları!' diye bağırdı, kamçısını masanın üstünde şaklatarak. 'Biz cephede savaşırken, siz cephe gerisinde, burada karımı düzüyorsunuz ha!' Karısı hemen serbest bırakıldı ve tamamen temiz raporu verildi." Yazara göre. Lin Biao'nun tavrı insani ve normaldi, ama Mao öyle mi? Aynı soruşturmaya Mao'nun "son karısı" da dahil edilmek istendi. Mao, direnmeye çalışan karısına "görevli olduğu yere gidip bu korku evresini yaşaması emrini verdi". (s. 274-5) Mao'nun, daha sonra Kore savaşında ölecek olan oğlu An-ying'i de –1947-8'de– bu kampanyalardan muaf tutmak bir yana özellikle ittiğini belirtiyor yazar. (s. 328)

Kore savaşı sırasında "Mao'ya oğlunun öldüğü bildirildiğinde, bir süre sessiz kalmıştı ve sonra da 'Bir savaşta, ölümler olmayabilir mi?' diye mırıldanmıştı." Buraya kadar. bir babanın yaşayacağından farklısı olmayabilirdi. Ama yazar. Mao'yu bu şekilde resmetmeye dayanamaz ve ekler: "Mao'nun sekreteri, 'Çok da büyük bir acı çekiyormuş hali yoktu', diye gözlemlemiştir." (s. 392)

Uzun Yürüyüş sırasında, bebeklik çağındaki iki oğlunun kaybında neler yaşadığını bilmiyoruz. ama karısının Kuomintangçılar tarafından kurşuna dizilmesi üzerine yazdığı, "Yitirdim; mağrur kavağımı yitirdim" dizelerinin yer aldığı dokunaklı şiirden haberdarız. Fakat, Mao. Kızıl Ordunun yürüyüşünü. eşinin durumunu hiçbir şekilde gözetmeden ve tam bir politik kayıtsızlıkla yönetmiştir.

"Mao'nun şık giyim kuşamla ilgisi yoktu. Onun hoşlandığı rahatıydı. Aynı ayakkabıyı yıllarca giyerdi. çünkü eski ayakkabıların çok daha rahat olduğunu söylerdi" diyor yazar. Ama bu kadarla kalsa Mao'yu övmüş olacaktır ve buna tahammül edemez. Ekler hain Mao'yu: "...yeni ayakkabılarını önce korumalarına giydirirdi." Yazarın belirttiğine göre. Mao'nun "Bornozu. havluları. yorganı hep yamalıydı". Bu kadarı pek güzel olacaktır okur nezdinde.

ama okuru bu bilgiyle bırakmaya gönlü elvermez yazarın: " ... ama bunlar hepimizin bildiği yamalardan değildi, özel olarak Şangay'a götürülür. oradaki en iyi zanaatkârlar tarafından yamanırlardı. bu aslında yenilerini almaktan daha pahalıya mal olurdu." (s. 344)

Yazar. Mao'nun bazı özelliklerini sayamadan edemiyor: "Paraya önem vermezdi. serveti elinin tersiyle iterdi..." "Mao. anlaşılması imkansız bir gizlilik duvarı arkasında yaşardı. böylece çok az sayıda insanın onun hayatı ve dünyası. nerede yaşadığı hakkında bilgisi vardı (halkın önüne çok az çıkardı). Yakından bile. çok lüks içinde yaşıyor görüntüsü vermezdi. Servet umurunda değildi ve genelde lüks işareti sayılan altın musluklar, antikalar. tablolar. geniş bir gardırop. şık ve kıymetli mobilyalar gibi şeylerden kesinlikle uzak dururdu." (s. 341) Yazar misyonunu ekler: "Ama iç çamaşırları incecik pamuktan dokunmuştu."

Yazar. Mao'ya nefretiyle şöyle cümleler bile kurabiliyor: "Mao. aslında ani ve düşüncesizce hareket eden bir adamdı. ama bunu kontrol altında tutmayı başarırdı." (s. 267)

Kültür Devrimi günlerinde Mao. kendine sarılıp ağlayan bir gençlik önderine ağlamayla karşılık verir. ama yazar hemen uyarır bizi: Sakın aldanmayın: o. aslında ağlamaz! "Mao da görünüşte ağladı..." (s. 559)

Hunan Raporu ve namlunun ucundaki iktidar

Mao'nun. kendini tarihte ayırt etmeye olanak veren ilk belirgin politik manifestosu mahiyetindeki ünlü "Hunan Raporu"nun tarihsel önemi burada da onaylanıyor. Gerçi Mao'nun politik karakteri "meşum" kişiliğinde baştan beri saklıysa da. ve yakın çevresiyle ilişkisinde "açık olarak" ve 1917'deki ilk yazılarından itibaren kesin kanıtlarıyla görülmeye başlandıysa da. Hunan Raporu onu ülke çapında bir politik figür haline getiren sürecin kritik momentiydi. Rapor. yerinde bir tutumla. Mao'nun kırdaki dinamiği kavrayışı. ezilenlerin politikasının şiddetle özdeşliği. dağlık bölgeye çekilişi ve buradaki politik faaliyetiyle ilişkilendiriliyor.

Her ne kadar 1921'den beri partide faaliyet yürütüyor ve 1924 tarihli bir ABD raporunda adı önde gelen komünistler arasında geçiyorsa da. Mao'nun kendi adıyla anılacak politik Marksizm anlayışını ortaya koyan kesinti momentini –daha önce birtakım belirtiler olsa da– Mart 1927 tarihli

"Hunan'daki Köylü Hareketine İlişkin Bir Araştırma Üzerine Rapor" oluşturur. Mao bu yazıyla devrimci köylü hareketiyle bağ kurmanın komünist devrimcilik bakımından tayin edici önemini ve köylülerin devrimciliğinin bazı temellerini ortaya koyuyordu. Bu yazı Komintern gazetesinde imzasız olarak yayınlanmıştı. Mao, çok ünlü sözünü, aynı yıl, 7 Ağustos 1927'de yapılan bir parti toplantısında söylemişti: "İktidar namlunun ucundadır."

Mao aynı yılın ekim ayında, bir haydut yatağı olan Jinggan dağlarına emrindeki bin beş yüz kişilik silahlı güçle yerleşir. Burada eşkıya şefi Yuan Wen-çay ile bağlantılanır ve kısa sürede hem bu grup üzerinde hem de bölgede hakimiyet kurar. Yazar durumu şöyle anlatıyor: "Mao eşkıyalardan daha eşkıya, haydutlardan daha haydut çıkmıştı." Mao buradan çevreye saldırılar düzenliyordu. Bunun sonucu Mao'nun adı basında sıkça geçer olmuştu. "Mao artık büyük bir eşkıya reisi olarak anılıyordu ve kötü bir şöhrete sahipti."

Bu sıralarda Çin'de Komintern'in inisiyatifiyle gerçekleşen tüm ayaklanmalar başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Ama Mao başarıyordu. Mao'nunki başka bir politik yoldu. Bu tarihten sonra, Çin'deki politik mücadele Mao'nun anladığı tarzın egemenliğinde yürüyecektir.

1928'de Moskova civarında yapılan ÇKP kongresinde Mao yoktu ama onun şanı Moskova'ya kadar gelmişti. Kongreye sunulan politik raporda, Mao'nun askerlerinin "bir parça haydut karakterinde oldukları" yazılıyordu. Buna rağmen Mao kongrede "ana savaşçı lider" olarak tanındı. Bu kongre sırasında, 9 Haziran'da, Çin Partisi liderleriyle yaptığı görüşmede Stalin'in Mao'yu bizzat övdüğü anlatılıyor.

Bunu izleyen yıllarda, 7 Kasım 1931'de, Çin'de kurtarılmış bir bölgede, Sovyetler Birliği ve Moğolistan'dan sonra, dünyanın üçüncü "kızıl devlet"inin kurulduğu ilan edilir. Başında Mao'nun olduğu bu devlet, 150-160 bin kilometre karelik bir alana yayılmıştı ve nüfusu 10 milyon civarındaydı.

Bu arada parti büyük bir hızla büyüyordu. Partinin üye sayısı Haziran 1922'de sadece 195'di. (s. 31) 1925'teki kongre sırasında 994 üyesi vardı. Daha sonra hızla gelişmiş olan partinin üye sayısı, kızıl bölgelerin kontrolü nedeniyle 1931'de 120 bine yükselmişti. 1941'in sonlarında bu sayı 700 bin civarında olacaktı.

Ancak bu devlet varlığını koruyamayacak ve komünistler, 1934'ün Ekim ayında 80 bin kişiyle başladıkları "Uzun Yürüyüş"ü, 10 bin kilometre katederek tam bir yıl sonra 10 bin kişiyle tamamlayacak ve merkezi devletin kollarının uzağında bir bölge olan Yenan'a sığınacaklardı. Mao, bütün bu yıllar boyunca hareketin önderliğindeki konumunu her gelişen olayda gösterir ve pekiştirir. Ama yazar, her an olduğu üzere, bu yıllarda da Mao'nun mücadeleyi sonsuz zenginlikteki entrikalarla yürüttüğünü ileri sürer... Yazarın en önemli iddialarından biri, Uzun Yürüyüş'ün ünlü Dadu (ya da Tatu) Köprüsü muharebesinin tamamen bir düzmece olduğudur. Yazarın öteki önemli iddiası da, Çin komünistlerinin Japon işgaline direnmediği ve Japonlarla savaşmaktan kaçındığıdır.

Su sızmayan yapı

Kitap, Mao'nun iktidar öncesi ve sırasında başarılı olmasının onun örgütlenme tarzında yattığını teslim ediyor –ama yine lanet okuyarak. Yazar, Mao'nun "su sızmaz" parti örgütlenmesine tahammül edemiyor. Ona göre, insan unsurunun ve aynı anlama gelmek üzere bireyin ezilmesi ve yok edilmesine dayanan bu yapı, liberal olmak bir yana, liberalizmle bulaşık her yaklaşıma dayanılmaz gelecek bir nitelik arz ediyor. Yazarın, hasta kişiliğinin eseri olduğuna inandığı ve insanlık dışı bir denetim mekanizmasıyla mümkün olacağına kalıbını bastığı bir şekilde, Mao, iktidarı ele geçirmeden önce partiye, ve daha sonra da tüm ülkeye ve topluma tam olarak su sızmazcasına hakim olmuştur!

Yazar, Mao'nun 1930'ların sonlarından itibaren partiye müthiş bir yöntemle tam hakim olduğunu, hatta bu yüzden, komünistlerin "milliyetçiler"e sızabilmesine karşılık tersinin hiçbir zaman mümkün olmadığını hayıflanarak anlatıyor. (s. 256) Hatta, yazara göre, "milliyetçiler" sırf bu yüzden yenilmişti ve bugün dahi, hala açığa çıkmamış komünist ajanları bulunmaktadır Tayvan'da. Anti-komünizm ve anti-Maoculukla gözü dönmüş yazar, Kuomintang'ın başlıca politikalarının birçoğunun da, bu gizli ajanlar tarafından, süreçten sırf komünistlerin zaferle çıkması için saptandığını ileri sürüyor.

"Mao tamamen su geçirmez bir makine yaratmıştı", sonraki yıllarda girdiği her yeni bölgedeki parti üyelerinin tümünü çok sıkı bir denetimden geçirdi. "Her aldığı toprak parçasında, oradaki görevliler için kontrolü temin etmek maksadıyla sonu gelmeyen önlemler aldı, her bir yeni parti

üyesinin kendi ailesinin tüm fertlerini ve sosyal ilişkilerini bildirmesi isteniyordu ve bu, olayın sadece başlangıcıydı." (s. 320)

Mao'nun, mücadeledeki ilk yıllarından devrimin ilerleyen yıllarına ve son yıllarına kadar, hiçbir zaman elden bırakmadığı tedbirliliğinin ve sağlam hareket etmesinin kişisel ve politik çok sayıda örneğine rastlanıyor kitapta.

1949 Ekim ayında, Mao'nun önderliğindeki kızıllar bütün kıta Çin'e hakim oldular. Mao, kısa süre sonra, bütün toplumu ilgilendiren sorunlara el attı. "Hükümet 'Devrim Karşıtlarının Sindirilmesi' kampanyasını, basit haydutluğu, gangsterliği, cinayeti, soygunu, kumarı, uyuşturucu satıcılığını ve kadın ticaretini içine alarak, her türlü politik olmayan suçu da kapsayacak şekilde genişletmişti. Eşi görülmemiş bir organizasyon ve zalimlikle, bu girişimler çok başarılı kılındı. 1952 yıl sonu itibarıyla, uyuşturucu satışı ve genelevler, neredeyse tamamen ortadan kalkmıştı." (s. 338)

"Mao şimdi devlet kasasının üzerinde su bile sızmayacak bir kontrolü sağlamak için dikkatini yoğunlaştırdı, böylece halktan topladıklarının özel ceplere intikalini önlemek istiyordu. (...) / Milliyetçi yönetimde yolsuzluk adeta salgın halini aldığından, bu kampanya halkın beğenisini kazandı. Birçokları, komünistlerin bunları tamamen önlemeyi planladıklarını düşündü. Ancak halkın göremediği bir şey vardı, hakikaten bu kampanyadan sonra, ancak çok az sayıda insan devletin kasasına ellerini sokmak cesaretini gösterdilerse de, devlet kasalarında toplanan muazzam miktarlar, hiç de halkın yararına harcanmayacaktı." (s. 339)

"Komünist memurlar, alışılmış ölçülerde rüşvet almak gibi yolsuzluklara bulaşmadılar, ama onlara, çok dikkatlice tespit edilmiş bir hiyerarşik düzenle, ayrıcalıklı bir hayat standardı sağlanmaktaydı. / Mao'nun kendisi de alışılmış bir şekilde zimmetine hiç para geçirmedi..." (s. 341)

Yanlış anlaşılmamalıdır, yazar tüm bunları gerçekte Mao'yu yerin dibine batırmak için yazmaktadır. İnanılması zor gelecek ama, yazar, rüşvetin, yolsuzluğun, ahlaksızlığın da insanlık hallerinden olduğunu ve bunların yokluğunun liberalizmin azılı düşmanı Mao'nun sapkınlığının kanıtları olduğunu yazabiliyor! Birey ancak servetle, rüşvetle, var olabilir; ve kollektivizmin kör kalıplarının rüşveti yok etmesi kabul edilemez!

Tüm bunlara rağmen, Kültür Devrimi sırasında ele geçirilen serveti de saymaktan geri duramaz yazar. Kültür Devrimine kadar toplumun çok ağır bir sefalete itildiğini söyleyen yazar, komünistlerin tüm Çin'e hakim olmalarının üzerinden on beş yıl geçtikten sonra Kültür Devrimi yıllarında, 1966'da yapılan ev baskınlarında, "tonlarca altın, gümüş, platin, mücevher ve milyonlarca dolarlık döviz" ele geçirildiğini –yine derin hayıflanmalar eşliğinde– yazıyor. (s. 537) Bu veriler Mao için, operasyonun sürmesinin ekonomik boyutlu gerekçeleri iken, bu servete el konulması yazarın gözünde tarihsel ve ahlaki birer suçtu.

Biz bundan ne çıkarabiliriz? Mao'yu –kendi eserinden aldığımız güçle– eleştirmek için bir neden bulmuş oluruz sadece. Demek, Mao'nun su sızmaz fıçısında kaçaklar varmış, ve bereket. Mao bunu görmüş ve sürekli bir mücadele anlayışıyla Kültür Devrimini beslemiş!

Stalin ve Mao: Kuruculuk sorunu ve devrimcilik

Yazarın Mao'yla ilgili çabası, liberal Batılının gözündeki 'Gaddar katil ve totaliter Stalin ve Hitler' ikilisinin yerine tek başına Mao'yu geçirmek. Mao varken Stalin pek klasik ve yavan kalıyor yazara göre! Yeni yöntemlerin, orijinalliklerin sahibi olarak Mao, hak ettiği tahta oturtulmalıdır. Mesela:

"Stalin temizlik hareketlerinde, seçkin bir grup olan KGB'yi kullanmış, onlar da kurbanları çabucak gözden uzaklaştırıp hapishanelere veya Gulaglara veya ölüme göndermişlerdi. Mao ise büyük bir şiddet ve aşağılamanın halkın gözünün önünde gerçekleştirildiğinden emin olmuştu ve bunu yapacakların sayısını da kurbanların eziyet ve işkenceyi yapanların kendi emirlerindeki insanları bu işte görevlendirerek artırmıştı." (s. 540)

Sovyetler Birliği gibi sosyalist bir devlet ile, iktidar yürüyüşündeki bir komünist hareket arasındaki gerilimli ilişkinin bazı ayrıntılarını da görme fırsatı buluyoruz. Stalin'in ve Mao'nun, kurucu pozisyondaki bir Marksist ile henüz bu aşamada olmayan ve yıkıcılığı ön plana çıkarmış bir Marksist arasındaki ontolojik sorunları anlamaya çalışıyoruz. Daha sonra, iktidara egemen olduktan sonraki birkaç yılda kurucu Stalin ile kurucu Mao arasındaki ilişkileri ve bu iki Marksistin yol ve yöntem farkını görmeye çalışıyoruz. Nihayet, Stalin'in ölümünden sonra Mao'nun, kuruculuk yıllarında, 1950 ve '60'larda –ve nihayet '70'lerde– kuruculuk/yıkıcılık denklemini nasıl kurduğunu ve son yıllarında yaşadığı zorlukları izliyoruz.

Kitaptan, "Milliyetçi Çin"in Japonlarla savaşta en büyük hatta tek yardım aldığı ülkenin Sovyetler Birliği olduğunu öğreniyoruz. "1937 Aralık ayından 1939'un sonuna kadar, iki binden fazla Rus pilotu, Çin'de görev uçuşu yapıp yaklaşık bin Japon savaş uçağını imha ettiler..." (s. 207) Sovyetler Birliği, Almanya'yla ölüm kalım savaşına tutuşuncaya yani 1941'e kadar, "Çin için ana silah ikmal kaynağı değildi, ağır silahlar, toplar ve uçaklar için, hemen hemen tek ikmal kaynağıydı." (s. 207) Hatta Çang Kay-şek başkentini taşıdığında kendine eşlik eden tek yabancının Sovyetler Birliği büyükelçisi olduğu aktarılıyor.

Stalin, işgal koşullarında oldukları için, Çinli kızıllara kendi devletleriyle ittifakı şart koşuyor. O, 'İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da, komünistlerin Çin'de iktidarı almak için sonu belirsiz çatışmalara girmelerinin Sovyetler Birliği'nin güvenliği için bir risk olduğunu hesap etmiş olabilir. Kitapta, Mao'nun sonraları söylediği gibi, Çin Devriminin nasıl Stalin'in iradesine karşı gelerek kazanıldığının genişçe hikayesini bulmak mümkün.

Çin'de komünistler iktidarı ele geçirdikten birkaç ay sonra Mao, Sovyetler Birliği'ni ziyaret eder. Ziyaretin birkaç ay sürdüğünü ve Mao'nun Sovyetler'de geçirdiği süreden hiç hoşnut kalmadığını biliriz. Mao'ya göre, Stalin, Çin komünistlerinin uluslararası komünist hareket içinde etkin bir rol almalarını istemiyordu. Bu yüzden, Stalin'in Mao'nun istediği gibi hareket etmesini çeşitli bahanelerle engellediğini ileri sürüyor yazar. Hatta bunun Batı kamuoyunda da dikkat çektiğini ve Mao Sovyetler Birliği'ndeyken İngiliz basınının Mao'nun Stalin tarafından ev hapsine alındığı haberini yayınladığını öğreniyoruz. (s. 364)

Stalin'le Mao arasındaki bir üslup farkı mıydı, yoksa bu iki komünist önderin arasında derinlikli teorik boyutları da olan önemli bir ayrım mı söz konusuydu?

Stalin'le Mao'nun –ve öteki birçok devrimci önderin– Marksizmin Marx, Engels, hatta Lenin gibi kurucularından önemli bir fark ve ayrıcalığının, sosyalizmin kuruluş sürecinde rol alabilmeleri olduğunu söylemek herhalde yanlış olmaz. Lenin'in de, Stalin ve Mao'dan farklı olarak sosyalist kuruluş deneyimini yaşadığı söylenemez. Sovyetler'de iç savaşın ardından geçen birkaç yılda Lenin'in tutumuna ilişkin birçok tema soyutlanabilir ama yine de bunların en azından birikim olarak Stalin ve Mao'nun deneyimiyle kıyaslanması yanlış olacaktır. Lenin'in,

sosyalizmin kuruluş deneyimine ilişkin bazı tutum ve politikaları var ama bunların olgusal olarak kategorik nitelikte olmadığını söylemekte beis yok; Troçki'nin de Lenin'den farklı olmadığı söylenebilir. Bu konuda kategorik bir yer tutan Marksistler arasında en önde geleni Stalin ve Mao'dur. Açlık koşullarında yaşayan bir toplumu beslemenin, onu dünyanın gelişmiş kapitalist ülkelerinin rekabet ortamında üretimsel ve teknolojik olarak geliştirmenin ağır sorunlarıyla yüzleşme konusunda Stalin ilk sırada geliyorsa, Mao, yakın arayla onu izleyecektir.

Dolayısıyla, Lenin yaşasaydı Stalin'den farklı olarak ne yapardı, gibi spekülatif olmaya mahkum bir soruya yanıt aramaktansa, Stalin'le, –bir sosyalist kuruluş deneyimini üstlenmiş– Mao'yu karşılaştırmak ilginç olabilir. Stalin'le Mao arasındaki belirgin bir farkın, kuruculuk/yıkıcılık ya da "devrim sonrası devrimcilik" sorunsalı üzerinden belireceği görülecektir. Söz konusu olan, "üretim güçlerinin geri olduğu bir ülkede" sosyalist bir kuruluş gerçekleştirmeye çalışmak gibi son derece zor bir iştir. Stalin bunu, Mao'yla kıyaslayarak konuşursak, kuruculuk işlevini belirgin bir şekilde öne alarak yapmıştır. Mao ise, iktidardayken de yıkıcı devrimci enerjiyi –belki son yılları hariç– hiçbir zaman bir yana bırakmamıştır. Mao, neredeyse hep, iktidara egemen olmadan yaşadığı gibi yaşamıştır.

Mesela, Kültür Devrimi sırasında Çin gerçek bir anarşi ortamındaydı. Kültür Devrimi, tüm toplumu gerçek bir depreme uğrattı. "Tüm Çin'de bu zulüm tablolarının yer almadığı tek bir okul bile yoktu." (s. 534) Dört ayda, 11 milyondan fazla genç Pekin'e geldi. "Fraksiyonel çarpışmalar tüm Çin'de birer mini iç savaş olarak arttı ve neredeyse tüm kentsel alanları da kapsadı." (s. 558) Stalin'in tarzının bu tür bir durumu, iç savaş halini, göze alamayacağı kesin olsa gerektir.

Stalin, "dünya devrimi" gibi bir temayı, politik olarak, bir konjonktürel gerçek gibi algılamamış, sorunu öncelikle Sovyetler Birliği'ndeki sosyalist iktidarın bekası açısından ele almıştır. Ama Mao'da, 1950 ve '60'lar boyunca "dünya devrimi", konjonktürel pratik bir konu olarak yaşanmaktadır. Mao'nun, "atom savaşı" da dahil, ABD'yi ve tüm olarak Batı Blokunu çekecek bir savaşı uygulamaya koymak için pratik önlemler peşine düştüğü, salt bu kitap vesilesiyle değil, herhalde kesin doğruluk taşıyan bir hakikattir. Mao'nun bu yönünün dünyada olduğu gibi Çin'de de başarısız olması,

dünya-tarihsel başka bir meseledir ve Mao'nun devrimciliğini "aşmakta"dır.

Ancak aralarında yaşandığını bildiğimiz sorunlara rağmen, Mao, Stalin'i Marksizmden dönme bahanesiyle ya da Marksizme düşmanlık için suçlayanlarla hiç uzlaşmıyordu. İngiltere'nin eski bir başbakanı, 1970'lerin ilk yıllarındaki Çin ziyaretinde, Stalin'in portresinin hala Tiananmen Meydanında asılı olmasından duyduğu şaşkınlığı dile getirip onun milyonlarca insanı katlettiğini söyleyince, Mao'nun buna ne kadar aldırmadığını gösterir ve eliyle küçümser bir hareket yapıp şöyle yanıt verdiğini okuyoruz: "Portre orada, çünkü o bir Marksistti." (s. 603)

Modernizmin yıkıcısı

Kitapta Mao'yu "yakalama"dan söz edilecekse, bu, birinci bölümün bir numaralı kesiminin başlığında ifadesini bulmuştur: "Geçmişin yayından modernizme fırlayan ok."

Yazar, yaşamının ilk 17 yılını ele aldığı zaman dilimini işlerken Mao'ya bu niteliği uygun görmüş. Bu, aynı zamanda kitapta yer alan 58 örnek arasında kavramsal ifadeli tek başlık. Yazarın Mao'ya derin nefretini teorik olarak da en iyi şekilde ortaya koyan bu ifade, beri yandan, Mao'yu sahiplenenler açısından da en iyi bir anlatım oluyor: Modernizmin yıkıcısı!

Mao, bambaşka bir uygarlığın insanıydı. Bu özelliğini, belki son birkaç yılı dışında, hep korudu. "Batı uygarlığı" adı verilen ve muhalefeti dahil, çoğu zaman bu muhalefet Marksist adlar da takınsa, toptan dışında olunan bir bütünlük. Mao, bir politik varlık olarak –hatta yazara göre bir biyolojik varlık olarak!– belirmeye başladığı ilk örneklerden itibaren hep bu niteliğiyle önde oldu. Yazarı da en çok rahatsız eden özelliği buydu.

Yazar, Mao'nun tarihin tunç yasasına verdiği büyük önemin karşısında olmakla kalmıyor, onu anlayamıyor bile. Mao'nun bir keresinde şöyle dediğini okuyoruz: "Japon savaş lordlarına teşekkür ederim. Çin'in büyük bölümünü işgal etmemiş olsalardı, biz bugün hala dağlarda olurduk." (s. 209) Yazar bunu Mao'nun Japonlara karşı savaşmadığının bir itirafı olarak anlayabiliyor sadece.

Mao'nun modern uygarlığa dönük hasmane tutumu, muhtemelen çağdaş tarihteki en ileri örnektir. Mao Ze-dung, kapitalist uygarlığın köküne kibrit suyu dökmeyi pratik olarak

düşünecek denli modernizm karşıtıydı. Salt anlayışta değil, pratikte de bu konudaki en ileri örnektir.

Eskiyle ve Batıyla bağları koparmak

1949'un sonlarında kıta Çin'e egemen olduktan sonra "Mao, son derece somut ve büyük bir adım atmayı da teklif etti, Çin'in Batı ile tüm bağlarını koparmak. 'Eğer tüm kapitalist ülkelerin büyükelçilikleri Çin'den giderlerse, çok memnun olacağız', demişti Kovalev'e (Sovyetler Birliği'nin irtibat görevlisi)." (s. 357)

"Mao'nun tasarladığı, Batı'nın, Partisi üstünde hangi alanda olursa olsun, fikirlerinden tüketim mallarına kadar, bir etki sahibi olması ihtimalini, daha tomurcukken koparıp atmaktı. Bu konuda Stalin'den çok daha dikkatli çıktı." (s. 359)

Mao'nun Batı'yla uzaklığı kişisel ve günlük yaşamında da görülüyordu. O, her zaman "alaturka tuvalet"i tercih etti. Sovyetler Birliği'nde bulunduğu zamanlarda da bu türden tuvaletler yaptırdı.

Ancak Mao salt bir "Batı-karşıtı" mıydı? O, daha ileri bir yerde. Mao'nun bir yönü onu salt Batı kültüründen koparmakla kalmıyor, zira burada kalsaydı ona bazılarınca atfedilen "doğuculuk" ve "Çincilik" suçlaması haklı olurdu; Mao, Çin'in kadim uygarlığını da reddediyor ve ondan kopmayı savunuyordu. Mao, bir "Doğu-karşıtı"ydı aynı zamanda. Bu, Mao'nun Marksizminin üzerinde durulması gereken temel bir yönü. O, salt Batıyla değil, eskinin köhnemiş kültürüyle de her türlü bağı koparmayı hedefledi. Çin uygarlığının kültüre boğulmuş mirasını elinin tersiyle bir kenara itti.

Kültür Devriminin aslında Mao'nun politika anlayışında var olan bir temanın daha belirgin şekilde ortaya çıkması olduğunu görüyoruz. Mao, eski kültüre açık bir savaş açtı. Tüm Çin'de, eski kültüre ait ne varsa yıkıldı. Dükkan adları dahi... Çiçek yetiştirmek eski toplumdan kalma bir alışkanlıktı. (s. 506) Batının klasik edebiyatının Mao için hiçbir önsel değeri yoktu. Kültür Devriminde, Batılı zihniyeti son derece rahatsız eden gelişmeler oldu. Eski uygarlığa hiçbir saygı söz konusu değildi ve ona ait her şey saldırı ve yıkımın konusu olabiliyordu. Bu konuda Sovyetler Birliği deneyimini eleştiriyordu Mao.

Üretimciliğe karşı

1929 Mayıs ayında, Mao ve bacanağı Lieu'nun ulaştığı Jiangxi'de "kızıllar halkın refahı ve üretim gibi konulara eğilmişler, çiftlik aletleri ve ev gereçleri üreten bir fabrika inşa etmişlerdi. Mao ve Lieu bu programları 'yapısalcılık' olarak mahkum etmişlerdi. Lieu 'Mücadele etmek için üretimin azaltılması kaçınılmazdır', diye yazmıştı." (s. 93) Çiftinin çubuğunun peşindeki köylü eline silahı ya hiç almaz, ya da hemen bırakırdı. Oysa Mao'nun devrimci tarzının, sonuna kadar savaşacak, ve kendi dar ekonomi sınırlarını aşacak politik eyleyicilere ihtiyacı vardı. Mao'nun devrimcilik anlayışında "rubleye kopek eklemek" üzerinden yükselecek bir mücadelenin yeri olamazdı. Üreten savaşamazdı.

Mao ve Lieu'nun yaklaşımı, PKK tarihine "Lolan pratiği" olarak geçen olayı ve kavramsallaştırmayı çağrıştırmaktadır.

Bu savaş yıllarının ağır koşullarına rağmen, Çang Kayşek'in günlüğüne yazdıkları bir hakkın teslim edilmesi olarak okunmalıdır: 'Haydutları (komünistleri) yok etmek, büyük bir savaşa girmekten daha zor, çünkü kendi bölgelerinde savaşıyorlar ve halkı ne istiyorlarsa onu yapmaya zorluyorlar' diye not düşmüştü." (s. 100)

Nükleer savaş girişimi

Mao, bir yandan kapitalist uygarlığın kararlı ve inatçı bir düşmanıydı, aynı zamanda bu düşmanlığın pratik gereklerini yerine getirmek için, yani kapitalist devletlerle ölümüne bir savaş için adım atmaktan geri kalmıyordu.

Mao, "Her zaman için yok edilmeye hazırım" demişti.

Hem kişilik özellikleri hem de ülke politikası bakımından tam bir savaş adamı olarak yaşadı. Kişisel yaşamı, sürekli bir savaşın içindeymiş gibiydi. Ülkesindeki sosyalizm inşasını da bir dünya devrimi anlayışından anladı ve uyguladı.

"Mao, anlaşılması imkansız bir gizlilik duvarı arkasında yaşardı, böylece çok az sayıda insanın onun hayatı ve dünyası, nerede yaşadığı hakkında bilgisi vardı (halkın önüne çok az çıkardı).

"Mao çoğu zaman, askeri havaalanlarına çekilmiş olan treninde uyurdu, bir acil durum halinde ya trenle ya da uçakla kaçabilsin diye. Tüm iktidarı boyunca, kendi ülkesinde bir savaş alanındaymış gibi yaşadı." (s. 342)

"Resmi istatistiklere göre, bu dönemde (1950'lerin başı) askeri harcamalar, artı silah üretimi ile tesislerin inşası, bütçenin yüzde 61'iydi –gerçekte oran daha yüksekti ve ilerdeki yıllarda daha da artacaktı." (s. 394)

"Atom savaşı" çıkarmayı gerçekten göze almıştı Mao.

Bu konuda en ciddi olduğu zamanlarda (1957) Çin'de doğum kontrolü uygulamasını kaldırdı. Mao'nun bu amaçla Sovyetler Birliği liderliğine somut öneriler götürdüğünü öğreniyoruz Kruşçev'in anılarından. ABD liderliğindeki emperyalistlerle Çin'de ölümüne savaşmak için Sovyetler Birliğinden atom bombası talep eden Mao, bu isteğinin olumlu karşılanmaması üzerine, ABD ordularını Çin'in içlerine çektikten sonra Sovyetler'in atom bombası kullanmasını önermiştir.

Mao, Kasım 1957'de Moskova'daki komünist partiler zirvesinde yaptığı konuşmada, "Şimdi şunu düşünelim, eğer bir savaş çıkarsa kaç kişi ölür? Dünyada 2.7 milyar insan var. Bunların üçte biri kaybedilebilir veya fazlası, yarısı... Haydi en uç örneği ele alalım, yarısı ölür, yarısı yaşar, ama emperyalizm kökünden kazınmış ve tüm dünya sosyalist olmuş olur" demişti.

"İtalyan bir katılımcı olan Pietro Ingrao, bize bunun tüm dinleyicileri 'şoke' ettiğini ve herkesin 'rahatsız' olduğunu söylemişti. Mao bir nükleer savaşın çıkmasına aldırmadığı izlenimini vermedi, bundan memnun bile olacağını gösterdi. Yugoslavya'nın baş delegesi Kardelj, toplantıdan 'Mao Ze-dung'un savaş istediği açıktı', diye hiç şüpheye mahal bırakmayan bir kanaatle çıktı. Stalinist Fransızlar bile müthiş bir dehşete düşmüşlerdi. / Mao, halkın yaşam standartlarını yükseltme konusunu bir kenara itmişti.

"Mao'nun görüşleri, savaşı önleyip yaşam standartlarını yükseltmek isteyen Stalin sonrası rejimlerin düşünceleriyle, taban tabana, hatta ölesiye zıttı. (...) Orada bulunanlar arasında en gençlerden biri olan adeta üçüncü sınıf Bulgar Todor Jivkov'a ise Mao; 'Sen genç ve akıllısın' dedi – 'sosyalizm tüm dünyada zafere ulaşınca, seni dünya topluluğunun başkanı yapacağız.' (...) Mao bazılarını hayran bırakmıştı..." (s. 426)

17 Mayıs 1958'deki Parti kongresinde "'Dünya savaşı konusunda telaşlanmayın. Sonunda insanlar ölecek, nüfusun yarısı silinecek. Bu Çin tarihinde çok oldu. Nüfusun yarısının kalması iyi, bundan sonra da iyisi, üçte biri', demişti." (s 455)

Mao, dünya devrimini bir pratik politik mesele olarak görmeyi ömrünün son yıllarına kadar ısrarla sürdürdü. Bu konuda yaygın pratik adımlar attı. 1967'de, "Biz dünya devriminin sadece politik merkezi değiliz, biz dünya devriminin askeri ve teknolojik merkezi de olmalıyız" diyordu ve bu sözü tamamen somut bir mahiyet taşımaktaydı. (s. 582)

Batı'da "68 olayları" patlak verdiğinde Mao, birçok Komünist Partisinin aksine, bunları "Avrupa tarihinde yeni bir fenomen" olarak selamladı.

Fakat, dünya devrimi yöneliminin başarısızlığını da gördü Mao. Bu, ömrünün son yıllarına ve uzun mücadele yaşamının son politik dönemine tekabül etmektedir.

Mao. kendini adadığı dünya devrimi idealinin gerçekleşmesine dönük umutlarını yavaş yavaş yitirirken olaya ironik bir dille yaklaşmayı ihmal etmiyordu. "Devirmeye en çok uğraştığı devlet başkanlarından biri olan Zaire (şimdiki Kongo) Cumhurbaşkanı Mobutu Sese Seko ile karşılaştığında, Mao başarısızlığını sitemkar bir şaka ile dile getirmişti: 'Açılış konuşması şöyleydi: 'Bu sahiden sen misin Mobutu? Seni devirmek için çok para harcadım –hatta öldürtmek için. Ama bak işte buradasın!" "Onlara para ve silah verdik, ama savaşmadılar. Kazanamadılar. Ben ne yapabilirim ki?" (s. 587)

Benzer şekilde, son yıllarında ABD'yle kurduğu ilişki sonucu, kendinin bazı komünistler tarafından "sağcı bir çıkarcı olarak algılanmaya başladığı"nı söyleyebiliyordu. (s. 611)

Bilgibirikimsel Marksizm!

Mao'nun Marksizmle öncelikle bilgisel ilişkisi hep onun Marksist kabul edilemeyeceği iddiasının temel iki dayanağından biri olmuştur. Yazarın Mao'nun Marksist olup olmadığıyla ilgilendiği yok, ama Mao'ya çalacağı bir kara bulunca ilgilenmeden edemiyor.

Mao'nun, kızına evlilik armağanı olarak Marx-Engels külliyatı verdiğini okuyoruz, ama yazar ardından hep yaptığını yapıyor ve Mao'nun bunları hiç okumadığını söylüyor. Böylece Mao'yu horlamış olacak!

Bu iddiayı ilk kez, anılarında Kruşçev'den duymuştuk. Stalin'in ardından Sovyetler Birliği lideri olan Kruşçev, Mao'nun kendilerinden, teorik yazılarını Marksist literatür açısından kontrol edecek bir filozof istediğini, bunun üzerine

Sovyetler'in Çin'e büyükelçi olarak Marksist felsefe konusunda formasyon sahibi birini yolladığını yazıyordu.

Ardından, Batının kıdemli Marksist tarihçisi Hobsbawm'ın, Mao'nun Marksizm bilgisinin kıtlığı üzerine yazdıklarını okuduk. Son olarak, Stalin döneminin önde gelen devlet adamı Molotov'un yakınlarda Türkçede yayınlanan bir anlatı kitabında da bu görüşün dile getirildiğini gördük.

Mao'nun Marksist literatüre hakimiyeti gerçekten zayıf mıydı? Bu soruya, sağlamlığını ve gücünü olgulara dayanmasından alan bir yanıt veremeyiz. Sadece Mao'nun yazılarında Marksizme ilişkin teorik derinlik ve kapsam ile politik yazı ve duruşundaki komünist devrimcilik üzerine bir şeyler söyleyebiliriz. Mao'nun Marksizmle edebi ilişkisinin Lenin türünden kılı kırk yaran bir okumaya dayanmadığı kabul edilebilir. Ama, Marksist olmanın bu tür bir okumaya bağlı olduğunu kim söylüyor!

Marksizmin kitaplar yığınında saklı ve ancak akademidekilerce hakkıyla edinilebilecek bir 'teori' olduğunu ileri sürenler için salt Mao değil, Lenin de tahammül edilmez bir alaylıdır. Onun felsefe üstüne yazdıklarının meslekten felsefecilerde yarattığı tepkiyi Althusser anlatmıştı zamanında. Ama salt Lenin mi, çağdaşı akademi loncasının papazlarınca Marx'ın yazıları da yeterince disipliner bulunmuyordu. Her şeye rağmen, Mao'nun Batı kültürüyle daha az donanmış biri olduğu kabul edilmeli. Ama bu onun Marksizmle ilişkisini ne ölçüde etkileyecek ya da belirleyecek bir etmendir? Mao'nun Marksizm anlayışı baştan bizatihi bu türden bir Marksizmi reddetmek üzerine kuruludur. Marksizmin Batı'da ve Batılı kültür ortamında ortaya çıktığı tarihsel bir gerçektir, ama Marksizmin Batılı olduğu ancak bir Batıcının ya da onu reddetmek isteyen bir "Doğucu"nun argümanı olabilir. Bu anlayış, Marksizmin dünyanın Batı-dışı bölmelerinde ancak Batılı form ve tarzda varolabileceği anlayışının ürünüdür. Mao'nun Marksizmi Lenin'in ünlü "Avrupa'dan ileri Asya" formülasyonunun devrimci bir sonucudur.

Batılı / modernist Mao okuması Mao'yu Doğululardan bir Doğulu olarak görecektir elbette. Ama, yazarın yanı sıra, değme Batılı Marksistlerin birçoğunun içinde olduğu modernist / Aydınlanmacı sorunsaldan, o, bir modernizm yıkıcısı olarak görülecek ve Marksizmle özden bir ilişkisi düşünülmeyecektir bile.

Modernizm ve Aydınlanma düşüncesine uzaklığın paydalarından birini "birey" konusu oluşturur. Mao'nun uyguladığı ve anlayışındaki Marksizmin Batılı Marksizme uzak ve aykırı gelmesinin nedeni bireyde aranabilir. Mao, liberalizmin tam bir karşıtı, aynı anlama gelmek üzere hümanizmin tam bir teorik-politik karşıtıydı. Mao'nun Marksizm anlayışı, Hobsbawm'a göre, "en azından teoride ve nihai hedefi bakımından bireyin tam kurtuluşunu ve kendini gerçekleştirmesini tasarlayan klasik Marksizmin tam tersi"ydi. Söylemek zorundayız; kıdemli tarihçiyle kitabımızın yazarının derin anlayışı arasında bir fark yoktur. Bireyin kurtuluşunu hedefleyen doktrinler arasında Marksizmin yeri haklı olarak sadece bir karşı-yerdir. Marksizmi bireyin kurtuluşu ideolojilerinden birine indirgeyenlerin yeri de liberalizmin türlü çeşidinden birinin koynudur. Bunlar arasında Marksizme en yakını anarşizmin bir türüdür belki.

Marksizm olduğu sanılan bu şey, liberalizmin –soldaki– bir versiyonudur sadece. Mao'nun Marksizm dışına atılmasının büyük teorik nedeni bu oluyor işte! Bir liberalin Mao'dan rahatsızlığı da –psikolojik ve politik hususları bir yana koyarsak– teorik olarak bundan ibaret olacaktır.

Mao'nun liberalizmin derin reddine dayanan ve dolayısıyla birey üzerine kurulu her yaklaşımı gayet bilinçli bir şekilde mahkum eden yaklaşımına uzak duranlar için pek uygun bir rahatsızlık konusudur. Mao'da görülen ve her tür bireyciliğe ve liberalizmin her tür izine dönük keskin saldırganlığın yer yer Marksizmin tarihsel varlığındaki liberal bulaşıklıklara da yönelmesi, tam da bu kozmosda yer alan Batılı mı yoksa Batıcı mı denilmesi uygun olan Marksistleri rahatsız ediyordu ve bu duygularını Mao'yu Marksizm dışına atarak göstermiş oldular.

Ancak, geç kuşaktan bir teorik Marksist, Louis Althusser, Mao'nun teorik yazılarına özel bir önem verdi ve bu, Mao'nun dikkatini çekti. Althusser'in yazdığına göre, Mao, kendisiyle görüşmek de istedi. Ama Althusser, sonradan hayattaki en önemli pişmanlıklarından biri olarak anacağı bu öneriyi, Fransa'daki partiyle ilişkilerini gözeterek geri çevirecekti.

Althusser, Mao'nun "Özgürlük, eşitlik, kardeşlik" şeklindeki liberal burjuva şiarına prim vermeyişindeki anlamı gördü ve Marksizmi teorik bir anti-hümanizm olarak nitelerken Mao'nun eserinden yararlandı.

Mao'nun bu kitapta gerçekleştirilen mahkumiyetinin temel içkin argümanlarıyla, anılarında Mao'yu eleştiren Kruşçev'in ve 1960'lardaki resmi Sovyet yazarlarının Maoizm eleştirilerindeki temel tema ortaktır. Tümünün eleştirisindeki asıl çıkış yeri liberalizmin ta göbeğidir. Bu, ya pratik görünümler şeklini almakta, ya da teorik terimlerle ifade edilmektedir. Ama Mao'nun Marksizminin Marksizm adına eleştirisi, onun liberalizm adına eleştirisinden Marksizm ile liberalizmin uzaklığı kadar uzak olmalıdır birbirinden.

Tarihsel ve teorik anlamıyla Mao Ze-dung, ezilenlerin tarihsel yayından kapitalist modernizme atılan ve yıkıcı işlevini yerine getiren devrimci bir oktur.

Hisse!

Bu kitap, bir tür sınama olarak okunabilir. Devrimcilerin ta içlerinde kalma olasılığı hiç de zayıf olmayan liberal ya da hümanist "öz"ler, yahut da, Marksizmi liberal ya da hümanist ideolojilerle karıştıranlar açısından tam bir sınama metnidir. Bu kitapta yazılanların önemli bir kısmı düzmece olabilir; ama kesin olan, en az önemli bir kısmının da –resmi sosyalist tarihimizin alamadığı– gerçeği yansıttığıdır. Bu gerçekler karşısında biri hala Mao'yu savunabiliyorsa, bizce, Marksizmin devrimci sınavından geçmiştir. Hisse budur!

Bu kitabın belki geniş kitleler değil ama yaygınca okunması sağlanmalıdır. Giden gider, ama biliriz, kalanlar sağlam olarak kalmışlardır.

Eleştiri sözü

Nihayet Mao, 9 Eylül 1976'da öldü, ama yazarın dünyasındaki kasvet hala kalkmadı. Çünkü o, bugünün Çin'ini, dünya devrimi ideallerine sahip Mao'nun Çin'i sanmakta hala... Bu bize dert olsun!

Bu kitap ya da başka vesilelerle, Mao'yu ve sosyalizm deneyimlerini eleştirmeyecek miyiz? Bu, bizlerin henüz yerine getirilmemiş yükümlülüğü... Başta, Mao'yla özdeşleşmek zorunda bırakan bir özelliğinden söz edilmişti *Mao* kitabının; kendilik duyusunun kendimize eleştirel yaklaşmayı engellediğini kim demiş! Bu kitaptaki Mao, düşmanın uzlaşamayacağı, ortak bir yan bulamayacağı bir "nesne". Tam bir karşı taraf! Hatta, bize, kendini de ancak bu niteliğine aykırı yanları üzerinden eleştirme imkanı tanıyan bir "nesne" bu. Mao'nun bulunduğu yer, onun kendi bütünlüğüne rağmen varlığını sürdürebilmiş, giderek

gelişme olanağı bulmuş, ya da sonradan belirmiş bazı yönlerini de eleştirme fırsatı ve tarzı sunuyor bize. "Bu Mao", bize kendini eleştirmenin de yol ve yöntemini bırakmıştır.

Sosyalizm imanımızı sorgulatmaya yeteceği umulan yığınla malzeme var kitapta. Bu kitap, bir anlamda, bir sosyalist dava savunusu; ama ütopik bir sosyalizm değil, gerçek ve gerçekleşebilir bir sosyalizm... Bu yazıda, tamamen tersi niyetlerle yazılmış bir kitaptan Marksizm ve Mao övgüsü çıkarmak yabana atılır bir iş olmasa gerek. Bu da "çekik gözlü Batılı" yazara dert olsun!

Ek okuma önerileri

Kruşçev'in Anıları, Çev.: Mehmet Harmancı, Milliyet Yay., Şubat 1971, iki cilt, Edward Crankshaw'ın giriş, açıklama ve notlarıyla.

Marksizm ve Maoizm, V. Krivtsov, Sovyet basınından derleyen: V. F. Feoktistov, Giriş: V. A. Krivtsov, Çev.: Erol Yahyalı, Bilim Yay. [Progress 1972], İstanbul 1975.

Molotov Anlatıyor, Feliks Çuyev, Çev.: Suna Kabasakal, Yordam Yay., İstanbul 2007.

Sosyalizm Kuruculuğu, Çelişkiler ve Bir İkili İktidar Deneyimi Olarak Venezüella

Ali İhsan Topcu

Giriş

Chavez'e yönelik Marksist ilginin henüz çok taze oluşu, Venezüella'nın son yıllarına dönük teorik bir çabayı pek çok yönden sakıncalı hale getirebilir. Yine de mevcut hamlığın yaratacağı riskleri göze alıp, konuya bir yerlerden giriş yapacak kadar materyalin oluştuğu söylenebilir. Böyle bir giriş Chavez ve Venezüella'ya ilişkin sempati ya da hayranlık, veya kaba doktriner ret düzeyine sıkışmış yaklaşımları, farklı bir mecraya taşımak bakımından önemli görünüyor.

Chavez ve Venezüella deneyimine dair çalışmaların henüz çok yeni olduğu belirtilirken, elbette yayımlanmış az sayıdaki araştırma/inceleme yazısının üzerinden atlanmıyor. Yazı teorik bir giriş iddiasında olup, kendini, Venezüella deneyiminin 'epistemolojik arazisinde' kalmakla sınırlayacaktır. Arazinin verimli olup olmadığı ise, ampirik bulgulardan çok, geçmiş deneyimlerle Venezüella arasındaki karşılaştırmaları esas alan bir yöntemi gerekli kılıyor. Fakat bu karşılaştırmalar da bir giriş yazısının haddini ve gücünü zorlamadan, öne çıkan bir-iki konuyla sınırlı kalacaktır.

Venezüella'nın şu anki sosyal, politik, kültürel, ekonomik vb. tüm hayatı, iki farklı dünyayı, ağır algılama hatalarına yer vermeksizin gözler önüne seriyor. Dünyanın hemen her metrekaresinde ezenle ezilenin birbirine bulanmış sisli hayatları, Venezüella'da dağılmaya başlayan kara bulutlar altında, sıcak, kuru ve açık bir havada yaşanıyor. Mevcut Chavez iktidarının ezilenler lehine yaptığı belki de en yararlı iş, "sınıf savaşımı"nın olanaklarını sonuna kadar kullanılır hale getiren bu iklimi yaratmak oldu.

Chavez bunu nasıl başardı? Önce iktidarı ele geçirerek ve ardından Şili'de 1973 Eylül'ünde Allende'yi sadece iktidardan değil hayatından da eden Pinochet darbesini çağrıştıran bir müdahaleye rağmen iktidarda kalmayı başararak. Güney Amerika'nın silahların gölgesindeki politik serüvenlerini bilenler, 2002 Nisanı'nda gerçekleştirilen darbenin ardından Chavez'in tek parça halinde ve müdahaleden sadece birkaç gün sonra yeniden görevinin başına dönmesini şaşkınlıkla karşılayacaktır.

Chavez'in şaşırtan öyküsü

Aslında hikâyenin bundan sonraki kısımları klasik Marksistler açısından epeyi şaşırtıcı gelişecektir. Venezüella ordusunun orta kademesinden hiperaktif, heyecanlı bir subayın çıkıp "darbe" tertiplemesi, başarısız olunca tutuklanması, iki yıl sonra politik yasak getirilmeden af edilmesi ve halkın bu cesur subayı çok sevmesi ve sonuç olarak darbe girişiminden altı yıl sonra Chavez'in seçimlerle devlet başkanlığı görevine gelmesi. 2002 yılında ise bu defa kendisi bir darbeye konu olmuştur. Öldürüleceğini beklerken, iki gün sonra görevinin başındadır. Marksistler açısından buraya kadar, "kafası karışık halkın" iki günlük sokak çatışmaları dışında, ilgi uyandıracak bir olaydan söz edilemez. İktidar hırsı içindeki bir darbecinin, kararsız politik ortamı istismar edişidir yaşananlar. Kimin Amerikancı, kimin başka bir şeyci olduğu bile kestirilememekte, dahası bu tür ayrımlar çok önemli görünmemektedir.

Oysa Chavez'i eski rejimi yıkmaya götüren düşünce üç beş günde şekillenmiş değildi. Başlangıçta ordudaki tipik Bolivarcılar arasında yer alan Chavez ve arkadaşları kurdukları gizli örgüte bağlı hareket ederler. Ejercito Bolivariano Revolucianario (EBR) olan örgütün adı, kendilerine örnek aldıkları Simon Bolivar, Simon Rodriquez ve Ezequiel Zamora'nın baş harflerinden oluşturulmuş ve kuruluşu Simon Bolivar'ın doğumunun 200. yılı olan 1983'e

denk getirilmişti. Bolivarcı Devrimci Ordu anlamına gelen EBR adı, daha sonra Movimiento Boliviriano Revolicionario (Bolivarcı Devrimci Hareket) olarak değiştirilirken, örgüt kendine Simon Bolivar'ın Aventino Dağı'nda içtiği andı seçer. "Üzerimizde baskı kuran İspanyol egemenliğinin zincirlerini kırdığımızda" diye başlayan eski ant, "Bizlerin ve halkın üzerinde baskı kuran iktidarların zincirlerini kırana dek" diye değiştirilir ve bu gizli harekete katılan tüm subaylarca okunur.

Eski darbeci subayın gizli örgütçülük merakından haberdar olmayanların, 2002'deki darbe sonrasını inanılmaz bir metamorfoz dönemi olarak düşünmesi normal. Yeniden görevinin başına dönen Chavez, planlarını hızla hayata geçirmeye başlar. Ülkede neo-liberal politikaların sonucu özelleştirilmiş petrol şirketleri ulusallaştırılır. Yıkıma uğrayan sosyal güvenlik yasası yeniden masaya yatırılır. İflas etmiş veya işletilmeyen fabrikalara devlet tarafından el konulur. Kimi fabrikalarda işçi denetimlerine başlanır. Yöneticiler seçimle iş başına getirilir. Yoksul mahallelere yatırımlar yapılır, sosyal projelere büyük önem verilir. Özel ve pahalı hastanelere karşı yoksulların ücretsiz tedavi olacağı Bolivarcı hastaneler, herkese eğitim fırsatı tanımak üzere Bolivarcı okullar ve alternatif medya devreye sokulur.

Chavez'in ifadesiyle Bolivarcı devrim tüm ülkede kendini hissettirmeye başlamıştır. 14 Eylül 2003'te yayımlanan Alo Başkan programında halka şöyle seslenir Chavez: "Sermaye mantığı eğitimden yoksun bırakılan ve çalıştırılan çocuklarla, emekçilerin açlığıyla ve emekçilerin kötü beslenmesiyle ilgilenmez. İş kazalarıyla, emekçilerin yiyip yemedikleriyle... yaşlandıklarında emekli aylığı alıp almadıklarıyla ilgilenmez. Hayır! Sermaye mantığı bunların hiçbirini umursamaz, şeytanidir, sapkındır."[1]

Chavez, açıkça sermaye düzenini, kapitalizmi hedef almaktadır. Tıpkı bir sosyalist gibi halkı kapitalizme karşı çıkmaya çağırmaktadır. Artık sadece neo-liberalizm ve ABD karşıtlığıyla yetinmemekte, düzenli periyotlarla yayınlanan "Alo Başkan" programlarında sosyalizm vurgusunu da öne çıkarmaktadır. Temmuz 2005'te yine aynı programda kapatılmış olan 136 fabrikanın müsadere edileceğini duyururken, sözlerini şöyle bağlıyordu: "Bu devrimdir. Bu sosyalizmdir. Devrimci demokrasi 21. yüzyılın sosyalizmine,

---

[1] Aktaran Michael Lebowitz, **21.Yüzyıl İçin Sosyalizm**, Çev.: Pelin Üçer, İbrahim Akbulut, Yordam Yay., İstanbul 2008, s. 128

Venezüellalı, Latin Amerikalı damgasını taşıyacak bir sosyalizme doğru bir yol, bir köprü, bir geçiş oluşturmaktadır."[2]

Kuşkulu Marksistin soracağı ilk soru, Chavez'deki bu değişimin ne zaman başladığı veya kitaba pek de uygun olmayan böyle bir değişimin samimi veya kabul edilebilir olup olamayacağıdır. Chavez'deki değişim, az rastlanır türden bir ideolojik evrim miydi yoksa uygun anda ve alıştıra alıştıra ifşa edilmesi gereken konspiratif bir düş müydü?

Politikanın önceliği sorunu ve ideoloji

"Hugo Chavez'in kim olduğunu anlamak için, tam 10 yıl önce 14 Aralık 1994'te Havana Üniversitesi'nin Büyük Salonu'nda yaptığı konuşmada söylediklerini hatırlamamız gerekir"[3] diyerek söze başlamıştı Castro. Bolivarcı Chavez'in on yıl önceki konuşmasından uzun uzun alıntılar yaparak Latin Amerika devrimi projesinden söz eden Castro da, bu büyük değişimden haberdar görünmüyordu.

Gerçek olan şu ki, 1992'de iktidarı ele geçirmek için harekete geçildiğinde, Chavez ve komutasındakilerin ideolojik çizgisiyle ilgili elde hiçbir veri bulunmuyordu. Başarısız bir darbe girişimi de buna eklendiğinde, o günler için Chavez ve arkadaşlarının ideolojik çizgileri merak uyandıracak bir konu olmayacaktı.

Yine de Richard Gott'un o günlere dair altını çizdiği bir olay var. Başarısız askeri ayaklanma[4] sırasında televizyonda bir dakikalık konuşma fırsatı yakalayan Chavez, komutasındaki askerlere silah bırakma çağrısı yapmadan önce şöyle seslenmişti: "Yoldaşlar; belirlemiş olduğumuz amaçlar, maalesef *şu an için* (por ahora) başkentte başarıya ulaşmadı. Yani biz burada Karakas'takiler iktidarı ele geçiremedik... Yeni olanaklar

---

[2] Aktaran Masis Kürkçügil, **Hugo Chavez ve Devrimde Devrim**, Agora Kitaplığı, 2.Basım, İstanbul 2007, s. 84

[3] Fidel Castro'nun 14 Aralık 2004'te Havana'daki Karl Marks Tiyatrosu'nda Chavez'in Küba'ya yaptığı ziyareti sırasındaki konuşmasından. (Aktaran: Richard Gott, **Hugo Chavez ve Bolivarcı Devrim**, Çev.: Hasan Böğün, Yordam Yay., İstanbul 2007, s. 283)

[4] Chavez, darbecilik konusunda kendini savunma gereği duymamakla birlikte 1992'deki girişimden "askeri ayaklanma" diye söz eder.

yine çıkacak ve ülke kesinlikle daha iyi bir geleceğe yönelecek."[5]

Gott'a göre "por ahora" deyimi, Chavez'in yeniden mücadeleye döneceği ve iktidarı yıkacağı şeklinde okundu ve halkta büyük bir sempati yarattı. Chavez "por ahora" derken o an için iktidarı devirecek başkaca gizli bir plana gönderme yapmamıştı. Sadece yeni bir ahora'nın geleceğine dair inancını ortaya koymuştu. Elbette bu inancı besleyen ve Chavez'i yeni bir ayaklanma ya da iktidar fikrinden vazgeçirmeyen bir arka plan olacaktı. Fakat o günkü veriler, bu arka planın Bolivar, Simon Rodriguez ve Ezequiel Zamora gibi birkaç eski Latin Amerika kahramanının idealleriyle süslenmiş radikal bir subayın "iktidar hırsı"ndan öteye geçmediğini gösteriyor.

Yedi yıl sonra ılımlı, demokratik bir partinin (Beşinci Cumhuriyet Partisi - MVR) lideri olarak devlet başkanlığına seçildiğinde, Bolivarcılığın bu arka planın önemli bir ayağı olduğu artık kesinlikle biliniyordu. Ancak bir yanı klasik anti-sömürgeciliğe ve diğer yanı bu sömürgeciliğe karşı tüm Latin Amerika'nın tek çatı altında birleştirilmesine dayalı geleneksel Bolivarcı ideolojinin, iktidar hedefine ulaşmış olan Chavez'in, en az bu hedef kadar önemli olan iktidarda kalmak düşüncesine ne kadar ilham kaynağı olacağı şüpheliydi. İktidardaki her politik lider gibi Chavez de, iktidarda kalmanın yolunun, çoğunluğu yoksul olan halkla ittifak kurmaktan geçtiğini ve asıl zor olanın da bu ittifakı gerçekleştirmek olduğunu biliyordu. Dolayısıyla, Castro'nun sözlerinin tersine, Chavez'in kim olduğunu anlamak için 1994'te yaptığı konuşma fazlasıyla yetersiz kalmış, eskimişti. Çünkü Chavez bundan sonra atacağı her adımda, karşısında neo-liberal dayatmaları, uluslararası tekelleri, ABD'yi, Venezüella oligarşisini ve nihayetinde 2002 darbesini bulacaktı. Genel kanı, Chavez'in çizgisinin bu zorlayıcı etkenlere bağlı olarak radikalleştiği yönündedir. Steve Ellner'in ifadesiyle, "Sürekli radikalleşen söylemler ve politik zaferler Chavistaları, ideolojik çizginin öncelikli olmadığına ve ideolojik belirlemelerden ziyade politik manevraların ve bunların 'devrim sürecinin' yönünü belirleyeceğine ikna etti."[6]

---

[5] Richard Gott, **a.g.e.**, s. 78

[6] Aylin Topal, **Latin Amerika'yı Anlamak**, Yordam Yay., İstanbul 2008, s. 49

Chavistalar, esasen ideoloji ile politika arasındaki ilişkiyi doğru kuruyor. Canlı ve anlamına uygun bir politika pratiği karşısında ideoloji, sonuç olarak donuk bir beyanattan ibarettir. Ancak Ellner'in ifadelerinden bir "ideolojisizlik" sonucu çıkarmamak gerekiyor. Görüntü olarak Chavez pratiğinde denklemin tersten kurulduğu kabul edilirse, yani haber verilmiş bir savaşta askerlerin ölmeyeceği[7] doğruysa, Chavez ile sosyalizm arasındaki ilişkide bir milat aramak anlamlı bir çaba olmayacaktır. Fakat bu durum güçlü bir iktidar tutkusunun belirleyiciliğinde gelişen tedrici ideolojik evrimin, "sosyalist iktidar" adına meşruiyeti fazlaca sorgulanacak özgün ve aykırı bir model ortaya çıkardığı gerçeğini değiştirmiyor.

Devrim-iktidar ilişkisi

Sosyalizm, Venezüella deneyimine kadar, açıkça ilan edilmiş politik bir program olarak düşünülmekteydi. Chavez ise dünya Marksistleri gözünde programsızlık ve ideolojik belirsizliği temsil etmektedir. Doğal olarak böyle bir belirsizliği sosyalizm ya da benzeri tanımlarla taltif etmek erken bulunabilir. Az önce kullanılan "sosyalist iktidar" deyiminin, sosyalizm kavramı yerine ikame edilmediğinin altı çizilmeli. İlerleyen bölümlerde de Venezüella'da yaşanan radikal dönüşümlerin sosyalizme denk düşüp düşmediğine dair bir iddiada bulunulmayacak. Tam tersine, politik iktidarı ele geçirmenin, ekonomik ve sosyal yaşamda emekçiler lehine çeşitli reformlar yapmanın (veya Venezüella modelinde de görüldüğü üzere çeşitli işletmelerin ulusallaştırılmasının, fabrikaların işçi denetimine açılmasının, yöneticilerinin seçimle iş başına gelmesinin vb.) sosyalist bir iktisadi rejim için yeterli olup olmayacağı bu yazıda bir kez daha tartışmaya sunulacak. Fakat bundan önce iktidar-devrim ilişkisi, geliştirici Venezüella örneği üzerinden bir kez daha ele alınacak.

Lenin, Ekim Devrimi'nden birkaç ay önce "Her devrimin temel sorunu, iktidar sorunudur. Bu sorun aydınlatılmadıkça devrimde kendi rolünü bilinçli bir biçimde oynamak ve hele devrimi yönetmek söz konusu olamaz"[8] demişti. Açık olmasa da Lenin burada öncelikle devrim ile iktidar arasında kendiliğinden var olduğu düşünülen bağlantıyı ortadan

---

[7] Chavez'in de zaman zaman kullandığı Venezüella halk deyimi.

[8] V. İ. Lenin, **Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi**, Çev.: M. Ardos, Ankara 1979, Üçüncü baskı, Sol Yay., s. 16

kaldırır. Her devrim süreci yeni bir iktidar üretemeyeceği gibi, üretilen her yeni iktidar da devrimi taşıyabilecek güçte olmayabilir. O nedenle devrim sürecinin temel niteliğini belirleyecek ve ona yön verecek iktidar sorununun özel olarak ele alınması gerekmektedir.

Tarihler 1917 baharına doğru ilerlerken Bolşevik kadroları yeni bir ayaklanmaya ikna etmeye çalışan Lenin, Rus Devrimi'nin orijinalitesini çözdüğünü düşünüyordu. Yakın tarihli Rus devrimlerinin ortaya çıkardığı ve Şubat Devrimi'yle etkinliği tartışma götürmez biçimde artan "sovyet" tarzı örgütlenme modeli Lenin için nihai devrimin tamamlanmadığına dair güçlü bir kanıt olarak sunuluyordu. Çarlığın yıkılması ve yerine kurulan parlamenter rejimin Rusya açısından anlamı henüz kavranmadan, yeni bir devrim fikrinin ortaya atılması Bolşevik kadrolarda dahi ciddi sıkıntılara yol açmıştı.

Anlaşılmadığının farkında olan Lenin, tartışmayı iki ayrı düzeyde yürütüyordu. Birinci aşamada, iktidar dışı kalmış muhalif bir liderin güne uygun propaganda formüllerini ortaya koymaktaydı: Devrim olmuş ama kurulan yeni hükümet savaştan çekilmemiş, geniş yığınların beklediği toprak reformunu gerçekleştirmemişti. Toprak ve barış talebinin yerine getirilmesini beklemek, mevcut hükümetin sınıfsal karakteri gereği mümkün değildi! Yeni bir devrim için çalışmaların acilen başlatılması kaçınılmazdı.

Lenin, diğer tartışmayı Bolşevik kadrolar üzerinden yürütür. Geniş yığınlar toprak ve barış için politika sahnesine çıkarken, öncü kadronun kilitlendiği hedef devrimdir. Ancak Lenin Nisan Tezleri'nde, yeni bir hedeften, yani iktidardan söz eder. Gerçekte sadece devrimin değil, her politik eylemin, hatta kendi rolünü oynayabilmenin yolu iktidar sorununa yaklaşımdan geçer. Dolayısıyla toprak, barış ya da herhangi bir politik talepten devrime, oradan iktidara doğru geldikçe, Ne Yapmalı'da (1902) iki farklı kategori olarak sunulan öncü ile kitle ayrımının üç kategoriye ayrıldığı görülür: Önder kadro-öncü kadro ve kitle. Her üçü de aslen farklı (toprak-devrim-iktidar) talepler eşliğinde kendi eylemlerini gerekleştirirken ve zaman zaman birbirlerinin eylemlerine katılırken, hiçbirinin diğerinin eylemine ya da talebine sadık kalmak gibi bir yükümlülüğü bulunmaz.

Ne Yapmalı'daki hava ise farklıdır. Kitlelerin çok acil, profesyonellerden oluşmuş, siyasi polise karşı deneyimli,

çelik disiplinli bir partiye ihtiyacı vardır. Parti, kendiliğinden yığın hareketinin rotasını çizecek ve onu nihai hedefe ulaştıracaktır. Oysa böyle bir ihtiyaç kurgusal bir mantığın ürünüdür. Esasen yığınlar tepkisini ortaya koymak ve hatta iktidarı devirmek için devrimci bir parti arayışına girmez, girmek zorunda da değildir. Eğer bir zorunluluktan söz edilecekse, doğru denklem, kitlelerin devrimci partiye değil, devrimci partinin kitlelere ihtiyaç duyduğu yönünde olacaktır. Herhangi bir taleple ya da kitle hareketiyle devrim arasındaki iç bağlantı Leninist partinin özel zorlamalarıyla kurulur. Nisan Tezleri'nde ise farklı bir "zorlama" türü göze çarpar. Parti zorlayan değil, zorlanan bir güç haline gelir ve zorlayan özne iktidarı almayı işaret eder.

İktidar olmanın tanımı ve anlamı çok daha boyutlu tartışmanın konusu olmakla birlikte, iktidar ile çoğunluğu arkalamak arasındaki bağlantı, ağırlıklı olarak liberal politika tarzında belirgin bir model haline gelmiştir. Gerçekte ise iktidar, yapısı gereği bir az'lık halidir. Ona yüklenen demokratiklik misyonu politik olarak bir anlam ifade etse de, iktidar kavramı bilimsel olarak bir diktatoryayı anlatır. "Tarih, bir diktatörlük, yani politik iktidarı fethetme ve hiçbir cinayet karşısında gerilemeyen ve sömürücülerin her zaman gösterdikleri en zorlu, en öfkeli direnci zorla kırma döneminden geçmeksizin, hiçbir ezilen sınıfın hiçbir zaman iktidara geçmediğini ve geçmeyeceğini öğretir."[9]

Toparlamak gerekirse, toprak-devrim-iktidar arasında bir iç bağlantıdan söz edilemeyeceği gibi, devrim süreci içinde bu şekilde rasyonel bir sıra takip etmek de mutlak değildir. Dolayısıyla Lenin'in "sovyet" örgütlenmesini yeni bir devrime gerekçe yapması politik bir kurgu olup, asıl tartışmanın iktidar üzerinden şekillendiği saptanmalıdır. Şubat devrimi, kitleler ile Bolşeviklerin, Bolşevikler ile Lenin'in eylemlerini birbirinden kesin olarak farklılaştırmış, üçe bölünmüş politik aktörlerin kendi aralarındaki ayrımı belirgin hale getirmiştir. Rusya'da Şubat'tan Kasım'a uzanan ve Nisan Tezleri olarak tartışılan politik konjonktürün asıl konusu, bu yüksek voltajdaki gerilimli ayrılığı teke indirme mücadelesidir.

Lenin'in hiç şüphesiz en büyük kozu Rusya'ya hızla yayılmakta olan sovyet tipi örgütlenmelerdir. Biçimsiz ve sorunlu yapılarına rağmen sovyetler, her ne kadar burjuva parlamentoyu denetleme organları olarak algılansa da,

---

[9] V. İ. Lenin, **Burjuva Demokrasisi ve Proletarya Diktatörlüğü**, Sol Yay., 2. Baskı, Ankara 1992, s. 119

Lenin'e göre burjuva parlamentoyla çatışma içinde kendini var eden ikinci bir iktidar organı olarak şekillenmiştir. "Tarihte bu görünüş altında kendini hiç göstermemiş bulunan bu son derece özgün durum, bir *iki diktatörlük karışıklığına*, bir *iki diktatörlük karmasına* yol açmıştır: burjuvazi diktatörlüğü (...) ile proletarya ve köylülük diktatörlüğü (işçi ve asker vekilleri sovyetleri)."[10]

Lenin'in Rusya'da ikili iktidara yönelik "özgün durum" tespitinin, her devrim sürecinin belirli aşamasında ortaya çıktığı düşünülürse, söz konusu özgünlüğün zayıf bir iddia olduğunu belirtmek gerek. Rus devriminin asıl özgünlüğü ikili iktidar değil, onu görünür kılan sovyet tipi örgütlenmelerin ortaya çıkışıdır. İkinci bir özgünlük ise, Ekim Devrimi'ne konu olacak toprak ve barış taleplerinin iktidar hedefiyle birleştirilip, "Bütün iktidar sovyetlere!" şeklinde bir sonuca bağlanmasıdır. Ekim Devrimi'nin, talep-devrim-iktidar sıralamasına uygun şahane bir proje olarak tasarlanıp sunulması da, bu devrimin bir başka ayırt edici noktasıdır.

Venezüella'da ise devrim süreci başka bir sıra takip ederek ilerlemektedir. Chavez, sıralamanın en başına iktidarı ele geçirmeyi koyarken, sivillerin de katılacağı toplu ayaklanma planı üzerine zaman zaman çeşitli gruplarla ilişkiler kurmuş, ama bir sonuç alamamıştı. Chavez, Latin Amerika devrimciliğinin en belirgin tarzı olan gerilla savaşına da sıcak bakmamaktatdır. 16 yaşındayken Movimiento de Izquierda Revolucionaria (MIR) örgütünde başlayan mücadele hayatını o sıralar Venezüella'nın ünlü gerillalarından Douglas Bravo'nun lideri olduğu yasadışı Venezüella Devriminin Partisi (PRV) şehir militanı olarak devam ettiren Chavez'in büyük kardeşi Adan Chavez, örgütün Hugo Chavez'le ilişkiye geçmesini sağlamış, ancak Chvaez, 'sınıfçı' Marksist-Leninist bir yaklaşıma her dönem mesafeli durmuş ve PRV'nin doktriner yapısını benimsememiştir. Chavez, gerilla tarzına sıcak bakmamasının diğer bir gerekçesini de şöyle açıklar: "Venezüella'daki gerilla savaşının talihsiz etkilerinden biri, farklı bir düşünüş tarzının ve ülkenin genel görünüşünün gelişmesine katkıda bulunabilecek politik liderlerin tecrit olmasıdır. Bu liderlerin çoğu dağlarda kaldılar ya da karşı saflara geçtiler. Bunun, yeni politik yönelimler yaratabilecek

[10] Lenin, **Nisan Tezleri**, s. 41

bütün bir kuşağın tecrit edilmesi ve kesilip atılması demek olduğunu düşünüyorum."[11]

Ancak Chavez'in gerillacılığı benimsememesi esas olarak çok daha pratik bir nedenden kaynaklanmaktadır. Uzun yıllar mücadeleyi sürdüren gerilla gruplarının bir türlü sonuç alamaması, Chavez'deki acil iktidar isteğiyle hiç uyuşmamaktadır. "Gerillaya katılamayız, orada her şey yapıldı ve bitti."[12] Chavez'in son sözleri ise "Neden ordu içinde bir hareket yaratmıyoruz"[13] şeklindeydi.

Chavez iktidarı ele geçirmeye odaklanmıştı. Yöntem tartışmasına girmek boş bir uğraş olacaktı. O nedenle askeri ayaklanmayla yapamadığını, Aralık 1998 seçimlerinde başaracak ve ilk adım olarak anayasayı değiştirme işiyle planlarını uygulamaya koyulacaktı. Böylece devrim süreci de başlamış oluyordu. Lebowitz'in ifadesiyle Venezüella'daki ilk adım mevcut devlet kontrolünün ele geçirilmesi olmuştu.[14]

Chavistaların ideoloji ile politika arasında kurmuş olduğu "tersten bağlantı", iktidar-devrim ilişkisinde de klasik sıralamaya aykırılık gösterecek, bir devrim için fazlasıyla yumuşak ve ılımlı demokratik seçim jargonu, iktidarın alınmasından hemen sonra gerçekleştirilen anayasa değişikliğinden başlayarak Chavez hükümetinin ilk evresi boyunca devam edecekti.[15] Böylece Chavez pratiği, sadece

---

[11] Aktaran R. Gott, **a.g.e.**, s. 73

[12] Aktaran R. Gott, **a.g.e.**, s. 47

[13] Aktaran R. Gott, **a.g.e.**, s. 47

[14] Michael Lebowitz, **21. Yüzyıl İçin Sosyalizm**, Yordam Yay., İstanbul 2008, s. 141

[15] Steve Ellner, devrim sürecinin evrelerini üçe ayırarak inceler: Birinci ve ikinci evre, 1997-1998 yılındaki seçim kampanyasından başlayan ılımlı söylem eşliğinde geliştirilen kurucu meclisin ve anayasa değişikliğinin kabul ettirilmesi ve sonrası gerçekleştirilen reformlar ile neo-liberal politikalara karşı çıkış dönemi. Üçüncü evre, anti-emperyalizm ve "21. yüzyıl Sosyalizmi" vurgusunun belirdiği 2004'te başlayan ve 2005'te özelleştirilmiş sektörlerin kamulaştırılacağının açıklanmasıyla devam eden dönem. Dördüncü evre ise 2007'de halk meclisleri kanalıyla şekillenecek halk projelerinin programa dahil edildiği, aynı zamanda MVR ve diğer Chavista siyasal örgütlenmelerinin Venezüella Birleşik Sosyalist Partisi şeklinde bütünleşme planlarının tartışıldığı ve ideolojik kongrenin yapıldığı dönem. (Aylin Topal, **a.g.e.**)

iktidar ile devrim arasındaki sıralamayı değil, yanılsamalı devrim-iktidar özdeşliğini de değiştirip, yeni bir boyuta taşımıştı. İktidar, devrim sürecinin temel sorunu olmakla birlikte, devrimin son perdesi değil özel bir episotudur. Devrim iktidarı ele geçirmek değil, eski üst yapının tümüyle yıkılıp yeni üst yapının kurulması sürecidir. İktidarı devrim sürecinin finali ya da bitişi olarak düşünenler, kendilerini haklı çıkaracak tarihsel örnekler bulmakta sandıklarından daha fazla zorlanacaklardır.

Sosyalizm kuruculuğu ve çelişkiler

12 Aralık 1999'da referandumla kabul edilen yeni anayasa, petrol kaynaklarının özelleştirilmesini yasakladı. Amaç öncelikle, özel mülkiyete ve neo-liberalizme meydan okumaktan çok yeni iktidara manevra yapabileceği ekonomik olanakları sunmaktı. Ancak özel mülkiyete yönelik çeşitli destekler, anayasanın ikili yapısını açıkça ortaya koyuyordu. 115. maddeyle mülkiyet hakkının garanti altına alındığı belirtilirken, 299. maddede büyüme ve istihdamın yaratılmasında özel girişimciye tanınacak inisiyatiften bahsedilir. Lebowitz'in ifadeleriyle, "Bolivarcı Anayasa'nın çağının güç dengesini gösteren bir fotoğrafı temsil ettiğini kabul etmeliyiz. Bir tarafta sermaye mantığına destek vermesi, diğer tarafta insani gelişime ve devrimci pratiğe altüst edici bir şekilde odaklanması bakımından, anayasa zıt ve birbiriyle bağdaşmayan unsurlar içerebilir."[16]

Lebowitz, bu eklektik durumun tipik bir "üçüncü yol" denemesi olduğunu, en fazlasıyla neo-liberalizme karşı bir alternatif olacağını, ama asla anti-kapitalist bir alternatif sayılamayacağını söyler. Ayrıca latifundiyalardaki boş arazilerin köylülere dağıtılmak üzere kamulaştırılmasının da kapitalizme reddiye anlamına gelmediğinin altını çizer. Lenin de benzer düşünceleri ifade ederken, aşırı temkinli davranmış ve geçmiş söylemleriyle tutarsızlığa düşmemek için yoğun çaba sarf etmiştir. Devrim sırasında alınacak önlemlerden bahsederken, bankaların bir tek ulusal banka halinde birleştirilmesinin, bankaların, sanayi işletmelerinin ve sendikaların işçi vekilleri sovyetleri tarafından denetlenmesi ve ulusallaştırılmasının olanaklarından söz eder, ama bütün bu girişimlerin sosyalizme geçişle hiçbir ilgisinin olmadığını açıkça ifade eder. Yine de Lenin'in kafasının tümüyle net olduğu söylenemez. Kapitalizmin bile

[16] Michael Lebowitz, **a.g.e.**, s. 115

yeterli gelişme düzeyine erişemediği Rusya'da, sosyalizme geçişin ne tür hamlelerle sağlanacağı belirsizdir. Aynı sorun fabrikalara el koyan, işçi denetimlerine yönelen, kooperatifçiliği geliştiren, halk meclislerini oluşturan ve üstüne üstlük hiçbir belirsizliğe yer vermeksizin gittikleri yolun sosyalizm olduğunu vurgulayan Chavez iktidarı için de geçerlidir.

Lenin Nisan Tezleri'nde ikili iktidarın farklı sınıf karakterlerine denk düşen yanını defalarca anlatır. Burjuva parlamentonun kapitalizmi temsil eden bir iktidar modeli olduğu kuşku götürmezken, "proletarya ve köylülük diktatörlüğü"nün sosyalist ya da farklı bir üretim tarzıyla ilişkisi kurulmaz. İktidardaki sosyalistlere rağmen kapitalist üretim ilişkilerinin yürürlükte oluşu bir yana, devrimci Rusya'nın ihtiyacı daha fazla kapitalizmdir. Lenin'in sosyalizme geçiş konusundaki en büyük mazereti de budur: Kapitalizmin Rusya'daki geri düzeyi. O nedenle sosyalizmin kesin zaferinin, uluslararası sosyalizmin zaferine bağlı olduğu fikri, başta Lenin olmak üzere Bolşevik kadrolarda yavaş yavaş belirmeye başlar. Lenin sonrası "tek ülkede sosyalizm" tartışmalarına yanıt veren Stalin ise, haklı bir soruyla kendine yöneltilen eleştirilere yanıt verecekti: "Sosyalizmi kurmayacak idiysek, 1917 Ekiminde iktidarı ele geçirmekteki amacımız neydi?"[17]

Stalin gibi bugün de Marksistlere egemen olan yaygın görüş diğer üretim biçimlerinden farklı olarak sosyalizmin yukarıdan aşağı kurulacağı fikridir. Bir başka ifadeyle sosyalizm, iktidarı ele geçirmiş partinin, çeşitli politik kararlar veya beşer yıllık planlarla somutlanan ekonomik önlemlerle kuracağı bir sistemdir. Eğer böyleyse, Chavez'in özellikle son altı yılda gerçekleştirdiği politik hamlelerin sosyalizme dahil edilmemesi nasıl açıklanabilir?[18]

Tekrar etmek gerekirse, amaç, Venezüella'da sosyalizme geçildiğine dair iddialarda bulunmak veya kanıtlar sunmak değil. Ancak Venezüella'ya yakından bakıldığında, atılan adımların hiç de küçümsenecek adımlar

---

[17] J. Stalin. **Leninizmin İlkeleri**. Sol Yay.. 3.Baskı. Ankara 1977. s. 166

[18] Örneğin Masis Kürkçügil Venezüella için şu sonuca varıyor: Sistemin kapitalist, devletinse burjuva olduğu bir gerçektir. Hükümet de sosyalist değil, olsa olsa reformist addedilebilir. (**Hugo Chavez ve Devrimde Devrim**. s. 172)

olmadığı, dahası Ekim Devrimi sonrası sosyalizm adına gerçekleştirilen ne varsa, Kuzeyli pratikleri referans almamaya büyük özen gösteren Chavez'in de ilginç bir şekilde benzer yönelimler içine girdiği görülecektir.

Rusya'da Ekim Devrimi'ni izleyen yıllar, sosyalizme geçiş dönemi olarak tanımlanır. Büyük kapitalist işletmelerin ve bankaların ulusallaştırılması, işçi denetiminin sağlanması, iç ve dış borçların iptal edilmesi, demiryolları, posta, telefon ve deniz taşımacılığının tümüyle kamusallaştırılması geçiş döneminin acil iktisadi hedefleri olarak tamamlandı. Ulusallaştırılmış işletmelerde işçi denetiminin oluşturulması ve yöneticilerin seçimle iş başına gelmesi, kapitalist üretim ilişkilerinin yerine sosyalist üretim ilişkilerinin geçmesi şeklinde kabul ediliyor ve bu model sosyalist sektör olarak tanımlanıyordu. Sosyalist sektörün yanı sıra dört ayrı iktisadi biçim daha vardı: Ataerkil köylü iktisadı, küçük meta üretimi, özel iktisadi kapitalizm (orta büyüklükte kapitalist işletmeler ve kulakların temsil ettiği) ve devlet kapitalizmi. Devrimci iktidarın ilk üç biçime müdahale etmemesinin "ittifak" gibi zorunlu politik gerekçeleri sıralansa da (benzer gerekçe 1922 yılında uygulamaya sokulan ve aslen kapitalizm ve özel mülkiyetçilik temeline dayalı NEP için de ileri sürülmüştür), yabancı kapitalist işletmelere sağlanan imtiyazlar ile kimi devlet işletmelerinin kapitalistlere kiralanması yoluyla oluşan devlet kapitalizmi, politik açıklamaların ötesinde bir zorunluluğa dayalıydı. Bir üretim tarzı olarak kapitalizm, politik bir mantığın ürünü olmadığı gibi, onun tarihsel meşruiyeti ve varlığının ortadan kaldırılması da politik bir sorun olarak ele alınamaz. Aynı mantıktan ilerlenirse, sosyalizm de devrimci iktidarın beş yıllık kalkınma planlarından çok daha fazla bir şeydir.

Politik iktidara tanınan böylesi yüksek mertebeli kurucu ayrıcalığın, 20. yüzyıl sosyalist iktidar deneyimlerini önemli oranda sakatlayan ve Marksizmin Aydınlanmacı kanallarından içeri sızan bitirici bir öznecilik olduğu her türlü kuşkunun ötesindedir. Eğer Chavez'in veya başka birinin 21. yüzyıl sosyalizmi, geçen yüzyılın yenilmiş sosyalizmlerine dönük kategorik bir fark ortaya koyacaksa, işe bu özneci yaklaşımdan başlanması gerekiyor. Ne var ki Chavizm, bu kopuşmayı sağlayacak ideolojik güçten uzak bir görüntü çizmektedir.

Yine de Chavez'in 21. yüzyıl soyalizmi, geçen yüzyılın sosyalizmlerinden hiç de az bir şey değildir. Ulusallaştırmadan işçi denetimine, sosyal reformlardan

yoksul mahallere yapılan yatırımlara, yöneticilerin seçiminden geri çağrılmalarına kadar, Lenin'in büyük anlamlar yüklediği Sovyetlerdeki her türden devrimci içeriğe, Chavez'in Venezüella'sından örnekler bulmak mümkün. Bütün bunlara rağmen Sovyet türü ikili iktidara konu olabilecek ve sonrasında sosyalist iktidarı tesis edecek örgütlenme tarzının eksikliği ilkesel bir sorun olarak Chavez'in karşısına çıkarılabilir. Ama ilginçtir, devrim sürecinin henüz başlarında olunmasına rağmen Sovyetler modelini andıran veya bu modelin başlangıç aşaması sayılabilecek örgütsel biçimlerin şimdiden ortaya çıktığı söylenebilir. Birkaç örnek: "Anayasal komiteler - Comites Constituyentes: 1999'da Kurucu Meclis sırasında ortaya çıkmış olup en azından 500 adet bulunmakta... Ezequiel Zamora Köylü Cephesi: 2002 yılında kuruldu. Tarımsal devrim ve bürokrasiye ve yolsuzluğa karşı mücadeleyi temel almakta ve on binlerce köylüyü kapsamakta... Planlama Komünal Konseyleri: Millet Meclisi'nde çıkarılan bir yasayla 2006'da kuruldular. Devlet yetkilerinin ademi merkezileştirilmesi ile yetkilerin yerelden kullanılmasını sağlıyorlar. Barriales meclisleri: Hepsi de yoksul mahallerde olup, bazıları bin kişiyi aşan, kadınların ve gençlerin baskın olduğu, düzenli faaliyeti olmayan meclisler... Sağlık Bölgesel Cepheleri: 2003 yılında ev kadınları, serbest meslek sahipleri ve gençler tarafından kuruldu. Bazı kentlerde değişik politik eğilimdeki uluslararası gazeteciler ve sakinlerin katıldığı haftalık politik tartışma toplantıları düzenlediler... Kentsel Toprak Komiteleri: 2004'te oluştu. 2006 yılında dört bin dolayında aileyi birleştiriyordu... PDVSA Rehber Komiteleri: Aralık 2002 – Şubat 2003 tarihleri arasındaki petrol sanayindeki sabotaj sırasında taban mücadelelerinin örgütü olarak ortaya çıktı. Chavez yanlısı işçiler, memurlar, mühendisler, yöneticiler tarafından oluşturuldu... Dinsel-Religiosos: Yaklaşık bir milyon evanjelistin Chavez yanlısı olduğu belirtilmekte. Bunların birkaç bini mahallelerde 'Emperyalizme ve Şeytan Bush'a karşı Tanrı'nın sözünü' yaymakta."[19]

Her biri belirgin politik karakterlere sahip bu örgütlenmeler, ikili iktidar örnekleri olarak değerlendirilebilir mi? Erken olmakla birlikte, bunun çok da zorlama bir iddia olduğu söylenemez. En azından iktisadi örgütlenme olarak tatmin edici bir fark ortaya koyamamış 20. yüzyıl

[19] M. Kürkçügil, **a.g.e.**, s. 184

sosyalizmlerinin daha çok öne çıkan etkin toplumsal örgütlenme biçimlerinin Venezüella'yı da sarmalamış olması devrim sürecinin belki de en büyük dayanağı olacaktır. Söz konusu örgütlenmelerin silahla ilişkisine (Lenin Sovyetler'deki işçi ve köylülerin silahlı oluşunu yeni devletin tipik bir belirtisi sayar ve destekler) gelince, Chavez yanlısı yoksul mahallelerdeki yoğun silahlanma ve sokak şiddetinin boyutları ne kadar iktidar dışı ve spontane bir hareket olabilir? Yakın zaman önce AK-47 silah alımına yönelik açıklama yapan eski ABD Savunma Bakanı Rumsfeld'in "Neden 32 bin kişilik Venezüella ordusu, 100 bin yeni tüfeğe ihtiyaç duyar?" sözleri Barriales'lerdeki silahlanmanın kaynakları üzerine bir fikir verebilir.

Sonuç olarak genel kabul görecek görüş, Chavez Venezüellası'nın kesin bir değişim içinde olduğudur. Chavez'in ilan ettiği gibi yeni üretim ilişkilerine, yani sosyalizme doğru yol alınıp alınmadığı bir yana bırakılırsa, değişimin toplumsal ilişkilerde yarattığı etkiler artık reddedilemeyecek boyutlara ulaşmıştır. Esasen ilk yıllarında Sovyet iktidarı da bundan fazlasını başaramamıştır. Merkezi bir devlet planlamasına eşlik eden ve devlet kapitalizmini ekonomi yönetiminin temeline oturtmuş eşitlikçi bir devlet olma yönündeki çabalar, Sovyetlerin ve diğer sosyalist iktidar deneyimlerinin 70 yıllık özetini ele verir. Yanılgı, proletarya iktidarlarının, artı-değer ve dolayısıyla sermaye salgılayan üretim ilişkilerinin ötesine geçememiş olması değil, tarihselin sınırları içine giren sorunların politik düzlemlerde çözülmeye çalışılmasıdır. Cohen'in ifadeleriyle: "Marx, işçilerden toplumsal değişime neden olmalarını ister, toplumsal değişimi açıklayan şeye değil. Toplumsal değişimi açıklayan şey zaten vardır ve ona çağrısına kulak verileceğine dair inancı bu verir –eski düzenin üretken yaratıcılığının tükenmesi, yeni bir düzen kurmaya yeterli üretkenliğin varlığı. Devrim, üretken güçlerde bir değişikliğe değil, Venable'ın söylediği gibi toplumsal ilişkilerde bir dönüşüme dayanır. Fakat üretken güçlerin genişlemesi engellendiği için devrim gerçekleşir. Devrimci toplumsal güçlerin işlevi üretken güçlerin önünü açmaktır."[20]

---

[20] Gerald A. Cohen, **Karl Marx'ın Tarih Teorisi**, Çev.: Ahmet Fethi, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1998, s.180

Özgün bir ikili iktidar örneği

Sosyalizmin yeni üretim ilişkileri anlamına geldiği iddiası 21. yüzyılda da sürdürülecekse, onu ortaya çıkaran gelişmelerin üretici güçlerle açıklanabileceği tereddütsüzce kabul edilmeli. Cohen bu gerçeği kanıtlamaya girişirken, Stalin'in "sosyalizmi kuramayacaksak iktidarı neden aldık" sorusunu da yanıtlamış olur: Mevcut durum üretici güçlerin gelişmesini engellediği için! Öyleyse sosyalistlerin iktidarı meselesi, kapitalizmin alternatifi olarak programatize edilen sosyalizmden hiç de önemsiz bir durum değildir. Tersine, yeni toplumsal ilişkilerin kurulmasında sosyalist iktidarların yaratacağı olanaklar belirleyici rol oynayacaktır. Sosyalist iktidar, öncelikle sınıf savaşımında güçlerin yeniden konumlandırılması bakımından kritik öneme sahiptir. Burjuva devletin askeri ve ideolojik aygıtlarıyla bastırıp yerin yedi kat dibine soktuğu sınıf savaşımı, sosyalist iktidar koşullarında ayaklarını toprağa basar ve anlamına uygun hale gelir.

Özellikle 2002 darbesinin geri püskürtülmesi, arkasından gelen seçim zaferleri ve halk örgütlenmeleriyle gücünü pekiştiren Chavez iktidarı, burjuva toplumsal ilişkilere karşı, eğitimden sağlığa, mahalle yaşamından fabrikalara her alanda geliştirdiği alternatif örgüt ve kurumsal yapılarıyla, ezen-ezilen ilişkilerini köklü biçimde değişikliğe uğratmıştır. Yaşananlar tam anlamıyla Lenin'in ifade ettiği iktidar ikiliği halidir.

Rusya'da Ekim Devrimi'ne giden yolu açan ikili iktidarın Venezüella'yı da yeni bir finale taşıyacağı açıktır. Tıpkı Şubat 1917 sonrası Rusya'da berrak bir görünüm kazanan sınıf savaşımı ve ikili iktidarın yeni bir devrimci ayaklanmanın habercisi olması gibi, Venezüella kapitalizminin hızla daralan kâr alanları, çok geçmeden burjuvazinin savaş ilanıyla sonuçlanacaktır. Toprak dağıtılan yoksul köylülerden 135'inin kapitalist büyük toprak sahiplerinin kiralık katilleri tarafından katledilmesi, potansiyel iç savaşın işaretleridir.

Chavez'in sosyalistlik iddiasını ciddi bulmayan Masis Kürkçügil, çalışmasının sonlarına doğru ikili iktidarın en azından tohum halinde varlığından söz ediyor, fakat bu konuya daha fazla girmiyor. "Venezüella deneyiminin bir özgüllüğü, geleneksel ikili iktidar organları işlevini de üstlenebilecek olan, ancak hem eski devlet aygıtı içinde kalıp hem de eski aygıtın kalıplarını zorlayan doğrudan

demokrasi organlarının (hiç değilse tohum halinde) varlığıdır.[21] Kürkçügil, Chavez'in 2005'te yaptığı yemin törenindeki, "Komünal konseyler bu yıl yerellerin ötesine geçmeli" sözlerini de ikna edici bulmamaktadır. Kürkçügil'in takıldığı sorunlardan biri, eski devlet aygıtının varlığını sürdürmesi ve konseylerin de bu devlet yapısından yeterince özerk olmamalarıdır. İkinci sorun ise Chavez'in özel mülkiyet konusundaki düşünceleridir. Kürkçügil, Chavez'in 22 Mayıs 2005'te yaptığı konuşmada, "Sosyalizm ekonomik kalkınma ve özellikle mülkiyetle çelişkili değildir" sözlerini hatırlatmakta ve bunu kapitalizmden kopamamak olarak değerlendirmektedir.

Özel mülkiyetin "sosyalizme geçiş" döneminde Sovyetler'de de kullanılan bir ekonomik biçim olduğu yukarıda ifade edilmişti. Ancak sosyalist iktidarın kapitalist üretim ilişkilerini değiştireceğine yönelik yanılgı, Kürkçügil'de devam etmekte ve onu ikili iktidar temasından uzaklaştırmaktadir. Oysa ikili iktidarın kendisi başlı başına sosyalist iktidarın kaderini belirleyecek bir konudur. Marksist teoride genelde kabul gören haliyle, sosyalizm sınıf savaşımının proletarya diktatörlüğü altında devam etmesi ise, sosyalist iktidar koşullarında kapitalizmin varlığı sosyalizme oranla daha kesin bir gerçekliktir. Olası taktiksel yaklaşımların dışında Chavez'in özel mülkiyeti reddetmemesi bu yönden anlaşılabilir. Kürkçügil'de özel mülkiyet sorununun bu derece önemseniyor oluşu, öncelikle onun sınıfçı sosyalizm yaklaşımıyla ilgilidir. Eski devlet aygıtının varlığını sürdürmesi konusundaki eleştiri ise, Chavez'in eski devletle özdeşleşen bir iktidarın ötesine geçip, Lebowitz'in ifadesiyle devleti kontrol altına alması gerçeğini yadsıyor. Herhangi bir iktidardan farklı olduğu yeterince anlaşılmış olan Chavez iktidarının, kuşatma altına aldığı devlet, iktidar ikiliğinin diğer ucu olarak hâlâ çok güçlüdür.

Venezüella'yla Sovyetler Birliği, özel mülkiyet ya da burjuva devlet yönüyle karşı karşıya getirildiğinde, arada uygulamaya dair ciddi farklılıklar göze çarpar. Örneğin Venezüella'da devlet özel sektörü korumakta ve burjuvazi varlığını politik olarak da korumaktadır. Ancak özel sektör Sovyetlerde de iş başındadır. Üstüne üstlük Sovyetler Birliği'nde burjuvazinin temsilini de sosyalist devlet üstlenmektedir. Açıkçası bu durum, sınıf savaşımını ve

---

[21] M. Kürkçügil, **a.g.e.**, s. 216

iktidar ikiliği mantığını zayıflatan bir unsurdur. Sınıf savaşının dejenerasyonu ve güçlü kapitalist üretim ilişkilerinin devleti hızla restore etmesinin önü de bu şekilde açılmaktadır. Dahası bu durum sosyalist iktidarın yarattığı açık sınıf savaşımı koşullarının bulanıklaşmasına ve sınıf savaşımının yeniden yerin yedi kat dibine itilmesini beraberinde getirecektir.

Venezüella örneğinde ise burjuvazinin görünür varlığı, sınıf savaşımının en önemli güvencesi durumundadır. Chavez, televizyonda kapitalizmi teşhir ettikçe, halk karşısındaki somut düşmanı anlıyor ve onu daha yakından tanıyor. Venezüella'nın en büyük şansı ve özgünlüğü, bu gerilimli havayı canlı tutan politik aktörlerin, kendini sosyalist olarak tanımlayan bir iktidar çatısı altında varlıklarını sürdürüyor oluşudur. Sınıf savaşımı ve bu gerilim devam ettirildiği sürece, (ki, kısa süre önce Chavez'in yaklaşan seçimle ilgili, "Kaybedersem sosyalizm için tanklarımı yerinden çıkartmak zorunda kalırım" şeklindeki yüreklere su serpen sözleri umut vericidir) Chavez iktidarını, Chavistalar devrimci düşlerini, ezilenler toprak ve özgürlük mücadelesini yeni kazanımlarla devam ettirecektir.

Kızıl Ordu Fraksiyonu Üzerine Bir Film ve Devrimci Teröre Yaklaşımlar

Güldünya Göksu

Geçtiğimiz aylarda Almanya'da *Der Spiegel*'in (09.09.2008), "Ölüm Taburu *RAF*" manşetiyle duyurduğu ve "şimdiye kadar Alman teröristleri üzerine yapılan tartışmayı kökten değiştirerek, *RAF* Mitosunu yerle bir" edeceğini iddia ettiği *RAF*'ı (Kızıl Ordu Fraksiyonu) konu alan, *Baader-Meinhof-Kompleksi* adlı bir film gösterime girdi. Konunun uzmanları, bu filmle birlikte son otuz yıl içinde *RAF* üzerine 30 sinema filmi ve 100'ü aşkın belgesel filmin çekildiğini ifade ediyorlar. *RAF*'ın kendini resmi olarak feshetmesinin üzerinden 10 yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen, o hala dostlarının ve düşmanlarının ilgi odağı olmaya devam ediyor.

Demokrasi ve insan hakları hayranı liberal *Der Spiegel* dergisinin ilgili unsurları, filmi gösterime girmesinden iki hafta önce izlediler. Bu ayrıcalık, burjuva medyada sadece *Der Spiegel*'e tanındı. Ve filme verdikleri önemi, onu dergiye kapak konusu yaparak gösterdiler. *Der Spiegel*, memleketin en meşhur ve gözde film yıldızlarınca canlandırılan *RAF*'lı devrimcilerin barbarlığı hakkında kimsenin en küçük bir kuşkuya düşmesini istemiyordu. Bu nedenle, onların "insan olarak görülen caniler" olduğunu döne döne vurgulayarak, halkı bu tehlikeye! karşı uyardı. Maazallah, halkın meşhur artistlere duyduğu sempati, onların canlandırdığı "terörist katiller"e de kayabilirdi.

Gösterime giren film, *RAF* devrimcileri hakkında bir dizi iddiayı içeriyor. *RAF* militanlarının antisemit, milliyetçi, seksist maçolar olduğu klişesi bu filmde de kullanıldı. Kitabı söz konusu filme uyarlanan ve piyasada kendine '*RAF* uzmanı' olarak ad yapan Stefan Aust'un (bir '68'li), kitabında ileri sürdüğü iddiaların kaynağının, devletin gizli ve legal kurumları olduğu bilinen bir gerçek. Kitapta ve filmde ileri sürülenler, doğrudan devletin savları. Sadece bir örnek vermek gerekirse; '68'lilerin '71'liler üzerine çevirdiği bu filmde de devlet, *RAF*'ın zindandaki devrimci önderlerini 1976-77 yıllarında sistematik bir şekilde öldürmüyor da, güya devrimciler toplu olarak intihar ediyorlar! Kızıl Ordu Fraksiyonu önderlerinin intihar ettiği, devletin resmi tezidir. Filmin bu noktada bugüne dek yapılmış olan birçok filmden bir farklılığı bulunmuyor; zaten aksi bir durum eşyanın tabiatına aykırı olurdu.

Bu filmin, şimdiye kadar *RAF* üzerine yapılmış olan diğer filmlerden yalnızca bir noktada farklılık gösterdiği söylenebilir. *Der Spiegel*'in ifadesiyle ilk defa bu filmde, *RAF* militanlarının "barbarlığı" yakın çekimle gözler önüne seriliyor. İki buçuk saatlik bir zaman diliminde, *RAF*'a mal edilen önemli eylemler canlandırılıyor. Örneğin, Almanya'daki patronlar örgütünün başkanı Schleyer'in kaçırılarak, korumalarının öldürülmesi eyleminin canlandırıldığı sahne için *Der Spiegel* "barbarlığın resmi" manşetini atıyor. Bu sahne, medyanın en çok ilgi duyup, yazılarına konu ettiği sahnedir de aynı zamanda. Seyirci bu filmde, can alan ve can veren örgüt militanlarını buluyor karşısında. *RAF*'ın sözü yok; o yalnızca şiddet eylemi olarak var. Film yapımcıları, bu sahnelerin bir gangster filmi olarak anlaşılması için ellerinden gelen bütün çabayı gösterseler de, bu sahneler *RAF*'ın devrimci şiddet uygulayarak varlık kazandığı gerçeğini gözler önüne seriyor.

Filmin yapımcısı Bernd Eichinger (başka bir '68'li), bu filmdeki amacının, "her türlü aracı kullanarak *RAF Mitosu*'nu yıkmak" olduğunu söylüyor. Eichinger, filmde *RAF*'ın şiddetinin aşırı derecede öne çıkarılarak, örgütün politik görüşlerine yer verilmediğine dair eleştirilere ilginç bir yanıt veriyor. O, bu eleştirileri, "*belirleyici olan eylemin kendisidir, neden yapıldığı değil*' gibi önemli bir saptama yaparak yanıtlıyor. Bu yazının hareket noktası Eichinger'in hareket noktasından bütünüyle farklıdır; fakat bu yazı onun bu saptamasını isabetli bulmakta ve paylaşmaktadır. Evet, eylemin kendisidir belirleyici olan, neden yapıldığı değil!

Eichinger'in bu saptamasını, filmin çekimini yapan diğer bir '68'li olan Uli Edel de paylaşıyor ve hareket noktaları üzerine bilgi veriyor. Onlara göre, *RAF*'ın başlattığı devrimcilik dönemi bir "vahşet dönemi"dir; fakat ne yazık ki, şimdiye dek *RAF* üzerine çekilen filmler bu gerçeği yeterince verememişlerdir! Örgütün liderlerinden Andreas Baader'i Hitler ile kıyaslayan *der Untergang der RAF* (*RAF'ın çöküşü*) filmini Edel fazla beceriksiz bulmuş olmalı ki, bu iş için kolları kendisi sıvamış. Edel'a göre *RAF*'ın terörü yeterince gösterilip anlatılamadığından, *RAF* teröristleri solun bazı kesimleri içinde bir "Mitos" haline gelmiştir. O, *RAF*'ın terörü gözler önüne serildiğinde bu "Mitos"un parçalanacağına inanıyor.

Filmi kotaranların bu tespitinde belli bir gerçeklik payının olduğu kabul edilmelidir. Gerçekten de, yıllar boyunca *RAF*'ı konu alan filmlerin sözümona sol versiyonlarında, bu devrimci örgütün devlete şiddet uygulayan yanı değil, esas olarak devletin şiddetine maruz kalan tarafı öne çıkarıldı. *RAF*'ı anlattığını iddia eden filmlerde, *RAF*'ı *RAF* yapan devrimci şiddet yoktu. Almanya'nın "71 devrimcileri" olan Kızıl Ordu Fraksiyonu militanlarının, reformist solun geniş kesimlerince zaten dışlandığı düşünüldüğünde, *RAF*'ı dışlamayan, reformist sola kıyasla görece dar kesimler, devlet şiddetinin ve yenilginin getirdiği yılgınlıkla, onu devrimci şiddetinden arındırarak sahiplenme yoluna gittiler. Bu filmlerde *RAF* militanları F tipi hücrelerde (Stammheim) devletin şidddetine maruz kalan kurbanlar olarak öne çıkarıldı. Devletin şiddeti, kurbanlar olarak görülüp gösterilenlerin güçsüzlük ve çaresizlikleri, kurbanların hayat öyküleri, çektikleri acılar bu filmlerin ana temasını oluşturdu.

Elbette devlet, *RAF* militanlarını çiçekle karşılamadı. Onlar da zaten devletten böyle bir karşılama hiç beklemedi. Açıktır ki *RAF* militanları devlete şiddet uyguladığından dolayı devletin şiddetine maruz kaldı. Onlar devlete vurduğu için devlet de onlara vurdu. *RAF* devlete vurmasaydı devlet de ona vurmazdı. Ezilen, ezilmişliğini kabul edip ses çıkarmadığı sürece devlet ona karşı daha 'şefkatli'dir. Devlete vurmayı akıllarından geçirmeden sözümona 'devrimcilik' yapanlar veya devletin şiddetinin yılgınlığa düşürdüğü kesimler için *RAF*'ın devlete uyguladığı şiddet de 'kötü' idi, kabul edilemezdi. Bu bakış açısına göre şiddetin sınıfsal karakteri yoktu, o nereden gelirse gelsin 'kötü'ydü.

Yenilgi döneminin devrimci saflarda yarattığı güçsüzlük ve yılgınlık bu bakış açısını besledi; kendine acıma ruh halini öne çıkardı. Genel yenilgi atmosferinin de etkisiyle, çekilen filmlerin sözümona sol versiyonlarında *RAF* militanları ekseriyetle, devletin yaman şiddetinin kurbanları olan idealist, hümanist gençler biçiminde karakterize edildi. Oysa, ezilenin kendi acısını ezene gösterip, onu zulmünden dolayı suçlaması, ezeni zalimliğinden vazgeçirmediği gibi, ona gücünü yeniden tattırır; onun kendisini daha da güçlü hissetmesine yol açar. Ezilenin, ezenin zalimliğini durmadan tekrar etmesinin kendisine de hiçbir hayrı yoktur; aksine bu tarz kendini kendi gözünde hiçleştirirken, ezeni de büyütür.

Genel olarak solculuğu şiddet karşıtlığı ve barışseverlik söylemleri üzerinden tanımlayan ve öyle yaşayan reformistler, dünyanın diğer bölgelerine göre Avrupa ve Almanya'da daha fazladır. Sözü edilen bu kesimlere kendini sözümona 'Marksist' veya 'komünist' olarak tanımlayan bazı parti ve gruplar da dahildir. Bu parti ve gruplar, devrimci olma niteliğini 'doğru' bir siyasal programa ve 'illegal' bir örgüt yapılanmasına sahip olmakta görmektedirler. *RAF* bu kesimlere, "Komünistlerin ne yaptığını bilmek istiyorsanız onların ellerine bakın, ağızlarına değil" diyen Lenin'in sözleriyle cevap vermiştir. *RAF*, devrimciliği, devlete karşı şiddet pratiği içinde olma üzerinden tanımlamış, bu anlamıyla da, bu tanımlama içerisine girmeyenlerin 'devrimci'liğini sorgulamıştır. *RAF*, sınıfların ekonomik konumlarına göre değil, devrim karşısındaki tutum alışlarına göre analiz edilmesini savunmuştur. *RAF*, dünyanın her yerinde devlete karşı devrimci şiddet pratiğine dayalı bir politik devrimciliğin olabileceğini hem yazmış, hem de bu yazdığını kendi pratiğiyle göstermiştir. Burjuva medya *RAF*ı bir numaralı "devlet düşmanı" (Staatsfeind) ilan etmiştir; bu doğrudur.

Fakat *RAF*ın da belirtmiş olduğu gibi, devrimci damarı zaten zayıf olan Almanya'da devrimcilik giderek geriye düşmüş, meydan neredeyse bütünüyle, kendini 'Marksist' gören reformistlere kalmıştır. Tespitin yerindeliğini, Alman Solu'nun, filmde gösterilen *RAF*'ın çıplak şiddetine verdiği farklı tepkilerde okumak mümkün. Bunların ezici bir çoğunluğu *RAF*ın filmdeki devrimci şiddetinden, farklı nedenlerle de olsa, fena halde rahatsız oldular; onlara göre film bir "action" filmiydi. *RAF*'ın devrimci şiddetinden, bu

şiddete sahip olmayanların rahatsız olmasını anlamak gerekir.

Kendini 'Marksist sosyalist' olarak gören *Neues Deutschland* adlı günlük gazetenin (Bu gazete, içinde sözümona 'Marksist'lerin de örgütlü olduğu *Sol Parti*'ye -*die Linke*- yakınlığıyla bilinir) 24 Eylül tarihli baskısında yer alan film eleştirisinde, filmin '68 hareketini anlatan bölümleri övülürken, Almanya'da '71 devrimciliğinin başlatıcısı *RAF*'ın, devlete karşı verdiği silahlı mücadele "zararlı, Marksist açıdan kökten yanlış" olarak değerlendirildi. *RAF*'ın mücadele etmediği, terör uyguladığı belirtilerek, bu terör sonucu yaşamlarını yitiren ve bu savaşta taraf olmayanların, *RAF*'ın cinayetlerinin kurbanları olduğu ve bu cinayetleri işleyenlerin de katiller olduğu iddia edildi.

Aynı gazete, kitabı sözü edilen filme konu olan Stefan Aust'la yapılan bir söyleşiyi, "terörizm insanları katletmektir" başlığı altında yayınladı. Stefan Aust bu söyleşisinde, terörizmin "insanların en adi ve en vahşi bir şekilde katledilmesi pratiği" olduğunu ve bunun bu filmde, *RAF* özgülünde gösterildiğine inandığını belirtti. *RAF*'ın her zaman pratiğin belirleyiciliğinden (Primat der Praxis) söz ettiğine vurgu yapan Aust, terörizmin pratiğinin "insanları katletmekten ibaret bir canilik" olduğu yolundaki iddiasını, bu 'Marksist sosyalist' gazete aracılığı ile bir kez daha tekrarladı.

Almanya'da yapılan 'Marksizm' üzerine bir Kongrenin örgütleyicilerinden olan Troçkist bir grubun *marx 21* adlı dergisinin eylül sayısında, film vesilesiyle *RAF* üzerine yapılan bir değerlendirmede, *RAF*'ın şiddet uygulayarak, devletin şiddetini bütün sol üzerine çektiği ve böylelikle sola büyük zarar verdiği iddia ediliyor. Ezenlerin devletinin karşı-devrimci terörüne karşı ezilenlerin devrimci teröründen yana değil *marx 21* dergisi. Devletin, sınırlarını belirleyip çizdiği alan içerisinde Marksistçilik oynamak varken, devlete kurşun sıkmanın alemi neydi ona göre! Oyun bozan *RAF*, bu dergi gibi düşünenlerin Marksistçilik oynadıkları zemini ayaklarının altından bir süreliğine de olsa çekip aldı; onların gerçekte iflah olmaz reformistler olduğunu gösterdi!

Günümüzde Marksist devrimciliğin zayıflığı nedeniyle, gerçekte Marksist, komünist, devrimci olmayanlar bu sıfatları kendileri için bol bol kullanmaktadırlar. Onların yanına yaklaşamadıkları tek sıfat terörist'tir. Gerçek Marksist, komünist olmanın turnusol kağıdı olan

devrimciliğin bu son zikredilen sıfatla yakından ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bugün devrimcilik terörist sıfatında kendi temsilini bulmaktadır. Bu, Marksist devrimciler açısından olduğu kadar, yurtsever devrimciler açısından da, İslamcı devrimciler açısından da böyledir. Ezenlerin, sömürgecilerin, emperyalistlerin terörist dediklerine bakıldığında, ya Marksist devrimci, ya yurtsever devrimci ya da İslamcı devrimci oldukları rahatlıkla görülecektir. Düşmanın bu sıfatı bütün şiddeti ile lanetlemesi, reformistlerin bu sıfatın yanına bile yaklaşamamaları devrimciler açısından hayırlıdır.

Nitekim *Der Spiegel* dergisinin (22.09.08) bildirdiğine göre *El Kaide*'nin internet sitelerinin teknik işlerinden sorumlu bir ileri geleni, kendine *Muhibb al – Irhab* yani terör aşığı, terörün sevgilisi, terörsever (der Liebhaber des Terrors) adını vermiş. Sadece El Kaide değil, Venezüella'nın baldırı çıplakları da, devrimci terörle kendi aralarına mesafe koymadıklarından olsa gerek, Kolombiya devletinin terörist dediği büyük devrimci Marulanda'nın heykelini dikmekte bir sakınca görmüyorlar. Türk devletinin terörist listesindeki birinci sırayı işgal eden yurtsever hareket için ezilen Kürtler, "PKK halktır, halk burada" diyorsa, onların da bir bildikleri vardır muhakkak.

"Biz terörist değiliz, sizsiniz" demek gerçeği tam ifade etmiyor. Ortada bir değil, iki terör var; devrimci terör ve karşı-devrimci terör. Nasıl ki şiddetin sınıfsal karakteri varsa, terörün de vardır. "Nereden gelirse gelsin, şiddete karşıyım" demekle, "nereden gelirse gelsin teröre karşıyım demek" aynı anlama gelir. Böyle diyenler, ezenlerin şiddeti ile ezilenlerin şiddetini, ezenlerin terörü ile ezilenlerin terörünü aynı görürler. Bu bakış açısı güçlü olanın elini, yani devletin elini daha da güçlendirmekten başka bir işe yaramaz.

***

Junge Welt gazetesi 24 Eylül tarihli baskısında, 1973-80 yılları arasında F tipi hücrelerde (Stammheim) *RAF* davasından yatan Ron Augustin'in söz konusu film üzerine yazılmış *Beyin Yıkama* isimli bir makalesini yayınladı. Yazarın içeride yatma nedeninin sahte belge hazırlamak olduğu bir dipnotla özellikle belirtilmiş. Yani yazar, Çaru Mazumdar'ın ifadesiyle "elini düşmanının kanına bulayan"lardan değil. Bunu yapanların bu toplumda özgür konuşma hakları zaten yok; onlardan, sadece kendi geçmişlerine küfür etmeleri için ağızlarını açmaları isteniyor.

Ron Augustin, *RAF* tarihine sahip çıktığını iddia ediyor ve gereksizliğini ifade etmesine rağmen, filmde *RAF* militanlarına getirilen suçlamalara kendince cevap verme çabası içine giriyor. Fakat "*RAF*'ın eylemlerinden zarar gören kurbanları ve *RAF*'ın işlediği politik hataları" filme dahil etmedikleri için film yapımcılarını eleştirmesi düşündürücüdür. Ona göre *RAF*'ın eylemlerinin öne çıkarılması yanlıştır; o, bunun yılgınlığa ve korkuya hizmet ettiğini düşünüyor.

RAF'ın devrimci şiddeti ezenlere yönelikti. Bunu *RAF* yazılı belgelerinde ifade etmiş ve devrimci pratiğinde uygulamıştır. Geçmişte *RAF*'ın devrimci teröründen kimlerin yıldığını ve bu terörün kime yöneldiğini, eski bir *RAF* üyesi olarak Augustin'in iyi bilmesi gerekir. Ayrıca, film yapımcıları ne kadar çarpıtma çabası içine girerlerse girsinler, devrimci şiddet pratiğinin kendine özgü bir dili vardır ve bu dil çarpıtmaya uygun değildir.

Nitekim, düzenin analiz yeteneği güçlü savunucularından *Die Zeit* gazetesi, film üzerine 18 eylül tarihli baskısında yayınladığı bir değerlendirmede, kendileri açısından bu tehlikeyi görmekte ve ona dikkat çekmektedir. *Die Zeit* yazarı, *Baader-Meinhof Kompleksi* adlı filmde, yapımcılarının iddia ettiğinin aksine, *RAF*'ın defterinin dürülmediği, "*RAF Mitosu*"nun darbe almadığı, aksine bu filmin "devletle sözde devrimciler arasındaki savaş mitosuna" katkıda bulunduğu tespitini yapıyor. Yazarın bu yorumu ciddiye alınmayı hak ediyor. *Die Zeit*'ın yazarı, devrimcilerin (film yapımcılarının tüm karalama çabalarına rağmen) devlet temsilcilerine göre çok daha "renkli" ve "çekici" olduklarını itiraf etmekten kendini alamıyor. Dolayısıyla film yapımcılarının *RAF* militanlarını adi bir gangster çetesinin üyeleri olarak gösterme çabalarının başarılı olduğu söylenemez.

Kendi *RAF* geçmişine sahip çıktığını söyleyen Ron Augustin'in, *RAF*'ın şiddet pratiğinin filmde öne çıkarılmasına getirdiği eleştirinin gerekçesi oldukça sorunlu. Agustin, *RAF*'ın filmde öne çıkarılan şiddet pratiğinin, onun ahlaki algılanışına zarar verdiğini düşünmekte. Oysa şu dünyada etik açıdan en kutsal görülmesi gereken iş, her türden ezilmişlik biçimine karşı, her türlü araç ve yöntemi kullanarak savaşmaktır. Bu da, tüm bu ezilmişlik biçimlerinin devamını garanti altına alan devleti baş düşman ilan edip mücadelenin hedefine koymaktan geçer. Agustin, devrimcilerin bu temel hedefini ve onları devrimci kılan

niteliklerini unutmuşa benziyor. O, mücadeleye burjuva ahlaki kısıtlamalar getirerek devrimcilerin elini bağlarken, devlete açık çek veriyor. O daha çok, bugüne kadar çekilen filmlerin sözümona sol versiyonlarında devrimcileri idealist, hümanist, devlet şiddetinin acınası kurbanları olarak gösteren tarzın devamından yana. O, devrimcilerin şiddetinin öne çıkarılmasını değil, devletin şiddetinin öne çıkarılmasını arzu ediyor. Bu yaklaşım devrimcilere ve ezilenlere şimdiye kadar bir şey kazandırmadığı gibi devrimci saflarda liberal, burjuva hümanist düşüncelerin boy vermesine ve ezilenlerin düzene ve devlete bağlanmasına hizmet etti. Reformizmin değirmenine ise bu tarzla yıllarca su taşındı ve hala taşınmaya devam ediyor.

Agustin gibi düşünenlerin sayısı hiç az değil. Son 30-40 yıllık döneme bakıldığında, Almanya'da *RAF* militanlarının açtığı "devrimcilik süreci"nin epeydir farklı seyrettiği görülecektir. *RAF* bügün açısından tarih olmuş bir örgüttür. O, kendini fiili olarak '90'lı yılların başında, yani Berlin duvarının yıkılmasını takip eden yıllarda yaşadığı bölünmeler sonucu, resmi olarak ise 1998 yılında feshetti. *RAF* militanları mücadele ettikleri yıllarda öldü ve öldürdü. Almanya'da *RAF*'ın açtığı devrimcilik döneminin ölü sayısı toplam olarak 33'tür. Bu sayıya iki tarafın ölüleri de dahildir. Bu, üçüncü dünya ülkelerinde verilen mücadelelerin kayıpları ile kıyaslandığında hiçbir şey, diğer kapitalist ülkelerle kıyaslandığında ise dikkate alınması gereken bir sayıdır. *RAF*, İkinci Emperyalist Paylaşım Savaşı'ndan sonra Avrupa topraklarında Amerikan askeri öldüren tek devrimci örgüttür. Almanya'da *RAF*'tan sonra hiçbir örgüt düşmana, öldürümle sonuçlanan bir saldırıda bulunmamıştır.

RAF'ın kuruluşunu takip eden yıllarda kurulan ve daha sonra kendilerini *RAF* gibi fesheden *Devrimci Hücreler* (Revolutionäre Zelle) ve kadın grubu *Rote Zora*'nın eylemlerine bakıldığında bu görülür. *Devrimci Hücreler* hedef aldığı devlet temsilcilerinin ayaklarına sıkmıştır ama onları öldürmekten kaçınmıştır. Bombalama eylemlerinde ise Berlin'in 'Zafer Anıtı' gibi daha çok sembolik olan yerleri tercih etmiştir.

Rote Zora, kadın özgürlüğüne bomba karıştıran bir gruptu. Bir kadın grubu olduğundan! devlet onları ancak bombalarıyla tanıştığında ciddiye aldı. *Rote Zora*, *Devrimci Hücreler* ile ortak gerçekleştirdikleri eylemler yanında bağımsız eylemlere de imzasını attı. Bu grubun eylemlerinin

şiddet dozajı da *Devrimci Hücreler*'de olduğu gibi düşüktür ve *RAF*'ın eylemlerinin nitel olarak gerisindedir. *RAF*'ın devrimci şiddetinin hedefinde devlet varken, *Rote Zora* bombalama eylemlerinde daha çok bio-merkezlerini, göçmenlere eziyet eden ev sahiplerini, seks turizmi yapan şirketleri hedef aldı.

Bugün, varlığını devam ettiren ve devrimci şiddet pratiğini önemli noktalarda başkalaşıma uğratarak sürdürmeye çalışan, kendine *Militan Grup* (mg - militante gruppe) adını veren bir örgütsel oluşum var. Polisin açıkladığına göre bu grup 2001 yılından beri 24 kundaklama eylemi gerçekleştirdi. Yine aynı Grup 2007 yılında G-8 eylemlilikleri kapsamında da birçok yerde kundaklama eylemleri yaptı. Yine 2007 yılı yazında Almanya'nın Afganistan'daki birliklerini protesto amacıyla, Alman ordusuna ait bir depodaki üç askeri aracı tahrip etti.

Son yapılan eylemi, *Militan Grup* bir açıklama yaparak üstlendi. Açıklamalarında, barıştan yana ve savaş karşıtı oldukları için, savaş araçlarını tahrip ettiklerini ve eylemleriyle 'insanlara' zarar vermediklerini belirttiler. Devlet kısa sürede eylemleri yapmakla suçladığı kişileri tutukladı. *Militan Grup*'u önce terör listesine alan devlet, sonradan onları bu listeden çıkararak çete (kriminelle Vereinigung) listesine dahil etti; bu davranışının gerekçesini de iki madde ile açıklamayı ihmal etmedi.

Alman devletinin bu grubu terör listesinden çıkarma gerekçesinin ilk maddesi kendisiyle ilgilidir. Devlet, grubu, kendi varlığını tehlikeye sokacak bir tehdit unsuru olarak görmediğini açıkladı. Ona göre, böylesine zayıf bir grup, kendisi gibi güçlü bir devleti tehlikeye sokmaya muktedir değildi.

Devlet, grubu terör listesinden çıkarmasının ikinci gerekçesini, grubun kendi açıklamasında bulmaktadır. Grubun 'insanlara' zarar veren eylemlere yönelmeyeceğini açıklaması, devletin onu terör listesinden çıkararak, daha az tehlikeli olan çete listesine dahil etmesine yetmiştir. Grup bu açıklamayı, taktik nedenlerden ötürü değil, *ilkesel* açıdan 'insan' öldürülmesine karşı olduğu için yapmıştır. Devletin bu grubu terör listesinden çıkarma gerekçesinin ikinci maddesi, Alman Solu'nda devrimciliğin geldiği noktayı göstermesi açısından trajiktir. Bu bakış açısına göre ezen ezilen yok, 'insan' var. Burjuva hümanist dünya görüşünün,

devrimcilerin dünya görüşüne ne denli derin bir şekilde sızdığının bir delilidir *mg*'nin açıklaması.

Devlet bu grubun söylemine kulak vererek onu terör listesinden çıkarmasına çıkarmıştır ama eylem geriye döndürülemez niteliktedir. Grup ne derse desin, devlet şu durumda onun yaptığının cezasını vermeye kararlı görünüyor. Grup cana değil ama mala zarar vermiştir, hem de devletin malına! İfade edildiği gibi, belirleyici olan eylemin kendisidir, neden yapıldığı değil!

Alman devletinin *Militan Grup* karşısında duyduğu özgüven "iç barbarlar"ın örgütleri söz konusu olduğunda tam bir özgüven yitimine dönüştüğünden olsa gerek ki, o, bu örgütleri terör listesinde tutmaya devam ediyor. Bugün Alman devletinin terör listesindeki yerlerini alanlar, esas olarak Kürt Yurtsever Hareketi, Parti-Cephe ve İslamcı örgütlerdir. Bunlar Alman devletine eylemleriyle 'insanlara' zarar vermeyeceklerinin garantisini vermemişlerdir.

Batı Avrupa'da Silahlı Mücadele Üzerine[*]

RAF Kollektifi
Çeviri: Güldünya Göksu

Bizler Blanqui'yi büyük bir devrimci olarak görmemize ve çok sayıdaki anarşistin bireysel kahramanlığını asla hakir görmememize rağmen, ne Blankistiz ne de anarşist

Proleter bilinç, devrimci teori ve devrimci aydınların rolü

Kitleler şiddeti sosyal çatışmalarda bir araç olarak kullanmayı asla etik bir mesele olarak görmezler ve onu reddetmezler; dolayısıyla da, burjuva ahlak öğretisi hastalığından hiçbir şekilde muzdarip değildirler. Onlar tam tersine, burjuva eğitiminden geçmiş bir bireyden çok daha fazla, kendi taleplerini elde etmek için şiddete başvururlar. Eğer onlar genellikle, ve bazen çok açık bir tarzda devrimci grupların şiddet eylemlerine karşı tavır alıyorlarsa, bu onların şiddet karşıtı olduklarından değil, egemenler tarafından devrimci gruplara karşı duygusal olarak işlenmelerinden, kışkırtılmalarından ileri gelmektedir.

---

[*] RAF'ın siyasal görüşlerini içeren ve "Batı Avrupa'da Silahlı Mücadele Üzerine" (Über den bewaffneten Kampf in Westeuropa) başlığını taşıyan yazı, 1971 Mayısında cezaevinde kollektif olarak kaleme alınmış ve gizlice dışarıya çıkarılmıştır. Aşağıdaki çeviri, yazıdan, örgütün devrimci terör ve şiddet üzerine düşüncelerini içeren bölümler seçilerek yapılmıştır: **Die alte Straßenverkehrsordnung. Dokumente der RAF.** Mit Beiträgen von W. Pohrt, K. Hartung, G. Goettle, J. Bruhn, K. H. Roth, K. Bittermann (1986), Critica Diabolis 12 Tiamat, s. 47-127

Devrimci öncü ve proleter sınıf

Sanayi işçilerinin örgütlenerek devrimci mücadelede baş rolü alması gerçekleşinceye kadar bekleme anlayışı, toplumun daha pasif ve edilgen kesimlerini devrimci süreç içine çekmede kullanılan, kuşkusuz en işe yaramaz yöntemlerden biridir. Bugün üniversite gençliğinin antikapitalist harekete aktif katılımı ve ayrıca bu hareket içindeki belirleyici rolü dikkate alındığında, [tartıştığımız ç.n.] yoldaşların, öğrenci kökenli kadroların, sosyalist teorinin geliştirilmesindeki "yetkinliklerini / ehliyetlerini / yeterliliklerini" (Zuständigkeit) reddetmeleri saçmadır; bu, sınıf kavramını mistifiye etmelerinin bir ifadesidir.

***

Proletaryanın her alanda öncü olduğu yolundaki paroladan, onun kapitalizmin mezar kazıcısı olma tarihsel rolüne layık olabilmek için kendi devrimci pratiğini, ona devrimde öncü rolünü kazandıracak bir mertebeye çıkartması zorunluluğu anlaşılması gerekirken, bu parolayı *proletaryaya yapılan bir çağrı* (Appell an das Proletariat) olarak görmek gerekirken; tam tersine bu parola bir emir olarak diğer toplumsal sınıf ve katmanlara dayatılır ve onlardan proletaryanın önderliği ve inisiyatifi altında kendilerini konumlandırmaları, onun buyruğu altına girmeleri istenirse, hele bu proletarya kavramı yalnızca sanayi işçisi ile de sınırlandırılırsa, bu durum pratikte tam bir karikatüre dönüşür.

İktidar aygıtına karşı kitle mücadelesinin zorunlu bir öğesi olarak terör

Devrimci müfrezelerin oluşmasını takip eden dönemde, bu birlikler doğru bir politik hat tutturdukları durumda, kitleler kısa bir sürede silahlı eylemin kendi çıkarlarını savunmada başarılı ve etkili bir araç olduğunu kavrayacaklardır. Bu bilinç yalnızca mücadele içinde ve mücadele yoluyla kazanılır.

(...) Gerilla burada temel bir ilkeden hareket edecektir: "Birini cezalandırarak yüz kişiyi eğit."

***

Fakat bu, bütün devrimci hareketlerin mahvına sebep olan "bireysel terör"ün ta kendisi değil midir? Sonra bu konsept, devrimci atalarımızın aforozunu üzerimize çekmez mi? Lenin'in Narodniklere karşı polemiklerini unuttuk mu, ya da hiç mi anlamadık?

Kim burada "bu terördür" çığlıkları atıyorsa, kim burada gerillayı, "işte anarşistler, Blankistler, umutsuzlar" diyerek parmakla gösteriyorsa, onları "romantik, kokteyl çocukları" olarak gammazlıyorsa, bu sadece onların devrimci görevler karşısında içine düştükleri korkunç dehşeti gösterir.

Lenin'in terör sorununa yaklaşımı, yaygın bir şekilde yanlış anlaşılmaktadır. Bu epey yaygın anlayışın bilinmeyen yanı, Lenin'in devrimci terör üzerine gerçekten ne dediği hakkındaki bilgisizliktir. Bugün herhangi bir yerde karşı devrimin sivil ya da askeri liderlerinin cezalandırılması meselesi ortaya atıldığında, hareketin Tevrat tesfircileri (Schriftgelehrte) hazırda tuttukları sopalarını sallıyorlar. Hemen, bu türden cezalandırma eylemlerinin "bireysel terör" kapsamında olduğu, zamanında Lenin'in, Narodnikler ve Blanqui yandaşlarıyla girdiği tartışmalarda onları ağır şekilde mahkum ederek, bireysel terörü, her sosyalist devrimcinin en ölümcül günahı olarak ilan ettiği uyarısı yapılıyor ve bu şekilde meseleye yönelik her türlü tartışma boğuluyor. Lenin'den yapılan alıntılar, burada, düşünmenin yerine ikame ediliyor. Öyle ya, kim ister "büyük usta"yla ters düşmeyi?

***

Bu devasa yanlış anlama böylece onlarca yıl her türlü ciddi düşünme çabasının önünde set işlevi gördü. Bu yanlış anlayış sahipleri, Leninist bir kavramlaştırma olan "bireysel terör"deki "bireysel" sıfatını, saldırının *nesnesi* olarak, yani karşı devrimin herhangi bir savcısı veya polis şefi olarak anladı. Buna bağlı olarak, Marksist teorinin tarihte bireylerin rolüne ilişkin söylediklerine sık sık gönderme yaparak; baskının bilmem hangi polis şefinden, yahut bilmem neredeki bölge savcısından kaynaklanmadığını, aksine sömürücü sistemden kaynaklandığını ve bu sistemin, öldürülen polis şeflerinin ve savcıların yerlerine yenisini koyacağını ısrarla vurguladı. Bu türden tartışmalar devrimci sosyalistlerle yürütüldüğünde ise, onlar, devrimci terörün zorunlu ve kaçınılmaz olduğunu kabul etmekte genel olarak hızlı davransalar da, getirdikleri argümanların mantığı, söylediklerinin anlamını etkisizleştirmektedir. Bunlara göre de terör, devrimci örgüt militanlarınca yapıldığında değil, yığınlar tarafından uygulandığında doğrudur.

Lenin tüm bu tartışmaları duysaydı dehşete düşerdi. Bütün tartışma gerçekten dilsel bir yanlış anlamadan kaynaklanmaktaysa da, kuşkusuz bunun bazılarının işine

geldiği açıktır. Sorunu, bizim "Üst-Ben"lerimiz üzerine yapılan tartışmalardan uzaklaştırıp, terör meselesini devrimci bir moment olarak görerek, önce onun üzerine önyargısız bir şekilde düşünmek gerekir. Sonra da bu düşünmenin sonuçlarının, Lenin'in terör üzerine geliştirdiği fikirlerle çelişip çelişmediğini karşılaştırıp görmek gerekir. Eğer Lenin ikna edici argümanlarla "bireysel terörü eleştiriyorsa, buradaki "bireysel" sıfatı, saldırının nesnesiyle ilgili değil, tam tersine bu saldırıyı gerçekleştiren özneyle ilgilidir. Burada Lenin'in eleştirisi, proleter kitlelerden ve devrimci örgütlerden izole olmuş ve bunun sonucu olarak başına buyruk hareket eden savaşçıları hedef alıyor. Bu şekilde hareket eden bireysel savaşçı, kuşkusuz her durumda bu hareketiyle nesnel olarak, halk düşmanı rejime karşı kendi bireysel nefretini dışa vururken, bunu kitlelerin devrimci mücadelesi içinde olmadan yapar.

***

Lenin'in eleştirisi kendisinin de sonraları ifade ettiği gibi "eski anarşizm"i hedefler ve bu noktada haklıdır. Yani Lenin'in eleştirisi küçük burjuva ideolojisi ve mücadele tarzını hedef alıyordu. (...) O zamanlar zaten proleter devrimci örgütler olmadığından, yapılan eleştirinin muhatabı, devrimci örgütler tarafından organize edilen ve kendi sınıf stratejisini izleyen "kızıl terör" olamaz.

Lenin'in o zamanlar yürüttüğü tartışmalar, bugünün aktüel mücadele biçimleriyle ilgili değildi. Lenin'in devrimci terör karşısındaki tutumu, onun bu meseleyle uğraşmadığı eserlerinden yapılan alıntılarla ortaya konulamaz. Onun bu meseledeki tutumunu öğrenmek için, devrimci terör üzerine yazdığı eserlerine bakmak gerekir.

Lenin'in RSDİP'in ikinci kongresi (1905) için hazırladığı program taslağı notlarında kısa bir önsöz bulunuyor: "Terör, kitle mücadelesiyle fiili olarak iç içe geçmeli, kaynaşmalı ve onun içinde erimelidir" (Lenin: Werke Bd. 8, s. 175).

1905 başlarında Sosyal Devrimciler (Halkın Dostları'nın devrimci mirasçıları), Bolşeviklere mücadele birliği teklif ettiler. Onlar bu birlik yoluyla kendi mücadele tarzlarını -terörizmi- proleter hareket içine taşımak istiyorlardı. Bu teklifle arzu edilen şudur: "Henüz başlangıç aşamasında olan, devrimci terörizmle kitle hareketinin iç içe geçen bu kaynaşması, büyümeli ve güçlenmelidir; kitleler en kısa sürede terörist mücadele yöntemleriyle silahlanmış

olarak mücadele sahnesine çıkmalıdırlar" (Werke Bd.8, S. 151).

Lenin, Sosyal Devrimcilerin mücadele ortaklığı teklifinde bulundukları yazıya ilişkin, "bu türden bir mücadele ortaklığını hayata geçirme arayışı en kısa sürede gerçekleştirilmelidir" (ebd.) diyerek kendi beklentisinin de bu yönde olduğunu ifade eder.

O yine başka bir yerde, Halkın Dostları ile yaptığı polemiğin çarpıtılmasına kararlı bir şekilde karşı çıkar; diğer yazılarının yanında özellikle Gerilla Savaşı üzerine 30 Eylül 1906'da yazdığı bir makalede, bu açık olarak görülür. Lenin Gerilla Savaşı üzerine konuştuğunda, onun, bu savaşın hangi türden tezahürleri, hangi ortaya çıkış biçimleri üzerine düşündüğünü bilmek önemlidir: "Bizim burada ilgilenmekte olduğumuz olgu silahlı mücadeledir; bu mücadele tek tek bireyler ve küçük gruplar tarafından yürütülmektedir. Bir kesimi devrimci örgütlerin mensupları iken, diğerleri (Rusya'nın bazı kesimlerinde çoğunluğu) devrimci örgütlere bağlı değildirler. Silahlı mücadele, birbirinden *kesenkes* olarak ayrılması gereken, *farklı* iki amaca yöneliktir. Bu mücadelenin öncelikli hedefi, tek tek kişileri (!), liderleri, ordu ve polisteki görevlileri öldürmektir; ikinci olarak, hem hükümete ait hem de özel kişilere ait para kaynaklarına el koymaktır. El konulan paralar kısmen parti kasasına, kısmen özel silahlanma amacına ve ayaklanma hazırlığına ve kısmen de tanımlamakta olduğumuz mücadeleyi yürüten kişilerin geçimine gider..." (Lenin: *Der Partisanenkrieg*; Werke Bd. 11, s. 205).*

Lenin özellikle, silahlı mücadelenin ilk hedefi olarak ifade edilen, baskı aygıtının önde gelen görevlilerinin tasfiyesinden yana görüş belirtir. O, partinin birleşme kongresinde (1906), defalarca, gerilla savaşı konusunda kabul edilen kararlara gönderme yapmıştır. Bu kararlara göre, gerilla savaşı ile özel mülkiyetin kamulaştırılması yasak, devlet mülkünün kamulaştırılması tavsiye edilmese de, özel durumlar için uygun görülüyor. "Şiddet rejiminin temsilcileri ve aktif karayüzlere karşı gerilla eylemleri" ise bilhassa salık veriliyor.

---

* Lenin'in bu makalesinin metinde kullanılan bölümlerinin çevirisi, aynı makalenin, Kurtuluş Cephesi'nin internet sitesinde (www.kurtuluscephesi.org) yayınlanan çevirisi ile karşılaştırılarak ve bu çeviriden yararlanılarak yapılmıştır. (Çevirenin notu)

Parti kongresinde alınan bu kararlara ilişkin olarak Lenin, görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir: "Biz bu kararları esas olarak doğru bulduğumuza ve onların 'Gerilla Savaşı' makalesinde geliştirdiğimiz düşüncelerle uygunluk içerisinde olduğuna dikkat çekmek istiyoruz" (Werke Bd. 11, S. 214).

Ve çok daha açık olarak: "Gerilla Savaşı kararları... 'Terör'ü kabul eder, gerilla mücadelesinin düşman güçlerini öldürme amaçlı eylemlerini onaylar... Kitle çalışmasının yanında, zalimlere karşı aktif mücadeleyi, yani onların 'gerilla eylemleri' ile öldürülmesini kabul eder... (...) (Werke Bd. 11, s. 153).

Lenin daha o zamanlar, kendini "Marksist-Leninist" zanneden grupların laf bolluğunu / söz tufanlarını ve fırsattan istifade girişimlerini görürcesine durumu özetler: "Sözünü etmekte olduğumuz mücadelenin alışılagelen, bildik değerlendirilmesi, bunun, işçilerin moralini bozan, halkın geniş tabakalarını, hareketin örgütlenmesini dağıtan ve devrime zarar veren anarşizm, eski terörizm, yığınlardan kopmuş bireylerin hareketi olduğu yolundadır."

Lenin bu alışılagelen, bildik değerlendirmeyi, hiçbir yanlış anlamaya yer vermeyecek şekilde "yanlış, bilimsel ve tarihsel olmaktan uzak" nitelendirir. O, "büyük muharebeler" arasındaki *uzun veya kısa süren ara dönemlerde*, örgütlü gerilla savaşının kaçınılmaz bir mücadele biçimi olduğunu belirtir ve örgütlü gerilla savaşının değil, *bir direnişin olmadığı yılgınlık dönemlerinin* moral bozucu etkiler yarattığını söyler (...) (Werke Bd. 11, s. 206ff.).

Lenin'e göre gerilla mücadelesi "örgütlü, planlı, bir siyasi düşünceye göre yürütülen, *politik olarak eğiten"* bir silahlı mücadele tarzıdır (Werke Bd. 11, s. 222).

Marksist bir polemik içinde duygulara yer veren bir yaklaşımın yerinin olmaması gerektiğini bilmemize rağmen, genel bir bakış açısı itibarıyla Lenin'in aşağıdaki ifadesine yer vermeyi anlamlı buluyoruz:

"Fakat bir sosyal-demokrat teorisyen ya da yayımcının bu hazırlıksızlığı kınayacağına (Gerilla Savaşına hazırlıksızlık), gururlu bir böbürlenme ve kendini beğenmiş bir edayla anarşizm, Blankicilik ve terörizm konusunda, gençliğinde papağan gibi öğrendiği tumturaklı sözleri yenilediğini gördükçe, dünyanın en devrimci öğretisinin bu aşağılanması bana dokunuyor" (ebd.).

"Moskova Ayaklanmasının Öğrettikleri" adlı çalışmasında Lenin, gerilla eylemlilikleri için "Kitlesel Terör" kavramını kullanıyor ve şöyle devam ediyor: "Aralıktan bu yana (yani 1905 Devriminin askeri olarak yenilmesinden sonra), Rusya'nın her yerinde, hemen hemen kesintisiz olarak devam eden gerilla savaşı ve kitlesel terör, yığınlara bir ayaklanma anında doğru taktiği uygulamada gerekli deneyimi sağlaması anlamında, hiç kuşkusuz yardımcı olacaktır. Sosyal demokrasi bu kitlesel terörü kabul etmek ve kendi taktiğinin bir unsuru yapmak zorundadır..." (Werke Bd. 11, s.163).

Bir Marksist, devrimci terör sorununda da, zaten başka türlü tutum alamaz. (...) Baskının kapitalist sistemin karakter maskelerinin (Charaktermasken) keyfi istiyor diye ortaya çıkmadığı, aksine kapitalist formasyonun ekonomik zor yasalarının sonucu olarak var olduğu görüşü doğrudur; ama sadece yarım bir doğrudur.

(...) Sistem, proletaryanın bu düşmanları aracılığıyla hareket ediyor ve etkili oluyor. Sistemi yıkmak isteyen, onun organlarını etkisiz hale getirmek zorundadır. Başka bir yol yok. Egemenler, proletaryayı itaatkar, uysal tutmak için terör yoluyla yaratıkları korkuyu kullanıyorlar. Ezilenlerin de, nihayetinde kendilerini kurtarmak için, düşmanlarının yüreğinde terör yoluyla korku yaratmalarının ne sakıncası olabilir ki?

Halk kitlelerinin gücünü somut olarak ortaya çıkarın ve böylece yığınlardaki teslimiyet ve yılgınlığın üstesinden gelin

Sermayenin paralı askerleri, işçileri, onlar sadece silahlı olduklarında dikkate alır ve onlardan korkarlar. Düşmanın gücü, baskı aygıtını harekete geçirecek manivelayı elinde tutanlara bağlıdır. Sermayenin, teknik olarak karmaşık ve kusursuz olan ölüm makinaları, bu makinaları işletecek olan insanların yokluğu koşullarında zararsızdırlar.

***

Almanya'da proletarya, sermayeye karşı geçmişte elde silah kahramanca ayaklanmışsa da, o, yanlış taktiksel ilkelerle ve stratejik perspektiften yoksun olarak savaştı. Cesaret ve gurur, devrimci savaşçılar tarafından şimdiye kadar, düşman birliklerine karşı, kendini açık olarak ortaya koyma, onlarla açıktan bir karşı karşıya gelme ve silahının son mermisine kadar direnmenin emredilmesi olarak anlaşıldı.

Bu anlayışın sonucu ortada. Proleter devrim, feodal bir düello değildir.

Bugüne kadar burjuvazi, proletaryaya kaşı savaşımının hiçbir evresinde asla soylu, mert, şövalyece bir dövüş sergilememiştir. Devrimciler, korkak, acımasız ve hilekar düşmana karşı verdikleri savaşta, egemenlerin kendi tasarladıkları, ama hiçbir zaman riayet etmedikleri namus, haysiyet kodeksine neden uysunlar ki? Engels 1857'de, İngiliz-Çin Savaşı üzerine yazdığı bir makalede, liberallerin attıkları ikiyüzlü feryatlar karşısında, gerilla savaşının yöntemlerini inceledi. O, Çin halkının verdiği gerilla savaşıyla yeni bir yöntem bulduğunu, bu şekilde savaşmaya devam ettikleri müddetçe, buldukları bu yöntemin, bir İngiliz zaferini imkansız hale getireceğini önemle kaydetti:

"... şimdi yığınlar, yabancılara karşı verilen savaşa aktif, hatta bağnazca katılıyorlar. Onlar, Hongkong'daki Avrupa kolonisinin ekmeklerine serinkanlı bir hesapla bol miktarda zehir karıştırıyorlar... Çinliler silahlarını gizleyerek bindikleri ticaret gemilerini ele geçiriyorlar; mürettebatı ve Avrupalı yolcuları denize atarak boğup, gemilere el koyuyorlar. Onlar gördükleri her Avrupalıyı kaçırıp öldürüyor ve malına mülküne el koyuyorlar... Bu yöntemlerle savaşan bir halk karşısında, bir ordu ne yapabilir ki?...

"Yangın bombalarını savunmasız bir şehrin üzerine yağdıran, buna katliamları ve tecavüzleri de ekleyen uygarlık bezirganları, Çinlilerin yöntemlerini korkak, vahşi ve barbarca bulabilirler, ama bundan Çinlilere ne, eğer yalnızca bu yöntemler onları muvaffak, başarılı kılıyorsa... Eğer onların gaspları, adam kaçırmaları, baskınları ve gece gerçekleştirdikleri katliamlar, bizim anlayışımıza göre korkaklık olarak tanımlanacaksa, uygarlık bezirganları unutmamalılardır ki, Çinliler, kendilerinin de ispatladıkları gibi, Avrupalıların tahrip gücü yüksek, yıkıcı silahlarına karşı alışılmış, klasik savaş yürütme yöntemleriyle mukavemet edemezler, etkili bir direniş gösteremez ve tutunamazlar... Basının yaptığı gibi korkunç gaddarlıklar üzerine ahlak dersi vereceğimize, buradaki meselenin ... bir *Halk Savaşı* olduğunu kabul etsek iyi ederiz ... Ve bir halk savaşında ayaklanan ulusun kullandığı araç ve yöntemler, ne düzenli ordunun uyguladığı genel savaş kurallarıyla değerlendirilebilir, ne de herhangi bir soyut ölçüye vurulabilir..." (F. Engels: Artikel in der "New York Daily Tribune" vom 5.7.1857, abgedruckt in MEW).

Emperyalizm Karşısında Tutum Sorunu: Gürcüstan örneği*

İraklis Gökoğlu

Amerikan düşmanlığı Rusya yanlılığına mı dönüşmeli? Büyük emperyalist güçlerin dünya oyunlarında, baş-emperyaliste karşı küçük emperyalistlerle ittifakı mı öngörmeliyiz? ABD'nin beşinci kollarına karşı mücadele ederken, Rusya ve Çin'de ezilen toplulukların direnişine göz mu yummalıyız? Örneğin, Abhazlar ve Osetlerin bağımsızlığını alkışlarken Çeçenlerin kan banyosunda hala sürdürülmeye çalışılan çetin direnişine en azından gönül borcu duymayacak mıyız? Ya da Çin'de Uygurların ABD karşıtlığı kesin bir eğilim barındıran mücadelesine duyarsız mı kalacağız? Dünya ölçeğinde, Chavez'in Rusya ve İran'la birlikte ABD'ye karşı hareket etmesini desteklerken, bu, devrimci ezilenlerin Rusya ve İran'daki devletlere karşı mücadele eden elini soğutmalı mı? İran'a bir operasyonu sıcak tutmaya çalışan ABD'ye karşı, dünya ölçeğinde değil, bu kez bölge ve ülke ölçeğinde, İran'da devrimci mücadelenin yani İran devletine karşı fiili mücadelenin gereksiz olduğunu mu savunmalıyız?

Bu yazı, yaz aylarında Gürcüstan'da patlak veren kriz örneğinde, bu sorulara zımni bir yanıt vermeyi öngörüyor.

---

* www.mavidefter.org'da "Gürcüstan'da Olanların Ardından" başlığı altında yayımlanan yazının genişletilmiş versiyonudur.

Gürcü dilinde "günaydın", *dilamşvidobisa*'dır. Yani, "Sabahın barış ile olsun"; akşamın ve gecen de: *sağamomşvidobisa* ve *ğamemşvidobisa*.

Barış hitapları, barış sevdalısı ya da hep barıştan yana olduklarından değil; Gürcüler, tarih boyunca kendilerine kölelik koşulları dayatan imparatorluklarla sürekli savaşmak zorunda oldukları için, barış dileğini somut yaşam koşullarından almışlardır. Üstelik böylece barışı bulmuş da değiller. Zaten, küçük ve zayıf ülke ve toplumların barış istemleri, herhangi bir siyasal sonuç doğurmaz, sadece bir temenni düzeyinde kalır. Çünkü bu küçük birimler, çoğu zaman ya fiilen savaştadırlar, ya da masa başında teslim şartlarını görüşmekte... Her zaman barut fıçısını andıran Kafkasya'daki son gelişmeler, *"barışın tarihte sık sık bir dinlenme ve yeni savaşlar için kuvvetlerin derlenip toplanması amacına hizmet ettiğini"*[1] bir kez daha gösteriyor.

Meksika Amerika'ya Gürcüstan ise Rusya'ya yakın

"Tanrım, Amerika'ya ne kadar yakınsak sana da o kadar uzak..." diyor bir Meksika atasözü. Bu söz Gürcüler için de fazlasıyla geçerli. Gürcüstan Rusya'nın –terimin tarihsel anlamıyla bire bir örtüşerek- "arka bahçe"sidir. Sovyetler'in dağılmasından sonra yaşadığı felç durumunu aşarak, yüksek bir siyasal otoriteye sahip Vladimir Putin'le birlikte tekrar dünya aktörü haline gelen ve pençelerini bileyerek bölgede bir kez daha söz söyleyebilecek yetenekler kazanan Rusya, bölge halklarının geçici "serbest" halini sonlandırma konusunda atak üstüne atak yapıyor.

Böylesi bir konumda, siyasal ve ekonomik çıkarlarını gözeterek uluslararası güçlerin hangileriyle ilişkiyi derinleştireceğine Gürcüstan'ın tek başına karar verebileceği beklenemez. Hele, başka bir dünya gücünün "uzak bahçesi" olmaya yönelmek gibi bir niyetin söz konusu olması halinde, Gürcüstan açısından işlerin iyiden sarpa saracağı belliydi.

Gürcüstan bu anlamda büyük bir ABD operasyonunun konusu olmuştur. Kasım 2003'te, uluslararası kamuoyunun bir türlü adını koyamadığı, Pentagon patentli ve Soros finanslı, Ukrayna ve Kırgızistan'da da örgütlenen "kadife

---

[1] Lenin, **Sosyalizm ve Savaş**, Sol Yay., 1. baskı, Çev. N. Solukçu, s. 169

devrimi", "barışçıl devrim", "gül devrimi", "örtülü devrim", "kitle hareketiyle yapılan darbe" gibi renkli adlandırmalarla iktidara gelmişti Amerikancı Mihail Saakaşvili. Ağustos ayında Rusya, devasa askeri gücünü harekete geçirerek Gürcüler'den intikamını alırken, bir yandan bu ülkenin yakın gelecekteki siyasal yönelimini, bir yandan da Saakaşvili'nin siyasal kaderini yeniden belirlemek istiyor. Rusya, jeo-politik olarak, Gürcüstan'ın 1990'lardan bu yana giderek ivme kazanan Atlantik'e yakınlaşma çabasını tersine çevirip, açılan arayı askeri araçları devreye sokarak kapatma operasyonu yürütüyor.

Rusya'nın "şiddetli" bir şekilde tekrar sahneye çıkmasıyla, 1990'larda başlayan tek kutuplu dünya döneminin de sonu gelmiş bulunuyor. Sovyetler'in yıkılmasıyla boş kalan alanlarda, fincancı dükkânına giren fil gibi her tarafı kırıp döken ABD'nin, özellikle 11 Eylül'le birlikte zirveye çıkan tek taraflı saldırgan politikalarının sonu gelmese bile, hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağı anlaşılıyor.

Putin'in gölgesinden ibaret olan Medvedev'in de açıkça, Gürcüstan'ın Güney Osetya operasyonunun kendilerinin *"11 Eylülü"* olduğunu söylemesi; artık, tek kutuplu dünyanın yeniden, belki dünya halkları için daha hayırlı olabilecek çok kutupluluğa evrildiğinin bir göstergesi sayılabilir.

Rusya ve Çin önderliğinde örgütlenen, Hindistan, Pakistan ve İran'la genişletilmesi düşünülen, 11 Eylül'le birlikte sekteye uğrayan *Şanghay İşbirliği Örgütü* organizasyonunun hız kazanması, bu oluşumun Batılı emperyalist güçlere alternatif Doğulu emperyalist siyasal bir odak olma yeteneğini kazanmaya başlaması vurguladığımız yeni dönemin açık kanıtları olarak dile getiriliyor.

Dağılan SSCB ve Varşova Paktı ülkelerinin Polonya, Macaristan, (eski adıyla) Çekoslovakya, Bulgaristan, Romanya, Estonya, Litvanya, Letonya ile Doğu/Kuzey Avrupa'daki kopuş, en son Ukrayna'daki "Turuncu Devrimi" ile Batılı emperyalist sınırlar, Moskova kapılarına dayanmış oldu.

Bu kopuşu takip eden ve Polonya'ya yerleştirilmeye çalışılan füze sistemleri ile Doğu/Kuzey Avrupa'daki askeri tehdidin, 1794'te Çariçe II. Katerina tarafından Rus kalesi olarak kurulan ve Rusça "Kafkasya'ya hükmet" demek olan

Vladikafkas'ın* parçalanması suretiyle Kafkasya'ya yönelmesi bardağı taşıran son damla oldu. Rusya'nın bu kuşatmaya sessiz kalacağı düşünülemezdi. Nitekim bu ülkenin Kafkasya'ya attığı demir pençe ile birlikte, Batılı emperyalistlerin bu yönelimi şimdilik durdurulmuş, böylece yeniden dünya aktörlüğüne soyunan Rusya'nın post-Sovyet siyasetinin başlangıç vuruşu yapılmıştır.

Rusya açısından daha az jeostratejik öneme sahip Kosova'nın 2007 yılında bağımsızlığını ilan etmesinin ve ABD üssü haline gelmesinin rövanşı, NATO denizi haline getirilmeye çalışılan Karadeniz'in denetlenmesi için çok daha fazla önemi haiz olan Abhazya ve Osetya'nın bağımsızlık adımıyla bertaraf edilmiştir. Kosova bağımsızlığını ilan etmeden önce, Rusya Dışişleri Bakanlığı yaptığı açıklamayla bu girişimi daha 2008'in başında ilan etmişti: *"Kosova'nın bağımsızlık ilanı ve bunun tanınması Abhazya ve Güney Osetya'daki durumun değerlendirilmesinde kesinlikle gözönünde bulundurulacaktır".*[2] Henüz barut kokuları dağılmadan Batılı emperyalist güçlerin önümüzdeki dönemde uluslararası jeopolitik satranç oyununun bölgesel piyonlarıyla, –bunlara Türkiye, Ermenistan ve Azerbaycan'ı da dahil ederek– sonuç alıcı yeni hamlelere girişeceğini, bölgenin bir kez daha alevlenme tehlikesiyle ısınacağını beklemek gerekiyor.

Gürcüstan'ın zayıf karnı azınlıklar sorunu

1995 yılında yürürlüğe konulan Gürcüstan Anayasasıyla, Abhazya ve Acaristan'a özerklik tanınırken, Güney Osetya'ya sadece kültürel ayrıcalıklar verilmiştir.

İlk önce şu konuyu vurgulamakta yarar var. Gürcüstan'ın Sovyetler Birliği'nden miras aldığı "özerk bölgeler" sorunu bir kangren durumundadır. Osetya'nın bölünmüş varlığı, hiçbir zaman Gürcüstan'ın iradesiyle yürütülen bir gelişmenin sonucu olmaması yanında, bu "küçük" sorunlar, Rusya gibi bir "dev"in yanı başındaki küçük bir ülke için fazlasıyla "büyük"tür.

Gürcüstan Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla kendi başına ayakta durma mücadelesi verirken, Abhazya ve

---

* Stratejik olarak Kuzey Kafkasya'yı denetlemeyi sağlayacak merkezi niteliğiyle Vladikafkas, aynı zamanda Kuzey Osetya'nın başkentidir.

[2] Aktaran **Pirosmani Dergisi**, Bahar 2008, S. 4, s. 61.

Güney Osetya bu ülkeye karşı kendilerini Rusya'nın denetim ve güvencesine bıraktılar.

Çözülemez bir siyasal denklem gibi görünen Kafkasya'daki karışıklıklar, kamuoyuna daha çok Abhaz-Gürcü sorunu gibi yansımaktadır. Ama gerçekte Gürcüler, Osetler ve Abhazlar emperyalist güçlerin ekonomik ve jeopolitik çıkarlarının birer araçları durumundadır.

Tarih bugünden yarına yeniden oluşuyor. Her çatışma ve savaşın sonunda dengeler, zor tekelini elinde bulunduranın lehine değişiyor ama sorunlar asla çözülemiyor. Bu "küçük" sorunların çözülmesi, daha büyük sorunların doğmasına yol açacağı için, çözülmemişlik, siyasal yönelimler için bir araç işlevini görüyor ve yeniden kaşınmak üzere hazır tutuluyor.

Kafkaslar'daki çok milliyetli birimlerin, Çarlık Rusyasının bu bölgeye hakim olmasından önce de varolan sorunları, Sovyetler Birliği'nde çözülmese de çözülmesi doğrultusunda küçümsenemez adımlar atılmıştı. Sosyalizmin yozlaşması ve Sovyetler'in yıkılmasıyla birlikte, kendi sorununa çözüm üretememiş bir sistemin, çok milliyetli ve tarihin derinliklerinden gelen önyargılar yumağına dönüşmüş bu halklara ebedi ve bir çırpıda sınırsız çözümler sunmuş olabileceğini düşünmek söz konusu değildir.

Lenin, yüzyıl önce büyük Rus şovenizmini eleştirirken şöyle diyordu: "Dünyada hiçbir ülkede nüfusun büyük çoğunluğu Rusya'da olduğu gibi baskı altında değildir; 'Büyük' Ruslar nüfusun ancak yüzde 43'ünü, yani yarısından azını oluştururlar; geriye kalanlar, yabancı sayıldıkları için haklarından yoksundurlar. Rusya'da yerleşmiş 170 milyondan 100 milyonu ezilmiş ve haklarından yoksun bırakılmışlardır."[3]

Bu bağlamda, aşağıdaki veriler, bölgedeki karışıklıkların ve son olayların daha iyi anlaşılmasına hizmet edecektir.

1886 yılında, yani sorunların kaynağı olarak gösterilmeye çalışılan Stalin ve Sovyetler Birliği'nden çok önce, Çarlık Rusyası döneminde baskı, sindirme ve tehcir politikalarıyla demografik yapısı değiştirilen Abhazya'nın nüfus dağılımı şöyleydi: Yüzde 50 civarı ile Gürcüler 35 bin; yüzde 40 oranıyla Abhazlar 28 bin; Ruslar 1.216; Ermeniler 1.090; Rumlar 2.140 olmak üzere toplam 69 bin.

---

[3] Lenin, **Sosyalizm ve Savaş**, s. 17

Sovyetler Birliği dağılmadan önce ise, 1989 yılında yapılan sayıma göre, Abhazya yüzde 45,68'i ile 239.872'si Gürcü, yüzde 17,63'ü ile 93.267'si Abhaz, gerisi de Rus, Ermeni ve Rum olmak üzere toplam 525.061 kişilik nüfusa sahipti. 2003 yılına gelindiğinde ise bu bölgenin nüfusu, 45.953 Gürcü, 94.606 Abhaz, ve diğerleri ile birlikte toplam 215.972'ye gerilemişti. Yani, bugünkü sorunların sorumlusu olarak gösterilen dönemde nüfus artışında dengeli bir orantı mevcutken, daha sonra bu oran Gürcülerin aleyhine açık bir farkla değişiyor. Daha somut olarak denebilir ki, Rusya'yı arkalayarak bağımsızlığını ilan eden Abhazya'dan yaklaşık olarak 250 bini Gürcü olmak üzere toplam 320 bin kişi sürülmüştü. Bu gelişmeyle birlikte, Gürcüstan'ın bu bölgedeki "nüfus dayanağı" bitirilerek, sorun aslında pratik olarak "çözülmüştü".

Keza Osetya'nın daha önce yaklaşık 70 bin olan nüfusu ise 40 bine kadar gerilemişti. Sovyetler Birliği dağılmadan önce Gürcüstan'a bağlı özerk bölgeler olan Abhazya ve Güney Osetya'da, Abhaz ve Oset kökenli nüfus, bağımsızlık kararından önce, tek taraflı uygulamayla Rusya pasaportlu ve Rusya vatandaşı statüsündeydi. Bu gelişmenin beklenen bir sonucu olarak, Abhazya ve Güney Osetya, 2000 yılında, Gürcüstan'dan ayrılmak ve Rusya'yla birleşmek için bu ülkeye resmen başvurmuşlardır.

"Ulusların kendi kaderini tayin hakkı" (UKKTH) ilkesini nasıl anlamak ve uygulamak gerekmektedir? Bu ilkenin istismarı olabilir mi? Yeni bölgelerde oynanan eski oyunların tümüyle farkında olan Lenin, bazı yaklaşımlara karşı uyanık olmak gerektiğini söylüyor ve şu haklı uyarıyı yapıyordu:

"Tam boşanma özgürlüğü istemeksizin, kişi, demokrat ve sosyalist olamaz; çünkü böyle bir özgürlüğün yokluğu, zaten ezilen cinsin daha da ezilmesinden başka bir şey değildir. Kaldı ki, bir kadının kocasından ayrılma özgürlüğüne sahip olmasını tanımanın, bütün kadınları aynı şeyi yapmaya davet etmek demek olmadığını kavramak da güç olmasa gerektir";[4]. Bu uyarıyla yetinmiyor ve devam ediyordu: "Bu hakkın savunulması hiçbir şekilde ufak ufak devletlerin kurulmasını teşvik değildir; tersine, daha özgür, korkudan uzak ve bu yüzden daha geniş ve daha evrensel

[4] Lenin, **Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları**, Çev. Yurdakul Fincancı, Sol Yayınları, Ankara 1993, s. 243.

büyük devletlerin ve devlet federasyonunun kurulmasını hazırlamaktır"[5]

Politik olarak iki emperyalist güç olan ABD ile Rusya arasında geçen rekabette, "ABD'ci Saakaşvili"yi gerekçe göstererek Rusya'nın yanında yer almak demek; Gürcüstan somutunda "kendi kaderini tayin" ilkesini terk etmek ve açık olarak "Gürcüstan'ın kaderini tayin etmek" ve bu ülkeyi ***her koşulda Rusya'ya mahkûm*** etmek demektir.

Yine ve daha önemlisi; Kafkasya'da Rusya'nın egemenliği altında bulunan ve artık nüfusunun büyük bölümü Ruslar'dan oluşan Adigeya, İnguşetya*, Karaçay-Çerkez Cumhuriyeti, Kabardey Balkar, Çeçenistan, Dağıstan, Kuzey Osetya, şimdi Güney Osetya ve Abhazya'nın yanı sıra "bağımsız" devletler olan Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcüstan'ın demokratik ya da daha ileri düzeyde bölgesel birlikler kurma olasılığını tümüyle ortadan kaldırmak bu ulus ve toplumları da ***Rusya'ya mahkûm etmek*** anlamına gelmektedir.

"Çözüm"ün bir örneği: Acara Özerk Cumhuriyeti

Uzun yıllar Osmanlı hakimiyetinde kalan Acara halkı, bu hakimiyetin bir sonucu olarak Müslüman olmuştu. Nüfus bileşimi itibarıyla yüzde 90'dan fazlası Gürcü olan Acara, kuvvetle muhtemel, salt Müslüman olması dolayısıyla Sovyetler Birliği döneminde özerk cumhuriyet statüsü kazanmıştı.

Acara Özerk Cumhuriyeti, Sovyetler Birliği'nden kalma ve Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) anlaşmaları gereği varlığı korunan Rus askeri üslerini barındırıyor. 2003 yılında Eduard Şevardnadze'nin istifası[6] ve Saakaşvili'nin iktidara gelmesinden sonra, Acara Özerk Yönetiminin başında olan Aslan Abaşidze de, Abhazya ve Osetya'nın yolunu izleyerek

---

[5] Lenin, **Sosyalizm ve Savaş**, s. 30.

* Osetya'nın ve Abhazya'nın bağımsızlığını ilan eden Rusya'da bir özerk cumhuriyet olan İnguşetya'da bir gazetecinin internet ortamında bağımsızlık talebini dile getirmesi, gözaltında kafasından kurşunlanarak "kaza sonucu" ölmesine yol açmıştır.

[6] Şevardnadze, Azeri petrollerinin nakli konusunda seçimden önce verdiği söze rağmen Rusya ile yaşadığı sürtüşmeden, bir suikast atlatarak çıkabildi. Denge politikalarıyla iktidarı sürdürebilmesi mümkün olmadığı için Saakaşvili nispeten daha kolay iktidara gelebildi.

bağımsızlık arzusu ile Tiflis'le ilişkilerini kesiyor, hatta sınır bölgelerinde yürütülen askeri operasyonlarla bu bölgede iç savaş tehlikesi baş gösteriyordu. Nihayetinde, Rusya yanlısı politikalar izleyen Aslan Abaşidze'nin Acara'yı terk etmesiyle kriz çözülüyordu.

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, 1991 yılında Rusya öncülüğünde Alma-Ata Zirvesi ile 12 devletten oluşan ve gevşek bir federasyondan ileri gidemeyen Bağımsız Devletler Topluluğu'nun en iğreti üyesi Gürcüstan'dı. Rusya, Gürcüstan'ı topluluğa katmak için bir dizi ödün vermiş ve 1995 yılından başlayarak 1997'lerde zirveye tırmanan gelişmeler sonucu, Abhazya ve Osetya'ya siyasal ve ekonomik ambargo uygulamıştı.

AB hayalini gerçekleştirmek için, "Gürcüstan'ın geleceğini Atatürk'ün yolunda ilerleyen Türkiye'ye bağladığını" söyleyen, "Karadeniz'i NATO'nun iç denizi" yapmaya kararlı gözüken Amerikancı Saakaşvili, Acara sorununun çözümündeki kolaylığı ironik de olsa haklı olarak şuna bağlıyordu: "Acaristan kolay çözüldü çünkü Türkiye ile komşuydu. Güney Osetya ile Abhazya ise Rusya ile komşu. Bu kadar basit."[7]

Oset krizi ve Gürcüstan'ın işgali

1990 yılında "Demokratik Sovyet Cumhuriyeti" adını alarak tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmiş olan Güney Osetya'daki çatışmalar, 1992'de, Rusya, Gürcüstan ve Güney Osetya kuvvelerinden oluşan 4000 kişilik Barış Gücünün bu ülkede konuşlandırılmasıyla geçici olarak durdurulmuştu.

Ağustos ayının başında ise, bağımsızlık mücadelesi yürüten Osetlerle Gürcü güçleri arasında, kamuoyunun ilgisinden uzak olarak, yaklaşık 10 gün süren çatışmalar yeni bir krizin tetiklenmesine yol açtı. Saakaşvili yönetimi bunun üzerine tam Olimpiyat Oyunları'nın başladığı gün, "Anayasal düzeni yeniden sağlama" adına askeri birliklerini fiilen dışında yer aldıkları Güney Osetya'ya soktu. Bu gelişmenin Rusya için bulunmaz bir fırsat olduğu hemen ortaya çıktı. Rusya'nın yanıtı, Gürcüstan'ı bombalamak ve birliklerini Gürcüstan topraklarının içlerine göndermek oldu.

---

[7] Cenk Başlamış'ın röportajı, **Milliyet,** 31 Ocak 2006. Röportajın tamamı için bkz. www.chveneburi.net.

Halkların boğazlanmasının meşruiyet kazanması için *savaş güçlerine* her daim *barış gücü* adı konmuş, saldırı kuvvetlerinin adı, "ulusal savunma kuvvetleri" olmuştur. Ve Rusya, doğrusu, Gürcüstan operasyonunda, ABD'nin son yıllarda kullandığı bu tür argümanı maharetle kopya etmiştir.*

Saakaşvili'nin iktidara gelirken önemli hedeflerinden biri, "ülkenin toprak bütünlüğünün sağlanması", yani Abhazya, Güney Osetya ve Acara'da hakimiyetin tesis edilmesiydi. Bu hedef, Rusya'nın askeri operasyonuyla pratik olarak neredeyse imkansız hale gelmiş ve gelişmeler, kaderini ABD'ye bağlamış bu figürü politik olarak gayet zor bir duruma sokmuştur.

Coğrafi imkanlar ve arkalamış oldukları Rusya sayesinde Osetler ve Abhazlar, şimdilerde "ezen ulus" pozisyonundaki Gürcüstan'dan askeri ve siyasi olarak çok daha güçlü durumdalar. Bu bölgelerden sürülen Gürcüler'in geriye dönme ihtimalleri neredeyse sıfırlanmış ve fiili bağımsızlık durumlarını, şimdi Rusya'nın bağımsızlıklarını resmen tanımasıyla birlikte içinde oldukları süreci neredeyse tamamlamışlardır.

Bütün bunlara rağmen, Gürcüler'in milliyetçi duygularını okşayan, Batılı emperyalist güçlerle sıkı ilişkiler geliştiren Saakaşvili'nin kaderi, şu anki görünüm itibarıyla, 1992 yılında kanlı bir darbeyle devrilen milliyetçi Zviad Gamsahurdiya gibi olmadı. Ama Rusya'nın, işgali bitirmiş olsa bile Saakaşvili'nin ipini çekmek için elinden geleni ardına koymayacağı kesinleşmiştir. ABD'nin, "insani yardım" taşıyan savaş gemilerini Karadeniz'e çıkarması, Dışişlerini kapsayan üst düzey ziyaretleri ve krizin başlangıcından bitimine kadar Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy'nin dönem başkanı sıfatıyla Avrupa Birliği'ni temsilen seferber olması, Saakaşvili'nin Gürcüstan'ın dış siyaseti üzerindeki belirleyiciliğinin bilincinde olmalarıyla ilgiliydi. Sorun, bağımsızlık gibi eskimiş arayışlar değildi elbette;

---

* 11 Eylül'den sonra "terörle savaş" konusunda ABD'nin yolunu izlemek isteyen Rusya, bir ara Bin Ladin'in Gürcüstan'ın denetiminde olan Panki Vadisi'nde olduğunu ve buraya operasyon düzenlemek için Gürcüstan'ın topraklarını Rusya'ya açmasını istemişti. Kodori Vadisi'ndeki silahlı çatışmalarda ise, durumdan vazife çıkarmak isteyen Abhazlar Gürcüleri, Gürcüler Rusları, Ruslar da Çeçenleri sorumlu göstermişlerdi.

Gürcüstan'ın hangi emperyalist koalisyonun "uydusu" olacağıydı.

Türkiye'de ulusal mutabakat!

Yaygın Türk medyası ise, ABD ile Rusya arasında geçen rekabeti pek önemsemeyerek, esas itibarıyla yarım ağız bir Rus eleştirisi ve çoğunlukla Gürcüstan'ı hedef alan yayınlar yaptı. Ne de olsa Türkiye, Amerikan karşıtlığında dünyanın üst sıralarında bir halka sahipti! Kuşkusuz bu yaklaşımların güncel ekonomik ve siyasi nedenleri var. Amerikan karşıtlığına Rusya/Putin hayranlığının eşlik ediyor olmasında yine de şaşırtıcı bir yön olmadığı söylenemezdi! Putin hayranlığı bir hayli artmış,[8] solun bazı kesimlerini de kaplamış bulunmaktaydı!

Neredeyse bütün savaşlarda sınırlı güçlerle de olsa sokaklara dökülen Türkiye sol ve demokratik kamuoyunun, genel olarak Saakaşvili'nin Amerikancılığını teşhir konusu yaparken, savaş karşıtı herhangi bir girişimde bulunmadığı gibi, Abhaz ve Osetler'i destekleyelim derken Rusya'yı savunan bir konuma *gerilediğine* dikkat çekmek gerekiyor.

Liberalinden ulusalcısına, devrimcisinden komünistine kadar birçok kesim yaklaşımlarında –izlediğimiz kadarıyla– genel olarak ortaklaştı. Bu durum Irak'ta yürütülen savaşta bile söz konusu olmamıştı. Farklı siyasal eğilimlerin salt böyle bir konuda ortaklaşması bile, manzaraya kuşkuyla bakmak ve olguları soğukkanlı bir şekilde sorgulamak için yeter sebeptir. Sol hareketin, Türkiye'deki Gürcüler dışındaki Kafkas kökenliler ve Kürtlere düşmanlık besleyen sokaktaki vatandaşıyla Türkiyeliliğini bu kadar duyumsadığı pek örnek yoktu herhalde. ABD uydusu Gürcüstan'ın

---

[8] Örneğin Prof. Hasan Köni'de bu, "aşk" derecesinde: "Hocam Putin'i seviyor musunuz? / *Aşığım ben Putin'e.* / Hocam, Türkiye'de gizli bir Putin hayranlığı var. / *Doğru.* / Üstelik bu hayranlık sadece toplum düzeyinde değil. Devlet katında da "Putinvari" söylemler aldı başını gidiyor. / *O kadar açık değil. Ancak söylediğin gibi kimi açıklamalarda bu etki hissediliyor."* Köni'nin tutarsız anti-Amerikancılığının arkasında Kürt düşmanlığının yattığını anlamak için röportajın tamamına şöyle bir bakmak yeterli. (1 Aralık 2007 tarihli **Zaman** Gazetesinden aktaran http://www.tumgazeteler.com)

askerleri, karşılarındaki Rus birlikleri içinde Rus işbirlikçisi Çeçen resmi yönetiminin paramiliterlerini buluyordu. Bu savaşta, Çeçen direnişçileri acaba hangi safta yer alırdı? Yani işler, bir dünya politikası şablonuyla çözümlenecek yalınlıkta olmaktan çok uzaktı. Tıpkı, Güney Kürdistan yönetiminin "ABD işbirlikçisi" olmasının meseleyi kolayca halledemediği gibi ve meselenin bu yönüyle Türkiye ilerici ve devrimci hareketinin daha tanışık olması gibi...

Bir örnek olarak, Kızılbayrak Gazetesi, Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlıklarının tanınmasından sonra "Gürcistan yönetiminin zaten gayrimeşru olan bu bölgelerle ilgili hak talebinin zeminini fiilen ortadan" kalktığını ilan etti.[9] Fakat bu gazete, Rusya'nın bağımsızlık savaşı yürüten Çeçenistan'da jenosid uygulayarak nüfusun neredeyse yüzde 25'ini yok edişine ancak parantez içinde değiniyordu. Kızılbayrak'a göre Saakaşvili Gürcüstan'ın Karzaisi'dir; fakat Rusya'nın –bugün– ortak düşman İslamcılara karşı Afganistan'da Karzai'yi ayakta tutmak için neden ABD ile birlikte hareket ettiğine dair herhangi bir açıklık getirilmiyor.

Her zaman olduğu gibi, lafı fazla dolandırmadan en açık ve anlaşılabilir tavrı, Abhazya ile Osetya'nın bağımsızlıklarının tanınmasını ve Rusya'nın askeri başarılarını coşkuyla selamlayan Garbis Altınoğlu gösterdi. Altınoğlu, 1 Eylül 2008'de kaleme aldığı *Kafkasya Krizinin Jeopolitiği Üzerine* başlıklı makalesini şu cümlelerle bağlıyordu:

"İşçi sınıfının devrimci öncüleri ve tutarlı demokrat ve enternasyonalistler nüfuz alanları, hammaddeler, pazarlar ve askeri-siyasal üstünlük için yürütülmekte olan bu emperyalistlerarası çatışmada taraf olamaz... Rejimlerinin gerici niteliklerine rağmen Rus ve Çin emperyalistleri halihazırda savunma konumundadırlar ve onların statükonun muhafazası yolunda, yani ABD-NATO ekseninin kendilerini kuşatma, geriletme ve izole etme çabalarına karşı yaptıkları girişimler ve karşı-ataklar bugünkü evrede mevcut barışın korunmasına hizmet etmekte ve nükleer silahların da kullanılacağı yeni bir dünya savaşının patlak vermesini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla işçi sınıfının devrimci öncüleri ve tutarlı demokrat ve enternasyonalistler

[9] **Kızıl Bayrak**, 29 Ağustos 2008 Sayı: 2008/35.

ABD-NATO ekseninin Rusya'ya karşı başlattığı Gürcü saldırısının püskürtülmesini memnunlukla karşılarlar."[10]

Bugünkü mevcut barışın korunmasının "işçi sınıfının devrimci misyonu"na ne gibi bir yararının olacağı, doğrusu açıklanmaya son derece muhtaçtır. Öncesi bir yana, "Pax Romana"dan beri, imparatorlukların tek başına ya da ötekiyle anlaşarak sağladığı barışın sadece ezilenler üzerinde sorunsuz hakimiyet olarak algılandığını sanıyorduk! Hele bugünkü dünyada, bir barışın sadece mevcut statükonun yani "işçi sınıfı davası"nın en zorlu dönemlerinden birinin, sürmesi anlamına geleceği açık değil midir?

Bugün dünya ölçeğinde devrimcilerin "devlet politikaları" güdecek bir durumları olmadığı gibi, herhangi bir krizin gelişmesinden yararlanabilecek birkaç alternatiften biri olacağı da beklenir, umulur. Devrimcilerin "devlet politikası" güdememeleri, Güney Amerika'da Venezüella ve Küba'nın başını çektiği yönelimin, Asya'da Kore Demokratik Cumhuriyeti ve İran gibi ülkelerin dinamiğinin önemini reddettiği anlamına gelmez. Fakat, Venezüella, Bolivya ve Küba ile başka birkaçı hariç, herhalde dünya yüzünde iktidarına karşı fiili devrimci mücadelenin acil gerek olmadığı ülke yoktur. Buna İran da dahildir. İran'ın dünya ölçeğinde ABD hegemonyasıyla didişmesi olumlanır ve bunun propagandası yapılır, fakat bu ülkede iktidarı devrimci yöntemlerle yıkmak için mücadeleye ara verilemez. Bugünün dünyasında, devlet iktidarlarına karşı mücadele bakımından herhangi bir sınırlama gerektiren ülkeler arasında ne Rusya olabilir, ne de Çin. Örneğin, Türkiye'nin, emperyalistlerle basit bir uydu ilişkisi içinde olmayan bu ülkenin, emperyalistlerle ilişkilerinde uyguladığı manevraların devrimci politika açısından pozitif anlamı olduğunu sanmanın Türkiye sol hareketinde ne ölçüde ağır tahribatlara yol açtığı çok açık olsa gerektir.

Rusya'nın destekçi sıkıntısı yok: Jineps örneği

Kayıtsız kalarak, ya da analitik düzeyle sınırlı pasif destekçiliği aşarak Rusya'ya aktif destekçiliğin öncülüğünü Jineps Gazetesi yaptı. Jineps, savaşın patlak verdiği andan itibaren aktif bir pozisyon aldı. Bu gazetenin Rusya'ya dönük tek bir eleştiri bile yapmadığı gözden kaçmadı.

[10] http://www.koxuz.org/anasayfa/node/1947

Rusya devlet başkanı Medvedev'le, bu ülkenin bölgedeki tarihsel patronluk misyonunu cömertçe ifade eden bir röportaj yayımlamakta sakınca görmeyen Jineps, bu tutumuyla, aslında Türkiye'de yaşayan Kafkas kökenliler arasındaki derin ayrışmayı da gözler önüne serdi. Zira, izlendiği kadarıyla, bu toplulukların –Gürcü kökenliler dahil– tutumuyla "ırksal" aidiyetleri tamamen örtüştü.

Nasıl sol hareketin eleştirel tutum alamaması ve "ulusal" denebilecek bir mutabakatta buluşması dikkat çekiciyse, çoğunluğu solcu ideo-politik görüş ifade eden Kafkas kökenlilerin, Kafkasya'daki toplumlarının resmi temsilcilerine paralel bir tutum almaları da dikkat çekiciliğiyle vurgulanmalıdır.

Jineps, yazı ve yorumlarıyla günümüz Rusya'sını desteklemekle yetinmiyor, bu desteğini, *"halklar hapishanesi"* Çarlık Rusyası'nın "bütünleştirici misyonu"nu anmaya kadar vardırıyor. Jineps, bölgede Rusya'nın patronajını kabul ediyor: "RF'nin bu iki ülkeyi resmen tanıması, daha etkili bir biçimde koruma altına alması ve Gürcistan'la bir anlaşmanın da bu temel üzerinden aranması, Gürcistan'ın da bu yerleri elde tutamayacağını anlaması...". (Bu ülkenin resmi adı Rusya Federasyonu, ve nötr bir konumdan böyle denmesinde herhangi bir sakınca olamaz. Ama Jineps, böylece bu ülkenin Rus olmayanların da Ruslar kadar "eşit" bir federasyonu olduğu anlamını beslemekte sakınca görmüyor asıl olarak.) Küçük zalime karşı büyük zalim! Ama Atlantik ötesinden kolunu uzatarak işleri karıştıran onun da büyüğü yok muydu!

Jineps'in Gürcüstan'da yaşayan "Acaraları, Lazları, Megrelleri" hatta nerede yaşıyor iseler "Osmanlı'dan kalan Türkleri" de kendi yollarına davet ediyor olması, "Gürcüstan bir azınlık imparatorluğudur ve bölünmelidir" diyen Andrey Saharov'un izinden gittiğini gösteriyor. Bilindiği üzere Acaralar Müslüman Gürcülerdir; Lazlar Müslüman Megreller, ve Megreller de Hıristiyan Lazlar!..

Bağımsızlık, ancak egemen/işgalci güçlerden kazanılabilir. Bu da herhalde, bütün Kafkasya'yı kapsayacak şekilde açık olarak Rusya olsa gerektir. En azından, son bağımsızlık ilanından beri Gürcüstan, bu iki bölgeye hiçbir zaman egemen olamamıştır.

Elbette Gürcüler'i tümüyle görmezden geldikleri iddia edilemez. Osetler'e saldıranları ABD kontrgerillaları olarak tanımlarken, Rusya'nın yerle bir ettiği Gori'deki mağdurların

başına gelenin "kendi başlarındaki faşistlerin ahmakça politikaları" sonucu olduğunu yazabilmektedir. Bağımsızlık ve özgürlük sevdalısı Jineps'e göre; "Unutulmamalıdır ki Gürcüstan, orada yaşayan birçok etnik gibi *Gürcüler'in de* vatanıdır."[11] Herhalde, hak bilir Gürcüler kendilerine şöyle diyeceklerdir: *Tavaziani brmandebit!* (Teveccühünüz!)

Kısa bilanço

Yavaş ama istikrarlı bir kopuş sürecine, askeri aygıtla karşı konarak Kafkasya'da "Amerikan Barışı" devre dışı bırakılmış ve gündeme "Rus Barışı" ya da "... Savaşı" girmiştir. Nükleer ve konvansiyonel gücünü hesaba katmazsak, Gürcüstan'ın askeri gücü Rusya'nın yüzde 2'sine tekabül etmektedir. Bu savaşın sonuçlarını önceden tahmin etmek askeri uzman olmayı gerektirmiyordu. Dolayısıyla Gürcüstan'ın Güney Osetya'ya saldırısını, Saakaşvili'nin hesap hatalarına bağlamamak –yanında bulundurduğu çok sayıda ABD'li askeri danışmana rağmen, kendi başına böyle bir harekata giriştiği düşünülemez–, uluslararası jeostratejik/jeopolitik hesapların bir sonucu olarak değerlendirmek gerekiyor.

Bükreş'te Nisan 2008'de yapılan NATO toplantısında AB önde gelenlerinin Gürcüstan'ı NATO'ya kabul etmemelerinin nedeni Rusya ile ilişkilerin ve enerji bağımlılığı dolayısıyla hassas dengelerin gözetilmesinin bir sonucuydu. Bunu gözardı ederek, salt Bush ve ekibinin desteğiyle böylesi bir maceraya girişmesi Saakaşvili'nin siyasal körlüğü ile açıklanamaz. Diplomatik alanda Rusya'yı yeterince köşeye sıkıştırmayı başaramayan ABD, bölge halklarının kanına girerek, dünya kamuoyunun dikkatinin Rusya ve Gürcüstan'a çevrilmesine yol açmış ve Gürcüstan ve Ukrayna'nın NATO'ya girmeleri, askeri bir zorunluluk olarak, toplantının üzerinden henüz 4 ay geçmeden çok daha imkânlı hale gelmiştir.

Hazırlıklı olduğu bilinen Rusya'nın hızla ve beklenenden daha fazla şiddet kullanarak Gürcüstan'ı işgale girişmesi, son yıllarda izlediği politikalardan dolayı bu ülkeden intikam almak, Saakaşvili'nin siyasal otoritesini bitirmek ve ülkeyi dize getirmenin yanı sıra, ABD'ye operasyonel askeri gücünü göstermek içindi.

---

[11] Konuyla ilgili bkz.: **Jineps,** 31 Ağustos 2008, Sayı 31

5 gün süren savaşta Gürcüstan, Osetya ve Abhazya'da elinde tuttuğu son bölgeleri de kaybetmiş oldu. Abhazya ve Osetya ise, Gürcüstan ile Rusya arasında süren gerilimden dolayı güncel ayrıcalıklı durumlarını kaybetmiştir. Olayların görünen sonucuna göre, rakiplerine karşı önemli psikolojik ve askeri başarılar elde etmesi dolayısıyla en çok kazanan taraf Rusya olmuştur.

Bu operasyonun Gürcüstan tarafından Türkiye'deki yankısı, salt Gürcüler'in kısık sesli protestosundan ibaret kalmıştır. Türkiye kamuoyunun sol ve demokratik kesimi, gelişmelerdeki karmaşıklığa nüfuz etmekten çok, olaylara Gürcüstan yönetiminin gözden kaçırılamaz ABD'ciliği ve bunun eşliğinde Türkiye halkındaki ABD antipatisi çerçevesinde yaklaşmıştır. Bu, geçen yıllarda, "gerici ve şeriatçı" Çeçenlerin mücadelesi sırasında da, sol ve demokratik kamuoyunun basmakalıp "laikçiliği" ve İslam antipatisi çerçevesinde devredeydi. Başka bir ifadeyle, daha dün yiğit Çeçen halkının Rus emperyalizmine karşı mücadelesine alkış tutmasa da iyicil yaklaşan bazı demokrat çevreler bugün bölgenin jandarması Rus emperyalizmine sessiz kalmayı yeğleyebilmektedir. Bu, ister ABD karşıtlığı adına olsun, ister başka bir şey adına.

Ezilen ulus ve halkların mücadelesine, *şeriatçılık* ya da *milliyetçilik* yaftası yapıştırarak mesafeli durmak, statükonun muhafaza edilmesini savunmak ve onu güçlendirmek demektir. Şeriatçı ve milliyetçi iki müttefik liderin trajik sonunu burada konumuz bağlamında ve işbirlikçilik konusunda ders verenlere hatırlatmamız gerekiyor.

Birincisi, Çeçenya'da 12 Şubat 1997'de yüzde 60 oyla seçildikten sonra Cumhurbaşkanlığı görevine Kuran'a el basarak başlayan, Rusya'nın başına 10 milyon dolar ödül koyduğu, kendisini *Gürcüstan'ın stratejik müttefiki* olarak gören Aslan Maşhadov'un Mart 2005'te öldürülmesi ve onun yerini Putin'in adını caddelere veren, heykellerini yapmak için girişimlerde bulunan Kerimov'un doldurması.

Ve ikincisi, Gürcüstan'da, Maşhadov'la aynı sonu paylaşan, Rus yanlısı Şevardnadze'nin devirdiği, muhalifliği Sovyetler Birliği dönemine kadar giden Zviad Gamsahurdia.* Çeçen İçkerya Cumhuriyeti'ni tek tanıyan

---

* Gamsahurdia'nın oğlu Tsotne Gamsahurdia, Kasım 2007'deki Saakaşvili karşıtı gösterilerden sonra "Rusya gizli servisiyle bağlantı kurmak ve darbe girişimde bulunmak"la suçlanmıştı. Aynı gerekçeyle 4 Eylül 2008'de gözaltına alındı.

ülke olarak Gürcüstan'ın yöneticisi milliyetçi Gamsahurdia, ülkeyi terk etmek zorunda kaldığında Çeçenya'ya sığınmış ve öldü(rüldü)ğünde de bu ülkede bilinmeyen bir yere gömülmüştü. Onun yerini ise, dağlara ABD'li aktör ve vali Arnold Schwarzenegger'in adını veren Amerikancı Saakaşvili doldurdu.

Sağlam bir devrimci bakışın geliştirilmesi

Bütün bu gelişmeler, dünyaya ezilenlerin cephesinden bakmaya gayret edenlerin işinin ne denli zor olduğunu göstermektedir.

Rusya gibi bir beladan kurtulmak Gürcü ulusunun hakkıdır. Ancak bunun alternatifinin bir başka bela olmayacağı açıktır. Saakaşvili yönetimi, bölgede "ABD hançeri" rolüne soyunarak Gürcü halkına kan ve ateşten başka bir şey vaat etmeye muktedir olamaz.

Kafkasya gibi, etnik karmaşıklık bakımından Ortadoğu ve Balkanlar'a rahmet okutacak bir bölgede, homojen büyük bölgeler hedefinin, yerli halkların birinin olmasa da ötekinin mutlaka düşmanlığını çekeceği açıktır. Bu ortamın, bölgedeki veya dünyadaki büyük güçlerin manevrası için kullanılmaya ne kadar müsait olduğunu vurgulamaya gerek bile bulunmamalıdır. Abhazya, (Kuzey ve) Güney Osetya ile Acara gibi oluşumların yapaylığı tartışması tarihin konusudur. Bunlar, Gürcüstan dahil tarafların tümünce kabul edildiği gibi, canlı ve güncel sorunlardır. Öyleyse, bu sorunların hiçbir halka tarihsel haksızlık edilmeden çözümlenmesini savunmak zorunlu ve yegâne çaredir.

İçinde bulunduğumuz yıllarda, bölgede, "sol ve demokrat" bir bakış açısının sahiplenebileceği hiçbir politik özne yok. Halkların önderlikleri büyük hesapların içinde kalakalmış durumda. Bu, gündeme, bölgenin karmaşıklığına eklenen yeni bir karmaşıklıktan başka bir özellik taşımıyor. Fakat, herkesten "ilk taşı kendine atması"nı beklemek gerekmelidir. Bu, halkların bugünkü gerekleri açısından küçücük bir not da olsa, gelecek için önemli bir tutum olarak kuşkusuz kaydedilecektir.

Bu bakımdan, Gürcüstan'ın ateşkesin bozulması gibi çeşitli bahanelerle Güney Osetya'ya saldırısı gayri meşrudur.

Rusya'nın, Osetya işgalini bahane ederek Gürcüstan'ı işgali daha büyük bir tecavüzdür. Bu arada, ABD'nin ve

AB'nin bu gelişmeler karşısındaki politikası alçakça ve sahtekârcadır. Gürcüstan yönetiminin, gelişmeler karşısında ABD şampiyonluğunu yükseltmesi, bölgeye atılan yeni bir nifak tohumudur. Gürcü halkı, Abhazlar, Osetler, Çerkezler, Çeçenler ve öteki yerli toplum ve topluluklarla birlikte, fillerin üzerinde tepiştiği çimenlere dönüştürülmemelidir.

Kafkas halklarının geleceği, Rus ya da Batılı emperyalist ülkelerle kurulan efendi-uşak ilişkisi ile değil, bunlara karşı yürütülecek ortak mücadeleyle bölge halklarının kaderlerini ortak bir çatı altında birleştirerek yeniden kurmalarıyla mümkündür. Bölge halkları, emperyalist ülkelerin sömürge alanlarını genişletme mücadelesinin arenası olmaktan ancak bu yolla kurtulabilir, kendi geleceklerini kurma olanağını bu yolla bulabilir ve kelimenin gerçek anlamıyla kaderlerini tayin edebilirler.

Çatı Partisi

Melik Kara

1. Kürt Hareketi için Çatı Partisi

Kürt Hareketinin merkezi öznesi olan PKK'nin bir yetkilisi; "DTP'nin ne kadar çabalasa da, gücü ve etkisi bir yere kadar olmaktadır" diyor ve ekliyor: "Mevcutta tek umut ve seçenek, sol demokratik bir hareket yaratmaktır."

Kürt Yurtsever Hareketi için bu ihtiyacın kurumsal karşılığı "Çatı Partisi" olarak duyuruldu. Kürt Hareketi, Çatı Partisine verdiği önem ve anlamda yanılıyor. Onun, Hareketin mevcut sınırlarını aşmasında tayin edici bir rol oynayacağını sanıyor. Bu bir yanılgıdır. Hareketin gelişebileceği yegane yer Kürt kitlelerdir. Ve bunun da yegane dayanağı gerilla hareketinin güç ve etkisidir. Bu konuda yeşerecek her umut yanlışa bir adım daha atmaktır.

Bunu şöyle bitirmeli: 'PKK'nin ve genel olarak Kürt Yurtsever Hareketinin, ne kadar çabalasa da, gücü ve etkisi bir yere kadar olmaktadır. Ancak bunun dışarıda bir çaresi yoktur. Mevcut durumda, asıl ağırlık, gerilla hareketinin yükselmesi ve serhildanların sürmesidir. Batı'da bir demokratik hareket bu hareketin önemli yanal bileşenidir. Orta vadede, Batı'da demokratik ya da tercihen devrimci bir hareketin ortaya çıkması yaşamsaldır.

Çatı Partisi, gerilla hareketinin ve genel olarak Kürt kitlesel hareketinin Türk halkını "zorlayıcı" varlığında orta vadede anlam kazanabilir. Böyle bir toplu devrimci eksen olmadan bu tür örgütlenmelerin önemi ve başarı şansı da olamaz.

2. Kürt Hareketinin açığa çıkmamış potansiyeli veya başka potansiyeller

Kürt Yurtsever Hareketinin günümüzde Kürt halkının 'bölge'de yaklaşık yarısı üzerinde bir hegemonyası bulunuyor. Batıdaki Kürtler katılırsa bu oran epeyce düşüyor. Ancak bu her durumda operasyonel bir sevk ve idare halini almıyor, yani politikleşmiş bir sonuç doğurmuyor. Kürt Hareketinin etkisi yine de örgütlü gücüne oranla çok fazla. Çatı Partisi, Kürt kitlelerinin geniş kesiminin Hareketin nüfuzuna girmesine yol açabilir mi?

Ya da başka bir seçenek düşünülebilir mi? Türk halk kitlelerinin anlamlı bir kısmının, Türk sosyalistleri, solcuları, İslamcıları, liberalleri vs. aracılığıyla harekete geçmesi ve hareketini Kürt Hareketiyle bitiştirmesi daha mı uygun olabilir? Belki her ikisi birbirinin koşuludur.

Bize göre, bunlar fazlasıyla iyimser öngörü ve projeksiyonlar. Yine de, Kürt kitlelere ilişkin olanı daha gerçekleşebilir bir manzara veriyor. Önümüzdeki yerel seçimler buna ilişkin çok önemli bir işaret olacaktır.

3. Eşitsizlik

Kürt Hareketi ile "Türk tarafı" arasında telafi edilemez bir eşitsizlik vardır ve bu, Çatı Partisinin kuruluşuyla da giderilebilecek bir açık değildir. Eşitsizlik, Çatı Partisini en baştan Kürt Hareketine aşırı bağlamaktadır. Bu bir şikayet konusu değil gerçeğin kendisidir. Kürt Hareketi üstündür ve üstünlüğü mücadelesiyle elde etmiştir.

Dolayısıyla, "Türk tarafı"nda (gerek solcu ve sosyalist örgütlerde, gerek Sünni Müslüman kesimlerde –var mı böyle kesimler?-) cümle yanlış kurulmaktadır.

Cümlenin yanlışlığının farkında olmamak mümkün olmadığından, yanlışlığın Parti kurulduktan sonra ve Parti sayesinde düzeltilebileceği sanılmaktadır. Ya partinin yüksek politik etkisiyle, ya da parti kurulları oluşturulurken başvurulacak teknik çarelerle. Büyük yanılgı!

Bu parti, kısa ve orta vadede, çok ve doğru olarak telaffuz edilen "ezilenlerin birliği" esprisini gerçekleştiremez.

Ayrıca, eşitsizliğin yaratacağı kesin sorun nasıl giderilecek? Türk tarafına "pozitif ayrımcılık" mı uygulanacak!

4. Türkiye solunun onmaz açmazı

Türkiye sol hareketi, Kürt Hareketine yakın durarak da, uzak durarak da, "kendi sınıfını" örgütleyememektedir. Bu iki çareye başvuranlar oldu, ve başvurmakta olanlar hala çabalıyor.

Kürt sorunu Türk tarafındaki gelişmeleri bu anlamda üst-belirliyor. Çatı Partisi bu sorunu çözemez. Çatı Partisine bu sorun bağlamında bakılmamalıdır.

5. İki cephede güç sorunu

Çatı Partisi ne Kürt Hareketinin ihtiyaç duyduğu güç açığını kapatmaya yetebilir, ne de Türkiye solunu bir güç haline getirebilir. Ancak bu vargının yapısal bir akıl yürütmenin

sonucu olduğunu gözden kaçırmamalıdır. Türkiye solu, Kürt maddesini bir kez daha istismar etme fırsatı bulur kötü anlamıyla.

6. Çatı Partisinin giderilemez "Kürt Sorunu"

Böyle bir parti, Kürt bileşimini gizleyemeyeceğine göre, geniş Türk halk yığınları nezdinde DTP'den pek farklı algılanmayacaktır. Vitrinde "Türklere" yer verilmesi ise zaten olmaz, olsa da yürümez. İğretilik her adımda görülür.

Kürt Hareketi, orta vadede bile, Türkler üzerinde nüfuz elde edemez. Türk solcularının da böyle bir şeye güçleri yetmez.

Çatı Partisinde bir Kürt takiyesi işlevli de olmayacaktır, anlamlı da... 1960'larda TİP sözcülerinin radyo konuşmalarına "marabalar" sözüne yaygın bir şekilde kulak verildiği söylenir. Bugün, böyle bir sözün Çatı Partisi sözcülerinde dile gelmesi, Türk halkında, bir Kürdün ya da Kürtçünün sözü olarak algılanacaktır.

7. Birlik

Çatı Partisi, kategorik olarak eşit iki –veya çok- kesimin birliği olamaz.

Bir ezilen hareketinin ezen bölgede gelişebilmesi örneği herhalde tarihte yok. Yani, iki bölgede iki güçlü hareketin birliği olmadığı gibi, Kürtlerin Türklerin sosyalistlerini, emekçilerini falan örgütlemesi de söz konusu olamaz.

Keşke, madem Türk solcuları yapamıyor, Kürt Hareketi Türkler üzerinde nüfuz tesis etse... Ama bu da olmayacak duaya amin demektir.

Çatı Partisi zorunlu olarak, gelirlerse, Türk "marjinal" grupların, eğer tepinmezlerse, Kürt yığınlar üzerindeki birliği olacaktır. Söylendiği gibi, feministler, eşcinseller, liberaller, sosyalistler, "demokrat Müslümanlar"ın bir arada olacağı bir ortamdan maraz çıkar şimdilik.

O halde, Çatı Partisi, Kürt Hareketinin evsahipliği ve hakemliğinde yeni bir ÖDP projesi olarak şekillenmek durumundadır. Kürt Hareketinin içinde olduğu bir ÖDP de fena bir şey değildir.

ÖDP bir proje olarak tarihe gömüldü. Bir anlamda, sol hareketin legal kanadında 1980'lerin sonundan beri görülen dinamiği toplamıştı. Ancak, bu kesim için içinde bulunduğumuz yıllar SEH sözcülerinden Kenan Kalyon'un deyişiyle, "ÖDP-sonrası" bir nitelik arz ediyor. Bu kesimler

için birlik bir zorunluluk. Çünkü bu politik oluşumların kendi başlarına faaliyet yürütme alışkanlığı ve politik anlayışı kalmamış bulunuyor. Ama EMEP böyle değil. Bu parti, deyim yerindeyse birliğe mahkum değil. Ancak bu partinin 1990'lardan farklı olarak 2000'li yıllar boyunca Kürt Hareketiyle birlikte hareket etme politikası onu bu politikanın somut sonuçlarını aramak durumunda bırakıyor.

Bugün sol hareketin ekseriyeti legal alanda. Ulusalcı denilebilecek politik örgütler dışında kalanların politik hattı da dağınık durumda. Liberalizmin etkisi bu kesimlerde epeyi belirgin. Kürt Hareketiyle temas, bu kesimler için bir sağlık işaretidir.

Kürtlerin olduğu bir ÖDP bugün gayet iyi bir varlık olacaktır. Ancak Kürtsüz bir neo-ÖDP, kendinden bile hoşnut olamayanların bir araya geldiği ve legalizme kazık çakılan bir yer olmaya mahkumdur.

8. Legal parti

Açık parti Türkiye devrimci solunun acil ihtiyacı değildir, olmamalıdır. Halihazırda platform adıyla faaliyet yürüten oluşumlar açık alandaki ihtiyacı görmektedir. Tabela partilerine gerek yoktur.

Kürt Hareketinin yokluğunda, legal politik oluşumlar önemli ve acil olamaz. Kürt Hareketi olmaksızın, işçi sınıfını örgütlemek bahanesiyle yapılacak legal birlikler sadece reformcu alanda pekişmeye hizmet eder. Kürt Hareketinin yanında durmak, en reformcu ve liberal özneleri bile diri tutucu, giderek devletle karşı karşıya getirici bir işleve sahiptir.

Kürt Hareketiyle asıl birlik, bütün cephelerde yürütülecek bir birlik olmalıdır, olacaktır. Çatıda, Türk tarafına legal ve 'demokratik' mevzilerin reva görüldüğü dikkat çekmiyor mu, yoksa bu durum herkesin işine mi geliyor?

9. Çatı Partisine –ya da birliğe– mahkum olanlar

Sol harekette, bu tür bir mekana, başlarını sokacak bir yere hayati ihtiyaç duyanlar var. Bunların, başka yere gitmektense Kürtlerin yanına gelmesi iyidir.

Ancak görüldüğü kadarıyla, Çatı Partisini sosyalist bir oluşum olarak görmek isteyenler, olanak bulsa yani başka ve yeterli bir ağırlık yaratacaklarına akılları kesse hemen uzaklaşacaklar. Fakat bu fırsatı bulamamanın sıkıntısı içinde oldukları görülmektedir.

Çatı Partisinin tarafında yer alanların neredeyse sadece kendi başına olmaktan rahatsız olan politik kesimlerden oluştuğunu gözlüyoruz. Her biri kesin olarak iddiasızlıkla sakatlanmış birçok legal oluşum için Çatı Partisi, aslında bir sığınak işlevi görecektir. Yani bu oluşumlar, bir sürece "katkı" koymaktan çok bir süreçten katkılanmak isteyenlerdir.

10. Çatı Partisinin sağ kanadı

Bugün Çatı Partisini bir sınıf eksenine ve sosyalist niteliğe davet edenlerin kendilerine böyle bir oluşumun sol, sosyalist hatta Marksist kanadı vehmi biçtiğini görüyoruz. Gerçekte bunlar Çatı Partisinin bir kanadı olabilirler belki ama sol ya da sosyalist değil olsa olsa sağ ya da liberal kanadı olabilirler.

Neden? Çünkü Kürt tarafının dayanağı güç, bügün eylemli varlığıyla en devrimci niteliği taşımaktadır. Ancak bu tarafın söylemi Türk sosyalistlerine "sağ"cı görünmektedir. Türk sosyalistleri ise bugün Türkiye'de sol kesimde eylemli olarak en sağdaki kesimler arasında yer almaktadır, ancak elbette söylemi itibarıyla Marksistliğine kimsenin söz etmesine izin vermemektedir.

Çatı Partisinin sosyalist olması gerektiğini ileri sürenler gerçekte bu oluşumun sağ kanadı olmaya mahkumdur. Zira politikayı gerçek güçler ve ilişkiler ortamında yapmaya en uzak kesimler bunların arasındadır.

11. Devrimciler Çatı Partisinde yer almıyor

Türkiye devrimci hareketinin üyeleri Çatı Partisinden uzak duruyor. Her birinin çeşitli farklı saikleri olsa da bu bir sonuçtur. Örneğin ESP'nin bu oluşuma ilgisiz kalmak istemediği görülüyor. Ancak ESP'nin kendi içinde ve dışarıya karşı bu oluşumda olmayı tarif edemediği anlaşılıyor. BDSP, Çatı Partisinin liberalllerin yeni odağı olduğu gerekçesiyle bu oluşumdan uzak durmakta. Partizan'ın her türden politik birliğe uzak olduğu biliniyor. DHF'nin de anlayış olarak uzak olmaması beklenirken, dışında yer alması devrimcilere ait genel bir soruna işaret etmesi olarak değerlendirilebilir.

Ulusal solcular Çatı Partisinde yer almıyor. Legal alanda yer alan ve Çatı Partisine ilgisiz kalanların "ulusal sol" bir eğilimle hareket ettiğini varsaymak zorunlu –çok özel gündemlerini bilemediğimiz grupları tenzih ederek...

12. Çatı Partisinin öznesi

Çatı Partisi, bir gerçek özneden bir de özne sayılamayacak bir çoğulluktan oluşacaktır. Türk tarafı toplam olarak bir özne olamamakta, ancak genel olarak bir irade namı alabilmektedir. Çatı Partisinin kaderi tek bir bağımsız değişkene, Kürt Hareketine bağlı.

13. Stratejik ittifak

Türkiye devrimci hareketiyle Kürt Yurtsever Hareketinin bugünkü koşullarda stratejik ittifak kurmak için fiziksel koşulları elvermez. İttifak, eğer açık bir tabiyet anlamına gelmeyecekse, az-çok eşit güçler arasında yapılır. Kürt Hareketi, sözcüğün özne karşılığı anlamında tek bir harekettir; oysa Türkiye sol hareketi –hadi bunun devrimcisini bir yana bırakalım– çoklu bile denemeyecek bir minik yığın oluşturmaktadır.

Kürt Hareketinin Batıda devrimci ve sol kesimlerden başka anlamlı bir güç oluşturan liberal ya da başka nitelikte bağlaşığı da yakın gelecekte olmayacaktır. Liberalizm Türkiye'de giderek yaygınlaşan etkidir, ama politik bir odak olmayacak gibi görünüyor.

Kısa vadede, Kürt Hareketinin gücünü kendi başına artırması dışında bir yol görünmüyor. Türkiye tarafında bir güçlenme ihtimali bulunmuyor. Kürt Hareketinin gelişme kaydetmesi, olasılıkla Türk halk kitlelerinde bir kırılma yaratacak ve Türkiye soluna iş bundan sonra düşecektir. Ancak bu momente kadar yapılacak bir iş, alınacak bir yol yoktur. Türkiye devrimci hareketi görünür gelecekte de güçsüz olmayı, halihazırdaki gücünden farklı olmamayı sineye çekmek durumundadır.

Muhalif İslamcılarla ittifak bir başlıktır ama esas başlık olamaz. Çünkü muhalif İslamcılık Türkiye'de çok zayıf bir damar olmaktan öteye geçemedi. Sorun, Müslüman halk kitlelerinde muhalif bir damar yakalamak, açığa çıkarmak, yaratmaktır.

Kürt Devrimi sürecinin Türk halk kitlelerinde bir gericileşme sürecine hız verdiği gerçektir ve bu, devrimci hareket belirgin zaferler kazanmadığı sürece olağandır. Kürt Hareketinin gelişmesi 1992 civarında Türk halk kitlelerindeki bu nazik eşiği atlatıyordu neredeyse. Ancak devletin karşı hamlesi bunu akamete uğrattı ve Türk halkı devletinin zaferini paylaşmaya heves etti.

14. Çatı Partisi ne devrimcidir ne de sosyalist

Çatı Partisi devrimci olamaz. Böyle bir iddia bile taşımamalıdır. Radikal demokrat olması gayet ileride bir pozisyondur.

Hatta, bir Çatı Partisinin devrimcilik iddiası gibi taşıyamayacağı bir yükü peşinen omuzlaması onu olabilecek çeperden uzaklaştıracak ve dar ve bildik bir toplama mahkum edecektir. Çatı Partisi liberal yönler bile taşıyabilir.

Öte yandan, kendi tam varlığını böyle bir partiye Kürt Hareketiyle eylemli dayanışma devrimci argümanıyla yaslamanın rehavetine kaptıranlar, Kürt Hareketinin en az bir temel boyutunun ve hatta merkezi öznesinin iradesiyle de olsa, bu merkezi öznenin kendisinin bu oluşumun dışında olacağını hiçbir zaman unutmamalıdır. Kürt Hareketinin toplam varlığı bir uygun devrimci pozisyonu vermektedir. Kendi toplam varlığını Çatı Partisinde toplayacaklara devrimcilik söylemi tutturmaktan başka seçenek kalmamaktadır.

Çatı Partisi sosyalist de olamaz. Güya böyle olunca Çatı Partisi bir yandan Marksizme ve öte yandan işçi sınıfına kendini bağlamış ve niteliğini bu şekilde belirlemiş olacak. Artık sorun da kalmamış olacaktır.

Çatı Partisinin renginin emek ekseni veya sosyalizm üzerinden kurulacak olması Kürt Hareketine sömürgeci bir dayatmadan başka bir şey değildir. Doğu'da ulusalcı, Batıda sosyalist bir Çatı Partisi fikri de aynı görüşün bir başka görünümüdür. Zaten elinin uzanmadığı bir yere ilişkin söz etmek sadece elinin uzandığını düşündüğün yere ilişkin bir manipülasyonun işaretidir.

Çatı Partisi demokratik ve özgürlükçü bir oluşum olmalıdır. Bu, hem Doğuda hem de Batıda her türlü çelişkiyi kapsayıcı niteliktedir.

Bu bakımdan, bir ezilenler cephesi olamasa da, bunu hedefleyen bir yapı olmalıdır. Ezilenler cephesi kurmanın nesnel koşulları bulunmamaktadır. Çünkü bu cephenin Kürt bileşeninin maddesi ortadayken, Türk bileşeninin (Türk kökenli ezilenler) maddesi henüz sahnede değildir.

15. Kürt Hareketinin tarihsel olarak devrimci desteğe ihtiyacı var

Kürt Hareketi, Batı'dan desteğe şiddetle ihtiyaç duyuyor. Çatı Partisi bu işlevi açık alanda ve demokratik mücadele bakımından görebilecek bir oluşum.

Kürt Hareketi Batı'dan destek arayışını politik konjonktürler gereği sürdürecektir. Bu hareketin arayış tayfının epeyi geniş olduğu malum ve bunda politik bakımdan bir sorun da bulunmuyor. Ancak Kürt Hareketinin başka bir alanda ve belki daha etkili olacak bir desteğe ihtiyacı var. Bunun kanıtını, daha geçenlerde, bir devrimci şiddet eyleminin öznesini selamlayarak gösterdi.

Kürt Hareketi, bir yandan öznel olarak kendi başına mücadelesini şiddetlendirmek, nesnel olarak ise, bölgede, bölge devletlerinde istikrarsızlaşmanın artmasını beklemek durumundadır. Devrimci çözümün şu koşullarda belirebileceği yol budur.

16. Katılmalı ya da desteklemeli

Biz, ihtiyaç duyduğumuz için değil, Kürt Yurtsever Hareketi ihtiyaç duyduğu için Çatı Partisi oluşumuna destek vermek kararındayız. Kürt Yurtsever Hareketinin gelecekte ortaya çıkabilecek ihtiyaçlarına da aynı argümanla yaklaşmalıyız.

Ancak içinde bulunduğumuz koşullarda, Çatı Partisi katılarak bir desteğe en azından bizim konumumuzdan ihtiyaç duymamaktadır.

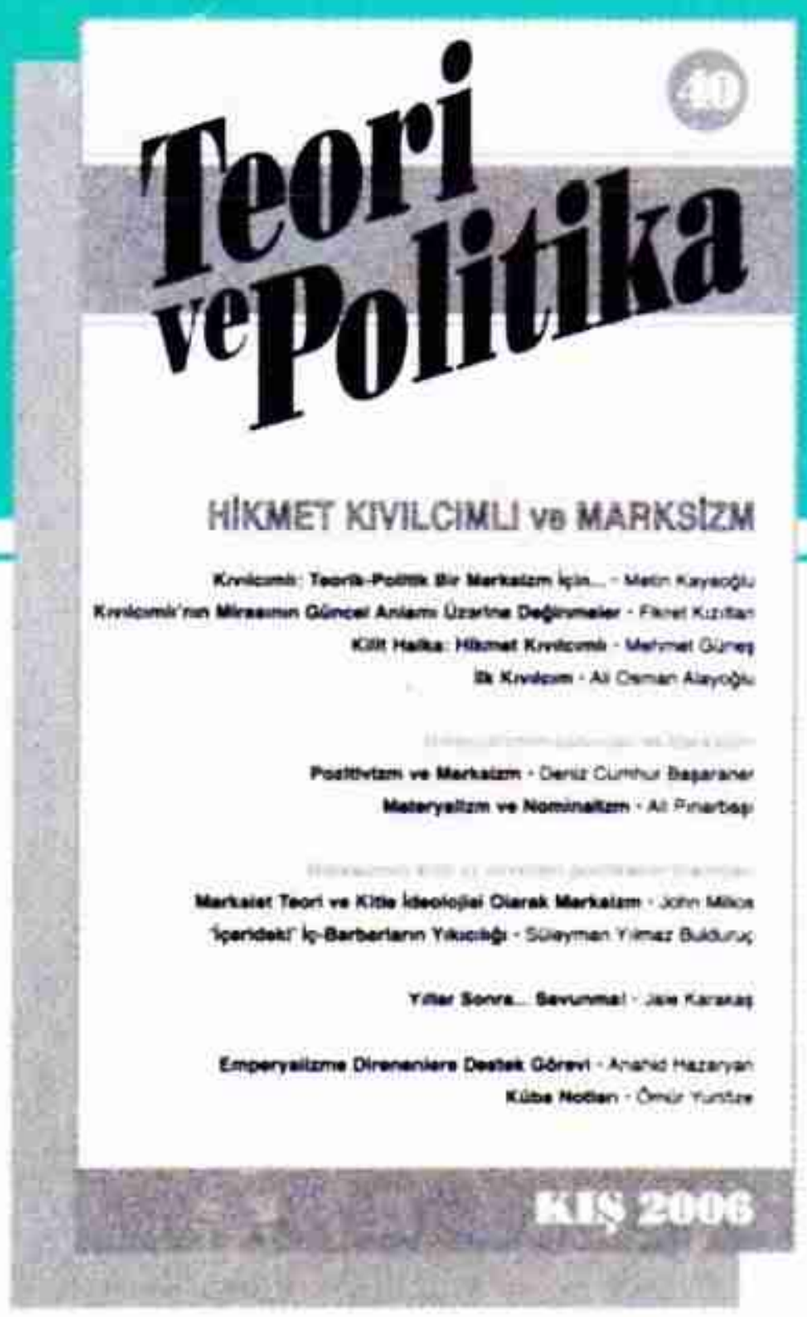
Teori ve Politika
40
HİKMET KIVILCIMLI ve MARKSİZM
Kıvılcımlı: Teorik-Politik Bir Marksizm için... • Metin Kayaoğlu
Kıvılcımlı'nın Mirasının Güncel Anlamı Üzerine Değinmeler • Fikret Kızılkan
Kitle Halka: Hikmet Kıvılcımlı • Mehmet Güneş
İlk Kıvılcım • Ali Osman Alayoğlu
Positivizm ve Marksizm • Deniz Cumhur Başaraner
Materyalizm ve Nominalizm • Ali Pınarbaşı
Marksist Teori ve Kitle İdeolojisi Olarak Marksizm • John Milios
'İçeridekî' İç-Barbarların Yükselişi • Süleyman Yılmaz Bulduruç
Yıllar Sonra... Savunma! • Jale Karakaş
Emperyalizme Direnenlere Destek Görevi • Anahid Hazaryan
Küba Notları • Ömür Yurttüre
KIŞ 2006

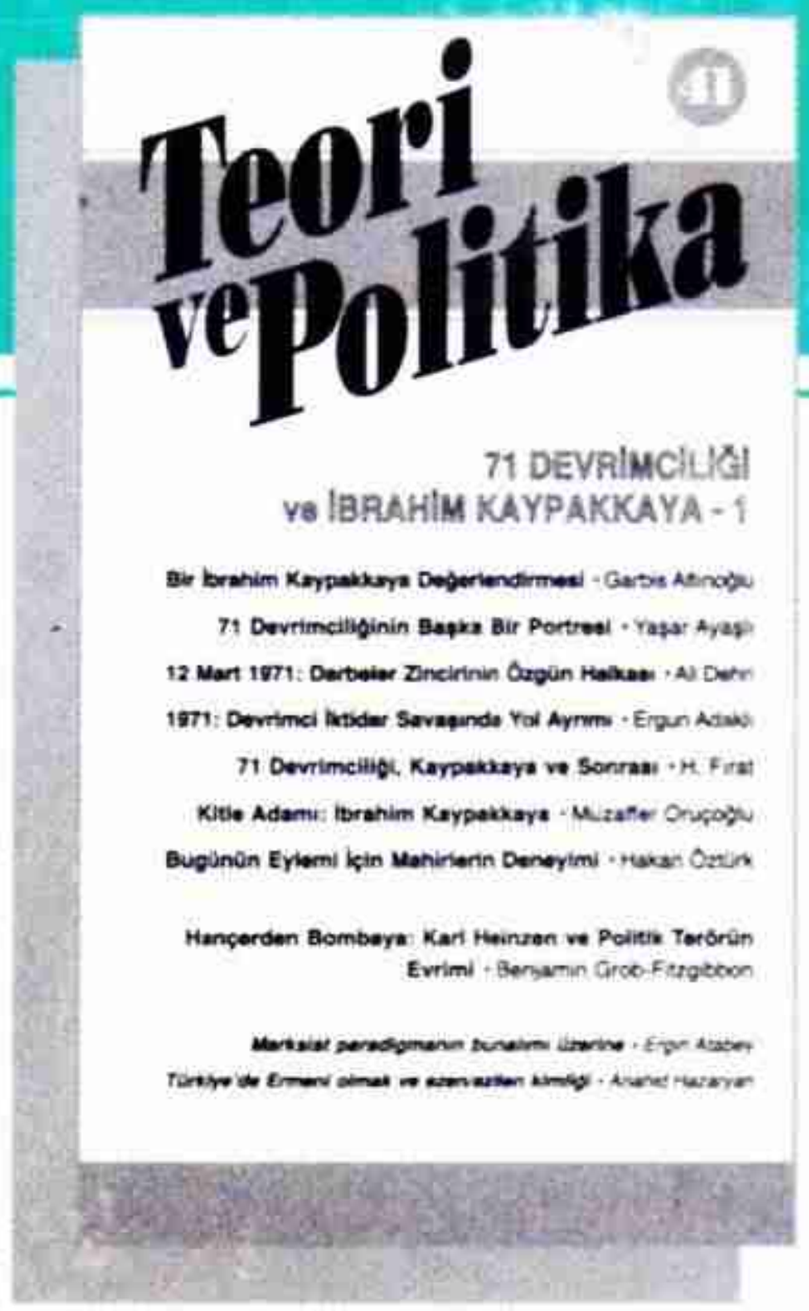
Teori ve Politika
41
71 DEVRİMCİLİĞİ
ve İBRAHİM KAYPAKKAYA - 1
Bir İbrahim Kaypakkaya Değerlendirmesi • Garbis Altınoğlu
71 Devrimciliğinin Başka Bir Portresi • Yaşar Ayaşlı
12 Mart 1971: Darbeler Zincirinin Özgün Halkası • Ali Dehri
1971: Devrimci İktidar Savaşında Yol Ayrımı • Ergun Adaklı
71 Devrimciliği, Kaypakkaya ve Sonrası • H. Fırat
Kitle Adamı: İbrahim Kaypakkaya • Muzaffer Oruçoğlu
Bugünün Eylemi İçin Mahirlerin Deneyimi • Hakan Özsürk
Hançerden Bombaya: Karl Heinzen ve Politik Terörün Evrimi • Benjamin Grob-Fitzgibbon
Marksist paradigmanın bunalımı üzerine • Ergun Atabey
Türkiye'de Ermeni olmak ve ezen-ezilen kimliği • Anahid Hazaryan

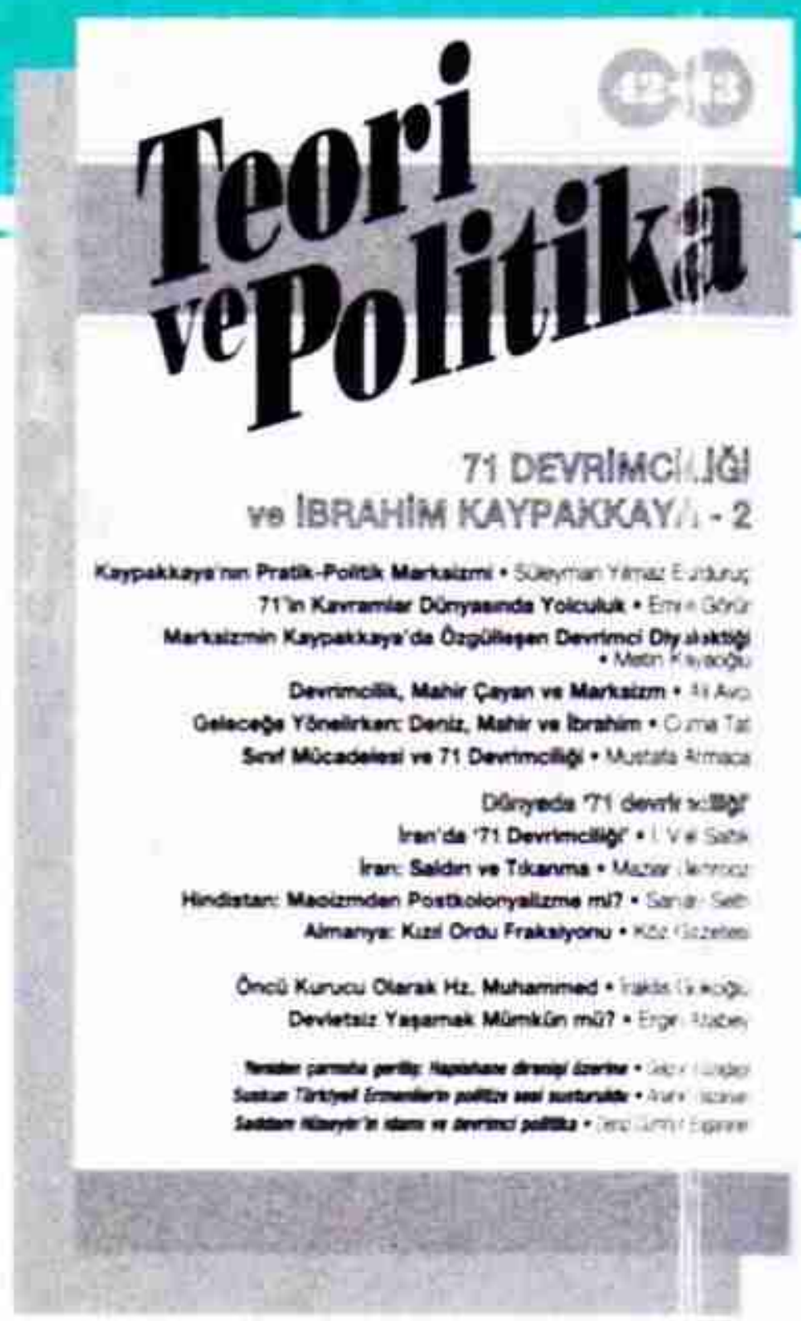
Teori ve Politika
42-43
71 DEVRİMCİLİĞİ
ve İBRAHİM KAYPAKKAYA - 2
Kaypakkaya'nın Pratik-Politik Marksizmi • Süleyman Yılmaz Bulduruç
71'in Kavramlar Dünyasında Yolculuk • Emre Görür
Marksizmin Kaypakkaya'da Özgülleşen Devrimci Diyalektiği • Metin Kayaoğlu
Devrimcilik, Mahir Çayan ve Marksizm • Ali Avcı
Geleceğe Yönelirken: Deniz, Mahir ve İbrahim • Cüneyt Tat
Sınıf Mücadelesi ve 71 Devrimciliği • Mustafa Atmaca
Dünyada '71 devrimciliği'
İran'da '71 Devrimciliği' • İ. Veli Sahir
İran: Saldırı ve Tıkanma • Mazdak Tehrani
Hindistan: Maoizmden Postkolonyalizme mi? • Sanjay Seth
Almanya: Kızıl Ordu Fraksiyonu • Köz Gazetesi
Öncü Kurucu Olarak Hz. Muhammed • İrfan Gökoğlu
Devletsiz Yaşamak Mümkün mü? • Ergin Atabey
Yeraltı çarmıha gerildi: Napolyon direnişi üzerine • Gün Kurtoğlu
Sosyal Türkiyeli Ermenilerin politize sesi susturulabilir • Anahid Hazaryan
Saddam Hüseyin'in idamı ve devrimci politika • Deniz Cumhur Başaraner

Teori ve Politika
44
MARKSİZM ve DETERMİNİZM
Bir kez daha konuş Althusser!
Bir Kez Daha Konuş Althusser!
Tanır Timur ve Gülnur Acar-Savran eleştirisi
• Ali Osman Alayoğlu
Tarihselci Sınırlarda Marksizm Arayışları
Gülnur Acar-Savran örneği
• Ali İhsan Toprak
Üretken Güçlerin Önceliği
• Gerald A. Cohen
Marx'ın Teknolojik Determinizmi • William H. Shaw
Teknolojik Determinizm ve Materyalist Tarih Anlayışı
• Arif Dirlik
"Marksist Paradigmanın Bunalımı"nın Krizi
• Süleyman Yılmaz Bulduruç
71 devrimciliği ve İbrahim Kaypakkaya
71 Devrimciliğinin Tarihyazımı - 1 • Emre Görür
Kaypakkaya Bir Kopuşun Yaratıcısıdır • Erdenler Dernegi
Devlet Teorisinde Tartışma Başlıkları • İnayet Aktu
Hukuka Nereden Bakmalı? • Umut Kokuş
Gâvurlar ve Devrimciler • Güldünya Göksu
22 Temmuz Seçimlerindeki Tutumumuz •

Teori ve Politika
45
TARİH, BİLİM ve TARİHSELCİLİK
Althusser, Cohen ve Negri
'Kitlesel İşçi'den 'Çokluk'a
Sınıfçı Tarihselciliğin Özne Arayışı
• Süleyman Yılmaz Bulduruç
Tarihsel Materyalizm ve Kapital
• Daniel Little
Bilimin Özerkliğini Althusser'le Düşünmek
• Ayşe İrem Tunçer
Bilime Karşı Bilim ya da Eleştirel Realizm
• Ensar Yaşar Ergür
Mevlana Celaleddin-i Rumi: Burjuvazinin Sevgilisi
• Garbis Altınoğlu
Ezilenlerin Kurtuluş İdeolojisi
• Ergin Atabey / Emre Yılmaz
71 devrimciliği ve İbrahim Kaypakkaya
71 Devrimciliğinin Tarihyazımı - 2 • Emre Görür
Teori ve Politika'nın Anakronizmi ve 71 Kopuşu
• İlker T. Şahinoğlu
Zaman ve Devrimci Tahayyül • Aditya Negam
Tencereler Doğurabilir de • Hakan Özsürk
Laiklik Marksizmin İlkesi Olamaz • Metin Kayaoğlu

Teori ve Politika
46
POST-DEVRİMCİLİK DÖNEMİ
Türkiye Devrimci Hareketinin Geri Düşüşü
Post-Devrimcilik Dönemi • Metin Kaya
Ne Diyorlar?
• Yürüyüş • Tekrar Doğrultu • Partizan • Devrimci Demokrasi
• Kızıl Bayrak • Ufuk Çizgisi • Yol • Türkiye Gerçeği
• Köz • Evrensel • sendika.org • Teori ve Politika
Kapital, özne, Manifesto
Hukuk ve Özne: Öznenin Materyalist Bir Tanımı • İnan Akalın
Komünist Manifesto'nun Eleştirisi Edinimi • Emre Görür
Tarih Bilimine 'Sadakat': Kapital • Süleyman Yılmaz Bulduruç
Marx'ın Tarih Teorisi ve Marksist Gelenek • Asu Aarslan
Sol hareket ve yönelimler
Kürtler ve Güney Amerika Sapması: Halkın Devrimci Yolu • Ali Avcı
Devrimci Hareketin Krizini Aşmanın Yolu • İlker T. Şahinoğlu
Deniz Gezmiş Üzerinden Horoz Dövüşü • Ayşe Nazlı
Ulusal Sorun ve Partizan'ın Kaypakkayacılığı • Serhat Yıldırım
Alman Solunun Kamburu & Sokak İşçileri
• Güldünya Göksu & Werner Pirker
Almanya'da Sol Parti Üzerine & Harp İvanoğlu
• Güldünya Göksu & Werner Pirker
Söyleşi: 'Metin Kayaoğlu ile Teori ve Politika' • Özgür Tekcan

6.00 YTL